

PIETA SAVINOTKO

Omakätisen ruoantuotannon monilajiset taloudet

Tampereen yliopiston väitöskirjat 690

PIETA SAVINOTKO

Omakätisen ruoantuotannon
monilajiset taloudet

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
Yhteiskuntatieteiden tiedekunnan
suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi
Tampereen yliopiston Linna-rakennuksen
auditoriossa K103, Kalevantie 5,
Tampere, 25.11.2022 klo 12

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

<i>Vastuuohjaaja ja kustos</i>	Dosentti Marja Vehviläinen Tampereen yliopisto Suomi	
<i>Ohjaajat</i>	Dosentti Teppo Eskelinen Itä-Suomen yliopisto Suomi	Dosentti Riikka Homanen Tampereen yliopisto Suomi
<i>Esitarkastajat</i>	Professori Jarno Valkonen Lapin yliopisto Suomi	Professori Anu Valtonen Lapin yliopisto Suomi
<i>Vastaväittäjä</i>	Professori Tiina Silvasti Jyväskylän yliopisto Suomi	

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Copyright ©2022 tekijä

Kannen suunnittelu: Roihu Inc.

ISBN 978-952-03-2611-1 (painettu)

ISBN 978-952-03-2612-8 (verkkojulkaisu)

ISSN 2489-9860 (painettu)

ISSN 2490-0028 (verkkojulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2612-8>

ClimatePartner CC-000025FI
PunaMusta Printing

Tampereen yliopiston painetuissa väitöskirjoissa on kompensoitu painatuksesta aiheutuneet hiilidioksidipäästöt.

PunaMusta Oy – Yliopistopaino
Joensuu 2022

KIITOKSET

Tämän tutkimuksen valmistumiseen ovat myötävaikuttaneet lukuisat henkilöt, yhteisöt ja tahot. Tässä nostan esiin muutamia. Mainittujen lisäksi tutkimuksen suuntia ovat muokanneet ja sen tekemistä edesauttaneet lukemattomat kohtaamiset sekä akateemisissa yhteyksissä että yliopiston ulkopuolella. Kiitos niistä kaikista.

Työn taitavasta ohjauksesta kiitän Marja Vehviläistä, Teppo Eskelistä ja Riikka Homasta. Marja kannusti minut väitöstutkimuksen pariin ja on tarjonnut tukea ja apua kaikissa työn vaiheissa. Hänen laaja-alaiseen asiantuntemukseensa ja kokemukseensa akateemisen elämän kieroista olen voinut joka käänteessä luottaa. Marjalle kiitokset myös väitöstilaisuuden kustoksena toimimisesta. Teppo ja Riikka tulivat ohjaajiksi työn jälkimmäisellä puoliskolla, ja heidän neuvonsa ovat olleet kullannarvoisia viimeisten osajulkaisujen ja yhteenvedon työstämisessä. Teppoa kiitän erityisesti hyvinvointivaltion moninaisiin talouksiin liittyvien ajatusten avaamisesta ja Riikkaa lukuisista metodologisista huomioista pitkin tutkimusta.

Tutkimukseni esitarkastajia Jarno Valkosta ja Anu Valtosta kiitän huolellisesta työhön perehtymisestä ja tarkkanäköisistä ehdotuksista sen parantamiseksi. Esitarkastuslausunnot nostivat esiin tärkeitä pohdinnan aiheita tutkimuksen yhteenvedossa ja auttoivat hiomaan sen lopulliseen muotoonsa. Kiitos myös Tiina Silvastille lupautumisesta vastaväittäjäkseni.

Edellisten lisäksi Tuomo Alhojärvi on lukenut ja kommentoinut sekä monien osajulkaisujen että yhteenvedon käsikirjoituksia kriittisellä otteella mutta lämpimin sydämin, mistä olen perinpohjin kiitollinen. Kiitos myös yhteisistä yrityksistä sanallistaa moninaisten talouksien kääntämisen ongelmia ja pedagogiikkaa. Ajatusten jakaminen Tuomon kanssa vie yhä uusien hedelmällisten hankaluuksien äärelle.

Tutkimusta ovat rahoittaneet Koneen Säätiö, Suomen Kulttuurirahasto Alma ja Jussi Jalkasen rahastosta, Suomalainen Konkordia-liitto, Tampereen kaupungin tiederahasto sekä Oskar Öflunds Stiftelse. Lisäksi Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunta on myöntänyt varoja tutkimukseen liittyvään matkustamiseen. Kiitos kaikille rahoittajille työni mahdollistamisesta. Erityisesti kiitän Koneen Säätiötä ennakkoluulottomasta monialaisen yhteistyön tukemisesta tutkimuksen ohella.

Tämä väitöskirja ei olisi voinut tulla tässä muodossa olevaksi ilman niitä ihmisiä, jotka mahdollistivat tutkimuksen aineistonkeruun ja osallistuivat siihen. Kiitokset osuuskunta Oma Maan ja silloisen Kurjen tilan toimijoille, erityisesti Maija Suomalalle, Ruby van der Wekkenille ja Ira Hellstenille. Tamperelaisille mehiläishoitajille ja Stadin tarhaajien Auli Kontiselle sekä haastattelemilleni korvasienestäjille lämmin kiitos oppien ja kokemusten jakamisesta. Aineistonkeruussa avustamisesta kiitän lisäksi Immo Hyväristä, Siiri Savinotkoa ja Noora Mäkilää sekä mehiläishoitoaineiston litemoinnista Anni Uusitaloa.

Olen tehnyt tätä tutkimusta ja samalla itseäni tutkijaksi osana erilaisia enemmän ja vähemmän pysyviä yhteisöjä. I wish to thank the Community Economics Research Network, which has during my work materialised in the form of invigorating encounters and as an endless flow of inspiring research and action. The intellectual work by Katherine Gibson together with the late Julie Graham as J. K. Gibson-Graham has fundamentally shaped this research. I want to express my gratitude to Katherine as well as to Jenny Cameron for the opportunities to learn, share and discuss what it means to survive well together. Kiitos myös Eeva Talvikalliolle sinnikkäästä työstä ja yhteistyöstä talouden eläväksi kääntämiseksi.

Kiitokset Tampereen yliopiston sukupuolentutkimuksen väelle, johon joukkoon olen hyvin mahtunut oppiaineelle hieman epätyypillisen tutkimusaiheeni kanssa. Tuula Juvonen, Johanna Kantola, Päivi Korvajärvi, Katariina Mäkinen, Hanna Ojala ja monet muut ovat tehneet todeksi feminististä akateemista yhteisöä, johon on ollut ilo kuulua. Feministisestä kollegiaalisuudesta ja yhteistyöstä kiitos myös Marjaana Jauhollalle, Aino-Kaisa Koistiselle, Tuija Koivuselle, Wibke Straubelle ja Jaana Vuorelle. Erityisen lämpimät kiitokset haluan osoittaa oppiaineessa toimivan Luontokulttuurit-lukupiirin nykyisille ja entisille jäsenille: Tuuli Innolalle, Marjo Kolehmaiselle, Outi Koskiselle, Annukka Lahdelle, Sonja Lampulle, Brunet Lucasille, Alma Onalille, Hilla Rajaveräjälle, Anna Saloselle ja Marja Vehviläiselle. Lukupiirissä vuosien mittaan käydyt keskustelut ovat monella tapaa muokanneet tätä tutkimusta. Lisäksi kiitän asianosaisia oppiaineessa, yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa ja sukupuolentutkimuksen valtakunnallisessa HILMA-verkostossa mahdollisuuksista limittää opetusta mielekkäillä tavoilla tutkimustyön oheen. Akateemisen julkaisutoiminnan syväoppimisesta ja työtoveruudesta alalla kiitokset Kirsi Pauliina Kalliolle sekä Paula Koskinen Sandbergille, Rebecca Lundille ja Tiina Suopajärvelle.

Kiitos Kuura Irnille, Katariina Kyrölälle ja Marja Vehviläiselle, että pääsin mukanaan toimittamaan *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehden Luontokulttuurit-teenumeron, jossa julkaistiin myös väitöskirjan ensimmäinen artikkeli. Tuuli Hirvillammille, Juhana Venäläiselle ja Teppo Eskeliselälle puolestaan kuuluu kiitos

väitöskirjan viimeisen osajulkaisun sisältäneen kirjan toimitustyöstä. Kirjaa ideoitin ja kirjoitettiin tiiviissä yhteistyössä, johon sisältyneistä syväluotaavista keskusteluista haluan edellä mainittujen lisäksi kiittää myös Laura Kumpuniemeä, Sanna Ryytästä ja Tuomo Alhojärveä. Kiitos myös Angi Mauraselle, Olli Herraselle ja Otto Bruunille ajatusten vaihdosta tutkimustyön liepeillä.

Olen tehnyt tutkimusta paitsi osana akateemisia yhteisöjä, myös eri tavoin kytköksissä toiminnallisempiin kollektiiveihin, paikkoihin ja verkostoihin. Kiitos kaikille, jotka ovat erilaisen käytännön tekemisen kautta rikastuttaneet elämäni ja ajatteluani. Tutkimustyön alkuvuosien aikaisen elämän rytmittämisestä kiitän erityisesti ManseRoRia. Työn viimeisten vuosien osalta suuri kiitos kuuluu puolestaan Karkun kylälle, joka on tarjonnut rauhan, palan maata ja joukon mukavia naapureita. Mariaa ja Lassea haluan kiittää Omavaraopiston ovien avaamisesta ja laajempaa opiston porukkaa mieleenpainuvien hetkien, työn ja tiedon jakamisesta.

Koska tutkimustyön tekemisen kontekstit ovat olemisen muodoiltaan ja lajistoltaan kirjavia, kiitokset tämän työn valmistumisesta kuuluvat myös monille muille kuin ihmisille. Yritys tutkijanelämää mahdollistavien ja ylläpitävien monilajisten verkostojen esiintuomiseksi jää väistämättä toivottoman vajavaiseksi. Siitä huolimatta haluan osoittaa kiitollisuuttani vähintäänkin kaikille vuosien varrella käsillä olleille mehiläisille, rikkaruohot ja usein vihanneksetkin kasvattaneelle saviselle ja multavalle maalle sekä joka vuosi yhtä ihmeellisille sienille ja sienten metsille. Kiitokset kuuluvat myös kirjoitustyötä edesauttaneille laitteille, kuulosuojaimille, vihreälle nojatuolille, kahvikupillisille ja jalkoja lämmittäville koirille, lukemattomien muiden muassa.

Lopuksi haluan kiittää kaikkia niitä, jotka ovat työn eri vaiheissa olleet vierelläni ystävinä, perheenjäseninä tai muuten rakkaina. Varsinkin Veeran ja Ruusun kanssa kolmatta vuosikymmentä käyvä ystävyys on jotain korvaamatonta. Lucalle kiitos vertaistuesta ja yhdessä kasvamisesta. Kiitos äidille, isälle ja veljille kullekin omanlaisestaan tuesta ja myötäelämisestä. Rakkaimmat kiitokset Siirille, jonka kanssa arjen, kodin ja elämän jakaminen on yhteismuotoutumista onnellisimmillaan.

Karkussa 14.10.2022

Pieta Savinotko

TIIVISTELMÄ

Ruoan pienimuotoinen tuottaminen kotitarvekäyttöön tai lähimarkkinoille on Suomessa yleistä. Etenkin hyötykasvien viljely sekä marjojen ja sienten keräily ovat osan monen kotitalouden ja muun pienyhteisön arkea, ja lisäksi esimerkiksi hunajaa tuotetaan tyypillisesti pienillä mehiläistarhoilla. Tässä väitöstutkimuksessa tarkastelen tätä omakätiseksi ruoantuotannoksi nimeämäni ilmiötä talouden toimintana. Moninaisten talouksien teoreettis-metodologiseen viitekehykseen (Gibson-Graham 2006a; 2006b) kiinnittyen lähestyn taloutta avoimena ja ennalta määrittelemättömänä moneutena ja keskityn talouden tilanteeseen todeksi tekemiseen omakätisen ruoantuotannon arkisissa käytännöissä. Kiinnitän erityistä huomiota siihen, miten omakätisessä ruoantuotannossa talous muotoutuu ei-vain-inhimillisenä. Ruoantuotannossa ei-inhimillinen ja inhimillinen kietoutuvat erityisen käsinkosketeltavasti yhteen, kun ei-inhimillisiä eliöitä kasvatetaan, kerätään ja muokataan ihmiskehojen rakennusaineiksi. Nojaudun talouden ei-vain-inhimillisyyden tarkastelussa moninaisten talouksien tutkimuksen ohella feministiseen postantroposentriseen tutkimusperinteeseen (Haraway 2008; 2016). Näistä lähtökohdista kysyn, millaisia monilajisia talouksia omakätisessä ruoantuotannossa muotoutuu, miten omakätinen ruoantuotanto jäsenyy monilajisina talouksina ja millaiseen monilajisten talouksien käsitteellistämiseen omakätisen ruoantuotannon tarkastelu ohjaa.

Väitöskirja koostuu neljästä osajulkaisusta sekä niitä taustoittavasta ja tuloksia yhteen kokoavasta yhteenvedosta. Osajulkaisuissa tarkastelen yhteisöpohjaista vihanneviljelyä, pienimuotoista mehiläishoitoa ja kotitarvekeskeistä sienestystä sekä omakätistä ruoantuotantoa osana pohjoismaista hyvinvointivaltiota. Empiirisesti tutkimus pohjautuu etnografisiin aineistoihin, jotka olen kerännyt pääosin osallistuvan havainnoinnin menetelmin ja haastatteluilla yllämainittujen ruoantuotannon muotojen parissa eri puolilla Suomea. Aineiston analyysi perustuu laadulliseen sisällönanalyysiin, aineiston teemoitteluun ja lähilukuun. Analyysia on ohjannut moninaisten talouksien viitekehyksestä omaksumani erojen esiin lukemisen metodologia, jota olen toteuttanut osajulkaisuissa tiheän kuvauksen, vastahegemonisen luennan ja ristiriitaisuuksille avautumisen menetelmällisin ottein. Erojen esiin lukeminen tarkoittaa performatiivista tiedontuotantoa, jossa pyritään irrottautumaan hegemonisoivista

talouden tietämisen tavoista ja avautumaan talouden ennalta-arvaamattomalle moninaisuudelle sekä sen loputtoman monimutkaiselle ei-vain-inhimilliselle suhteisuudelle.

Tutkimuksessa luen esiin omakätisen ruoantuotannon arkisten käytäntöjen moninaisia merkityksiä sen harjoittajien elinehtojen uusintamisen ja hyvinvoinnin kannalta sekä toiminnan tiheää, lajirajat ylittävää vuorovaikutteisuutta. Lisäksi tutkimus tuo näkyviin omakätiseen ruoantuotantoon nivoutuvia tilanteisen tietämisen käytäntöjä. Monilajisten talouksien viitekehyksessä omakätinen ruoantuotanto jäsentyy merkityksellisinä ja omaehtoisina talouden tekemisen tapoina sekä jännitteisinä ja ennalta-arvaamattomina ei-vain-inhimillisen yhteismuotoutumisen prosesseina. Etnografisesti paikantuneiden analyysien pohjalta kehitän tutkimuksessa keskinäisen toimeentulon käsitettä, jolla viitataan elämää ylläpitävän toiminnan jatkuvaan vuorovaikutteisuuteen – toimeentulon tuottamisen ja ei-vain-inhimillisten toisten kanssa toimeen tulemisen yhteenkietoutumiseen. Tutkimus ehdottaa käsitettä työkaluksi arjen käytäntöihin paikantuvan talouden monilajisuuden tarkastelulle eettisenä kysymyksenä.

Tutkimus osallistuu yhteiskuntatieteellisiin keskusteluihin taloudesta materiaalisemioottisena ja suhteissa muotoutuvana ilmiönä kytkemällä yhteen moninaisten talouksien ja feminististen postantroposentristen teorioiden lähestymistapoja sekä soveltamalla näitä empiirisessä tutkimuksessa. Paikantuneen etnografisen analyysin ja siihen kiinnittyvän metodologisen työn kautta tutkimus tekee ymmärrettäväksi omakätistä ruoantuotantoa monilajisena talouden tekemisen tapana, ja keskinäisen toimeentulon käsitteen avulla se tarkastelee elinehtojen uusintamisen lajirajat ylittävää suhteisuutta. Kokonaisuudessaan tutkimus pohtii omakätisen ruoantuotannon kaltaisten arkisten, elämää ylläpitävien toimintojen sekä niiden tutkimuksellisen tarkastelun eettis-poliittisia merkityksiä elinkelpoisempien tulevaisuuksien hahmottelussa.

ABSTRACT

Small-scale food production for domestic use or local markets is common in Finland. In particular, edible gardening and berry- and mushroom-picking are part of everyday life in many households and other small communities; for example, honey is typically produced in small apiaries. In this thesis I examine this phenomenon as an economic activity. Drawing on the theoretical and methodological framework of diverse economies (Gibson-Graham 2006a, 2006b), I understand the economy as an open and non-predefined multiplicity, and I concentrate on situated ways of doing economies in everyday practices of food production. I especially focus on how economies are enacted as more-than-human in small-scale food production and food self-provisioning. In food production, the human and the non-human are intertwined in particularly tangible ways as non-human beings are grown, raised, collected and processed to materially sustain human bodies. To analyse economies' more-than-human aspects, I draw not only on diverse economies scholarship but also on feminist post-anthropocentric research traditions. From these starting points I ask first what kinds of multispecies economies are enacted in small-scale food production; second, how small-scale food production can be analysed as multispecies economies; and third, how examining small-scale food production opens up new ways to conceptualise multispecies economies.

This thesis consists of four articles, plus an extensive summary that provides a background for the articles and compiles the research findings. In the articles, I examine everyday practices of community-based vegetable farming, small-scale beekeeping, and household-centred mushroom-picking, as well as small-scale food production as part of a Nordic welfare state. Empirically the study is based on ethnographic research data, which I collected mainly through participant observation and interviews among practitioners of the above-mentioned forms of food production in different parts of Finland. I analysed the data using qualitative content analysis techniques, thematisation, and close reading. The analysis was guided by the strategy of reading for difference, which I took from the diverse economies framework and implemented in my research in the form of thick description, counterhegemonic reading and opening up to contradictions. Reading for difference is a performative strategy of knowledge production that aims to withdraw from hegemonising ways

of knowing about the economy, thereby opening up to the unknown diversity of economies and their endlessly complex, more-than-human relationality.

In the research, I analyse the thick multispecies interrelationality of everyday practices of small-scale food production and food self-provisioning, as well as the multiple meanings they bear for the practitioners' livelihood and well-being. In addition, the research surfaces more-than-human, situated ways of knowing that are enacted in small-scale food production. The research framework of multispecies economies construes small-scale food production and food self-provisioning as ways of actively enacting economies and as unpredictable, non-innocent processes of more-than-human becoming. Based on my ethnographically situated analysis, I develop the concept of *keskinäinen toimeentulo*, which refers to the ongoing relationality of life-sustaining practices – the entanglement of making a living and getting along with more-than-human others. My research proposes the concept as a tool to examine the multispeciesness of everyday economies as an ethical question.

The research participates in social scientific discussions of the economy as a material-semiotic and relational phenomenon by coupling the diverse economies framework with feminist post-anthropocentric approaches, and by implementing them in empirical research. Through ethnographic analysis and methodological work, the research makes small-scale food production and food self-provisioning understandable as multispecies economies in the making, and through the concept of *keskinäinen toimeentulo* it examines the complex multispecies relationality of livelihood production. Altogether, my research reflects on the ethico-political significance of everyday hands-on practices of small-scale food production, and the epistemic practices of research concerning them, for the enactment of liveable futures.

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	15
2	Teoreettinen tausta.....	21
2.1	Talouden tietämisen ja tekemisen teoriaa.....	22
2.2	Ei-vain-inhimillisiä näkökulmia moninaisiin talouksiin.....	28
2.3	Moninaisten ja monilajisten ruoantuotannon talouksien tutkimus	35
3	Tutkimusasetelma.....	39
3.1	Omakätistä ruoantuotantoa pohjoisilla leveysillä.....	40
3.2	Tutkimustehtävät.....	45
4	Tutkimuksen toteuttaminen	49
4.1	Erojen esiin lukemisen metodologia	50
4.2	Aineistot ja menetelmät	57
4.2.1	Yhteisöpohjainen maatalous: osallistuva havainnointi	59
4.2.2	Mehiläishoito: ryhmähaastattelut.....	62
4.2.3	Korvasienestys: kävelyhaastattelut	66
4.3	Tutkimuksen kieli ja kieli tutkimuksessa	70
5	Osajulkaisujen keskeiset tulokset	72
5.1	Kitkemisen keskinäisriippuvuuksia ja neuvotteluja työstä	73
5.2	Epävarmuudessa tietämisen taito mehiläishoidossa	76
5.3	Keräilyn käytäntöjä ja puuplantausien ristiriitoja	79
5.4	Omakätinen ruoantuotanto osana muuttuvaa hyvinvointivaltiota	81
6	Yhteenveto ja pohdinta	85
6.1	Monilajiset taloudet omakätisen ruoantuotannon arjessa	86
6.2	Talouden monilajisuus omakätisen ruoantuotannon tutkimuksessa.....	91
6.3	Keskinäistä toimeentuloa.....	97

ALKUPERÄISJULKAISUT

- Julkaisu I Hyvärinen, Pieta (2017) Ruoantuotannon ristiriitoja rikkaruohonjuuritasolla. Kitkeminen työnä, tiedontuotantona ja tulevaisuuksien tekemisessä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 30:2, 35–48.
- Julkaisu II Hyvärinen, Pieta (2019) Beekeeping Expertise as Situated Knowing in Precarious Multispecies Livelihoods. *Sociologia* 59:4, 365–381.
- Julkaisu III Hyvärinen, Pieta (2020) Sienestystä pohjoisilla puupelloilla: metsien moninaiset taloudet ja plantaasiosentrismin ongelma. *Alue ja Ympäristö* 49:2, 22–43.
- Julkaisu IV Hyvärinen, Pieta (2020) Building Upon, Extending Beyond: Small-Scale Food Production Within a Nordic Welfare State. Teoksessa Eskelinen, T., Hirvilampi, T. & Venäläinen, J. (toim.) *Enacting Community Economies Within a Welfare State*, 71–94. MayFly Books, Colchester.

1 JOHDANTO

Omakätinen ruoantuotanto on ensisilmäykseltä arkinen ja yhteiskunnallisilta ulottuvuuksiltaan vaatimaton ilmiö: se on tyypillisesti pienimuotoista, muun elämän ohessa tapahtuvaa hyötykasvien viljelyä, kotieläinten pitoa ja luonnonantimien keräilyä. Vihanneksen tai muutamien elikoiden hoivaaminen ei päälle päin vaikuta vallankumoukselta, eikä sienten ja marjojen aikaansaamaa jokasyksyistä joukkoliikehdintää lueta poliittiseksi. Arkinen ruoka on kuitenkin aina osa tuotannon ja kulutuksen laajalajaisia ja monimutkaisia verkostoja sekä niihin kietoutuvia sosioekologisia kriisejä. Arjen yhteiskunnallisia ulottuvuuksia on pitkään tarkasteltu feministisessä tutkimuksessa, jonka valossa arkielämä ei ole vain passiivista reagointia muuttuvaan maailmaan vaan jokapaikkaista toimintaa elämän ehtojen äärellä (ks. esim. Smith 1987; Jokinen 2005; Ahmed 2017; Mol 2021). Feministiseen tutkimusperinteeseen kiinnityksen lähestynkin omakätistä ruoantuotantoa tässä tutkimuksessa aktiivisena osallistumisena maailman jatkuvaan muotoutumiseen.

Omakätinen ruoantuotanto valikoitui tutkimukseni kohteeksi monesta syystä. Olen harjoittanut ruokakasvien viljelyä, keräilyä ja mehiläishoitoa jo ennen tutkimuksen aloittamista, ja lisäksi olen ollut mukana esimerkiksi kaupunkiviljelyä ja ruokasuvereniteettia edistävässä yhteiskunnallisessa toiminnassa. Henkilökohtaiset kokemukseni ruoantuotannosta ja sen politiikoista loivat hedelmällisen kasvualustan, josta tutkimuksellinen kiinnostus alkoi itää toimiessani tutkimusavustajana ruokaan liittyvässä sukupuolentutkimuksen tutkimushankkeessa. Erityisesti feminististen teorioiden valossa koin kiinnostavaksi, miten ruoka ja sen tuottaminen ylittävät monia sellaisia erontekoja, jotka usein otetaan annettuina niin tieteellisessä kuin arkiajattelusakin: ruoka on samaan aikaan sosiaalista ja ekologista, luontoa ja kulttuuria, inhimillistä ja ei-inhimillistä. Arkinen osallistuminen ruoan tuottamiseen rikkoo rajoja vielä lisää: kotitarvekeskeinen ruoantuotanto on sekä työtä että vapaa-aikaa, tuotantoa ja uusintamista, perinteitä ja toisinajattelua. Ilmiö siis pakenee tarkkarajaisia kategorioita mutta on samaan aikaan monissa kulttuurisissa konteksteissa helposti ymmärrettävä ja lähestyttävä – esimerkiksi monelle Suomessa asuvalle marjastus, sienestys, kasvimaan hoito ja kalastus ovat tuttua toimintaa joko omakohtaisen kokemuksen tai lähipiirin kautta.

Ruoantuotantoon osallistumisen kaltaisen rajoja ylittävän ja hankalasti määriteltävän toiminnan tutkiminen vaikutti väitöstutkimuksen varhaisvaiheista lähtien vaativan uudenlaisia käsitteitä. Jo tutkimuskohteen nimeäminen on tuottanut päänvaivaa. Tutkimusprosessin eri vaiheissa olen puhunut niin pienimuotoisesta kuin omavaraisestakin ruoantuotannosta, ja englanninkielisissä yhteyksissä olen lisäksi käyttänyt esimerkiksi muotoilua *food self-provisioning*. Näiden yleiskielisten nimitysten rinnalle olen tutkimuksen yhteenvetoa työstäessäni ottanut käyttöön ilmaisun *omakätinen ruoantuotanto*. Aiemmin käyttämiäni muotoiluja tarkentaen ja laajentaen se osoittaa tutkimuksen kohdistuvan sellaiseen ruoantuotantoon, jota tehdään kuvaannollisesti ja konkreettisesti kädet savessa – tai tässä tutkimuksessa pikemminkin rikkaruohoissa, hunajassa tai korvasienten gyromitriinissa. Käsillä tehtävän työn keskeistäminen ei kuitenkaan tarkoita vastakkainasettelua suhteessa erilaisiin ruoantuotannon teknologioihin. Omakätisessä ruoantuotannossa hyödynnetään monenlaista teknologiaa, joista toiset ovat kuokan ja sienikorin tapaan vanhempaa perua, toiset polttomoottorien ja karttasovellusten tapaan uudempaa.

Tarkastelemani ruoantuotannon nimeäminen omakätiseksi on tutkimuksessa diskursiivinen strategia kiinnittää huomio pienessä mittakaavassa tapahtuvan ruoan kasvattamisen, keräilyn ja syötäväksi muokkaamisen välittömään vuorovaikutteisuuteen. Kädet ovat tutkimuksessa sekä konkreettinen että symbolinen suhteiden välittäjä, joka mahdollistaa toisia ja toiseutta kohti kurrottamisen, niiden koskettamisen ja ymmärtämisen – eli maailman materiaalis-semioottisen *käsittämisen ja käsittämisen* (ks. Häkkinen 2004, 544). Ruoan ja sen tuottamiseen osallisten käsinkosketeltavuus tarkoittaa tutkimuksessa niiden erityisyyden ja omaleimaisuuden tunnistamista sen sijaan, että ruoantuotanto näyttäytyisi resurssien tai hyödykkeiden massaliikkeinä. Tämä perustuu kosketuksen vastavuoroisuuteen eli siihen, että käsittelijä tulee aina myös itse kosketetuksi, jolloin toinen – kuka tai mikä onkaan – tuo itsensä tietäväksi ja todelliseksi (ks. Latour 2004; Gibson-Graham & Roelvink 2010; Cameron, Manhood & Pomfrett 2011). Omakätisyys viittaakin paitsi ruoantuotannon arkisiin käytäntöihin osallistumiseen, myös tässä osallisuudessa muodostuviin merkityksellisiin, osapuolia tiedollisesti ja olemuksellisesti muokkaaviin suhteisiin.

Toisaalta kärsyvyyden oma-etuliite ohjaa ajatukset kädet omaavaan ihmistoimijaan, joka tuottaa ruokaa omatoimisesti, omiin tarpeisiinsa ja saattaa jopa pyrkiä tulemaan toimeen omillaan¹. Samaan aikaan kuin omakätinen ruoantuotanto on

¹ Oma-etuliitettä ei tule kuitenkaan ymmärtää käpertymisinä subjektin yksilöllisyyteen: etymologisesti 'oma' kuuluu olla-verbin yhteyteen, eikä sen merkityskenttä rajoitu yksinomaan ulkokohtaiseen omistamiseen ja omaisuuteen (Häkkinen 2004, 826; ks. myös Gibson-Graham ym. 2019, 252). Omavaraisuutta pohtineen Antti Salmisen (2015) sanoin 'oma' on liittynyt "läsnäolevan läheisyyteen ja tuon läheisyyden merkityksellisyyteen – ajatellaan vaikkapa ilmauksia 'tuntea omakseen', 'omistautua' tai

yhteenkietoutumista siinä mukana olevien toimijoiden kanssa, se viittaa myös mahdollisuuksiin etääntyä joistain toisista järjestyksistä. Omakätisen ruoantuotannon harjoittajien näkökulmista esimerkiksi plantaasimainen maatalous, palkkatyöt tai markkinaehtoinen, rahavälitteinen vaihto eivät välttämättä näyttäytyä ainoina mahdollisina tai edes ensisijaisina tapoina järjestää alkutuotantoa, työntekoa tai vaihdantaa. Siten omakätinen ruoantuotanto avaa tässä tutkimuksessa näköalaa omaehtoisuuteen suhteessa vallitseviksi ja usein jopa vaihtoehdottomiksi ymmärrettyihin yhteiskunnallisiin järjestyksiin.

Ilmiötä, jonka tässä tutkimuksessa nimeän omakätiseksi ruoantuotannoksi, on tutkittu monilla eri tieteenaloilla. Ruoantuotannon arkisia käytäntöjä on tarkasteltu historiallisista näkökulmista (ks. esim. Piirainen 2019) mutta myös nykypäivän käytäntöinä esimerkiksi maaseutututkimuksen (ks. esim. Vávra ym. 2017; Pungas 2019) ja kaupunkiviljelyn myötä myös kaupunkitutkimuksen piirissä (ks. esim. Willman 2015; Bell ym. 2016; WinklerPrins 2017). Etenkin marjojen ja sienten poimintaa on Suomessa tarkasteltu pitkään tilastopohjaisesti osana maa- ja metsätaloustieteellistä tutkimusta (ks. esim. Pouta, Sievänen & Neuvonen 2006; Vaara ym. 2013). Yhteiskunnallisen ympäristötutkimuksen aloilla ruoantuotannon harjoittamista on tutkittu esimerkiksi poliittisena liikehdintänä (ks. esim. van der Ploeg 2008; Goodman, Dupuis & Goodman 2012), ekologisina elämäntapoina (ks. esim. Schor & Thompson 2014) sekä sosiaalisina ja kulttuurisina käytäntöinä (ks. esim. Schupp & Sharp 2011; Jehlička ym. 2021). Itsestään selvästi ruoantuotantoon osallistuminen on myös osa poikkitieteellistä ruokatutkimuksen kenttää (ks. esim. Braun 2014; Hellermann 2017; Lal 2020) ja jonkin verran esillä myös feministisessä ruokatutkimuksessa (ks. Parker 2019).

Aihepiirinsä ja feminististen lähestymistapojensa myötä tämä tutkimus voidaan nähdä osana feminististä ruokatutkimusta. Lisäksi työtä teoreettis-metodologisesti ohjaava moninaisten talouksien viitekehys (Gibson-Graham 2006a; 2006b) kiinnittää tutkimuksen osaksi laaja-alaisia yhteiskuntatieteellisiä keskusteluita taloudesta poliittisena, sosiaalisena ja sosioekologisena toimintana. Näitä keskusteluita käydään yhtäältä esimerkiksi poliittisen talouden (Eskelinen & Heikkilä 2013; Sorsa 2013), feministisen taloustieteen (Vainio 2000; Elomäki & Ylöstalo 2020), ympäristötaloustieteen (Ollikainen 2001; Haila, Jakonen & Toivanen 2019) ja talousantropologian (Venäläinen & Pöysä 2017) aloilla; toisaalta sekä tieteellisiä keskusteluita että niiden yhteiskuntapoliittisia ulottuvuuksia voidaan hahmottaa erilaisten ”uusien” talouden muotojen määrittelyn ja kehittelyn kautta (ks. Silvasti & Jakonen 2015). Esimerkiksi

’omaksua’”. Omakätisyys viittaakin tässä tutkimuksessa pikemminkin käsien kautta maailman omaksumiseen kuin yksilön yksisuuntaiseen toimintaan omistamiensa raajojen välityksellä.

kohtuutalous (Linjama & Kainulainen 2015), jakamistalous (Harmaala ym. 2017), solidaarisuustalous (Rannikko ym. 2017) ja yhteisötalous (Laurinkari 2010) käsitteinä ja tarkastelun kohteina osoittavat pyrkimyksiä politisoida taloutta ja muokata sen merkityskenttiä.

Moninaisten talouksien teoriassa talouden politisointi perustuu antiessentialistiseen ymmärrykseen taloudesta avoimena, alati muuttavana kenttänä tai maisemana, jolla ei ole yhtä olemuksellista ydintä (Gibson-Graham 2006a). Talous ei siten tässä tutkimuksessa ole omakätisen ruoantuotannon liikkumaton konteksti, toimintaa ohjaava järjestelmä tai sitä mahdollistava rakenne. Sen sijaan moninaisten talouksien viitekehys ohjaa tarkastelemaan taloutta jatkuvasti materiaalis-semioottisissa eli samaan aikaan käsinkosketeltavissa ja merkityksiä muodostavissa käytännöissä tuotetuna (emt.; Gibson-Graham 2006b). Siten ymmärrän tutkimuksessa omakätisen ruoantuotannon arkiset käytännöt aktiivisena talouden tekemisenä: osallistumisena taloudeksi nimetyin ilmiökentän muotoutumiseen.

Moninaisten talouksien viitekehyksessä talouden todeksi tekemisen ja tietämisen prosessit ovat läpeensä poliittisia, sillä niissä avataan mahdollisuuksia tietynlaisille tulevaisuuksille ja suljetaan toisia (Gibson-Graham 2008; Roelvink, St. Martin & Gibson-Graham 2015). Poliittikka ei siten tässä tutkimuksessa viittaa vain rajattuihin institutionaalsiin toimintakenttiin tai tunnistettujen kriisien tai konfliktien ratkaisemiseen, eikä poliittinen toimijuus paikannu yksinomaan tietyn tyyppisiin toimijoihin, tiloihin tai tilanteisiin (ks. Gibson-Graham 2006b, 98, 194; Miller 2019). Sen sijaan ymmärrän politiikan jokapaikkaisina pieninä ja suurina tekoina, joissa maailmaa jatkuvasti olemuksellisesti tuotetaan (ks. Mol 1999; Miller 2019).

Tutkimuksen lähestymistapa näyttää omakätisen ruoantuotannon osana monimuotoisia toimeentulon, työn ja tuotannon kudelmia. Viime vuosikymmenten aikana näitä moninaisten talouksien eläviä verkostoja on yhä enemmän alettu tarkastella ei-vain-inhimillisinä, mikä tarkoittaa, että talouden ei nähdä muodostuvan yksinomaan inhimillisistä toimijoista tai toiminnoista (ks. esim. Roelvink & Gibson-Graham 2009; Barron 2015; Roelvink 2015; Miller 2019). Ei-vain-inhimillistä käsitteleviin ja käsitteellistäviin moninaisten talouksien keskusteluihin osallistuen ymmärrän talouden toimijuuden tässä tutkimuksessa hajaantuneena sen sijaan, että se paikantuisi inhimilliseen subjektiiin. Tutkimuksessa syvennän moninaisten talouksien ei-vain-inhimillisiä lähestymistapoja feministisen postantroposentrisen tutkimuksen teoreettisilla välineillä, jotka painottavat luonnon ja kulttuurin kategorioiden perinpohjaista yhteenkietoutumista ja käsittävät olemisen jatkuvana, lajirajat ylittävänä yhteismuotoutumisena (ks. Haraway 2008; 2016). Näihin näkökulmiin nojautuen nimeän tutkimuksessa tarkastelemani omakätisen ruoantuotannon taloudet *monilajisiksi*. Tällä en

viittaa vain talouden tekemiseen osallistuvien biologisten lajien moneuteen vaan myös laajemmin erilaisten olemisen tapojen sisäiseen ja väliseen moninaisuuteen (ks. Haraway 2003, 15–16).

Moninaisten talouksien tutkimus on tyypillisesti empiirisesti tarkkaan paikantunutta, sillä talouden nähdään muotoutuvan osana paikallisesti erityisiä – mutta ei paikallisuuteensa sidottuja – toimeentulon ja hyvinvoinnin käytäntöjä (ks. St. Martin ym. 2015). Tässä tutkimuksessa empiirinen tarkastelu kohdistuu omakätiseen ruoantuotantoon sellaisena kuin sitä harjoitetaan *tässä ja nyt*. Sekä ”tässä” että ”nyt” määreinä riippuvat tietenkin täysin määrittelijän tilallis-ajallisesta asemoitumisesta, jonka keskeisiksi materiaalis-semioottisiksi kiinnekohdiksi nimeän tutkimuksessa pohjoisen havumetsävyöhykkeen ja pohjoismaisen hyvinvointivaltion sekä ajanjakson, jolloin elämää ylläpitävät järjestykset ympäri maailmaa horjuvat ilmaston lämpenemisen, luonnon monimuotoisuuden romahtamisen ja muiden akuuttien sosioekologisten kriisien myötä. Koska myös tutkimuksen teko tapahtuu väistämättä tässä ja nyt, nämä kiinnekohdat kuvaavat paitsi tutkimuksen kohteen, myös tutkimuksen tekemisen ja sen tuotosten paikantumista. Tutkimus on rakentunut yhtä läpikotaisin osana bio- maantieteellistä, yhteiskuntapoliittista ja ajallista kontekstiaan kuin tutkimuskohdekin, mikä muistuttaa yhtäältä tutkimuksessa tuotetun tiedon väistämättömistä sidonnaisuuksista ja toisaalta sen kantamasta vastuusta maailmaan ja sen muotoutumiseen osallisena (ks. Haraway 1988; 2016; Law & Urry 2004). Siten näille jalansijoille ja tähän hetkeen paikantuminen on myös tutkimuseettinen valinta.

Tutkimuksen paikantuminen konkretisoituu empirian kautta. Olen kerännyt tutkimuksen empiirisen aineiston etnografisen osallistuvan havainnoinnin ja haastattelujen kautta vuosina 2015–2018 eri puolilla Suomea yhteisöpohjaisilla maatiloilla, mehiläishoidon parissa sekä teollisen puuntuotannon merkitsemissä metsissä. Tutkimuksessa syvennyn siten vihannesviljelyyn, mehiläishoidon ja sienestämisen arkisiin käytäntöihin sekä tarkastelen näiden ruoantuotannon muotojen järjestymistä osana tutkimuksen sosioekologisia konteksteja, erityisesti pohjoismaista hyvinvointivaltiota. Kiinnittyminen kolmeen ruoantuotannon muotoon ja niissä vielä tarkemmin tiettyihin arjen käytäntöihin mahdollistaa talouden ja siihen kytkeytyvien yhteiskunnallisen muutoksen mahdollisuuksien esiin lukemisen monimuotoisina ja jokapaikkaisina. Omakätiselle ruoantuotannolle leimallinen pienipürteisyyttä ei tässä tutkimuksessa tarkoitaakaan vähäpätöisyyttä, vaan päinvastoin se kertoo toiminnan erityislaatuudesta merkityksellisyydestä: yhtäältä sen juurtuneisuudesta syvälle arkisiin elämän perusteisiin ja toisaalta sen hajaantuneisuudesta laajalle osaksi luonnon ja kulttuurin yhteenkietoutuneita verkostoja.

Laaja-alaisuudessaan ja monimuotoisuudessaan omakätinen ruoantuotanto voi toimia samanaikaisesti erisuuntaisten ja ristiriitaistenkin yhteiskunnallisten muutosten tilana. En siis tutkimuksessa sulje pois mahdollisuutta, etteikö omakätinen ruoantuotanto voisi esimerkiksi lisätä globaalia eriarvoisuutta ja sosioekologista epävakautta vaikkapa yksilökeskeisiä arvoja uusintamalla tai fossiilienergian laajamittaiseen käyttöön nojaavilla käytännöillä. Siten en esitä omakätistä ruoantuotantoa tutkimuksessa suoraviivaisena ohjenuorana elinkelpoisempien tulevaisuuksien tuottamiseen. Tutkimusta kuitenkin motivoi ja ohjaa tiedostettu tarve muuttaa perinpohjaisesti ja kiireellisesti ruoan tuotannon ja kulutuksen dynamiikkoja sekä kyseenalaistaa niissä toimivia ihmisten keskinäisiä ja lajien välisiä hierarkioita uusintavia erontekoja. Tästä suuntaista muutosta tutkimus tavoittelee ensinnäkin lisäämällä ymmärrystä omakätisestä ruoantuotannosta monilajisina talouksina empiirisen tarkastelun kautta. Toiseksi tutkimus pyrkii avaamaan monilajisten talouksien lähestymistapaa ymmärrettävämmäksi ja käytettävämmäksi tuottamalla tietoa sen soveltamisesta empiirisessä ruoantuotannon tutkimuksessa. Kolmanneksi tutkimuksen päämääränä on syventää ymmärrystä talouden monilajisuudesta eettisenä kysymyksenä kehittämällä keskinäisen toimeentulon käsitettä työkaluksi ehtojen uusintamisen jännitteisen vuorovaikutteisuuden tarkasteluun.

Väitöskirja koostuu neljästä osajulkaisusta ja yhteenvedosta. Osajulkaisut on julkaistu vertaisarvioituissa tieteellisissä julkaisuissa (ks. s. xiii). Tämän yhteenvedon toisessa luvussa kerron tutkimuksen teoreettisesta taustasta ja kolmannessa luvussa esittelen tutkimusasetelman tutkimustehtävineen. Neljäs luku keskittyy tutkimuksen toteuttamiseen: kuvaan tutkimuksen metodologista otetta, kerron aineistonkeruusta ja aineiston käsittelystä sekä avaan tutkimuksen kielivalintoja. Viidennessä luvussa esitän osajulkaisujen keskeiset tulokset. Yhteenvedon viimeisessä luvussa pohdin tutkimuksen kokonaisuutta kolmessa tutkimustehtävien mukaisesti jäsenyneessä aluvussa sekä arvioin tutkimusprosessia ja esitän suuntia tulevalle tutkimukselle. Koska ymmärrän tutkimuksen tekemisen läpeensä eettisenä kysymyksenä (ks. Alasuutari 2004), tutkimuseettinen pohdinta nivoutuu osaksi kaikkia tutkimuksen osajulkaisuja ja yhteenvedon lukuja.

2 TEOREETTINEN TAUSTA

Tutkimuksen teoreettinen lähestymistapa rakentuu yhtäältä talouden antiessentialistisen moninaisuuden teoretisoinnin ja toisaalta inhimillisen ja ei-inhimillisen välisiä erontekoja ja niiden ylittämistä käsittelevän postantroposentrisen ajattelun varaan. Vaikka tutkimuksen keskeisin teoria juontuu kahdelta suunnalta, olisi yksinkertaistavaa sanoa tutkimuksen syntyneen näiden lähestymistapojen risteyksessä, sillä molemmat ovat rajoiltaan huokoisia ja osin limittäisiä. Selväpiirteisen risteyksen sijaan tutkimuksen teoreettisen taustan voi pikemminkin ymmärtää suistoalueena, jossa erilaiset keskustelut virtaavat, yhdistyvät ja erkanevat alati muuttuen.

Tutkimuksen taustalla vaikuttavien teoreettisten keskustelujen yhteinen nimittäjä on kytkeytyminen feministiseen tutkimusperinteeseen. Feministinen jälkistrukturalismi on yksi moninaisten talouksien teoreettisista kulmakivistä (Gibson-Graham 2006a, 5), ja esimerkiksi feministinen hoivan analyysi on etenkin viime vuosina tullut vahvasti osaksi tutkimuskentällä tehtyä työtä (ks. esim. Dombroski, Healy & McKinnon 2019). Ihmisen rajojen tarkastelu ja ylittäminen taas juontaa juuriaan kritiikkiin, jota feministisessä ajattelussa on kohdistettu humanistiseen käsitykseen universaalista ihmisyydestä ja siihen liittyvään ihmisen erityislaatuisuuden korostamiseen (ks. Haraway 2008; Braidotti 2016).

Huolimatta moninaisten talouksien ja postantroposentristen lähestymistapojen liittymisestä ja kytkeytymisestä osin samoihin feministisiin keskusteluperinteisiin esittelen ne seuraavaksi selvyuden vuoksi omissa alaluvuissaan. Ensimmäisessä alaluvussa kerron moninaisten talouksien lähestymistavan kolmesta osa-alueesta ja toisessa keskityn talouden teoretisointiin ei-vain-inhimillisenä toimintana sekä moninaisten talouksien tutkimuksen piirissä käytyjen keskustelujen että postantroposentristen feministisen ajattelun kautta. Kolmannessa alaluvussa esittelen moninaisten ja monilajisten talouksien viitekehukseen kiinnittyvää ruoantuotannon tutkimusta. Tutkimuksen osajulkaisuissa tarkennan tässä yleisellä tasolla esittelemäni teoreettista taustaa osajulkaisujen tutkimusasetelmien näkökulmista.

2.1 Talouden tietämisen ja tekemisen teoriaa

Tämä väitöstutkimus asemoituu ensisijaisesti osaksi moninaisten talouksien tutkimusta, joka on rakentunut feministisen talousmaantieteilijä J. K. Gibson-Grahamin poliittisen talouden kritiikin ympärille. Moninaisten talouksien teoreettis-metodologinen viitekehys jäsentyy kolmiosaisena: ensinnäkin siinä on kyse determinististen, arkea ja todellisuutta määrittelevien talouden diskurssien kyseenalaistamisesta, joka kulminoituu *kapitalosentrismiksi* nimetyn kapitalististen talouden muotojen ja mallien ensisijaistamisen kritiikkiin (Gibson-Graham 2006a). Toiseksi kapitalosentrismien epäpoliittisesta essentialismista irrottautuen taloutta lähestytään *moninaisena*, toiminnaltaan ja toimijoiden kokoonpanoiltaan avoimena kenttänä tai maisemana, jossa talouden järjestykset ja käytännöt työstä vaihtoon ja liiketoiminnasta omistamiseen muotoutuvat jatkuvasti paikallisesti ja tilanteisesti erityisinä (Gibson-Graham 2006b). Kolmanneksi viitekehys rakentuu moninaisten talouksien onto-epistemologisessa avaruudessa käytävistä eettisistä neuvotteluista eli *elävästä taloudesta* (emt.; Gibson-Graham, Cameron & Healy 2013; Gibson-Graham ym. 2019). Tämä tutkimus kytkeytyy ensisijaisesti keskimmäiseen osaan eli talouden tarkasteluun paikantuneina ja tilannesidonnaisina suhteina ja käytäntöinä. Kapitalosentrismien kritiikki on kuitenkin keskeistä lähestymistavan kokonaisuuden kannalta, ja elävän talouden keskinäisriippuvuuksia korostava etiikka osaltaan rakentaa tutkimuksessa hahmottelemaani keskinäisen toimeentulon käsitettä. Siksi esittelen tässä luvussa läpileikkauksen moninaisten talouksien viitekehysten kaikista osa-alueista tutkimuksen teoreettisen taustoittamisen edellyttämässä laajuudessa.

Talouden tarkastelu käytännöissä ja suhteissa muotoutuvana moneutena lähtee liikkeelle antiessentialistisesta talouden teoretisoinnista ja kapitalistisen hegemonian analyysistä ja purkamisesta. Essentialistisessa filosofisessa ja arkiajattelussa asioilla ja olioilla on pysyvä ja jakamaton, niitä kokonaisvaltaisesti määrittelevä ydinolemus: esimerkiksi sukupuolta essentialisoivissa käsityksissä naiset jakavat yhteisen, sisäsyntyisen ytimen, joka tekee heistä olemuksellisesti erilaisia kuin miehet ja joka siten ennalta määrittelee naisten mahdollisuuksia olla ja toimia. Essentialismin kritiikeissä kyseenalaistetaan ilmiöiden perimmäinen ykseys ja eheys sekä sen myötä mahdollisuus kuvata todellisuutta yksiselitteisillä tai tyhjentävillä määritelmillä (ks. esim. Grosz 1995). Kuten 'nainen' ei viittaa vain yhdenlaiseen sukupuolen tekemiseen eikä kuvaa viittauksen kohdetta kokonaisvaltaisesti, myöskään 'talous' ei antiessentialistisessä ajattelussa osoita kohti konteksteistaan riippumatonta rakennetta, toimintaa tai toimintakenttää eikä kerro siitä kaikkea (Gibson-Graham 2006a, 11–15).

Antiessentialistisen kritiikin valossa talouden ymmärtäminen tai esittäminen lähtökohtaisesti tai pohjimmiltaan yhtenäisenä ja yhdenmukaisena, olemukseltaan vaakaana järjestelmänä tai rakenteena voidaan nähdä ilmiön väkivaltaisena yksinkertaistamisena. Lisäksi essentialisointi epäpolitisoi taloutta latistaen siihen liittyviä toiminnan ja muutoksen mahdollisuuksia. (Gibson-Graham 2006a; ks. myös Gibson-Graham 2006b, 105–111.) Moninaisten talouksien tutkimuskeskusteluissa sekä talouden essentialismin ja siihen kytkeytyvän determinismin kritiikki että talouden politisoinnin mahdollisuudet kytkeytyvät ajatukseen tiedon performatiivisuudesta (Gibson-Graham 2006a, xx–xxi; Gibson-Graham 2008). Performatiivisesti ymmärrettyä ilmiötä tuotetaan tietämisen materiaalis-semioottisissa käytännöissä sen sijaan, että ajateltaisiin esimerkiksi talouden ontologisesti edeltävän itseään koskevaa tietoa. Epistemologiset ja ontologiset kysymykset ymmärretään performatiivisuuden myötä erottamattomina: tieto ei vain kuvaa ulkopuolista maailmaa vaan toimii osana sitä tuottamalla tiettyjä todellisuuksia mahdollisiksi ja toisia mahdottomiksi. (Callon 2007; Gibson-Graham 2008; Butler 2010.) Moninaisten talouksien tutkimuksessa tiedon performatiivisuuden tarkastelun kautta tuodaan esiin ja politisoidaan sitä, miten ja millaiseksi taloutta tehdään siihen liittyvissä epistemisissä käytännöissä – taloudesta puhuttaessa, siitä kirjoitettaessa sekä talouteen liittyvissä mallinnoissa, teorioissa ja arkisissa toimissa (ks. Gibson-Graham 2008; Alhojärvi 2015; Roelvink 2020).

Tiedon performatiivisuus konkretisoituu siinä, miten tiedontuotannossa tehdyt rajaukset, merkityksellistämiset ja ulossulkemiset toimivat suhteessa tiedon kohteeseen. Toimintaa talouden kapitalistiseksi tietämiseksi ja tekemiseksi Gibson-Graham (2006a) kuvaa *kapitalosentrism*in käsitteellä. Käsite seuraa jälkistrukturalistisen feminismin fallosentrism (ks. esim. Grosz 1990) teoretisointia: kuten fallosentrisesti mies nähdään yleismaailmallisena subjektina ja ihmisyyden ilmentymänä, kapitalosentrisissä diskursseissa kapitalismi muodostaa talouden kovan, olemuksellisen ytimen (Gibson-Graham 2006a, 35). Tällöin ei-kapitalistiset talouden muodot, tilat ja toimijat määrittyvät aina vain suhteessa kapitalistisiin toimintoihin: niiden vastakohtiksi, niitä jäljitteleviksi, täydentäviksi tai niiden varjoissa sinnitteleviksi. Kapitalosentrismi siis ilmenee ei-kapitalististen talouden käytäntöjen toiseuttamisena ja niiden siirtämisenä etäälle talouden ytimestä tai kokonaan syrjään talouden piiristä. Talouden eri muodot asettuvat näin hierarkkisiin suhteisiin toisiinsa nähden, jolloin kapitalististen käytäntöjen – tuotantovälineiden yksityisomistuksen, palkkasuhteisen työn, voittoa tavoittelevan liiketoiminnan ja markkinaehtoisen vaihdon – puuttuminen tai niistä kieltäytyminen on merkki taloudellisesta takapajuisuudesta ja jälkeensä jääneisyydestä tai vaihtoehtoisesti viittaa todellisuuspakoiseen utooppisuuteen. (Gibson-Graham 2006a, 6–11, 40–43.)

Kapitalosentrismien käsitteen avulla Gibson-Graham (2006a; 2006b; 2008) tarkastelee siis kapitalistisen hegemonian performatiivista tuottamista eli sitä, miten kapitalistista taloutta ja taloutta kapitalismina ylläpidetään toisenlaisten todellisuuksien ulossulkemisen ja tukahduttamisen kautta. Vaikka käsite on kaikkea muuta kuin yksiselitteinen tai ongelmaton (ks. Alhojärvi 2021), se on silti – tai juuri siksi – osoittanut käyttökelpoisuutensa taloutta kapitalistiseksi hegemonisoivien ja totalisoivien tendenssien tunnistamisessa ja siten niiden horjuttamisessa (ks. esim. Roelvink, St. Martin & Gibson-Graham 2015). Moninaisten talouksien tutkimuksessa tätä horjuttamista on toteutettu ensisijaisesti performatiivisena ontologisena projektina talouden moninaisuuden esiin lukemiseksi, mikä muodostaa viitekehyksen toisen kulmakiven.

Talouden lähestyminen ja tutkiminen ontologisena moneutena tarkoittaa kapitalosentrisissä diskursseissa ohitettujen, huomiotta jätettyjen ja piiloon painettujen talouden muotojen ja käytäntöjen näkyväksi tekemistä (Gibson-Graham 2006b). Moninaisten talouksien tutkimuksessa talouden monimuotoisuutta havainnollistetaan tyypillisesti jäävuorimetaphoran ja sen visuaalisen esittämisen kautta ja järjestetään erilaisten taulukoiden avulla. Talouden jäävuori (ks. kuvio 1) ilmentää talouden näkyvämmän, veden pinnan alle jäävän moninaisuuden laajuutta ja painoarvoa suhteessa pinnalla näkyvään, kapitalosentrisesti taloudeksi tiedettyyn ja tuotettuun jäävuoren huippuun (ks. Gibson-Graham 2006b, 68–70; Gibson-Graham ym. 2019, 47). Talouden eri muotoja ja käytäntöjä taulukoimalla taas osoitetaan talouden laaja-alaisuutta ja järjestellään tätä runsaasti analyysin kohteeksi (Gibson-Graham 2006b, 61–76). Taulukoinnissa asetetaan tyypillisesti myös talouden kapitalistisia käytäntöjä osaksi talouden avaruutta, sillä talouden moninaisuuden tarkastelu ei lähtökohtaisesti ohjaa kapitalististen dynamiikkojen huomiotta jättämiseen (emt. 60). Moninaisen talouden taulukoita analyysin välineenä käsittelen luvussa 4.1.

Talouden moninaisuuden kuvallinen ja kielellinen esittäminen ei kuitenkaan voi koskaan tavoittaa ilmiötä kokonaisuudessaan. Lähtökohta on edelleen antiessentiaalistinen: taloudella ei ole kiinteää, pysyvästi määriteltävissä olevaa olemusta edes monikossa, vaan talous muotoutuu jatkuvasti maailmaan kietoutuneina suhteina ja käytäntöinä. Tätä talouden kokonaisvaltaista, ennalta määrittelemätöntä kontekstisidonnaisuutta Gibson-Graham (2006a) teoretisoi Louis Althusserilta (1969) periytyvällä ja Stephen A. Reismanin ja Richard D. Wolffin (1987) luokkaprosessien analyysiin soveltamalla ylimääräytyksen (*overdetermination*) käsitteellä. Moninaisten talouksien viitekehyksessä ylimääräytyminen kuvaa minkä tahansa talouden muodon, käytännön tai niihin kiinnittyneen identiteetin lähtökohtaista moninaisuutta ja monimutkaisuutta, sillä kaikki edellä mainitut ovat jatkuvasti ja samanaikaisesti ei vain yhden vaan

TALOUDEN JÄÄVUORI

PALKKATYÖ,
YKSITYISOMISTUS,
YKSITYISIÄ VOITTOJA
TAVOITTELEVA LIIKETOIMINTA,
RAJOITTAMATON KILPAILU
VAPAILLA MARKKINOILLA

vapaaehtoistyö lahjoittaminen hyväntekeväisyys
itsensä työllistäminen kompostointi kotitarveviljely
vipaaminen kierrätys dykkkaus yhteiskäyttö
jokaisenoikeudet voittoa tavoittelematon liiketoiminta
ystävänpalvelukset yhteisvauraus pummaaminen
oma-apu pimeä työ omavaraisuus vertaistuotanto
vertaistuki tiskin alta myyminen DIY talkoot
pakkotyö varastaminen kotityö vaihtokauppa
hoivatyö avoin julkaisu kuutamokekkailu
koulussa kotona naapurustossa omakustanne
kadulla perheessä kaveriporukassa seurakunnassa
tuottajaosuuskunnassa kuluttajaosuuskunnassa yhteisössä
kommuunissa kerhossa järjestössä kyläyhteisössä

Kuvio 1. Talouden jäävuori (Gibson-Graham ym. 2019, 48)

loputtoman monen tekijän määrittämiä. Näin talous näyttäytyy avoimena maisemana, jossa erilaiset toiminnot, toimijat ja tilat muotoutuvat alati suhteessa toisiinsa ja lukemattomiin muihin olemisen ulottuvuuksiin. (Gibson-Graham 2006a, 15–17, 43–45; Gibson-Graham 2006b.) Moninaisten talouksien tutkimuksessa tarkastelun kohteena onkin tarkkarajaisen talouden kokonaisuuden sijaan monimutkainen, alati liikkeessä oleva ja jännitteinen taloudellisen toimijuuden vyyhti vailla kiinteää ydintä tai yleispäteviä lainalaisuuksia.

Ylimääräytyminen ei kosketa pelkästään talouden ei-kapitalistista moneutta vaan säröyttää myös kapitalismin eheyttä ja ykseyttä. Gibson-Graham viittaa sukupuolieron teoretisointiin, jossa naiseuden olemuksellisen moneuden, epäyhtenäisyyden ja tilannesidonnaisuuden havainnoiminen avaa tilaa myös mieheyden moninaisuudelle; vastaavasti ei-kapitalististen talouden muotojen ja käytäntöjen ymmärtäminen toiseuksien sijaan itsenäisinä ja kapitalismista riippumattomia merkityksiä kantavina tuo näkyviin myös kapitalismin erona ja suhteissa muotoutuvana, ”tuhansissa palasissa” (Gibson-Graham 2006a, 12–15, 263–264). Tämä avaa tilaa kapitalististen järjestysten purkamiselle: kun kapitalismi ei enää näyttäydy kaikenneelevänä totaliteettina, sen vastustamisenkaan ei tarvitse tarkoittaa kokonaisvaltaista kaatamista tai kumoamista toisella kaikenkattavalla järjestelmällä. Sen sijaan kapitalistista taloutta ja sen ylläpitämiä hierarkioita voidaan haastaa ja purkaa hajaantuneesti ja jokapaikkaisesti, missä tahansa ja kaikkialla (ks. Gibson-Graham 2006b, xxiv, 167, 194–196).

Talous moninaisena ei osoita vain tietynlaisiin käytäntöihin ja suhteisiin eikä ota kantaa niiden toivottavuuteen tai toimivuuteen. Moninaisten talouksien viitekehyyksen kolmas osa-alue antaa välineitä talouden avoimessa maisemassa suunnistamiseen tarkastelemalla taloutta eettisenä toimintana (Gibson-Graham 2006b; Gibson-Graham, Cameron & Healy 2013; Gibson-Graham ym. 2019). Lähtökohtana on talouden ymmärtäminen monimutkaisina elämää ylläpitävinä keskinäisriippuvuuksina, mikä tekee taloudesta loputtoman vastavuoroista ja siten vastuullista toimintaa. Talouden keskinäisriippuvaisuutta ja siihen kytkeytyvää relationaalista eli suhteita koskevaa ja suhteissa rakentuvaa etiikkaa moninaisten talouksien viitekehyyksessä kuvataan käsitteellä *community economy* (Gibson-Graham 2006b, 79). Antiessentialistisessa hengessä käsite ei viittaa tiettyihin, yhteisöihin paikantuneisiin talouksiin tai normatiiviseen yhteisöpohjaisen talouden malliin vaan lähtee liikkeelle sekä yhteisön että talouden jatkuvasta suhteissa muotoutumisesta: yhteisö viittaa ennalta määrittelemättömiin yhteiselon prosesseihin pikemminkin kuin niiden alku- tai päätepisteisiin ja talous edellä kuvattuun tapaan ylimääräytyneisiin, maailmaan kietoutuneisiin käytäntöihin (emt. 79–87; Gibson-Graham ym. 2018).

Käytän tässä tutkimuksessa *community economy*n suomennoksena ilmausta *elävä talous*, jonka olen muodostanut yhdessä Eeva Talvikallion ja Tuomo Alhojärven kanssa osana moninaisten talouksien lähestymistapaa popularisoivan *Take Back the Economy* -teoksen (Gibson-Graham, Cameron & Healy 2013) kotouttavaa käännös- ja uudelleenkirjoitustyötä (Gibson-Graham ym. 2019). Pyrimme käännösratkaisulla ensinnäkin välttämään taloutta essentialisoivia tulkintamahdollisuuksia: elävyys muistuttaa talouden olemuksellisesta epävakaudesta ja tiettyihin muotoihin tai käytäntöihin kiinnittymättömyydestä silloinkin, kun se ymmärretään relationaalisten yhteiselon prosessien kautta. Toiseksi ilmaisu alleviivaa keskinäisriippuvuuksien eksistentiaalista, elämän jatkuvuuteen kantaa ottavaa luonnetta esittämällä elävyyden taloutta määrittävänä: talous on käytäntöjä, jotka ylläpitävät elämää – tai eivät. (Emt. 15–18.)

Elämän itsensä tavoin elävä talous on lähtökohtaisesti jaettua ja suhteissa rakentuvaa, mutta nämä suhteet eivät ole vain harmonisia ja tasa-arvoisia vaan myös ristiriitaisia ja väkivaltaisiaakin. Elävä talous eettisenä lähestymistapana ohjaa asettumaan alttiiksi näille yhteiselon jännitteille ja tunnistamaan elämää ylläpitäviä keskinäisriippuvuuksia hankaluuksineen ja kipukohtineen (ks. Gibson-Graham 2006b; Roelvink 2015; Miller 2019). Keskinäisriippuvuuksien tunnistaminen mahdollistaa niitä koskevat eettiset neuvottelut, joilla moninaisten talouksien viitekehyksessä tarkoitetaan paikantuneita prosesseja, joissa yhteiselon ehtoja ja mahdollisuuksia tilanteisesti määritellään. Elävän talouden etiikka kiteytyykin jatkuviksi neuvotteluiksi olemisen yhteisyydestä sen sijaan, että se ohjaisi tiettyihin toimintatapoihin tai määrätynlaisiin suhteisiin. (Gibson-Graham 2006b, 81–88; ks. myös Gibson-Graham 2003.)

Ethan Miller (2013) on tarkastellut *community economy*ya paitsi ylläkuvaamani kaltaisesti ontologisena ja eettisenä, myös poliittisena käsitteenä. Millerin luentaa seuraten esitän, että poliittisesti elävä talous tekee tilaa sellaisille talouden käytännöille, suhteille ja subjektiviteeteille, joissa keskinäisriippuvuuksista neuvottelemineen on keskeisellä sijalla (ks. Miller 520, 527–528; ks. myös Gibson-Graham 2006b, 97–99; Miller 2019, 139–140). Kapitalosentrismen kritiikki ohjaa elävän talouden politiikkaa vastahegemoniseen suuntaan, mutta elävä talous ei kuitenkaan talouden moninaisuuden nimissä rakenna yhtä ja yhtenäistä kapitalismille vaihtoehtoista hegemonista järjestystä (Miller 2013, 526–528). Elävä talous poliittisena projektina onkin hajaantunut siinä mielessä, että talouden keskinäisriippuvuudet ja niitä koskevat neuvottelut muodostuvat aina tilanteisesti ja paikallisesti erityisinä, eikä neuvottelujen tavoitteita ole ennalta määritelty (emt. 523–525; Gibson-Graham 2003; 2006b). Tähän jokapaikkaisuuteen perustuu elävän talouden poliittinen vaikuttavuus. Feministisen liikkeen toimintaan ja saavutuksiin viitaten moninaisten talouksien lähestymistavassa toiminnan hajaantuminen pieniin palasiin ja paikantuminen moniaalle, sen muotojen kirjo ja

keskusjohtoisen järjestyksen puute nähdään nimenomaan mahdollisuutena laajoihin ja syvällisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin (Gibson-Graham 2006a, xxvi-xxviii; Gibson-Graham 2006b, xxiv). Hajaantuneina elävän talouden poliittiset mahdollisuudet ovat läsnä kaikkialla, ja niissä tuotetaan samanaikaisesti lukemattomia erilaisia tulevaisuuksia.

Moninaisia talouksia koskevassa kirjallisuudessa viljellään taajaan esimerkkejä elävän talouden eettisistä neuvotteluista ja tavoista toteuttaa elävää taloutta paikallisesti (ks. esim. Gibson-Graham 2006b; Roelvink, St. Martin & Gibson-Graham 2015; Gibson-Graham ym. 2019). Vaikka esimerkit eivät yleensä pyri esimerkillisyyteen vaan pikemminkin talouden mahdollisuuksien horisontin avartamiseen, niistä rakentuu suuntaviivoja elävän talouden tekemiselle ja siitä tietämiselle. Tämä voidaan nähdä ristiriitaisena suhteessa luvun alussa kuvailemaani antiessentialistiseen teoreetisointiin, joka ohjaa ymmärtämään moninaisten talouksien performatiivisen politiikan kulmakiveksi talouden mihinkään kiinnittymättömän avoimuuden ja moneuden. Miller (2013) kuitenkin korostaa elävän talouden esimerkkien tuottamien kiinnekohtien samanaikaisuutta talouden ontologiselle moninaisuudelle avautumisen ja loputtomien eettisten keskinäisriippuvuuksien tunnistamisen kanssa. Moninaisten ja elävien talouksien tutkimisen ja todeksi tekemisen voikin ymmärtää jatkuvana liikkeenä näiden näkökulmien välillä, mikä tekee lähestymistavasta sekä teoreettis-metodologisesti että poliittisesti hedelmällisen mutta myös haastavan.

Vielä monimutkaisemmaksi moninaisten talouksien tutkiminen, tekeminen ja teoretisointi muuttuu, kun taloutta tuottavien toimijoiden verkostot ja siten myös osallisuus talouden eettisiin neuvotteluihin laajenevat ei-vain-inhimillisiksi. Moninaisten talouksien tutkimuksen piirissä ei-inhimillisten toimijoiden esiinmarssia ja samanaikaista ihmisen rajojen koettelua on kiihdyttänyt elinympäristöjen koko ajan näkyvämpi kriisiytyminen: se alleviivaa, että toisenlaiset tulevaisuudet eivät ole vain mahdollisia, kuten tutkimuskentällä on pitkään tuotu esiin, vaan myös välttämättömiä (ks. esim. Gibson-Graham & Roelvink 2010; Gibson-Graham 2014a; Roelvink 2015). Tätä moninaisten talouksien tutkimuksessa parhaillaan tapahtuvaa vallankumouksellista liikettä (Gibson-Graham 2014a, 78) tarkastelen seuraavaksi.

2.2 Ei-vain-inhimillisiä näkökulmia moninaisiin talouksiin

Tutkimuksen teoreettinen lähestymistapa on muodostunut moninaisten talouksien viitekehyksen ohella ja siihen limittyen käsitteellisistä kurottautumisista kohti ei-inhimillistä. Ihmisen rajoja tarkastelemalla ja niitä ylittämällä pyrin haastamaan

yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen lähtökohtaista antroposentrisyyttä eli ihmiskeskeisyyttä ja ihmisen ensisijaistamista ei-inhimillisen kustannuksella. Maailman moninaiselle ei-vain-inhimillinen toimijuudelle avautuminen on tutkimuseettinen valinta, joka muistuttaa sekä inhimillisen elämän monilajisesta perustasta että tämän monilajisuuden omaehtoisesta ja itseisarvoisesta elävyydestä. Kurottautuminen ei-inhimillisen suuntaan ei kuitenkaan tarkoita vain ihmiselle toisten lajien ja olemisen tapojen huomioimista osana tutkimusta vaan myös ihmisen ja inhimillisen uudelleentulkintaa (ks. Pyyhtinen 2016, 65). Siten se on ihmistieteitä juuria myöten ravisteleva teoreettis-metodologinen haaste, jota käsittelen tässä moninaisten talouksien viitekehykseen paikantuen.

Ihmisen, ympäristön ja ei-inhimillisten toisten häilyvät rajat ja talouden keskinäisriippuvuuksien ei-vain-inhimillinen luonne on tunnistettu moninaisten talouksien keskusteluissa jo toistakymmentä vuotta sitten (ks. Roelvink & Gibson-Graham 2009; Gibson-Graham & Roelvink 2010; Gibson-Graham 2011). Tästä huolimatta talouden tarkastelu ei-vain-inhimillisenä nimetään edelleen viimeaikaiseksi lähestymistavaksi moninaisten talouksien tutkimuksessa (Gibson-Graham & Dombroski 2020, 4). Ihminen onkin toistaiseksi pysynyt sitkeästi moninaisten talouksien tutkimuksen keskiössä: talouden moninaisia muotoja ja käytäntöjä tarkastellaan edelleen pääosin inhimillisenä toimintana, ja taloutta koskevissa eettisissä neuvotteluissa tunnistetaan ensisijaisesti ihmisten välisiä keskinäisriippuvuuksia. Talouden käsite ei ole siten kokenut vielä radikaaleinta uudelleenmäärittelyään, jonka Ethan Miller (2020, 407) näkee talouden lähentymisenä ekologian merkityskenttien kanssa ja uudenaikaisena työnjakona näiden välillä.

Ihmiskeskeisyydestä huolimatta moninaisten talouksien teoriassa ja tutkimuskäytännöissä on avoimuutta myös ei-inhimilliselle talouden toimijuudelle. Kuten kuvailin edellisessä luvussa, moninaisten talouksien tutkimuksessa talouden nähdään muotoutuvan jatkuvasti tilanteisesti ja paikallisesti erityisinä käytäntöinä sen sijaan, että se järjestyisi ylipaikallisena rakenteena tai omalakisena järjestelmänään. Tällainen antiesentialistinen lähestymistapa ilmentää radikaalisti erilaista ymmärrystä talouden toimijuudesta kuin esimerkiksi uusklassisen taloustieteen oletukset kulutuskeskeisestä ja näennäisen rationaalisesta yksilötoimijasta mutta ottaa etäisyyttä myös marxilaisen taloustieteen luokkaperustaiseen toimijuuteen (ks. Gibson-Graham 2006a). Moninaisten talouksien teoreettisessa viitekehyksessä talouden toimijuuden voi nähdä hajaantuvan vuorovaikutteisiin verkostoihin ja arkisiin käytäntöihin, jolloin talous ei välttämättä tai lähtökohtaisesti ole vain inhimillistä (ks. Gibson-Graham 2008; Miller 2020).

Ethan Miller (2020) on jaotellut moninaisen talouden tutkimuksen piirissä muotoutuneita talouden ei-vain-inhimillisen toimijuuden tarkastelun tapoja *sisällyttävään, laajentavaan ja hajaannuttavaan*. Sisällyttämisestä on kyse silloin, kun ei-inhimilliset toimijat tuodaan näkyviin inhimillisen toimijuuden kehysten kautta (emt. 405). Esimerkiksi Gerda Roelvink ja J. K. Gibson-Graham (2009) sisällyttävät ei-inhimillistä osaksi ihmislähtöistä talouden tarkastelua kiinnittämällä huomion ei-inhimillisten toimijoiden tarpeisiin, ei-inhimillisesti tuotettuun ylijäämään sekä kulutukseen ja yhteisvaurauteen ei-vain-inhimillisinä ilmiöinä. Vastaavasti Elizabeth Barron sisällyttää keräilyyn keskittyvässä tutkimuksessaan (2015) metsiin paikantuvaa ei-vain-inhimillistä toimintaa talouden eettisiin neuvotteluihin. Toinen, laajentava lähestymistapa tarkoittaa Millerin (2020, 406) mukaan aiemmin vain inhimillisiksi nähtyjen kategorioiden venyttämistä ei-inhimillisiin, esimerkiksi tarkastelemalla bakteerien tekemää työtä (Morrow 2014) tai ymmärtämällä talouden eettistä toimijuutta myös ei-inhimillisten toimijoiden ominaisuutena (Hill 2014). Kolmas eli hajaannuttava lähestymistapa on talouden toimijuuden ymmärtämistä monilajisissa verkostoissa muotoutuvana sen sijaan, että se nähtäisiin inhimillisten tai ei-inhimillisten toimijoiden ominaisuutena (Miller 2020, 406). Tällaista lähestymistapaa ovat toteuttaneet esimerkiksi Robert Snyder ja Kevin St. Martin (2015) tarkastellessaan kalastusta ja kalavesiä ei-vain-inhimillisinä verkostoina, joissa mukana on ihmisten muodostamien yhteisöjen ohella erilaisia mittauskäytäntöjä, teknologioita, merten ekologiaa, kalastusvälineitä ja markkinoita.

Ylläolevan luokittelun lisäksi Miller (2020) tarkastelee moninaisten talouksien lähestymistavan suhteutumista ei-vain-inhimillistä toimijuutta käsitteellistäviin teoriaperinteisiin. Millerin (emt. 403–405) esiin tuomien toimijaverkkoajattelun (ks. Latour 2007) ja sommitelman käsitteellistysten (ks. Deleuze & Guattari 1987) ohella ja niihin liittymisen talouden ei-vain-inhimillisyyden tarkasteluun on moninaisten talouksien tutkimuksessa vaikuttanut muun muassa humanistisen ympäristötutkimuksen parissa tehty työ (ks. Roelvink 2015; Gibson-Graham & Dombroski 2020, 4). Etenkin Val Plumwoodin (1993; 2002) ekofeministiset, ihmiskeskeisyyttä ja ihmisyyden olemusta purkavat lähestymistavat ja Deborah Bird Rosen (2004; 2011) Australian alkuperäiskansojen ajatteluun kiinnittyvä dekolonialistinen ei-vain-inhimillisen toimijuuden tarkastelu ovat tarjonneet näkökulmia ja eettisiä perusteluja talouden antroposentrismin kyseenalaistamiseen. Lisäksi moninaisten talouksien tutkimuksessa on hyödynnetty esimerkiksi Jane Bennettin (2010) materiaalin eloisuutta ja sen aktiivista toimijuutta tarkastelevia lähestymistapoja, jotka ovat keskeisiä myös feministisessä uusmaterialistisessa tutkimuksessa.

Moninaisten talouksien ei-vain-inhimillistä koskevien keskustelujen kiinnittymisen feministisiin lähestymistapoihin ei ole sattumaa, sillä feministisessä tutkimuksessa ihmisen rajojen tarkastelulla on pitkät perinteet. Länsimaisessa filosofiassa ymmärrys ihmisydestä rakentuu keskeisesti humanistisen subjektikäsitteen varaan, jonka feministinen kritiikki osoittaa perustuvan yhtäältä valkoisen miehen esittämiselle universaalina ihmisyden kuvana ja toisaalta ihmislajin asettamiselle erityisasemaan ja hierarkkisesti muita olemisen muotoja korkeammalle (ks. esim. Plumwood 1993). Erityisesti jälkimmäinen kritiikin juonne on tuottanut tutkimusta ja teorioita, joita voidaan kootusti nimittää feministisen ajattelun postantroposentriseksi käännteeksi (Braidotti 2016, 680). Ihmiskeskeisyyden ja ihmisen ensisijaistamisen haastaminen ja purkaminen on avannut tilaa olemisen tarkastelulle ei-vain-inhimillisinä suhteina ja verkostoina. Tämä ei kuitenkaan ole feministisessä tutkimuksessa tarkoittanut ihmisten keskinäisten erojen sivuuttamista vaan niiden käsittelyä rinnakkain ja limittäin esimerkiksi ihmisten ja ei-inhimillisten eläinten välisten hierarkioiden kanssa (emt.; ks. myös esim. Alaimo 2016; Alaimo & Hekman 2008; Irni, Meskus & Oikonen 2014).

Tässä tutkimuksessa syvennän ei-vain-inhimillisten moninaisten talouksien tarkastelua feministiteoreetikko Donna Harawayn monitahoiseen ajatteluun nojautuen. Harawayn postantroposentrinen feministinen teoretisointi (2003; 2008; 2016) on ollut aiemmin läsnä moninaisten talouksien tutkimuskentällä lähinnä Ethan Millerin työssä, etenkin hänen talouden, yhteiskunnan ja ympäristön kategorioiden muotoutumista ja yhteenkietoutumista tarkastelevassa etnografisessa ja teoreettisessa tutkimuksessaan (2019). Osin Millerin työhön kiinnittyen hahmotan tässä tutkimuksessa Harawayn ajattelua ja sen antia talouden tarkastelulle kahden kiinnostuksen kautta. Ensinnäkin luontokulttuurisen teoretisoinnin kautta lähestyn taloutta luonnon ja kulttuurin välisiä rajanvetoja kyseenalaistaen ja kyseenalaistavana. Tämän pohjalta tarkastelen toiseksi taloutta monilajisena yhteismuotoutumisena Harawayn kumppanuuslajien verkostojen avaamista näkökulmista.

Luontokulttuurit (*naturecultures*) on Bruno Latourin (1993) ja Donna Harawayn (2003) kehittämä käsite, joka kyseenalaistaa luonnon ja kulttuurin erillisyyttä ja vastakkaisuutta toisiinsa nähden. Länsimaisessa ajattelussa luonto ja kulttuuri ymmärretään tyypillisesti toisensa poissulkevinä vastakohtina: mikä on luontoa ei voi olla kulttuuria ja toisinpäin, jolloin luontoa määrittelee kulttuurin poissaolo samalla tavalla kuin kulttuuri on määritelmällisesti ei-luontoa (ks. esim. Miller 2019, 72–73). Kulttuuristen ilmiöiden ja toimijoiden ymmärtäminen aktiivisina subjekteina luonnon passiivista, objektinomaista materiaalisuutta vasten tuottaa kategorioiden väliin arvoasetelman, joka feministisen kritiikin mukaan vaikuttaa kaikkien muiden

hierarkkisten erontekojen kuten sukupuolen ja rodun järjestymiseen (ks. Plumwood 1993; Braidotti 2002; Latimer & Miele 2013).

Luontokulttuurit korostaa luonnon ja kulttuurin kategorioiden keinotekoisuutta. Käsitteen muodostaman sanaparin molemmat osapuolet ovat aina jo kytköksissä toisiinsa: inhimillinen ymmärrys luonnosta on kulttuurin läpätunkemaa yhtä lailla kuin kulttuuri ihmisen lajityypillisenä toimintana on osa luontoa (ks. Latimer & Miele 2013). Luontokulttuurit voidaankin nähdä antiessentialistisena käsitteellistysenä, sillä se tuo esiin, että luonto ja kulttuuri eivät viittaa mihinkään pysyviin ja muuttumattomiin, itseään koskevasta tiedosta irrallisiin todellisuuksiin. Toisaalta luontokulttuurien käsite myös alleviivaa kaksijakoisen ajattelun sitkeyttä pitämällä dikotomian molemmat puolet näkyvillä. Käsite siis samanaikaisesti sekä ehdottaa luonnon ja kulttuurin välisen eronteen purkamista että kohdistaa huomion tähän erottelun läpätunkevuuteen ja sen ylittämisen hankaluuteen. (Ks. Haraway 2003; Merrick 2017.)

Luontokulttuurinen lähestymistapa on erityisen hedelmällinen ruoantuotannon tutkimisessa. Ruoan alkutuotannon, sen elintarvikkeiksi jalostamisen ja syötäväksi valmistamisen prosessit voidaan sen kautta ymmärtää samanaikaisesti luonnon kulttuuristamisena ja muistutuksena kulttuurin luonnonvaraisuudesta. Lisäksi ruoka itsessään on läpipääsemättömän luontokulttuurin hybridi: Yhtäältä se ylläpitää kehojen aineenvaihduntaa eli elämää siinä mielessä kuin se biologisena ja siten luonnon kategoriaan kiinnittyvänä ymmärretään. Toisaalta viljelty, valmistettu, jaettu ja nautittu ruoka kietoutuu erottamattomasti yhteen elämän kulttuurisiksi ymmärrettyjen elementtien kuten sosiaalisten suhteiden, normien ja erilaisten instituutioiden kanssa. (Haraway 2008; Vehviläinen 2014; 2017.)

Vastaavasti talouden tarkastelu luontokulttuurisena tarkoittaa sen ymmärtämistä samanaikaisesti sekä osana materiaalista maailmaa aineiden virtoineen ja ei-inhimillisine osallisineen että sosiaalisina ja institutionaalisina järjestyksinä. Luontokulttuurinen näkökulma talouteen näyttää talouden ekologiset ja sosiaaliset ulottuvuudet lähitökohtaisesti toisiinsa kietoutuneina mutta muistuttaa samanaikaisesti niiden välisiä erontekoja tuottavista talouden tietämisen tavoista. Lisäksi talouden luontokulttuurinen tarkastelu tukee moninaisten talouksien antiessentialistista teoretisointia: koska luonto ja kulttuuri eivät ole toisistaan erotettavissa, taloutta ei voida luonnollistaa esimerkiksi aineenvaihdunnan termeillä mutta ei myöskään asemoida yksinomaan kulttuuristen käytäntöjen piiriin (ks. Miller 2019, 74–75). Talous luontokulttuurisena ei siis ole tyypistettävissä yhteenkään yksiselitteiseen olemisen tapaan, mikä sopii yhteen taloutta avoimena moneutena tarkastelevan lähestymistavan kanssa.

Luontokulttuurinen tarkastelu on materiaalis-semioottista eli se kaataa raja-aitoja maailman käsinkosketeltavien, fyysisten ulottuvuuksien ja kielellis-kulttuurillisten

suhteiden ja merkityksenantojen väliltä (ks. Latour 1993; Haraway 2008). Luontokulttuurit viittaavatkin paitsi osoittamiensa kategorioiden myös niille rinnakkaisten dikotomioiden yhteensulautumiseen: luonnon ja kulttuurin sekä materiaalsen ja semioottisen lisäksi käsite ohjaa tarkastelemaan myös ihmisen ja eläimen, orgaanisen ja epäorgaanisen sekä koneen ja eliön välisten erontekojen keinotekoisuutta. Tässä tutkimuksessa erityisesti inhimillisen ja ei-inhimillisen elämän välille tuotetun eronteon analysointi ja ylittäminen on keskeistä: tarkastelun keskiössä oleva ruoka tulee olevalle ei-vain-inhimillisissä prosesseissa ja verkostoissa, joissa sitä tuotetaan ei-inhimillisten toisten kehoista vastaamaan inhimillisiin tarpeisiin.

Haraway (2003; 2008) on käsitteellistänyt ei-inhimillisen erottamatonta läsnäoloa inhimillisessä olemisessa kumppanuuslajien (*companion species*) käsitteellä. Kumppanuuslaji ei viittaa vain tiettyihin ihmiselle läheisiin eläimiin kuten koiriin tai hevosiin eikä se edes kiinnity lajin biologisiin määritelmiin (Haraway 2003, 15–16). Sen sijaan se ohjaa tarkastelemaan ei-inhimillisiä toimijoita merkityksellisinä ja aktiivisina osallisina maailman muotoutumisessa sen sijaan, että ne nähtäisiin ensisijaisesti objekteina inhimilliseen subjektiin nähden. Ei-inhimilliset toimijat ovat Harawayn tarkastelussa (2008; 2016) useimmiten elollisia eliöitä ja olentoja, mutta myös näennäisen elotonta materiaa kuten mineraaleja, jätettä tai ruokaa voi lähestyä aktiivisena, esimerkiksi Jane Bennettin (2010) ehdotuksen mukaan väreilevän eloisana.

Kumppanuuslajien lähestymistapa ei kuitenkaan tyydy tarkastelemaan ei-inhimillisen elävyyttä vaan korostaa ei-vain-inhimillistä suhteisuutta olemisen perustana (ks. Haraway 2003, 6; 2008, 16–18; Vehviläinen 2014, 310–311). Kumppanuuslajien verkostoissa oleminen on jaettua, materiaals-semioottista yhteismuotoutumista ”alas asti” (Haraway 2008, 42), esihistoriallisia ja mikrobiologisia pohjamutia myöten. Kumppanuuslajeissa ei siten ole kyse vain tiettyjen yksilöiden, yhteisöjen tai yksittäisten lajien kuten ihmisten ja mehiläisten yhteiselosta vaan yksilöllisen olemisen kokonaisvaltaisesta kyseenalaistamisesta, sillä kumppanuuslajien verkostoissa yksilöt eivät ole olemassa ennen keskinäisiä suhteitaan. Esimerkiksi ihmiseksi kehittyminen sekä historiallisena että biologisena prosessina tapahtuu kumppanuuslajien keskinäisen vuorovaikutuksen verkostoissa, joissa osapuolet muokkaavat toinen toistaan: niin evoluution tuotteena kuin tämän hetken kehoina ja toimijoinakin ihminen muodostuu moninaisista ei-inhimillisistä eliöistä ja olioista, jotka paikantuvat ja sekä ihmiskehon sisään että sen ulkopuolelle (emt. 4, 17, 134; Haraway 2016, 30). Harawayn lentäväksi muodostuneen lauseen mukaisesti yhdeksi tullaan vain yhdessä: ”*to be one is to become with many*” (2008, 4).

Ruoka voidaan ymmärtää yhteismuotoutuvan olemisen materiaalisena ilmentymänä: se läpäisee kehoja ja solukalvoja tavoilla, jotka tarkemmassa tarkastelussa

kyseenalaistavat ruoan kuluttajan selvärajaisuutta ja erillisyyttä maailmasta (ks. esim. Bennett 2007; Mol 2021). Myös ruoan tuottaminen järjestyy osana inhimillistä elämää mahdollistavia kumppanuuslajien verkostoja, jotka ulottuvat maaperän eliöstöstä aina ihmisten ja muiden selkärankaisten väliin, monimutkaisiin ja historiallisesti kerrostuneisiin suhteisiin (Haraway 2008). Ruoantuotanto on yhdessä tulemisen jatkuva prosessi, joka kietoo yhteen kumppanuuslajien verkostoja kehojen sisä- ja ulkopuolella, lähellä ja kaukana (ks. esim. Vehviläinen 2014; 2017).

Ruoka on myös hyvä muistutus elämää ylläpitävien suhteiden lähtökohtaisesta hankaluudesta. Syömisen käytäntöjen ja metaforien kautta Haraway (2008) tarkastelee kumppanuuslajien yhteismuotoutumisen suhteita yhteensulautumisena, joka on kuitenkin aina osittaista jättäen jäämiä ja jälkiä. Nämä sulautumattomuudet voivat Harawayn mukaan aiheuttaa vatsanpuruja (emt. 31, 299–300), minkä ymmärrän viittauksena siihen, että suhteet kumppanuuslajien verkostoissa eivät ole symmetrisiä, vaan niissä uusinnetaan lajien välisiä eriarvoisuuksia. Kumppanuus ei siis Harawaylle (2008) tarkoita siihen osallisia lähtökohtaisen tasapuolisesti kohtelevia suhteita. Siten hänen hahmottelemansa kumppanuuslajien etiikka ei tarjoa yleispäteviä ratkaisuja epäsymmetristen asetelmien tasoittamiseksi vaan keskittyy hahmottelemaan tilanteisia kunnioittavan takaisinkatsomisen käytäntöjä, joissa erilaisia eroja ja hierarkioita tunnustetaan ja mahdollisesti myös puretaan (emt. 19–27; Vehviläinen 2014, 311–312).

Kumppanuuslajien lähestymistapaan nojautuen tarkastelen taloutta tässä tutkimuksessa monilajisena yhteismuotoutumisena eli vuorovaikutuksena, jossa ei-vain-inhimilliset osalliset tulevat oleviksi pohjiaan myöten suhteessa toisiinsa. Laji ei tässä viittaa vain biologiaan vaan olemisen moninaisiin laatuihin ja muotoihin, jotka kietoutuvat talouden tekemisessä yhteen. Talouden monilajisuudella viitataan siis erilajisten eliöiden ja monien muiden olemisen muotojen aktiiviseen osallisuuteen ja yhteenkietoutumiseen talouden käytännöissä (ks. myös Miller 2019, 183, 213). Talouden tarkastelu monilajisena perustuu edellä kuvailemalleni luontokulttuuriselle ymmärrykselle, joka ohjaa havainnoimaan luonnon ja kulttuurin kategorioiden sekoittumista talouden tekemisessä ja siitä tietämisessä.

Monilajisten talouksien näkökulma on lähellä toimijuuden hajaantuneisuutta tarkastelevia moninaisten talouksien lähestymistapoja (Miller 2020, 406): kumppanuuslajien verkostoissa muotoutuva talouden toimijuus ei paikannu yksilöihin vaan järjestyy toimijoita tuottavassa ei-vain-inhimillisessä vuorovaikutuksessa. Toimijuuden hajaantuneisuuden lisäksi monilajinen näkökulma painottaa talouden tekemisessä läsnä olevia ja rakentuvia eroja. Lajit ovat yhteenkietoutuessaankin erilaisia ja suhteutuvat toisiinsa näiden erojen ja niissä rakentuvien hierarkioiden kautta, jolloin

monilajiset taloudet ovat lähtökohtaisesti erojen halkomia eivätkä siten koskaan eettisesti viattomia tai ongelmattomia (ks. Haraway 2008; 2016).

Edellisessä alaluvussa esittelin elävän talouden käsitteen kautta talouden keskinäisriippuvuuksien tunnistamiseen ja niistä käytäviin neuvotteluun liittyvää etiikkaa. Elävän talouden käännösratkaisu ohjaa jo itsessään monilajiseen ymmärrykseen taloudesta: elävyys talouden määreenä ei ohjaa asettamaan yhtä lajia toisten yläpuolelle, vaikka tekeekin eron elollisen ja elottoman välille. Monilajisesta näkökulmasta elävän talouden eettisissä neuvotteluissa on keskeisesti kyse elämää ylläpitäviin keskinäisriippuvuuksiin suhteutumisesta ja olemisen tunnistamisesta ei-vain-inhimillisinä yhteiselon prosesseina (ks. Haraway 2003; 2008; Braidotti 2013). Koska ei-vain-inhimillinen yhteismuotoutuminen on loputtoman monimutkaista, monilajisten talouksien eettisiin vaateisiin ei voi kuitenkaan koskaan tyhjentävästi vastata (ks. Miller 2019, 167). Tämä ei tee eettisestä neuvottelemisesta monilajisissa talouksissa mahdollontta mutta korostaa neuvottelujen päättymätöntä luonnetta: eettisissä neuvotteluissa lajien välisiä hierarkioita on mahdollista tilanteisesti purkaa mutta ei kokonaisuudessaan ratkaista ja siirtää syrjään. Talous monilajisena yhteismuotoutumisena on alati ja moneen suuntaan jännitteistä, ja näiden hankaluuksien äärellä pysyttelemisen on monilajisten talouksien etiikan keskiössä (ks. Haraway 2016).

2.3 Moninaisten ja monilajisten ruoantuotannon talouksien tutkimus

J.K. Gibson-Grahamin teoreettisen työn ympärillä käytävät tutkimuskeskustelut muodostavat rajoiltaan häilyvän moninaisten talouksien tutkimuskentän, jonka osaksi tämä tutkimus asemoituu. Eräänlaisen tutkimuskentän löyhän ytimen voi nähdä muodostuvan kansainvälisessä *Community Economies Research Network* -verkostossa, jonka jäsen olen ollut vuodesta 2016. Verkosto kokoaa yhteen satoja eri tieteenalojen tutkijoita, aktivisteja, taiteilijoita ja muita, jotka pyrkivät ymmärtämään talouden moninaisuutta sekä vaalimaan ja tuottamaan eettis-poliittisen luonteensa tunnistavia talouden käytäntöjä ja suhteita (ks. communityeconomies.org). Moninaisten talouksien teorioista ammentavaa tutkimusta tehdään kuitenkin laajasti myös verkoston ulkopuolella. Tässä alaluvussa kerron moninaisten talouksien viitekehyykseen kiinnittyvästä ruoantuotannon tutkimuksesta.

Laajasti ottaen moninaisten talouksien empirisen tutkimuksen voi nähdä kohdistuvan kahdentyyppiseen toimintaan. Yhtäältä tutkimuksen kohteena on päämäärätietoinen, usein ääneenlausutusti poliittinen toiminta hegemonisiin järjestyksiin

nähdessä toisenlaisten talouksien tuottamiseksi: esimerkiksi osuuskuntamuotoinen (Healy 2015) tai yhteiskunnallinen (Cameron 2010; Lyne 2017) yrittäjäyys, solidaariset vaihdannan järjestelmät kuten vaihtoehtovaluutat (North 2019) ja aikapankit (Werner 2015; Eskelinen 2020), yhteisvaurauden kartuttaminen (Huron 2018; Kennedy 2020) tai yhteisöllinen sijoittaminen (Hossein 2020; Pavlovskaya ym. 2020). Tällaista toimintaa tarkastellaan moninaisten talouksien piirissä tyypillisesti tapana ”ottaa taloutta haltuun” (Gibson-Graham, Cameron & Healy 2013; Gibson-Graham ym. 2019) eli irrottautua ongelmallisiksi todetuista talouden tekemisen tavoista ja tuottaa sellaisia talouden suhteita ja käytäntöjä, joissa sosiaalisia, ekologisia ja sosioekologisia keskinäisriippuvuuksia tunnustetaan ja huomioidaan.

Toisaalta moninaisten talouksien tutkimus kohdistuu piiloiseen, näkymättömään ja arkiseen talouden moninaisuuteen, kuten hoivatyöhön (Dombroski ym. 2019) ja talkootyöhön (Gibson 2020), kotitalouden paikallisiin (Pavlovskaya 2015) ja globaaleihin (Safri & Graham 2015) muotoihin, tunnistamattomaan yhteisvaurauteen (Erdem 2020; Venäläinen 2020) sekä toiseutettuihin ja huomiotta jätettyihin sijoitusjärjestelmiin (Bargh 2020; Dodds & Pollard 2020). Nämä keskustelut kytkeytyvät feministisen taloustieteen piirissä tehtyyn tutkimukseen, jossa on nostettu esiin erityisesti naisten kodeissa ja hoivan parissa tekemän työn taloudellista merkitystä (ks. esim. Waring 1988; Folbre 2006; Federici 2012). Arkisen toiminnan uudelleenmerkityksellistäminen on moninaisten talouksien tutkimuksessa tapa laajentaa taloudeksi tunnustettavan toiminnan kenttää ja siten kyseenalaistaa taloutta essentialisoivia, etenkin kapitalosentrisiin tulkintoihin nojaavia ja niitä uusintavia ymmärryksiä (Gibson-Graham & Dombroski 2020, 45).

Tässä väitöstutkimuksessa pääpaino on arkisessa toiminnassa, jonka poliittisuus ei ole ääneenlausuttua vaan nousee esiin vasta tarkemmassa tarkastelussa. Kuten Lucie Sovová ruoan kotitarvetuotantoa Itä- ja Keski-Euroopassa tarkastelevassa väitöskirjassaan (2020, 166) toteaa, ruoantuotannon voi ymmärtää tapana politisoida taloutta huolimatta siitä, että toiminta ei ole näkyvästi tai tunnistetusti yhteiskunnallisesti motivoitunutta. Kuitenkin ensimmäinen osajulkaisu pohjautuu etnografiseen aineistoon yhteisöistä, joissa ruoantuotannolla pyritään yhteiskunnallisiin muutoksiin. Tutkimus siis osallistuu sekä arjen moninaisten talouksien näkyväksi tekemiseen että yhteiskunnallisesti motivoituneen, ruoantuotantoa tietoisesti toisin tekevän toiminnan tarkasteluun. Käytännön tutkimustyössä nämä näkökulmat limittyvät, kun arkiset ruoantuotannon taloudet näyttäytyvät myös päämäärätietoisena poliittisena toimintana ja kun yhteiskunnallisesti suuntautuneiden yhteisöjen arki hahmottuu talouden käytäntöinä.

Ruokaan liittyvää toimintaa on aiemminkin tutkittu moninaisten talouksien piirissä sekä tietoisena poliittisena (ks. esim. Cameron 2015) että arkisena (ks. esim. Morrow 2014; Jehlička & Daněk 2017; Sovová 2020) talouden tekemisenä. Ruoan ympärille muotoutuneet poliittisen toiminnan yhteenliittymät ja siihen kietoutuvat arjen käytännöt ovat jopa tyypillisiä moninaisten talouksien tutkimuksen kohteita, minkä voi nähdä juontuvan ainakin kahdesta suunnasta. Ensinnäkin ruoka tutkimuksen kohteena on lähtökohtaisesti laaja ja moniulotteinen: siihen liittyy erilaisia työn ja materiaalien virtoja sekä loputtomasti paikallisesti erityisiä keskinäisriippuvuuksia. Toiseksi ruoan tuottamiseen ja sen saatavuuteen nivoutuu monenlaisia kysymyksiä oikeudenmukaisuudesta, joiden äärelle yhteiskunnallisesti virittyneellä tutkimuskentällä on vetoa.

Moninaisten talouksien tutkimuksessa ruokaa on lähestytty yhtäältä toisiinsa kietoutuneina tuotannon, jakelun ja kulutuksen käytäntöinä (ks. esim. Gordon 2018; Grasseni 2020). Kokonaisvaltaisesta otteesta kertovat esimerkiksi moninaisen (Dixon 2011; Moragues-Faus ym. 2020) tai yhteisöllisen (Hill 2014) ruokatalouden käsitteet, ruoan käsitteellistäminen yhteisvaurautena (ks. esim. Morrow 2019) sekä erilainen ruoan tulevaisuuksien tarkastelu (ks. esim. Sharp 2016; Healy ym. 2020). Toisaalta nimenomaan ruoan tuottamista käsittelevää tutkimusta on runsaasti. Tutkimus keskittyy usein analysoimaan ruoantuotantoa työnä: esimerkiksi Chizu Sato ja Theresa Tufuor (2020) ovat tutkineet siirtolaisnaisten ruokaa tuottavan työn kollektiivisuutta, ja Luke Drake (2018) on tarkastellut ruoantuotantoon liittyvää palkatonta työtä subjekteja muokkaavana kehollisena toimintana. Uusien talouden subjektiiviteettien muotoutuminen on keskeistä myös esimerkiksi Amy Traugerin ja Catarina Passidomon (2012) tutkimuksessa ruokaa tuottavista yhteisöistä. Lisäksi ruoantuotantoa on lähestytty moninaisten talouksien näkökulmista muun muassa ekososiaalisena liiketoimintana (Johanisova, Sovová & Fraňková 2020) ja mahdollisuutena dekolonisoida taloutta (Lyne & Madden 2020).

Edellisessä aluvuussa esittelemäni ei-vain-inhimillisen yhteismuotoutumisen näkökulmat ovat toistaiseksi esillä vain vähän ruoantuotannon moninaisten talouksien tutkimuksessa. Tyypillisempää on edellä mainitsemani väitöstutkimuksen (Sovová 2020) tavoin tarkastella ruoantuotantoa inhimillisten tarpeiden ympärille keskittyvänä talouden tekemisenä, jonka yksi osa on ei-inhimillisen luonnon ymmärtäminen ja vaaliminen. Kuitenkin esimerkiksi Ann Hill tarkastelee väitöskirjassaan (2014) sekä yhdessä Jenny Cameronin ja Katherine Gibsonin kanssa (2014) elävien ruokatalouksien tuottamisen mahdollisuuksia ei-vain-inhimillisten kollektiivien kautta, joissa tutkijat ovat aktiivinen osapuoli. Myös Eeva Houtbeckers ja Galina Kallio (2019) sisällyttävät ei-vain-inhimillisiä näkökulmia tutkimukseensa kotitalouksien omaehtoisesta

ruoanhankinnasta taloutta koskevan tiedon lähteenä. Nämä tutkimukset tuovat erilaisten ruokaa tuottavien yhteisöjen kautta esiin ruokaan liittyvää ei-inhimillistä toimijuutta sekä moninaisiin ruokatalouksiin sisältyviä mahdollisuuksia neuvotella uusiksi monilajisia keskinäisriippuvuuksia.

Feministinen hoivan tutkimus on joiltain osin toiminut siltana ei-vain-inhimillisten näkökulmien ja moninaisten talouksien teorioiden välillä ruoantuotannon tutkimuksessa. Esimerkiksi Kelly Dombroski (2020) on tarkastellut hoivatyön ei-vain-inhimillistä moninaisuutta kaupunkiviljelyprojektissa, ja Jonathan Beacham (2018) on väitöskirjassaan tutkinut kumppanuusmaataloutta tiloina kehittää ei-vain-inhimillistä hoivan etiikkaa. Emma Sharp (2018) taas yhdistää väitöstutkimuksessaan moninaisten talouksien lähestymistapaa ei-vain-inhimillisen hoivan tutkimuksen lisäksi sommitelmateoriaan nostaten esiin ruoan talouksien monimutkaisuutta, poisheitetyn ruoan uudelleenarvottamista hoivan käsittein sekä tämän toiminnan kehollisuutta.

Elizabeth Barronin sieniin keskittyvä moninaisten talouksien ei-vain-inhimillisiä lähestymistapoja kehittävä tutkimus kytkeytyy osin ruoantuotantoon eli sienten ruoaksi poimimiseen (2015). Hän ehdottaa (emt. 174) käsitettä *econo-ecologies* tuodakseen esiin usein luonnonvaroiksi määriteltyjen ei-inhimillisten toimijoiden ekologisia ulottuvuuksia arkisissa talouden käytännöissä. Lisäksi Barron (2018) tarkastelee sienten arvottamista luonnonsuojelullisia näkökulmia laajemmin kokonaisvaltaisesti inhimillistäkin elämää ylläpitävinä toimijoina. Yhdessä Jacqueline Hessin kanssa Barron (2020) analysoi myös sienten itsensä tekemää työtä, jolloin keskeiseksi nousee ei-inhimillisen työn merkityksen ja moninaisuuden ymmärtäminen haasteena ihmiskeskeiselle työn tutkimukselle.

Moninaisten talouksien tutkimuksessa ruoantuotanto on vakiintunut tutkimuskohde, josta avautuu monipuolista analyysia sekä talouden päämäärätietoisesta toisintekemisestä että arjen tunnistamattomista talouden käytännöistä ja suhteista. Monilajisuus on sen sijaan toistaiseksi harvemmin käytetty näkökulma ruoantuotannon moninaisten talouksien tutkimuksessa. Mikäli ei-vain-inhimillisten näkökulmien hyödyntäminen ja kehittäminen moninaisten talouksien tutkimuksessa jatkuu odotusten (ks. esim. Gibson-Graham & Dombroski 2020, 7) mukaisesti, myös ruokaan liittyvä monilajisten talouksien tutkimus voi lähitulevaisuudessa lisääntyä merkittävästi. Tähän viittaa myös väitöstutkimusten suhteellisen suuri osuus edellä esittelemistäni ruoan ei-vain-inhimillisiä talouksia tarkastelevista tutkimuksista.

3 TUTKIMUSASETELMA

Omakätinen ruoantuotanto on moninaisten ja monilajisten talouksien näkökulmasta toimijuuden ei-vain-inhimillisiin vyyhteihin hajaantunut, jatkuvasti muotoutuva ja siihen osallisia muokkaava ilmiö (ks. Gibson-Graham 2006b; Haraway 2008). Antiesentialistisen teoreettisen ymmärryksen (ks. Gibson-Graham 2006a) valossa omakätinen ruoantuotanto ei kiinnity mihinkään ennalta määrättyihin kategorioihin vaan pakenee ominaisuuksien mukaista tyypittelyä ja vakaita määritelmiä. Tällaisista lähtökohdista omakätisen ruoantuotannon tutkiminen on mielekkäintä paikantuneena tiettyihin empiirisiin konteksteihin. Siten tämän tutkimuksen tutkimusasetelma jäsenyyttä paitsi osana teoreettisia keskusteluita talouden ei-vain-inhimillisestä moninaisuudesta, myös suhteessa empiirisen tutkimuksen kohteen biomaantieteellisiin ja yhteiskuntapoliittisiin ympäristöihin tiettyinä historiallisina hetkinä. Seuraavassa alaluvussa määrittelen tutkimukseni kohteeksi omakätisen ruoantuotannon pohjoisella havumetsävyöhykkeellä, pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa sekä polttavien sosioekologisten kriisien aikakaudella.

Toisessa alaluvussa esittelen koko tutkimusta koskevat tutkimustehtävät, joihin kiteytyvät tutkimuksen tavoitteet. Tutkimuksen päämääränä on tuottaa tietoa omakätisestä ruoantuotannosta empiirisenä ilmiönä, kertoa omakätisen ruoantuotannon tutkimisesta monilajisten talouksien lähtökohdista ja syventää käsitteellisen työn kautta ymmärrystä taloudesta monilajisena eettisenä kysymyksenä. Tutkimus on syntynyt kolmen aineistokokonaisuuksien empiirisen analyysin ja teoreettis-metodologisten lähestymistapojen jatkuvana vuoropuheluna. Kolmessa ensimmäisessä osajulkaisussa olen keskittynyt kussakin yhteen omakätisen ruoantuotannon muotoon ja vastannut sitä koskevasta etnografisesta aineistosta nouseviin tutkimuskysymyksiin. Viimeisessä osajulkaisussa analyysia on suunnannut omakätisen ruoantuotannon tarkastelu osana pohjoismaista hyvinvointivaltiota. Osajulkaisujen kysymyksenasettelut jäsenyivät alaluvussa kuvaamillani tavoilla osaksi väitöstutkimuksen kokonaisuutta, vaikka samalla osajulkaisut ovat itsenäisiä tieteellisiä tuotoksia.

3.1 Omakätistä ruoantuotantoa pohjoisilla leveyksillä

Omakätinen ruoantuotanto on ollut ihmiskunnan historiassa ensisijainen toimeentulon muoto ja sivilisaatioiden perusta, ja siten se on saanut lukemattomia muotoja eri paikoissa ja eri aikoina. Tässä tutkimuksessa en tarkastele omakätistä ruoantuotantoa eri puolilla maailmaa yhdistäviä piirteitä tai etsi sen ylihistoriallisia lainalaisuuksia, vaan lähestyn ilmiötä tiettyjen paikallisten ja ajallisten luontokulttuuristen kiinnekehien määrittämänä: tutkimus paikantuu pohjoiselle havumetsävyöhykkeelle, osaksi pohjoismaista hyvinvointivaltiota ja hetkiin, jolloin elämää sen nykyisissä muodoissa ylläpitävät ekologiset järjestykset horjuvat.

Pohjoiselle havumetsävyöhykkeelle paikantuminen kertoo tarkasteltavaa ruoantuotantoa määrittelevistä ilmastollisista ja geologisista kasvu- ja elinolosuhteista. Pohjoisen havumetsävyöhykkeen Fennoskandian alueelle ominaiset lämpötilat ja sademäärät, pinnanmuodot ja jääkauden muokkaama maaperä ovat kaikki osallisia tutkimuksen kohteena olevan omakätisen ruoantuotannon paikallisessa muotoutumisessa, samoin kuin näiden kanssa vuorovaikutuksessa alueella elävät eliöt ja lajit. Bio- maantieteellinen paikantuminen ohjaakin omakätisen ruoantuotannon tarkasteluun osana tiettyjä ekosysteemejä eli elollisten ja elottomien tekijöiden muodostamia toiminnallisia kokonaisuuksia. Erilaiset paikalliset pelto-, metsä- ja urbaanit ekosysteemit tulevat osaksi tutkimusta empiirisen aineistonkeruun myötä, jota käsittelem tarkemmin osajulkaisuissa sekä luvussa 4; tässä tarkastelen paikantumista biomin eli suurekosysteemin tasolla.

Pohjoisella havumetsävyöhykkeellä ruoantuotantoa määrittelee vuodenaikojen vaihtelu. Kasvipärisen ruoan alkutuotanto ajoittuu lähes yksinomaan kesään etenkin pienen mittakaavan omakätisessä viljelyssä. Keräilytuotteiden sesonkiaika on loppukesästä myöhäissyksyyn, joskin joitain lajeja kerätään yksinomaan keväällä ja alkukesästä. Kotieläintuotannon syklit kytkeytyvät yleensä eläinten lisääntymiskiertoihin, jotka nekin ovat tyypillisesti vuodenaikasadonniaisia. Vaihtuvien, toisistaan poikkeavien vuodenaikojen lisäksi pohjoisten leveysasteiden lämpösusma ja lämpötilojen ääripäät sekä sademäärät ja auringonvalon jakautuminen vaikuttavat siihen, mitä kasveja, sieniä ja osin myös eläimiä ruoantuotantoon on osallisina. Ilmastollinen vuodenaikaisvaihtelu, ruoantuotantoon käytettävien ei-inhimillisten lajien ominaispiirteet sekä havumetsävyöhykkeen maaperän bio- ja geologiset ominaisuudet edellyttävät ruoan tuottamiseksi tiettyjä paikallisesti erityisiä työvaiheita ja -välineitä mitä tulee esimerkiksi kasvualustan muokkaukseen, lämpötilojen tasaamiseen, vesihuoltoon ja sadon käsittelyyn. (Ks. Kurppa ym. 2015; Solantie 2001.)

Ruoantuotannon lajien ja työn käytäntöjen kirjo ei kuitenkaan ole vain maantieteellisten ja biologisten seikkojen sanelemaa, vaan siihen vaikuttavat myös moninaiset kulttuuriset merkitykset ja normit, joita ruokaan ja sen tuottamiseen on historian saatossa kerrostunut. Tämä ilmentää ruoantuotannon luontokulttuurista, samaan aikaan ekologisen ja sosiaalisen piiriin paikantuvaa luonnetta. Fennoskandian alueen ruoantuotannon kulttuurihistorialliset narratiivit painottavat tyypillisesti paikallisista ilmasto-olosuhteista johtuvaa ruoan epävarmaa saatavuutta ja sen ajoittaista niukuutta sekä kertovat tuotannosta raskaana fyysisenä työnä. Toisaalta esillä ovat usein myös paikallisen ruoantuotannon ylipaikalliset ulottuvuudet, joista perunan materiaalis-semioottinen pohjoisen pallonpuoliskon peltomaiden ja ruokakulttuurien valloitus on yksi ilmeisimmistä. (Ks. esim. Koskinen 2019, Kylli 2021; perunasta ks. Koivunen & Toivo 2012; Alhojärvi & Bruun 2013.) Kotoisaksi mielletyn perunan globaali poliittinen historia onkin hyvä esimerkki siitä, miten ruoantuotannon pohjoiset paikallisuudet ovat juuria myöten osa ylijäisiä tiedon, tuotannon ja materiaalien virtoja.

Viimeisten vuosisatojen aikana etenkin fossiilisten polttoaineiden laajamittainen käyttöönotto on muokannut rajusti ruoantuotannon arkisia käytäntöjä ja tuotannon infrastruktuureja eri puolilla maailmaa sekä lisännyt merkittävästi tuotantopanosten ja ruokatuotteiden liikehdintää yli rajojen (ks. esim. Friedmann 2000). Suomessa alkutuotannon koneellistuminen ja ruoan käsittelyn teollistuminen on ollut intensiivisintä 1900-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Tämä on tarkoittanut siirtymää suurempiin tilakokoihin ja tuotantolaitoksiin, tuotannon kaupallistumista sekä etenkin laajamittaisessa kaupallisessa tuotannossa siirtymistä pois päin omakätisistä käytännöistä. (Ks. Markkola 2004; Peltonen 2004.) Maa- ja metsätaloustuotannon teknologisoituessa ja plantaasimaistuksessa omakätinen ruoantuotanto on kuitenkin säilynyt kotitarvetuotannon muodossa elävänä osana kotitalouksien arkea (ks. esim. Koivusilta ym. 2018) sekä erilaisen pienimuotoisen tai erikoistuneen kaupallisen tuotannon tapana (ks. esim. Puupponen 2009; Koli 2019).

Tuotantorakenteiden murrokseen kytkeytyen myös yhteiskunnalliset valtasuhteet, identiteetit ja institutionaaliset rakenteet järjestyivät Suomessa uudelleen viime vuosisadan kuluessa (ks. esim. Silvasti 2010; Hannikainen 2018). Näiden muutosten seurauksia alettiin 1970-luvulta alkaen yhä laajemmin nimittää hyvinvointivaltioksi tai tarkemmin pohjoismaiseksi hyvinvointivaltioksi, sillä pohjoismaisen mallin mukaisesti julkisella sektorilla on Suomessa suuri rooli hyvinvointipalveluiden tuottamisessa ja toimeentulon turvaamisessa (ks. Julkunen 2017). Hyvinvointivaltion muotoutumista kuvataan usein rakentamisena, mikä luo mielikuvaa prosessin yksituumaisuudesta ja sen tulosten lujasta pysyvyydestä. Hyvinvointivaltion tunnuspiirteiksi

laskettavien sosiaali- ja terveysturvan järjestelmien ja niitä tukevien tuloeroja tasavien verouudistusten aikaansaaminen on kuitenkin ollut yhteiskunnallisten kamppailujen tulos, kuten on näiden järjestysten tämänhetkinen rapauttaminen, ylläpitäminen ja uudistaminenkin (emt.; ks. myös Kettunen 2012; Hänninen ym. 2019). Pohjoismainen hyvinvointivaltio omakätisen ruoantuotannon yhteiskuntapolitiittisena kiinnekohtana ei siis ole vakaa ja yhdenmukainen järjestys tai rakenne vaan muuttuva ja jännitteinen toimintakenttä (ks. esim. Borgnäs ym. 2015; Eskelinen, Hirvilammi & Venäläinen 2020).

Pohjoismaista hyvinvointivaltiota voi tarkastella samaan aikaan sekä omakätisen ruoantuotannon harjoittamista rajoittavana että toimintaa mahdollistavana. Yhtäältä hyvinvointivaltion palkkatyökeskeisyys ohjaa pois päin omakätisen ruoantuotannon tyyppisestä aikasidonnaisesta ja aikaavievästä toiminnasta, ja myös kansalaisyhteiskunnan hallinnointi voi hyvinvointivaltiossa olla työmarkkinavetoista ja sikäli omaehtoista toimintaa hankaloittavaa (ks. esim. Eskelinen 2018; Hirvilammi & Joutsenvirta 2020). Toisaalta hyvinvointivaltio myös monella tapaa tukee omakätisen ruoantuotannon harjoittamista esimerkiksi toimintaa eri tavoin mahdollistavilla julkisilla palveluilla ja yhteiskunnallisen luottamuksen ilmapöörillä (ks. Eskelinen, Hirvilammi & Venäläinen 2020, 13–18). Pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon paikantuneena omakätisessä ruoantuotannossa korostuu lisäksi toiminnan vapaaehtoisuus siinä mielessä, että sen harjoittajien viimekätinen toimeentulo ei tyyppillisesti ole kiinni omakätisen tuotannon onnistumisesta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että omakätisesti tuotettu ruoka olisi merkityksetöntä kotitalouksien ruokahuollossa, vaan pikemminkin ohjaa tarkastelemaan ruoantuotannon merkitysten yhteenkietoutunutta moninaisuutta ja erilaisten toimeentulon tapojen limittymistä (ks. Jehlička, Kosteleský & Smith 2008; Sovová 2020). Pohjoismaisen hyvinvointivaltion ja omakätisen ruoantuotannon yhteenkietoutumista käsitellen tarkemmin osajulkaisussa IV.

Hyvinvointivaltion työmarkkinaorientaatio, julkiset palvelut ja toimeentulon turva eivät ole ainoita tutkimuksen yhteiskuntapolitiittisen kontekstin erityispiirteitä. Monet muutkin Pohjoismailla leimalliset piirteet, kuten keräilyn, kalastuksen ja metsästyksen laajasti mahdollistavat jokaisenoikeudet, väljä asumistiheys, maanomistuksen hajaantuneisuus sekä ympäristöpolitiittisen sääntelyn aikaansaama ilman, vesien ja maaperän suhteellinen saasteettomuus ja siten käyttökelpoisuus vaikuttavat omakätisen ruoantuotannon paikalliseen muotoutumiseen. Etenkin jälkimmäiset seikat myös osoittavat, että tutkimuksen yhteiskuntapolitiittisetkin kiinnekohdat ylittävät luonnon ja kulttuurin rajoja asettumatta selkeästi kumpaankaan.

Tutkimuksen paikantuminen tietyille maantieteelliselle tai valtiolliselle alueelle ei tarkoita sen rajoilta sisään päin tuijottamista vaan näiden jakolinjojen tarkastelua

osana omakätisen ruoantuotannon muuttuvaa ja muutosta tuottavaa harjoittamista. Kaikki luontokulttuuriset järjestykset, joihin tutkimuksessa tarkastelemani omakätinen ruoantuotanto kiinnittyi, ovat paikallisesti erityisiä mutta rajoiltaan huokoisia ja tiiviissä vuorovaikutuksessa niitä ympäröivien järjestysten kanssa. Tutkimuksen empiirinen paikantaminen on siten aina myös sen suhteisiin asettamista toisiin paikallisuuksiin nähden. Pohjoisen havumetsävyöhykkeen ja pohjoismaisen hyvinvointivaltion ympärillä rakentuvien vuorovaikutussuhteiden moninaisuus ja monimutkaisuus ovat kokonaisuudessaan tämän katsauksen ulottumattomissa, mutta tarkastelen niitä siltä osin kuin ne kytkeytyvät viimeiseen käsittelemääni tutkimuksen kiinnekohtaan.

Suomi useimpien muiden pitkälle teollistuneiden, keskimääräisen korkean elintason maiden kanssa kuuluu globaalissa vertailussa ylikuluttavaan luokkaan, eli se käyttää esimerkiksi luonnonvaroina laskettavia inhimillisen toimeentulon ja hyvinvoinnin edellytyksiä suhteettoman paljon sekä niiden globaaliin jakaantumiseen että tulevaisuuden elinkelpoisuuteen nähden (Ulvila & Pasanen 2009; ks. myös esim. O’Neill ym. 2018). Vaikka Suomen sisällä on kulutuksessa suuria, etenkin tulojen ja varallisuuden mukaan määrättyjä eroja, yhteiskuntarakenteellisten seikkojen vuoksi lähes kaikkien kotitalouksien kautta sekä energiaa että materiaaleja virtaa kestävämpää tahiä (Hirvilampi 2015). Suomalaisen kulutuksen aiheuttama luonnonvarojen käyttö ei paikannu vain valtion rajojen sisälle vaan merkittävässä määrin niiden ulkopuolelle: esimerkiksi Suomessa kulutettujen maataloustuotteiden tuottamiseen tarvittavasta viljelyalasta 40 % ja tuotantoon tarvittavasta makeasta vedestä 90 % sijaitsee ja käytetään Suomen ulkopuolella (Sandström ym. 2017).

Ylikulutus on yksi tapa kertoa näistä sosioekologisista ongelmavyöhykkeistä, joiden leimaamaan aikaan tämä tutkimus ja siinä tarkasteltavat ruoantuotannon muodot paikantuvat. Toinen yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa vakiintunut keino muistuttaa elämän ekologisen perustan akuutista horjumisesta on luetella käynnissä olevista kriiseistä pahimmat – yleensä ilmaston lämpeneminen, luonnon monimuotoisuuden romahtaminen ja elinympäristöjen saastuminen. Kolmanneksi elinympäristöjen heikkenemistä ja tuhoutumista määritellään usein nyt eletävälle aikakaudelle ominaisena ilmiönä, esimerkiksi antroposeenin tai sen sisäkäsitteiden kautta. Kussakin nimeämisen tavassa on omat etunsa mutta myös ongelmansa (ylikulutuksesta mittarina ks. Lähde 2018; erillisistä kriiseistä ks. esim. Pettorelli ym. 2021; antroposeenin tiedollisista ongelmista ks. Alhojärvi 2017), ja siksi käytän niitä tutkimuksessa tilannekohtaisesti harkiten.

Ylikulutus, moninkertaiset kriisit ja holoseenin vakauden jälkeinen turbulenssi piirtävät esiin omakätisen ruoantuotannon luontokulttuurisissa verkostoissa tapahtuvaa muutosta. Pohjoisella havumetsävyöhykkeellä esimerkiksi ilmaston

lämpeneminen on tarkoittanut sekä kasvukausien pidentymistä että sään ääri-ilmiöiden lisääntymistä (Kivinen ym. 2017) ja lisäksi muutoksia lajien levinneisyyksissä ja esiintymismäärissä (Añtao ym. 2022), jotka kaikki vaikuttavat ruoantuotannon käytäntöihin ja mahdollisuuksiin (ks. esim. Newton, Johnson & Gregory 2011). Ruoantuotantoon omin käsin osallistuminen voi toisaalta olla myös tietoinen pyrkimys hidastaa kriisien etenemistä tai aktiivisesti sopeutua niihin. Suomessakin on havaittu heikkoja signaaleja siitä, että ilmastonmuutoksen ja muiden kriisien lisääntynyt yhteiskunnallinen näkyvyys voi lisätä kiinnostusta omakätiseen ruoantuotantoon (ks. esim. Maaseudun tulevaisuus 2022). On kuitenkin huomattava, että omakätisen ruoantuotannon käytännöt eivät välttämättä ole yhteensopivia sosioekologisten kriisien hidastamisen, torjumisen tai niihin sopeutumisen kanssa, vaan omakätiseen tuotantoon voi sisältyä myös esimerkiksi fossiilivaltaisia, luonnon monimuotoisuutta kaaventavia ja saastuttavia käytäntöjä.

Omakätisen ruoantuotannon ja sen tutkimisen paikantuminen pohjoisille leveyspiireille, tiettyihin yhteiskuntapolitiittisiin järjestyksiin ja historiallisesti ennennäkemättömien sosioekologisten kriisien äärelle rajaa omakätisen ruoantuotannon moninaisuutta mutta ei poista sitä. Osallistuminen ruoantuotantoon eri muodoissaan on Suomessa varsin yleistä: esimerkiksi hyötykasvien viljelyä harrastaa vajaa kolmasosa Suomessa asuvista aikuisista, lähes puolet keräilee kotitarpeeseen marjoja tai sienä, ja kolmannes kalastaa (SVT 2018). Tuotetun ruoan määrät vaihtelevat suuresti kotitalouksittain, ja merkittäviä eroja on myös alueiden välillä (Ylitalo 2008). Omakätisen ruoantuotannon toteuttamisen tavat voivat siis vaihdella hirvenmetsästyksestä parveviljelyyn ja toiminnan laajuus kesäsesongin aterianlisukkeista kokonaisvaltaiseen elämäntapaan. Toisin kuin tilastoissa, tässä tutkimuksessa en tarkastele omakätistä ruoantuotantoa vapaa-ajan viettona tai kotitarvetuotantona, vaan tutkimuksen kohteena on käsityövaltainen pienen mittakaavan tuotanto riippumatta siitä, miellettäkö toiminta työksi vai harrastukseksi ja kulutetaanko ruoka sitä tuottavassa kotitaloudessa vai kulkeutuuko se erilaisen vaihdannan kautta muiden käyttöön. Tämä laajentaa ja moninaistaa tarkastelun kohteena olevaa ilmiötä vielä lisää.

Tutkimuksessa tarkastelemani omakätinen ruoantuotanto on käytännössä paikantunut vielä paljon tässä esitettyjä karkeita kategorioita hienovaraisemmin. Keskityn eri aineistokokonaisuuksien myötä ruoantuotannon ruohonjuuritasoille vihannesviljelyyn, mehiläishoidon ja sienestyksen arkisiin käytäntöihin tietyissä luontokulttuurissa ajan ja tilan risteyksissä, joiden yhteisinä nimittäjinä tässä esittelemäni kolme kinnelkohtaa toimivat. Näitä tutkimuksen etnografisen aineistonkeruun konteksteja käsitelien tarkemmin luvussa 4. Sitä ennen esittelen tutkimusta ohjaavat ja sen tavoitteita kiteyttävät tutkimustehtävät.

3.2 Tutkimustehtävät

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuottaa moniulotteista ja paikantuneisuutensa tunnistavaa tietoa omakätisestä ruoantuotannosta ja talouden monilajisuudesta. Tarkastelen omakätistä ruoantuotantoa tutkimuksessa edellä kuvaamillani tavoilla paikallisesti erityisenä mutta samaan aikaan laajalle luontokulttuurisiin verkostoihin haajaantuneena ei-vain-inhimillisenä talouden tekemisenä. Näistä lähtökohdista olen muodostanut kolme toisiinsa kytkeytynyttä tutkimustehtävää, joista yksi on empiirinen, toinen metodologinen ja kolmas käsitteellinen.

Tutkimuksen tarkoituksena on ensinnäkin tarkastella empiirisesti, *millaisia monilajisia talouksia omakätisen ruoantuotannon arkisissa käytännöissä muotoutuu*. Etnografiset aineistokokonaisuudet suuntaavat omakätisen ruoantuotannon empiirisen tarkastelun vihannesviljelyyn, mehiläishoitoon ja sienestykseen, joiden arkipäiväistä harjoittamista tarkastelen monilajisina talouksina. Tutkimuksen teoreettisen lähestymistavan ohjaamana en aseta omakätistä ruoantuotantoa osaksi ennalta tiedettyä taloutta, vaan tulkitsen ruoantuotantoa sen kulloisistakin lähtökohdista käsin talouden jatkuvana, ei-vain-inhimillisenä muotoutumisena. Tutkimustehtävä kohdistaa siten huomion omakätisen ruoantuotannon arkisiin käytäntöihin ja lajirajat ylittäviin suhteisiin, joissa taloutta tilanteisesti tehdään.

Tutkimuksen toinen, metodologinen tehtävä on selvittää, *miten omakätinen ruoantuotanto jäsenyy monilajisina talouksina* eli miten ja millaisena ilmiö tulee ymmärrettäväksi moninaisten, ei-vain-inhimillisten talouksien teoreettis-metodologisen viitekehysten kautta. Metodologinen tarkastelu kertoo paitsi tämän tutkimuksen toteuttamisesta, myös laajemmin monilajisten talouksien lähestymistavan soveltamisesta empiirisessä tutkimuksessa. Lisäksi se avaa keskustelua omakätisen ruoantuotannon tutkimisesta performatiivisena tiedontuotantona eli siitä, millaisia todellisuuksia ja siten poliittisen toiminnan mahdollisuuksia tutkimus tuottaa.

Kolmas tutkimustehtävä on käsitteellinen: kysyn, *millaiseen monilajisten talouksien käsitteellistämiseen omakätisen ruoantuotannon tarkastelu ohjaa*. Esitän, että omakätinen ruoantuotanto on erityinen monilajisten talouksien tekemisen tapa, joka ei jäsenyy vain olemassa olevien talouden ja ei-vain-inhimillisen teoretisointien mukaisesti vaan osoittaa tarpeen ja avaa mahdollisuuksia uusille käsitteellistyksille. Käsitteellinen työ perustuu tutkimuksen empiiriseen analyysiin ja siihen liittyvään metodologiseen tarkasteluun ja jatkaa aikaisempia monilajisten talouksien teoreettisia keskusteluja.

Tavoitteenani on siis ensinnäkin havainnoida omakätistä ruoantuotantoa arkisena monilajisten talouksien tekemisenä, toiseksi tarkastella ilmiön jäsentymistä moninaisten ja ei-vain-inhimillisten talouksien teoreettisilla välineillä ja kolmanneksi kehittää

omakätisen ruoantuotannon paikantuneesta analyysistä ponnistavia käsitteitä talouden monilajisuuden tarkasteluun. Tutkimus koostuu neljästä osajulkaisusta, jotka suhteutuvat koko tutkimusta koskeviin tutkimustehtäviin taulukossa 1 esittelemilläni tavoilla.

Taulukko 1. Osajulkaisut suhteessa tutkimustehtäviin	
Koko tutkimusta koskevat tutkimustehtävät	
<p>Millaisia monilajisia talouksia omakätisen ruoantuotannon arkisissa käytännöissä muotoutuu? Miten omakätinen ruoantuotanto jäsenyy monilajisina talouksina? Millaiseen monilajisten talouksien käsitteellistämiseen omakätisen ruoantuotannon tarkastelu ohjaa?</p>	
Osajulkaisu	Suhde tutkimustehtäviin
<p><i>I: Ruoantuotannon ristiiriitoja rikkaruohonjuuritasolla. Kitkeminen työnä, tiedontuotantona ja tulevaisuuksien tekemisenä</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kitkemisen käytännöissä monilajiset taloudet muotoutuvat jännitteisinä suhteina ihmisten kesken ja lajien välillä - Kitkeminen jäsenyy moninaisen työn ja monilajisen tiedontuotannon kautta merkityksellisenä talouden tekemisenä ja tilana talouden eettisille neuvotteluille - Kitkemisen tarkastelu ohjaa käsitteellistämään ruoantuotantoa ja laajemmin taloutta keskinäisriippuvuuksina ja keskinäisenä toimeen tulemisena
<p><i>II: Beekeeping Expertise as Situated Knowing in Precarious Multispecies Livelihoods</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mehiläishoidon arjessa monilajiset taloudet muotoutuvat ennakoimattomina ja ei-inhimillisen toimijuuden määrittelemänä - Mehiläishoito merkityksellistyy monilajisena toimeentulona ja siihen liittyvät tilanteisen tietämisen käytännöt jäsenyvät osana monilajisten talouksien eettisiä neuvotteluita - Mehiläishoidon tarkastelu ohjaa käsitteellistämään monilajista toimeentuloa epävakaana ja sopeutumisenä jatkuvaan muutokseen
<p><i>III: Sienestystä pohjoisilla puupelloilla: metsien moninaiset taloudet ja plantaasiosentrismin ongelma</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Sienestyksen arkisissa käytännöissä muotoutuu talouksia, joissa plantaasimaiset puuntuotannon käytännöt ovat läsnä mutta joita ne eivät kuitenkaan yksin määrittele - Sienestys jäsenyy monimerkityksellisenä toimeentulon tuottamisen tapana, ei-vain-inhimillisenä yhteismuotoutumisena sekä suhteessa plantaasimaisiin alkutuotannon järjestyksiin - Sienestyksen tarkastelu ohjaa käsitteellistämään plantaasien ensisijaistamista plantaasiosentrisminä ja keskinäistä toimeentuloa erona suhteessa plantaasimaiseen alkutuotantoon
<p><i>IV: Building Upon, Extending Beyond: Small-Scale Food Production Within a Nordic Welfare State</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Omakätisen ruoantuotannon monilajiset taloudet muotoutuvat osana pohjoismaisen hyvinvointivaltion järjestyksiä - Omakätinen ruoantuotanto jäsenyy monilajisina talouksina ontologisen moninaisuuden, eettisten neuvottelujen sekä vastahegemonisen politiikan kautta - Omakätisen ruoantuotannon tarkastelu ohjaa käsitteellistämään monilajisia talouksia ja niiden esiin lukemista osallisuutena hyvinvointivaltion jatkuvaan muuutokseen

Ensimmäisessä osajulkaisussa tarkastelen kitkemisen arkisissa käytännöissä muotoutuvia monilajisia talouksina keskittyen erityisesti näitä käytäntöjä halkoviin ihmisten keskinäisiin ja lajien väliin eroihin ja niissä muodostuviin jännitteisiin. Jäsenmän kitkemistä osajulkaisussa tutkimuksen teoreettis-metodologisen viitekehyksen mukaisesti moninaisena työnä ja lajirajat ylittävänä tiedontuotantona, mikä ohjaa ymmärtämään kitkemistä merkityksellisenä talouden tekemisenä ja eettisten neuvottelujen tilana. Käsitteelliseen tutkimustehtävään vastaamista pohjustaen pohdin osajulkaisussa keskinäisriippuvuuksien ja keskinäisen toimeen tulemisen käytäntöjen yhteenkietoutumista ruoantuotannossa.

Toinen osajulkaisu keskittyy pienimuotoisen mehiläishoidon harjoittamiseen sekä siinä kehittyvään asiantuntijuuteen. Mehiläishoidon käytäntöjen empiirinen tarkastelu tuo esiin ei-vain-inhimillisten talouksien ennalta-arvaamattomuutta ja talouden ei-inhimillistä toimijuutta. Osajulkaisussa analysoin ja käsitteellistän mehiläishoitoa monilajisena toimeentulona (*multispecies livelihood*) ja jäsenmän tilanteisen tietämisen käytäntöjä osaksi toimeentuloa koskevia eettisiä neuvotteluja. Empiiriset havainnot ohjaavat lisäksi käsitteellistämään mehiläishoidon monilajista toimeentuloa epävakana (*precarious*) ja jatkuvana sopeutumisenä muuttuvaan maailmaan.

Kolmas osajulkaisu kertoo sienestyksen arkisissa käytännöissä muotoutuvista monilajisista talouksista, joissa puuntuotannon plantaasimaiset muodot ovat näkyvästi läsnä. Empiirinen analyysi näyttää, että sienestyksen monilajiset taloudet eivät kuitenkaan määrity yksinomaan plantaasimaisen tuotannon kautta vaan osana laajoja ja monimuotoisia ei-vain-inhimillisen talouden verkostoja. Metodologisesti osajulkaisu tarkastelee sienestyksen jäsentymistä monimerkityksellisenä toimeentulon ja hyvinvoinnin tuottamisena, ei-vain-inhimillisenä yhteismuotoutumisena sekä suhteessa plantaasimaisiin tuotannon tapoihin ja niiden materiaalis-semioottiseen ensisijaistamiseen. Metodologiseen tarkasteluun ja kapitalosentrismin teoretisointiin kiinnittyen kehitän osajulkaisussa plantaasiosentrismin käsitettä, minkä lisäksi osajulkaisu osallistuu keskinäisen toimeentulon käsitteen pohtimiseen erona suhteessa plantaasimaisiin talouksiin.

Neljännessä osajulkaisussa tarkastelen pohjoismaisen hyvinvointivaltion järjestysten ja omakätisten ruoantuotannon käytäntöjen yhteenkietoutumista. Analysoin hyvinvointivaltioon kiinnittyneen omakätisen ruoantuotannon jäsentymistä moninaisina talouksina ontologisen moneuden, eettisten neuvottelujen laajentamisen ja vastahegemonisen politiikan mahdollisuuksien näkökulmista. Osajulkaisu ohjaa ymmärtämään omakätisen ruoantuotannon monilajisia talouksia muutosvoimaisina suhteessa pohjoismaisen hyvinvointivaltion luontokulttuurisiin järjestyksiin sekä pohtii

monilajisten talouksien tutkimuksellista tarkastelua performatiivisena osallisuutena tähän muutokseen.

Artikkelimuotoisena väitöstutkimus on muotoutunut askel kerrallaan, osajulkaisu osajulkaisulta. Koko tutkimusta koskevat tutkimustehtävät eivät siten ole olleet olemassa yllä kuvatuissa muodoissaan tutkimuksen alusta alkaen, vaan ne ovat muovautuneet tutkimuksen kuluessa osatutkimusten myötä. Osajulkaisujen empirisesti paikantuneiden analyysien ja niihin perustuvien, tämän yhteenvedon luvussa 5 esittämieni tutkimustulosten lisäksi täytän tutkimustehtäviä kokoamalla yhteenvedon viimeisessä luvussa yhteen osajulkaisujen tuloksia sekä kehittämällä eteenpäin erityisesti niiden metodologista ja käsitteellistä antia. Ennen tutkimuksen tuloksiin paneutumista esittelen seuraavaksi tutkimuksen toteuttamisen tavat ja tutkimusaineistot.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Edellisessä luvussa esittelemiini empiiriseen, metodologiseen ja käsitteelliseen tutkimustehtävään vastaamiseksi syvennyn kolmeen erilaiseen omakätisen ruoantuotannon muotoon: yhteisöpohjaiseen vihannesviljelyyn, pienimuotoiseen mehiläishoittoon ja kotitarvekeskeiseen sienestykseen. Tämän syventymisen olen toteuttanut monipaikkaisella etnografisella tutkimusotteella, joka on tarkoittanut intensiivisiä, osallistuvia aineistonkeruujaksoja, monipuolisia, tutkimusprosessin myötä muotoutuvia aineistokokonaisuuksia sekä yhtäältä kuvailevaa ja toisaalta refleksiivistä työtä aineiston parissa (ks. esim. Huttunen & Homanen 2017; Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2018).

Etnografista tutkimusotetta on suunnannut moninaisten talouksien tutkimuskentällä keskeinen erojen esiin lukemisen metodologia (Gibson-Graham 2008). Ensimmäisessä alaluvussa kerron, miten erojen esiin lukeminen kytkeytyy ajatukseen tiedon performatiivisuudesta ja siten sen muutosvoimaisuudesta sekä mitä erojen lukeminen tarkoittaa menetelmällisesti tässä tutkimuksessa. Toteutan erojen esiin lukemista aineistoista etnografisen tiheän kuvauksen, vastahegemonisen luennan ja ristiriitaisuuksille avoimen analyttisen otteen kautta. Erilaisten menetelmällisten lähestymistapojen avulla olen pyrkinyt välttämään tarkastelemani ilmiön monimuotoisuuden ja monimutkaisuuden latistamista metodologisen selkeyden nimissä (ks. Law 2004).

Tutkimuksen aineiston olen kerännyt ja analysoinut kolmessa osassa vuosina 2015–2018. Toisessa alaluvussa perustelen aineistonkeruussa ja analyysissä tekemäni menetelmälliset valinnat, kuvailen lyhyesti keruun kohteita ja konteksteja sekä käsitelen kuhunkin aineistokokonaisuuteen liittyviä tutkimuseettisiä ja käytännöllisiä erityiskysymyksiä. Aineistonkeruu on etnografisen perinteen mukaisesti suunnannut tutkimusta voimakkaasti: osajulkaisut I-III perustuvat kukin yhden aineistokokonaisuuden analyysiin ja vastaavat aineistoista nouseviin tutkimuskysymyksiin. Osajulkaisu IV kytkeytyy lyhyemmin kahteen ensimmäiseen aineistokokonaisuuteen.

Kolmannessa alaluvussa käsittelen lyhyesti tutkimuksen kielellistä toteutusta. Tutkimus on kaksikielinen: kaksi sen osajulkaisuista ovat englanninkielisiä ja kaksi yhteenvedon tapaan suomenkielisiä. Tutkimuksen kielipolittiset valinnat perustuvat moninaisten talouksien tutkimuksen keskusteluihin, vaikka samaan aikaan ne joiltain osin hankaloittavat näihin keskusteluihin osallistumista.

4.1 Erojen esiin lukemisen metodologiaa

Talouden moninaisuuden ja monilajisuuden tutkiminen on performatiivinen ontologinen projekti, jossa kyseenalaistetaan kapitalistiset ja ihmiskeskeiset talouden järjestykset ainoina tai pääasiallisina tapoina hahmottaa ja tehdä taloutta. Moninaisten talouksien lähestymistavassa ajatus tiedontuotannon performatiivisuudesta ohjaa ottamaan vastuuta tutkimuksessa tuotetusta tiedosta. Kun tiedon nähdään järjestelävän todellisuutta, on kysyttävä, mitä tieto taloudesta *tekee*: millaista työtä kapitalosentriinen tietäminen maailmassa tekee ja miten siitä erkaantuvat tietämisen tavat toimivat? (Ks. Gibson-Graham 2008; Burke & Shear 2014; Alhojärvi 2015.) Vastaava episteminen vastuunkanto on olennainen osa feministisiä postantroposentrisiä lähestymistapoja. Esimerkiksi Donna Haraway lähestyy tutkimusta tarinankerrontana, joka ei koskaan vain neutraalisti kuvaa ulkopuolistaan todellisuutta vaan tuottaa todellisuuksia tietynlaisiksi (Haraway 1992; 2016). Tämä ei tarkoita äärimmäistä konstruktivismia vaan epistemologisten ja metodologisten kysymysten tuomista ontologisten rinnalle (Merrick 2017, 105). Tässä tutkimuksessa kannan vastuuta tiedon performatiivisuudesta moninaisten talouksien tutkimukselle tyypillisellä tavalla eli avautumalla mahdollisuuksille tietää ruoantuotannosta toisin kuin kapitalosentrisesti (ks. Gibson-Graham 2008) – ja monilajisuuden nimissä myös toisin kuin antroposentrisesti (ks. Braidotti 2018).

Moninaisten talouksien tutkimuskentällä keskeinen talouden performatiivisen, kapitalosentrisiä haastavan tietämisen keino on erojen esiin lukeminen (*reading for difference*), joka toimii tämänkin tutkimuksen metodologisena ohjenuorana. Erojen esiin lukeminen hallitsevuuden sijaan (... *rather than dominance*) on dekonstruktiiivinen, vakiintuneita käsityksiä purkava tutkimisen strategia, jossa pyritään irrottautumaan hegemonisoivista narratiiveista ja kääntämään katse kohti talouden käytäntöjen, tilojen, toimijoiden ja järjestysten moninaisuutta ja siten avaamaan uudenlaista poliittisen toimijuuden tilaa (ks. Gibson-Graham 2006b; 2008; 2020). Erojen lukeminen asettuu moninaisten talouksien tutkimuskentällä vastakkaiseksi valta-asemia paljastavalle ja siten niitä pönkittäväälle kriittiselle luentatavalle ja toisaalta jatkumoksi esimerkiksi queer-tutkimuksessa käytetyille taktikoille, joissa moninaisuutta luetaan esiin normatiivisia järjestyksiä vinouttamalla (Gibson-Graham 2020, 481; ks. myös Sedgwick 1993).

Erojen esiin lukemisen metodologiaa on sovellettu ruoantuotannon moninaisten talouksien tutkimuksessa aiemminkin. Edmund Harris (2008) tarkastelee vaihtoehtoisia ruokaverkostoja mahdollisuuksina ruokapolitiikan uudelleenmuotoiluun sen sijaan, että verkostot nähtäisiin ainoastaan uusliberalististen diskurssien

määrittäminä. Elisabeth Skarðhamar Olsen ja Rebecca Whittle (2019) puolestaan tutkivat ruoan poliittista taloutta Fär-saarilla ja haastavat kaksijakoista ymmärrystä ruokajärjestelmästä joko globaalina ja kapitalistisena *tai* paikallisena ja vaihtoehtoisena. Näiden tutkimusten tapaan luen tässä tutkimuksessa esiin ruoantuotannon talouden moninaisuutta, joka ei järjesty vain suhteessa kapitalistisiin talouden käytäntöihin. Tämän lisäksi sovellan erojen lukemisen strategiaa myös ruoantuotannon ei-vain-inhimillisen moninaisuuden tarkasteluun. Eroja esiin lukemalla haastan siten kapitalosentristen järjestysten lisäksi länsimaisen ajattelun ihmiskeskeistä perinnettä ja tuon näkyviin omakätisen ruoantuotannon monilajista toimijuutta.

Erojen esiin lukeminen metodologiana ei ohjaa tiettyihin tutkimusmenetelmiin (ks. Gibson-Graham 2020). Tässä tutkimuksessa olen toteuttanut erojen esiin lukemista kolmella menetelmällisellä otteella: etnografisella tiheällä kuvauksella, vastahegemonisella luennalla ja ristiriitaisuuksille avautumisella. Menetelmällisillä otteilla tarkoitan varsinaisten tutkimusmenetelmien valintaa ja niiden soveltamista ohjaavia suuntaviivoja. Otteet juontuvat erityisesti moninaisten talouksien tutkimuskentältä, mutta olen ottanut niihin vaikutteita myös feministisestä postantroposentrisestä tutkimuksesta. Osajulkaisujen aineistonkeruussa ja analyysissä olen toteuttanut näitä otteita kulloinkin soveltuvilla menetelmillä, joista kerron tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Moninaisten talouksien tutkimuksessa etnografisilla lähestymistavoilla on vankka asema. Talousantropologian alalla harjoitettu etnografinen tutkimus erilaisista talouden käytännöistä ja järjestyksistä eri puolilla maailmaa on ollut keskeistä lähestymistavan kehittämisessä (Gibson-Graham 2014b, S147), ja erilaista etnografista tutkimusta on harjoitettu tutkimuskentällä laajalti (ks. ruoantuotantoon liittyen esim. Wright 2010; Sarmiento 2018; Sharp 2018). Erityisesti etnografinen tiheä kuvaus nähdään moninaisten talouksien tutkimuksessa keskeisenä työkaluna, joka auttaa ymmärtämään talouden paikantunutta materiaalis-semioottista moninaisuutta (Gibson-Graham 2014b). Tiheä kuvaus (*thick description*) on antropologi Clifford Geertzin (1973) tunnetuksi tekemä tapa ymmärtää etnografia ilmiöiden monimuotoisuuden ja niissä risteävien, päällekkäisten ja limittäisten järjestysten tulkitsemisena ja ymmärrettäväksi tekemisenä. Moninaisten talouksien tutkimuksessa tiheän kuvauksen menetelmät suuntaavat huomion pintapuolisten tulkintojen ohitse monimutkaisiin materiaalsiin ja diskursiivisiin kerrostumiin, joissa ja joista talouden käytännöt paikallisesti ja tilanteisesti erityisinä muodostuvat. Siten tiheä kuvaus mahdollistaa talouden laaja-alaisen ja yleispätevien käsitteellistysten sekä niiden usein mukanaan kantamien kapitalosentristen ja antroposentristen tulkinnan kehysten kyseenalaistamisen. (Gibson-Graham 2014b.)

Olen tarkastellut omakätistä ruoantuotantoa etnografisen tiheän kuvauksen otteilla avoimena ilmiön monimuotoisuudelle sekä käytännöiltään että merkityksiltään. Empiirisillä tutkimuskentillä olen havainnoinut omakätisen ruoantuotannon kietoutumista eri tavoin osaksi sen harjoittajien rikasta, moniulotteista arkea kiinnittäen huomioni ruoantuotannon lukemattomiin materiaalsiin ja diskursiivisiin yksityiskohtiin sekä hahmottaen erilaisia toiminnassa risteäviä ekologisia, institutionaalisia ja sosiokulttuurisia järjestyksiä. Omakätisen ruoantuotannon arkisten yksityiskohtien kietoutuminen osaksi laajempia luontokulttuurisia dynamiikkoja sekä toiminnan materiaalien ja semioottisten ulottuvuuksien toisiinsa limittyminen ja nivoutuminen on ollut tutkimuksen tiheän kuvauksen ydintä. Olen toteuttanut tiheää kuvausta tutkimuksessa monipaikkaisesti, mikä tarkoittaa sitä, että olen hyödyntänyt käytännön aineistonkeruussa joustavasti erilaisia osallistumisen ja havainnoinnin tapoja seuraten tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä läpi erilaisten tutkimuskenttien (ks. Marcus 1995).

Tiheän kuvauksen erilaisille olemisen aineksille ja kerrostumille avoin lähestymistapa ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö etnografista tarkastelua olisi samaan aikaan ohjanneet tutkimuksen tavoitteet ja sen teoreettis-metodologiset viitekehykset. Tutkimuksen alusta asti olen lähestynyt omakätistä ruoantuotantoa yhtäältä taloutena, mikä on moninaisten talouksien teoretisoinnin valossa tarkoittanut yksinkertaistettuna huomion kiinnittämistä toimeentulon ja hyvinvoinnin käytäntöihin ja niitä koskeviin neuvotteluihin, ja toisaalta ei-vain-inhimillisenä, mikä on ohjannut katsetta ihmisen häilyviin rajoihin ja niiden yli. Aineistonkeruun ja analyysin tasolla olen esimerkiksi tarkastellut, miten viljelemisen, mehiläishoidon ja keräilyn arkiset käytännöt suhteutuvat totunnaisiin talouden kategorioihin kuten työhön ja vaihtoon, miten ruoantuotanto on osa sen harjoittajia ylläpitäviä luontokulttuurisia verkostoja ja millaisia suhteita monilajisten osallisten välillä omakätisen ruoantuotannon käytännöissä muotoutuu.

Omakätisen ruoantuotannon tutkiminen ei-vain-inhimillisinä moninaisina talouksina pohjautuu tutkimuksen teoreettisista taustoista nousevaan hegemonioiden materiaalis-semioottisen järjestymisen tarkasteluun ja purkamiseen. Yhtäältä moninaisten talouksien viitekehys ohjaa tarkastelemaan omakätistä ruoantuotantoa kyseenalaistaen ja vältellen kapitalosentrisiä tiedollisia tendenssejä ja talouden selitysmalleja (Gibson-Graham 2006a; 2006b). Toisaalta osin moninaisten talouksien kentällä mutta etenkin feministisissä postantroposentrisissä keskusteluissa kriittisen katseen kohteena on länsimaiseen ajatteluun syvään juurtunut tapa ymmärtää ihminen erityislaatuisuudessaan erillisenä ei-inhimillisestä (Haraway 2008; 2016). Tutkimuksessa tiheän kuvauksen ohella toinen menetelmällinen ote onkin ollut näiden kahden

tiedollisen järjestyksen hegemoniseksi tuottamisen tunnistaminen ja niiden tavoitteellinen ohi katsominen. Nimitän tätä *vastahegemoniseksi luennaksi* seuraten Gibson-Grahamin (2006b, 54–56; 77–78) tulkintaa Ernesto Laclau ja Chantal Mouffin (1985) jälkistrukturalistisesta hegemonian ja sen syrjäyttämisen teoretisoinnista (ks. myös Miller 2013).

Kapitalosentristen ja ihmisen muusta luonnosta irrottavien materiaalis-semiootisten järjestysten ohi katsominen erojen esiin lukemiseksi ei ole pelkkä ilmoitusasia vaan tutkimustyötä läpileikkaava haaste: nämä järjestykset tulisi tunnistaa kaikessa monimuotoisuudessaan niin tutkittavaan ilmiöön kuin tutkimuksen teorioihin ja menetelmiinkin kietoutuneena. Samaan aikaan tutkimuskohdetta tulisi tarkastella kapitalosentrismen ja antroposentrismen säikeiden lomitse tunnistuen ja huomioiden lukemattomat muut tekijät ja toimijat, jotka ilmiötä järjestävät (ks. Gibson-Graham 2014a). Taloutta kapitalosentriseksi järjestävien tendenssien tarkasteleminen ja samanaikainen avoimuus talouden ennalta määrittelemättömälle moninaisuudelle onkin todettu hankalaksi yhtälöksi (emt. 86). Ihmiskeskeisyyden ylittämisen ongelmaa puolestaan ilmentävät sitä tavoittelevat käsitteet *ei-inhimillinen* ja *ei-vain-inhimillinen*, joissa ihminen kuitenkin säilyy mittatikkuna (ks. Kortekallio ym. 2020). Hegemonisoivista materiaalisista ja semioottisista käytännöistä pois päin katsominen ei myöskään tarkoita niiden todellisuutta ja tiedontuotantoa järjestävän voiman tyrehtymistä, sillä vastahegemoninen luenta aina myös performatiivisesti tuottaa vastustamansa hegemoniat (ks. Alhojärvi 2021). Hankaluuksistaan ja puutteellisuuksistaan huolimatta yritykset kyseenalaistaa ruoantuotannon ja talouden kapitalosentrisiä ja antroposentrisiä hierarkioita kuitenkin vähintäänkin muistuttavat näiden ensisijaistamisen ongelmallisuudesta sekä muunlaisten keskeisyyksien tai horisontaalisempien järjestysten mahdollisuuksista.

Näiden haasteiden edessä olen nojautunut moninaisten talouksien ja monilajisten lähestymistapojen tarjoamiin kuvailun ja käsitteellistämisen työkaluihin. Talouden vastahegemonisessa luennassa olen hyödyntänyt esimerkiksi moninaisen talouden taulukoita (Gibson-Graham 2006b, 61–73; ks. myös Gibson-Graham ym. 2019) ja kysymysmuotoisia elävän talouden koordinaatteja (Gibson-Graham 2006b, 88–97; Gibson-Graham ym. 2018, 6–7). Moninaisen talouden taulukoiden pyrkimyksenä on taulukon 2 kuvaamalla tavalla suunnata huomio talouden ja sen osa-alueiden monimuotoisuuteen samalla sitä performatiivisesti tuottaen (emt. 11), kun taas koordinaatit osoittavat tarpeiden täyttämisen, ylijäämän jakamisen ja yhteisvaurauden ylläpitämisen kaltaisiin jaettuihin huolenaiheisiin ja siten ohjaavat eettiseen neuvotteluun ja toimintaan elävien talouksien todeksi tekemiseksi (Gibson-Graham 2006b, 88).

Taulukko 2. Moninainen talous (Gibson-Graham ym. 2019, 50)				
Työ	Liiketoiminta	Vaihdanta	Omistaminen	Sijoittaminen
Palkkatyö	Yksityisiä voittoja tavoitteleva liiketoiminta	Kilpailuun keskittyvä markkinavaihto	Yksityisesti omistetut varannot	Voittoa tavoitteleva rahoitusmarkkina-sijoittaminen
Toisin tavoin palkittu työ	Jaettuja voittoja tavoitteleva liiketoiminta	Soviteltu markkinavaihto	Yhteisöllisesti omistetut varannot	Muutakin kuin voittoa tavoitteleva rahoitusmarkkina-sijoittaminen
Palkaton työ	Muuta kuin voittoa tavoitteleva liiketoiminta	Markkinoiden ulkopuolinen vaihto	Ei-kenenkään omistamat varannot	Rahoitusmarkkinoiden ulkopuolinen sijoittaminen

Talouden moninaisuutta kuvaavien työkalujen käyttöön on tässä tutkimuksessa vaikuttanut moninaisten talouksien lähestymistapaa yleistäjuistava käännystyö, johon osallistuin vuosina 2015–2019 osana työryhmää (ks. Gibson-Graham ym. 2019). Koutouttavaa käännystyöstrategiaa (ks. esim. Venuti 1995) noudattaen työryhmämme tarkasteli työkaluja kriittisestä kielipoliittisesta ja muun muassa pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon paikantuneesta näkökulmasta, mikä toi esiin kielellisten ja visuaalisten työkalujen väistämättömän kontekstisidonnaisuuden ja niiden paikasta toiseen siirtämiseen liittyvät ongelmat (ks. Alhojärvi & Hyvärinen 2020). Nämä hankaluudet tunnistaen olen käyttänyt taulukkoja ja koordinaatteja tässä tutkimuksessa aineistonkeruun suuntaamiseen sekä alustavassa analyysissä aineiston järjestelyn apuna mutta en varsinaisen analyysin välineinä.

Kuten olen edellä todennut, moninaisten talouksien tutkimuksessa on vähitellen alettu tarkastella taloutta myös ei-vain-inhimillisenä toimintana. Siten myös moninaisia talouksia koskeva metodologinen keskustelu on laajentunut tähän suuntaan, ja edellä mainituista työkaluistakin on sovellutuksia, joissa ei-inhimillinen toimijuus pyritään ottamaan huomioon (ks. esim. Gibson-Graham & Roelvink 2010; Barron & Hess 2020). Näiden lisäksi olen hyödyntänyt ihmiskeskeisyyttä ja ihmisen erillisyyttä haastavassa vastahegemonisessa luennassa etenkin Donna Harawayn ja Anna Tsingin tekemää käsitteellistä työtä maailman ymmärtämiseksi ei-vain-inhimillisenä. Edellä esittelemäni luontokulttuurien ja kumppanuuslajien käsitteet (Haraway 2003; 2008) sekä esimerkiksi prekaarin ja plantaasien uudelleenkäsitteellistykset (Tsing 2015; Haraway & Tsing 2019) ovat suunnanneet aineistonkeruuta ja analyysia inhimillisen ja ei-inhimillisen yhteenkietoutumiin.

Maailmaa ei-vain-inhimillisenä tarkastelevien käsitteiden käyttö voidaan ymmärtää osana monilajisen etnografian tutkimusotetta (ks. Kirksey & Helmreich 2010). Etnografia metodologiana ja erityisesti antropologiaan kytkeytyvänä lähestymistapana kantaa ihmiskeskeistä teoreettista taakkaa (ks. Lien & Pálsson 2021), jolloin etnografiset menetelmät eivät suoraan ohjaa ei-vain-inhimillisen toimijuuden tai lajien välisten suhteiden tarkasteluun. Ei-inhimillistä kohti kurrottava vastahegemoninen luenta edellyttääkin myös etnografisiin tutkimusmenetelmiin sisäänrakennetun antroposentrismien tunnistamista ja siihen nähden toisin tutkimista. Tässä työssä tukeudun edellä mainitsemieni uudelleenkäsitteellistysten lisäksi monilajisen etnografian piirissä käytyihin menetelmällisiin keskusteluihin (ks. esim. Tsing 2013; Kirksey, Schuetze & Helmreich 2014; Madden 2014) ja hyödynnän niistä kumpuavia menetelmällisiä apuvälineitä kuten monilajisten verkostojen visualisointia (ks. esim. Gan 2021) ja erilaisen eliöiden biologiaan, ekologiaan ja käyttäytymiseen liittyvän tiedon kytkemistä osaksi tutkimusprosessia (ks. esim. Swanson 2017; Harting 2021).

Sekä tiheä kuvaus että vastahegemoninen luenta näyttävät tutkimuskohteen monimuotoisena ja erilaisten erojen läpäisemänä, jolloin avautuu tilaa havainnoida myös omakätiseen ruoantuotantoon sisältyviä eettisiä jännitteitä. Näiden käsittelyn olen nimenmynyt *ristiriitaisuuksille avautumiseksi*, joka on tämän tutkimuksen kolmas erojen esiin lukemisen metodologiaa toteuttava menetelmällinen ote. Ristiriitaisuuksille avautuminen juontuu Donna Harawayn (2016) hankaluuksien kanssa pysyttelemisen eetoksesta (*staying with the trouble*), joka läpileikkaa tätä tutkimusta. Hankaluuksien kanssa pysyttely tarkoittaa herkkää läsnäoloa sosioekologisten kriisien leimaamassa nykyhetkessä sekä siihen sisältyvien eksistentiaalisten ja eettisten ongelmien äärelle pysähtymistä sen sijaan, että niitä pyrittäisiin suoraviivaisesti ratkaisemaan tai siirtämään syrjään. Hankaluuksiin keskittymisen kautta Haraway kritisoi sekä sokeaa, teknologia-vetoista tulevaisuususkkoa että epätoivoa ruokkivaa kyynisyyttä ja ehdottaa näiden sijaan lajienvälisen yhteiselon eettis-onto-epistemologiseksi lähtökohdaksi heittäytymistä kuumaan kompostikasaan: avautumista ennalta-arvaamattomille yhteismuotoutumisen prosesseille, jotka ovat täynnä sekä elämää että sen tuhoutumista. (Emt. 1–4; 10; 30–35.)

Koska lähestyn omakätistä ruoantuotantoa tutkimuksessa tilanteisena ja paikantuneena osallistumisena maailman muotoutumiseen, tarkastelen sitä myös väistämättömänä osallisuutena ympäristökriisien aikakauden eksistentiaalisiin ja eettisiin ongelmavyhteihin. Omakätinen ruoantuotanto on ensinnäkin osallisuutta syömisen ja syötäväksi tekemisen hankaluuksiin, jotka ovat olleet Harawayn (2008) erityisen huomion kohteena. Toiseksi omakätisessä ruoantuotannossa on kyse työn ja tuotannon järjestämisen valtasuhteista, resurssien jakamisesta sekä siitä, mikä tuotannosta jää

jälkeen niin materiaalisessa kuin semioottisessakin mielessä. Ristiriitaisuuksille avautuminen piirtää siten esiin ruoantuotannossa järjestyviin eroihin kietoutuvia ihmisten keskinäisiä ja lajien välisiä hierarkioita osana laajoja luontokulttuurisia järjestyksiä. Tutkimusmenetelmällisesti ristiriitaisuuksille avautumisen on tarkoittanut aineistonkeruussa ja analyysissa keskittymistä erilaisiin jännitteisiin ja hankaluuksiin, joita omakätiseen ruoantuotantoon liittyy. Olen lähestynyt näitä ristiriitoja tiedollisina tiheytenä, joihin syventyminen on ollut monin paikoin tutkimuksen hedelmällisintä antia.

Ristiriitojen tunnistaminen, niiden kehystäminen ja käsittely on kuitenkin vasta osa hankaluuksien äärelle pysähtymisen eetosta. Haraway haastaa hankaluuksien kanssa pysyttelyn kautta myös harjoittamaan kykyä vastata ja kantaa paikantuneesti ja tilanteisesti vastuuta monilajisissa elämää ylläpitävissä verkostoissa. Tämä vastuullisen vastaamisen kyvyn kehittäminen (*response-ability*, Haraway 2008; 2016) tuottaa mahdollisuuksia ”rajalliseen mutta silti merkittävään toimintaan” (Miller 2019, 181). Analysoin tutkimuksessa omakätisen ruoantuotannon ristiriidoissa rakentuvia vastavuoroisuutensa tunnistavan toiminnan mahdollisuuksia, mutta lisäksi vastuullisen vastaamisen käytännöt ohjaavat tutkimuksen tiedontuottamisen tapoja. Harawayn haasteeseen vastaten pyrin tutkimuksessa tuottamaan sellaista tietoa, joka on feministisiä epistemologisia periaatteita heijastellen toimivaa, paikantunutta ja refleksiivistä (Haraway 1988; Alcoff & Potter 1993; Harding 2016; ks. myös Alhojärvi 2017).

Toimivuudella tarkoitan tiedon käyttökelpoisuutta erilaisten eettisten ja poliittisten kysymysten edessä, jolloin se mahdollistaa esimerkiksi näkökulmien laajentamista, kriittistä keskustelua tai jaettujen huolenaiheiden artikuloimista. Paikantuneisuudella puolestaan viitataan tiedon osittaisuuden sekä sen muuttuvien ja moninaisten kontekstien ja rajojen tunnistamiseen. Tämä ei kuitenkaan tarkoita tiettyjen materiaalis-semioottisten paikallisuuksien sisään sulkeutumista, sillä niin tietämisen käytännöt kuin tietävät subjektitkin ovat aina hajaantuneita ajassa ja tilassa. Tutkimuksessa tuottamani tieto paikantuu siis hajalleen osaksi monilajisia, ylipaikallisia verkostoja eikä väitä kertovansa niistä kaikkea. Paikantuneisuuteen kytkeytyvä tiedontuotannon refleksiivisyys taas tarkoittaa pyrkimystä tutkimusta läpileikkaavaan tietoisuuteen siitä, miten tieto rakentuu ja miten se rakentaa todellisuuksia mutta myös tämän tietoisuuden toimeenpanemiseen: teoreettisiin, metodologisiin ja menetelmällisiin ratkaisuihin, jotka edesauttavat pysyttelyä hankaluuksien äärellä niihin vastaamisen kykyä jatkuvasti kehittäen.

4.2 Aineistot ja menetelmät

Tutkimus pohjautuu empiirisesti kolmeen aineistokokonaisuuteen, jotka olen kerännyt erilaisten ruoantuotannon muotojen parissa eri puolilla Suomea vuosina 2015–2018. Aineistonkeruun menetelmät samoin kuin tuotetut aineistot ovat moninaisia, mutta ensisijaisesti tutkimus perustuu etnografiseen osallistuvaan havainnointiin ja haastatteluihin. Aineiston analyysin keskeisiä menetelmiä ovat laadullinen sisälönanalyysi, teoriaohjaava teemoittelu ja lähiluku. Taulukossa 3 olen kuvaillut lyhyesti aineistonkeruun menetelmät ja tutkimuksen aineistot. Liitteessä 1 esittelen aineistot yksityiskohtaisemmin.

Taulukko 3. Aineistokokonaisuudet		
	Aineistonkeruun menetelmät (ensisijaiset)	Aineistot (ensisijaiset)
1. Yhteisöpohjainen maatalous (2015–2016)	<ul style="list-style-type: none"> - osallistuva havainnointi - yhteisön jäsenten haastattelut - maatilojen ja niiden ympäristöjen valokuvaus - tilojen verkkosivujen tallennus 	<ul style="list-style-type: none"> - kenttäpäiväkirja - haastattelujen litteraatiot ja muistiinpanot - valokuvat - verkkomateriaalit
2. Mehiläishoito (2017–2018)	<ul style="list-style-type: none"> - refleктоivat dialogit - mehiläishoitajien ryhmähaastattelut - osallistuva havainnointi mehiläishoitokursseilla - hoitopäiväkirjan tallennus - haastateltavien taustatietokysely 	<ul style="list-style-type: none"> - dialoginen esiaineisto - haastattelujen litteraatiot - kurssin muistiinpanot, kenttäpäiväkirja ja oppimateriaalit - hoitopäiväkirja - taustatietolomakkeet
3. Korvasienestys (2018)	<ul style="list-style-type: none"> - korvasienestäjien kävelyhaastattelut - haastateltavien taustatietokysely - haastattelu ympäristöjen valokuvaus 	<ul style="list-style-type: none"> - haastattelujen litteraatiot - taustatietolomakkeet - valokuvat

Tutkimusaineistojen keräämistä ja niiden käsittelyä on ohjannut sekä menetelmällisessä että tutkimuseettisessä mielessä edellisessä luvussa esittelemäni erojen esiin lukemisen metodologia. Lisäksi olen noudattanut aineistotyössä ihmistieteellisen tutkimuksen yleisiä eettisiä periaatteita (ks. esim. Kuula 2011). Aineistonkeruuseen osallistuminen on ollut kaikilta osin vapaaehtoista: osallistuvan havainnointiin osallisilta on kysytty aineistonkeruuseen suullinen ja/tai kirjallinen lupa ja haastateltavilta on joko tiedusteltu heidän halukkuuttaan osallistua (aineistokokonaisuudet 1 ja 2) tai halukkaat ovat ottaneet itse yhteyttä haastattelukutsun perusteella (aineistokokonaisuus 3). Osallistujat ovat saaneet tutkimuksesta, kustakin kerättävästä aineistosta ja

sen käsittelystä riittävästi tietoa ennen suostumuksen antamista. Tutkimusaineistot on anonymisoitu niiden keruun jälkeen ja niitä on käsitelty ja säilytetty tietoturvallisesti sekä kansallisten ja Euroopan unionin tietosuojasäännösten mukaisesti (ks. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019).

Etnografiseen aineistonkeruuseen liittyy lisäksi erityisiä eettisiä kysymyksiä. Etnografisella otteella toteutetut tutkimusprosessit ovat lähtökohtaisesti ennalta-arvaamattomia, jolloin tutkimuksen kaikkia eettisiä haasteita ei voida ennakoida, vaan tutkimuseettisiä ratkaisuja on tehtävä myös kentällä (ks. esim. Fingerroos & Jouhki 2018). Etnografinen aineistonkeruu on lisäksi tyypillisesti suhteellisen pitkäkestoista, nivoutuu tutkimukseen osallistujien arkeen ja perustuu tutkimussuhteessa syntyvään luottamukseen, jolloin tutkimukseen osallistuvilta saatua suostumusta on arvioitava jatkuvasti suhteessa aineistonkeruun muuttuviin tilanteisiin (Huttunen & Homanen 2017; Russell & Barley 2020). Etnografinen tutkimusote edellyttääkin koko tutkimusprosessin kattavaa, moniulotteista refleksiivisyyttä, joka ulottuu tutkijan omasta osallisuudesta ja asemasta menetelmälliseen pohdintaan ja epistemologisista kysymyksistä tutkimuksen teoreettisiin sitoumuksiin (Fingerroos 2003; ks. myös esim. Adkins 2002). Lisäksi etnografian monilajisuus asettaa tässä tutkimuksessa erityisiä eettisiä haasteita, kun pohdittavaksi tulee esimerkiksi aineistonkeruun ei-inhimillisten osallisten kunnioittava kohtaaminen (van Patter & Blattner 2020), suostumus (Yandaarra & Gumbaynggirr Country 2021) ja ulossulkeminen (Lonkila 2021).

Feministinen tutkimusetiikka ohjaa erityiseen tarkkaavaisuuteen suhteessa tiedontuotannon hierarkioihin (ks. esim. Kingston 2020). Tutkimukseen osallistujat ja tutkimuksen tekijä ovat eri asemassa suhteessa tutkimuksessa tuotettuun tietoon: tutkijalla on valtaa tulkita ja kehystää osallistujien puhetta ja toimintaa, mutta osallistujia-kaan ei tule ymmärtää passiivisina tiedon objekteina. Tiedontuotannon hierarkioihin olen pyrkinyt vaikuttamaan keskustelemalla tutkimukseen osallistujien kanssa avoimesti tutkimuksen taustoista, tavoitteista sekä tulkintojen tekemisestä. Aineistojen analyysin olen toteuttanut reflektoiden jatkuvasti tiedon muotoutumista vuorovai- kutteisena ja erojen halkomana prosessina, johon osallisia ovat tutkimukseen suostumuksensa antaneiden ihmisten lisäksi myös lukemattomat aineistoissa läsnä olevat ja niiden muotoutumiseen osallistuneet ei-inhimilliset toimijat. (Ks. emt.; Adkins 2002.) Eri aineistoihin liittyviä eettisiä erityiskysymyksiä pohdin tarkemmin seuraavissa luvuissa osana aineistokokonaisuuksien kuvailua.

4.2.1 Yhteisöpohjainen maatalous: osallistuva havainnointi

Keräsin ensimmäisen aineistokokonaisuuden vuosina 2015–2016 kahdessa ruokaa tuottavassa yhteisössä. Ensimmäisessä osajulkaisussa nimesin yhteisöjen toiminnan yhteisöpohjaiseksi maataloudeksi, jonka määrittelin tietyn ihmisryhmän tarpeisiin vastaavaksi ruoantuotannoksi, johon tämä ryhmä voi osallistua (Hyvärinen 2017, 36). Ohjauduin tutkimaan yhteisöpohjaista maataloutta ensinnäkin moninaisten talouksien tutkimusperinteen kautta. Talouden yhteisöksi tulemisen prosessit ovat moninaisten talouksien tutkimuksen teoreettista ydintä (ks. Gibson-Graham 2006b), mutta yhteisö on tutkimuskentällä usein myös empiirisen tutkimuksen kohde: talouden käytäntöjä ja niitä koskevia eettisiä neuvotteluja tarkastellaan esimerkiksi osuuskunnissa tai muissa tuottajien yhteenliittymissä (Healy 2015; Snyder & St. Martin 2015), paikallisyhteisöissä (Gibson, Cahill & McKay 2015; Miller 2019) ja aatteellisissa yhteisöissä (Werner 2015; McLean 2020). Toiseksi ruokaa tuottavien yhteisöjen tarkasteluun innoittivat omat kokemukseni yhteisöllisen kaupunkiviljelyn parista tutkimusavustajana ja toimintaan osallistujana. Sekä avustamassani tutkimuksessa (ks. Vehviläinen 2014) että omassa arjessani erilaiset viljely-yhteisöt olivat näyttäytyneet rikkaina ei-vain-inhimillisen yhteiselon ja vuorovaikutuksen paikkoina ja siten hedelmällisinä tutkimuskohteina.

Kaupungille tyypillisten palsta- ja laatikkoviljelmien ympärille muodostuvien yhteisöjen sijaan hakeuduin aineistonkeruussa maaseudun peltomaisemiin. Kiinnostukseni materiaalisuuteen yhtäältä lajien välisenä yhteismuotoutumisena, toisten syömisenä ja yhteen sulautumisena (Haraway 2008) ja toisaalta talouden käsinkosketeltavina hyödykkeinä ja tuotantoprosesseina ohjasi sellaisen ruoantuotannon äärelle, joka tähtää lähtökohtaisesti – joskaan ei vain – täyttämään materiaalisia kehollisia ja yhteiskunnallisia tarpeita. Kaupungeissa viljelty ruoka on toki myös kehoihin sulautuvaa ravintoa ja kotitalouksissa kulutettuja elintarvikkeita (Willman 2015), mutta kaupunkiviljely-yhteisöissä korostuvat usein toiminnan sosiaaliset, kulttuuriset ja paikkaan sitoutuneet merkitykset (ks. esim. Sondermann, Noori & Certomà 2019). Suuntaamalla aineistonkeruun maaseudulle suhteellisen laajamittaisen ja monipuolisen ruoantuotannon pariin pyrin lähestymään omakätistä ruoantuotantoa konkreettisessa ja kehollisessa mielessä ”elämämme perusteina” (ks. Nordlund & Dorff 2014).

Aineistonkeruun kohteiksi valitsin kaksi erilaista yhteisöä Etelä-Suomesta. Toinen yhteisöjen maataloista toimi biodynaamisten, luonnon elinvoimaa ja siihen kytkeytyvää kokonaisvaltaista hyvinvointia korostavien periaatteiden mukaisesti osana noin 30 hengen ekokylää; toisella toteutettiin kumppanuusmaataloutta, jossa tilaan osuuskuntamallin kautta kiinnittyneet satakunta jäsentä olivat ennakkoon sitoutuneet

ostamaan tilan luonnonmukaisesti viljellyn sadon viikoittaisina osuuksina. Olin tietoinen molemmista yhteisöistä jo ennen tutkimuksen aloittamista, sillä ne viestivät toiminnastaan erilaisissa yhteiskunnallisten ympäristötoimijoiden ruohonjuuritason verkostoissa. Tämä oli myös yksi peruste valita kyseiset yhteisöt aineistonkeruun kohteiksi: viestinnän ja yhteisöjen verkkosivujen perusteella tulkitsin, että ruoantuotanto nähtiin molemmissa yhteisöissä eri tavoin yhteiskunnallisena, vaikutuksiltaan laajana ja monimerkityksellisenä toimintana, jolloin tutkimuksen kannalta kiinnostavat sosioekologisen kestävyuden, eettisen vastuun ja poliittisen toimijuuden kysymykset ovat niissä esillä ja käsittelyssä jo ennen tutkijan interventiota. Yhteisöt olivat lisäksi toimineet aineistonkeruun aikaisissa muodoissaan vasta joitakin vuosia, minkä vuoksi ruoantuotannon käytännöt olivat vasta vakiintumassa ja siten näkyvästi neuvottelujen kohteena.

Aloitin aineistonkeruun vuonna 2015 biodynaamisella maatilalla ja ekokylässä. Intensiivisin osallistuvan havainnoinnin jakso ajoittui kesä-heinäkuuhun, jolloin asuin ja työskentelin yhteisössä kahden viikon ajan. Lisäksi vierailin siellä keväästä syksyyn joitakin kertoja tapahtumissa ja talkoissa, ja marraskuussa kävin haastattelemassa viittä yhteisön jäsentä kahdessa eri haastattelussa. Vuonna 2016 keskityin aineistonkeruun kumppanuusmaataloutta luomuviljelyn keinoin harjoittavaan osuuskuntaan. Kesän aikana osallistuin kaksiiin talkoisiin osuuskunnan keskiössä toimivalla maatilalla. Lisäksi toimin osuuskunnan pyynnöstä sen sisäisen suunnittelupäivän keskusteluissa fasilitaattorina. Kirjoitin kaikilla vierailuillani kenttäpäiväkirjaa, jota kertyi yhteensä 39 sivua. Keskityin kenttäpäiväkirjassa ruoantuotannon arkisiin käytäntöihin ja niihin kietoutuviin ihmisten keskinäisiin ja lajien välisiin suhteisiin sekä näissä suhteissa ilmeneviin jännitteisiin. Biodynaamisen tilan yhteisössä tekemäni puolistrukturoidut teemahaastattelut sekä luomuosuuskunnan suunnittelupäivän keskustelut nauhoitin ja nauhoitteet kirjoitin muistiinpanoiksi. Lisäksi keräsin etnografista havainnointia tukevaa tausta-aineistoa yhteisöjen verkkosivuilta sekä valokuvaamalla tilojen toimintaa ja ympäristöä.

Yhteisöt antoivat kollektiivisen suostumuksensa aineistonkeruuseen ja tutkimukseen osallistumiseen sähköpostitse, ja lisäksi pyysin suullisen suostumuksen yhteisöissä vieraillessani kulloinkin läsnä olevilta henkilöiltä. Taustani yhteiskunnallisissa liikkeissä ruokakysymysten parissa asemoi minut osin tutkimuskentän sisäpiiriin, mikä sujui kentälle pääsyä ja luottamuksen saavuttamista, kun yhteisöjen jäsenet pystyivät olettamaan jaettuun ideologiaan lähtökohtia (ks. Juvonen 2017). Kokemus jaetusta ymmärryksestä ruoantuotantoon liittyvissä yhteiskunnallisissa kysymyksissä saattoi lisäksi ohjata kentällä käytyjä keskusteluja esimerkiksi ruoantuotannon globaaleihin ja paikallisiin ongelmiin ja yhteisöissä niihin haettuihin ratkaisuihin.

Toisaalta sisäpiirin näennäisen yhteisymmärryksen vallitessa itsestäänselvyyksiksi oletettuja asioita saattoi jäädä sanallistamatta. Osittainenkin sisäpiiriin kuuluminen edellytti siten tarkkaavaisuutta erityisesti kenttä- ja teemahaastatteluisissa sekä sisäpiiriläisyyden merkityksen reflektointia analyysivaiheessa. (Emt. 404–407.)

Aineistonkeruuta aloittaessani kerroin kummassakin yhteisössä avoimesti tutkimuksen tarkoituksesta sekä sen yhteiskunnallisista tavoitteista, jotka keruun aikaan artikuloituivat ensisijaisesti markkinaehtoisten ja ns. tehotuotantoon perustuvien ruokajärjestelmien kritiikin kautta. Asemoiduin siten myös tutkimuksen kautta osaksi kenttää, solidaariseksi kanssatoimijaksi. Vaikka väitöstutkimus ei kokonaisuudessaan täytä osallistuvan toimintatutkimuksen (Chevalier & Buckles 2013) tai emansipatorisen ”taistelevan” tutkimuksen (Suoranta & Rynänen 2014) määritelmiä, erityisesti ensimmäiseen osajulkaisuun kulmineoituneessa tutkimusprosessin osassa on piirteitä molemmista. Ensinnäkin tutkimus kohdistui toimintaan, jossa tavoiteltiin yhteiskunnallisia muutoksia, ja asettui tukemaan näitä pyrkimyksiä sovittamalla päämääriään yhteisöjen tavoitteisiin. Toiseksi tutkittavien osallistuminen tutkimusprosessiin oli astetta tavanomaista tiiviimpää: keskustelin aineistonkeruun kuluessa useaan otteeseen alustavista tulkinnoista yhteisöjen jäsenten kanssa sekä tarjosin osajulkaisun käsikirjoituksen luettavaksi ja kommentoitavaksi ennen sen viimeistelyä julkaistavaksi. Tämä oli myös tapa varmistaa aineistojen eettisesti vastuullinen käyttö, sillä yhteisöjen erityislaatuisuuden vuoksi ne ja niiden avainhenkilöt saattavat olla anonymisoinnista huolimatta aineistoista tunnistettavissa.

Etnografiselle tutkimusotteelle tyypillisesti aineiston analyysi alkoi hahmottua jo aineistonkeruun kuluessa, mikä näkyy esimerkiksi kenttäpäiväkirjan merkinnöissä: osoitin kirjaamistani havainnoista samankaltaisuuksia ja eroja aiempiin havaintoihini nähden ja kehystin niitä teoreettisilla huomioilla. Ensimmäisen aineistonkeruuvuoden jälkeen tein alustavaa analyysia, jolloin rikkaruohojen kitkeminen alkoi nousta tutkimuksen teoreettis-metodologista taustaa vasten esiin erityisen kiinnostavana käytäntönä. Toisena aineistonkeruuvuonna keskityinkin havainnoimaan pääosin kitkemistä. Tutkimuksen ohjautumista tähän suuntaan voi itsessään tarkastella ei-vainihimillisenä toimijuutena: intensiivisin aineistonkeruujakso ajoittui keskikeskään, jolloin rikkaruohot olivat ehtineet kasvaa vihannesten kannalta ongelmallisiin mittoihin. Osallistuvana tutkijana päädyin luontevasti kitkemään vihannesviljelmiä yhdessä yhteisöjen jäsenten kanssa, mikä ohjasi vahvasti tekemiäni havaintoja ja niitä seuraavaa analyysia.

Kitkemistä koskevassa analyysissa kenttäpäiväkirja nousi aineistoista keskeisimmäksi; haastatteluja ja suunnittelupäivän keskusteluja tarkastelin suhteessa kenttäpäiväkirjasta nousseisiin havaintoihin. Tausta-aineistona toimivat valokuvat taas

kiinnittivät kenttäpäiväkirjan kirjauksia aineistonkeruun tilalliseen ja ajalliseen ympäristöön, ja verkkosivujen sisällöt puolestaan kontekstoivat yhteisöjä yhteiskunnallisina toimijoina. Analyysissa erittelin kitkemistä koskevat aineisto-osuudet lähiluvun keskiöön, jonka lisäksi tarkastelin aineistosta teoriaohjaavasti yhteisöjen ruoantuotannon kokonaisuutta sekä kitkemisen järjestymistä osana sitä. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti analyysi oli jatkuvaa liikettä teoreettisten lähestymistapojen ja empiirisen aineiston välillä. Analyysissa kitkeminen kääntyi moninaisten talouksien ja kumppanuuslajien käsitteille eli tuli uudella tavalla ymmärrettäväksi niiden kautta, ja samalla kitkemistä koskevat havainnot ohjasivat kiinnittämään huomion teoreettisten lähestymistapojen risteämiin ja kehrittelemään niitä edelleen.

Analyysivaiheen aikana ylläpidin tietoisesti yhteyksiä aineistonkeruun kohteina olleisiin yhteisöihin pyrkiessäni välttämään aineiston liiallista abstrahoitumista. Kohtaamiset yhteisöjen jäsenten kanssa, pienimuotoinen yhteistyö sekä yhteisöjen seuraaminen sosiaalisen median välityksellä jatkoivat osallistuvaa tutkimusotetta. Lisäksi yhteydenpito ruokki eroja esiin lukevaa lähestymistapaa: sekä yhteisöt että niiden harjoittama ruoantuotanto näyttäytyivät jatkoseurannassa vieläkin moniulotteisempina kuin kerätyssä aineistossa.

4.2.2 Mehiläishoito: ryhmähaastattelut

Siinä missä yhteisöpohjaisen maatalouden tarkastelussa kanssatoimijan roolini tutkimuksen empiirisellä kentällä oli osittaista ja tilanteista, toisen aineistokokonaisuuden keruuta määritteli oma kokemukseni ja toimintani mehiläishoitajana. Olimme alkaneet hoitaa mehiläisiä yhdessä isäni Immo Hyvärisen kanssa keväällä 2013, ja huolimatta yhdyskuntien maltillisesta, kahden käden sormilla laskettavasta määrästä mehiläiset valloittivat meidän molempien ajatukset ja arkisen ajankäytön etenkin ensimmäisiksi tarhausvuosiksi. Intensiivisen aiheelle omistautumisen vuoksi epäröin alkuun mehiläishoidon ottamista tutkimuskohteeksi, mutta edellisen aineistonkeruun kokemukset näyttivät osallistuvan tutkimusotteen ja sisäpiiriläisyyden edut sekä niihin liittyvien haasteiden hallittavuuden. Valinta oli myös tutkimusekonominen: ajattelin mehiläisiä ja mehiläishoitoa joka tapauksessa, usein vieläpä meneillään olevan tutkimuksen teoreettis-metodologisista lähestymistavoista inspiroituen.

Mehiläishoitoa koskeva osatutkimus tulee lähelle autoetnografista tutkimusta, koska olen tutkijana osa tutkittavaa ilmiötä ja siihen liittyviä monilajisia yhteisöjä (ks. esim. Ettore 2017). Käytännössä tämä omakohtaisuus on tarkoittanut aineistonkeruun menetelmien valintaa ja keruun suuntaamista mehiläishoitajana kertyneiden

kokemusten ohjaamana. Varsinainen omaan toimintaani keskittyvä aineisto rajoittuu hoitopäiväkirjaan, jota ylläpidän isäni kanssa verkkoalustalla. Aineistokokonaisuuden analyysin aikaan hoitopäiväkirjassa oli tarhakäyntien jälkeen tehtyjä lyhyitä kirjauksia noin 500 kappaletta eli 40 sivua vuosilta 2013–2018.

Tutkimusmenetelmien osalta etenkin osallistumiseni mehiläishoitoon liittyvään sosiaaliseen toimintaan ohjasi aineistonkeruuta kohti ryhmähaastatteluja: alueellisen mehiläishoitoyhdistyksen tapaamisissa, Suomen Mehiläishoitajain Liiton tapahtumissa sekä verkkoalustoilla mehiläishoitajat keskustelivat vilkkaasti omaleimaisista toimintatavoistaan ja kirjavista, toisinaan ristiriitaisistakin kokemuksistaan mehiläishoidon parissa. Ryhmähaastattelut aineistonkeruun menetelmänä tuovat tyypillisesti hyvin näkyviin empiirisen kentän pienipiirteisiä eroja ja ristiriitaisuuksia (ks. esim. Valtonen & Viitanen 2020).

Toinen syy ryhmähaastattelujen valintaan aineistonkeruun ensisijaiseksi menetelmäksi oli pyrkimys tukea mehiläishoitajien keskinäistä vuorovaikutusta edellisessä aineistonkeruussa harjoittamani osallistuvan tutkimusotteen hengessä. Oman mehiläishoitomme ja kentällä jaettujen kokemusten kautta olin havainnut, että mehiläisten pitoon kaupunkiympäristössä liittyy erityiskysymyksiä: esimerkiksi pesien sijoittelu, yhdyskuntien parveilu sekä mehiläisten pistoherkkyys ja käsittely vaativat taajaan asutuilla alueilla enemmän huomiota. Koska kaupunkimehiläishoitoon keskittyvää yhdistystoimintaa oli ja on vain pääkaupunkiseudulla, vertaisverkoston paikallista aukkoa täyttääkseni kohdistin ryhmähaastattelukutsun Tampereen kaupunkiseudun mehiläishoitajille eli ryhmälle, johon itsekin kuuluiin. Kaupunkiympäristöön keskittyminen oli perusteltua myös tutkimuksen sisällöllisten tavoitteiden kannalta, sillä se ensinnäkin mahdollisti erityisesti tiiviin monilajisen yhteiselön tarkastelun. Toiseksi aineistonkeruun paikantuminen maaseudun jälkeen kaupunkiin toteutti tutkimusasetelman pyrkimystä tuoda esiin ruoantuotannon moninaisuutta paitsi sen muotojen, myös toimintaympäristöjen suhteen.

Kutsuin ryhmähaastatteluihin osallistujia alueellisen mehiläishoitoyhdistyksen sekä mehiläishoitoa harjoittavien tuttavien kautta. Lisäksi jäljitin haastatteluihin lupautuneiden vihjeitä Tampereen kaupungin alueella sijaitsevista tai sijainneista mehiläispesistä. Haastattelukutsuun vastasi 14 mehiläishoitajaa, joilla oli hoidossaan tyypillisesti muutamia tai muutamia kymmeniä yhdyskuntia ja joiden kokemus mehiläishoidosta vaihteli kahdesta kymmeneen vuosiin. Haastattelin heidät kahdessa ryhmässä keväällä 2017. Kumpikin puolistrukturoitu teemahaastattelu kesti noin kaksi tuntia, ja nauhoituksista litteroitua haastattelumateriaalia kertyi 56 sivua. Lisäksi haastateltavat täyttivät lyhyen lomakekyselyn, jossa tiedustelin henkilökohtaisia taustatietoja,

numeerisia tietoja heidän harjoittamastaan mehiläishoidosta sekä varmistin haastatteluvien suostumuksen aineistonkeruuseen, aineiston käyttöön ja tallentamiseen.

Ryhmähaastattelujen teemat muodostin tätä tarkoitusta varten kehittämälläni refleктоivan dialogin menetelmällä isäni kanssa, mikä samalla auttoi jäsentämään mehiläishoitoa omakohtaisina ja jaettuina kokemuksina. Harjoittamamme mehiläishoito niin käytännön työnä kuin pohdintoina ja kokemuksinakin on alusta asti ollut yhteistä, mikä olisi jäänyt varjoon autoetnografisen tutkimuksen tyypillisiä menetelmiä kuten refleктоivaa kirjoittamista käyttämällä. Keskusteluun perustuva menetelmä toi sen sijaan esiin sekä kokemustemme yhteisyyttä että näkökulmiemme välisiä eroja. Dialogin pohjana toimi mehiläishoidon eri osa-alueista muodostamani miellekartta, jonka monimuotoisuudella tavoittelin tarkkaavaista tiheää kuvausta ilmiöstä. Miellekartan ohjaamana dialogi muotoutui eräänlaisiksi kehityskeskusteluksi, jossa arvioimme edellisiä mehiläishoitovuosia ja suunnittelimme tulevaa. Näin dialogi itsessään tuli osaksi mehiläishoidon asiantuntijuuden jatkuvaa kehittymistä ja siihen liittyvää oppimista, mikä nousi myöhemmin analyysin keskeiseksi temaksi. Refleктоiva dialogi muodostaa aineistokokonaisuudessa esiaineiston, joka suuntasi ja auttoi jäsentämään sitä seuranneita aineistonkeruun vaiheita.

Nauhoitin dialogin alkukeväällä 2017 seitsemässä osassa, joiden yhteenlaskettu pituus on 450 minuuttia. Nauhoitusten pohjalta muodostin ryhmähaastattelujen rungon, joka koostui kunkin osallistujan oman mehiläishoidon esittelyyn ja sen motiiveihin keskittyvistä kyselykierroksista sekä kahdesta yhteisestä mehiläishoidon käytäntöihin ja oppimiseen keskittyvästä keskustelusta. Mehiläishoidon käytäntöjen osalta ohjasin keskustelua dialogeissa eniten keskustelua ja ristivetoa aiheuttaneiden teemojen ympärille: mehiläispesien sijoitteluun, parveiluun, mehiläisten loisiin sekä hunajan myyntiin. Oppiminen ja tieto toisena keskustelunaiheena limittyi haastattelutilanteissa osittain keskusteluihin mehiläishoidon käytännöistä ja osin siitä keskusteltiin erillisten kysymysten kautta.

Ryhmähaastatteluissa olin läsnä yhtäältä tutkijana ja toisaalta mehiläishoitajana, jota roolia vahvisti isäni osallistuminen molempiin haastatteluihin. Kerroimme haastatteluissa kutsuttujen osallistujien tavoin omista mehiläishoidon käytännöistämme, kokeiluistamme ja vastoinkäymisistämme. Näin myös ryhmähaastatteluaineisto on paitsi omien kokemustemme suuntaamaa, myös sisällöltään osin omakohtaista. Lisäksi asemoitumiseni tutkijaposition ohella haastateltavien sisäpiiriin muokkasi haastattelutilannetta ja siellä tuotettua tietoa (ks. Juvonen 2017). Etenkin mehiläishoidon käsitteiden ja sen käytännön toimien ymmärtäminen sekä mehiläishoidon paikallisen ja kansallisen kentän tunteminen sujuvoittivat haastattelutilannetta ja edesauttoivat haastatteluaiheisiin syventymistä. Omakohtaisuus tuotti haastatteluun myös

luottamuksellista vertaisuutta, mikä edisti keskustelun avoimuutta ja hankalienkin kokemusten jakamista.

Omaakohtainen ote ohjasi myös aineistonkeruun toista osaa, osallistuvaa havainnointia kaupunkimehiläishoidon kurssilla Helsingissä toukokuussa 2017: havainnoin opetusta tutkimuksen tavoitteiden ja teoreettis-metodologisen viitekehyksen näkökulmista, mutta havainnointia suuntasivat myös omat ennakkotietoni ja kokemukseni mehiläishoidosta. Kurssi järjestettiin kolmena iltapäivänä, joista kahtena opiskelu tapahtui luokahuoneessa kuunnellen ja keskustellen ja kolmantena kurssin opettajan omaan mehiläistarhaan tutustuen. Sisätiloissa tapahtuneen opetuksen nauhoitin osallistujien luvalla ja tutustumiskäynnistä kirjoitin kenttämuistiinpanot. Nauhoitusten muistiinpanojen (29 sivua) ja kenttämuistiinpanojen (2 sivua) lisäksi käytin aineistona kurssilla jaettuja oppimateriaaleja (2 sivua).

Mehiläishoidon jatkuvan harjoittamisen myötä havaintoni mehiläishoidon kentältä eivät rajoittuneet ryhmähaastatteluihin ja osallistuvaan havainnointiin vaan jatkuivat koko tutkimusprosessin ajan. Pitkän aikavälin omaakohtaiset havainnot tukivat haastatteluilla ja osallistuvalla havainnoinnilla kerättyä aineistoa: esimerkiksi haastattelukevään poikkeukselliseen kylmyyteen liittyvät huomiot aineistoissa kytkeytyvät toistuviin omiin kokemuksiini sääolosuhteiden aiheuttamasta epävarmuudesta. Mehiläishoidon harjoittaminen edesauttoi myös toiminnan ei-vain-inhimillisen moninaisuuden ja siihen liittyvien käytännöllisten ja eettisten kysymysten huomioimista aineiston analyysissa. Lisäksi osallistuin tutkimuksen aikana useisiin mehiläisalan tapaamisiin ja tapahtumiin, seurasin Suomen Mehiläishoitajain Liiton jäsenlehteä ja verkossa käytyjä keskusteluja sekä luin mehiläishoidon oppaita ja verkkomateriaaleja. Vaikka seurasin tutkimuksen empiiristä kenttää pikemminkin mehiläishoitajana kuin järjestelmällisesti tutkimusmielessä, kentän, sen toimijoiden ja keskustelujen tuntemus vaikutti analyysin muotoutumiseen ja näkyy tutkimuksen tuloksissa.

Analyysissa ryhmähaastattelujen kokemuksellinen ja vertaisoppiva puhe, kurssin opettajavetoinen kerronta mehiläishoidon normeista ja niiden joustavuudesta sekä hoitopäiväkirja-aineiston pidemmän aikavälin kehityskaaret kävivät vivahteikasta vuoropuhelua. Analyysia suuntasivat ryhmähaastattelujen keskeiset teemat eli mehiläishoidon arkiset käytännöt ja niihin liittyvä tieto. Tarkastelin ensinnäkin mehiläishoidon käytäntöjä teoriaohjaavasti yhtäältä ei-vain-inhimillisen toimijuuden ja toisaalta moninaisten talouksien näkökulmasta. Aineiston teoriaohjaava ristiinvalottaminen tuotti analyysin ensimmäisen osan monilajisen toimeentulon epävarmuuksista. Toiseksi ja näihin epävarmuuksiin kytkeytyen tein tietoon liittyvien aineisto-osuuksien lähilukua hyödyntäen yhtäältä fenomenologista ymmärrystä asiantuntijuudesta ei-vain-inhimillisen yhteismuotoutumisen prosessina (ks. Dall’Alba 2018) ja

toisaalta tietämisen tilanteisuuden teoriaa (Haraway 1988). Tästä muodostui analyysin toinen, mehiläishoidon asiantuntijuuteen keskittyvä osio.

4.2.3 Korvasienestys: kävelyhaastattelut

Maaseudun yhteisöllisen viljelyn ja kaupunkiympäristöön paikantuvan mehiläishoidon jälkeen suuntasin katseeni metsämaastoihin ja keräilyn käytäntöihin täydentääkseni tarkastelemiäni omakätisen ruoantuotannon muotojen ja luontokulttuuristen kontekstien moninaisuutta. Aineistonkeruuta ohjasi kohti metsiä myös tieto siitä, että etenkin marjojen ja sienten keräily on tutkimuksen maantieteellisessä ja kulttuurisessa kontekstissa yleistä ja laajamittaista (SVT 2018). Lisäksi keräily on aiemmissa tutkimuksissa avannut kiinnostavia suuntia talouden moninaisuuden ja monilajisuuden tarkastelulle (ks. Barron 2015; Tsing 2015).

Kolmannessa aineistonkeruussa hakeuduin ruoantuotannon ristiriitojen äärelle edellisiä aineistokokonaisuuksia suoraviivaisemmin, sillä kitkemisen ja mehiläishoidon aineistoista erilaiset eettiset ja käytännölliset hankaluudet olivat nousseet esiin erityisen hedelmällisinä analyysin solmukohtina. Metsiin paikantuessaan marjastus ja sienestys ovat väistämättä suhteessa alueella harjoitettuun metsäpolitiikkaan, joka Suomessa tähtää ensisijaisesti puuntuotannon maksimointiin (ks. Takala ym. 2019) ja perustuu edelleen pääasiassa jaksottaisen metsänkasvatuksen menetelmiin (ks. Äijälä ym. 2019). Jaksottaiseen metsänkasvatukseen sisältyvät avohakkuut ja metsämaan muokkaus heikentävät rajusti alueella kasvavien ihmisravinnoksi kelpaavien kasvien ja sienten elinmahdollisuuksia ja siten hankaloittavat keräilyä omakätisen ruoantuotannon käytäntönä.

Näihin hankaluuksiin keskittyäkseni kohdistin aineistonkeruun korvasienestykseen, jossa jaksottaiseen metsänkasvatukseen perustuva puuntuotanto on erityisellä tavalla läsnä: muista ruokasienistä poiketen korvasienet kasvavat runsaimmillaan hakkuaukeilla ja muilla puuntuotannon muokkaamilla paikoilla. Hakkuuaukeilta korvasieniä poimitaan joitakin vuosia, jonka jälkeen maaperä käy niille epäedulliseksi ja heinät ja horsmat peittävät kasvupaikat. Laajamittainen korvasienestys edellyttääkin jatkuvasti uusia avohakkuuta tai vähintäänkin metsämaan koneellista mylläämistä. Lisäksi korvasienet ovat ristiriita itsessään: ne ovat käsittelemättömänä tappavan myrkyllisiä mutta oikein käsiteltyinä yksi herkullisimmista ruokasienistä. Myrkyllisyyden ja herkullisuuden välinen jännite on esillä aineistossa, mutta rajasin sen analyysin ulkopuolelle keskittyäkseni puuntuotannon ja keräilyn hankaliin suhteisiin.

Kolmas aineistokokonaisuus on kahta edellistä selvärajaisempi, vaikka siihenkin sisältyy useita aineistotyyppisiä ja etnografian ulottuvuuksia. Ensisijaisen aineiston keräsin kävelyhaastatteluilla korvasienestäjien kanssa keväällä 2018. Tavoitin yhdeksän eri puolilla Suomea asuvaa haastateltavaa Suomen Sieniseururan Facebook-ryhmän sekä paikallisten sieniseurojen sähköpostilistojen kautta. Haastateltavat olivat eri ikäisiä ja erilaisissa elämäntilanteissa olevia sienestäjiä, joiden lisäksi kolmessa haastattelussa oli osin mukana myös muita perheenjäseniä. Haastateltavia yhdisti innokas suhtautuminen sieniin ja sienestykseen, joka ilmeni eri tavoin: jotkut keräsivät sieniä ensisijaisesti makuelämyksiksi, toiset kilokaupalla syötäväksi, ja joillekin tärkeää oli mahdollisuus lahjoittaa sieniä läheisille; muutamat harrastivat sienten bongausta tai sieniviljelyä, jotkut olivat mukana sieniyhdistysten toiminnassa, ja kolme haastateltavaa suunnitteli sieniin liittyvän pienimuotoisen liiketoiminnan aloittamista. Vaikka haastattelujen keskiössä oli korvasienestys, myös muut sienet ja keräilyn muodot olivat niissä läsnä.

Haastattelut olivat puolistrukturoituja teemahaastatteluja, joiden rungon olin lähettänyt haastateltaville etukäteen. Haastattelut keskittyivät sienestykseen ajallisena ja paikantuneena toimintana sekä siihen liittyviin verkostoihin ja sienestyskokemuksiin. Toteutin kävelyhaastattelut kanssakulkemisen menetelmällä, jossa tutkija kulkee haastateltavan mukana hänen arkisilla reiteillään (Kusenbach 2003), eli käytännössä lähdin haastateltavien mukaan heidän korvasieniretkilleen. Mukanani oli vapaaehtoisena tutkimusavustajana toimiva puolisoni Siiri Savinotko ja yhdessä haastattelussa häntä tuuraava ystäväni Noora Mäkilä. Seuralaisen läsnäolo oli yhtäältä käytännön sanelemaa, sillä pääsy useimmille haastattelupaikoille edellytti autolla ajamista eikä itselläni ole ajokorttia. Toisaalta se mahdollisti monimuotoisemman aineiston tuottamisen, kun sekä puolisoni että ystäväni suostuivat lisäksi avustamaan aineistonkeruussa valokuvaamalla haastatteluympäristöä.

Retket haastateltavien lähimaastoon tai lähialueille kestivät yleensä muutamia tunteja. Lähes kaikkiin haastatteluihin sisältyi myös istuskelua kahvin äärellä joko maastossa tai sieniretken jälkeen haastateltavien kotona tai kahviossa, jolloin kävelyhaastatteluun limittyi menetelmälle tyypilliseen tapaan myös paikallaan tehtävää haastattelua. Nauhoitin haastattelut kokonaisuudessaan ja litteroin ne pääpiirteissään, jolloin litteroitua ja anonymisoitua haastattelumateriaalia kertyi 178 sivua. Haastatteluiden lisäksi keräsin haastateltavilta lyhyellä verkkolomakkeella henkilökohtaisia ja sienestystä koskevia tietoja tausta-aineistoksi. Toisen tausta-aineiston muodostavat tutkimusavustajien haastattelu ympäristöistä ottamat 631 valokuvaa. Kuvaaminen keskittyi maastoon, ja se suuntautui haastattelujen yleisen ympäristön lisäksi haastattelutilanteissa merkityksellisiksi havainnoituihin ei-inhimillisiin toimijoihin sekä ihmisen

jälkiin ympäristössä. Varmistin haastateltavien suostumuksen aineistonkeruuseen, aineiston käyttöön ja tallentamiseen sekä verkkolomakkeella että suullisesti. Lisäksi pyysin erikseen luvan valokuvaamiseen.

Kävelyhaastattelu on aineistonkeruun menetelmä, jossa yhdistyvät haastattelu ja kenttähavainnointi. Sellaisenaan se sopii hyvin keräilyn tutkimiseen, joka toimintana on verkkaista, keskustelun luontevasti mahdollistavaa kävelyä ja samanaikaista ympäristön aktiivista havainnointia. Menetelmä on luonteeltaan etnografinen, sillä se mahdollistaa tutkittavan ilmiön huolellisen sosiaalisen ja materiaalsen kontekstoinnin (ks. Kusenbach 2003). Etnografista otetta tässä aineistonkeruussa ilmensi lisäksi haastattelujen suhteellisen pitkä ajallinen kesto sekä niiden limittyminen haastateltavien arkeen. Edellisten aineistokokonaisuuksien tapaan tässäkin aineistonkeruussa oli myös piirteitä sisäpiiriläisyydestä, sillä jaoin haastattelun lomassa myös omia sienestyskokemuksiani.

Käveleminen toimintana on moniaistista kehollista ja vuorovaikutteista kosketusta ympäristöön, sosiaalisten ja materiaalsen reittien muotoilua sekä merkityksellistä yhdessä tekemistä (Ingold & Vergunst 2008), jolloin siihen yhdistyvä aineistonkeruu soveltuu hyvin erilaisten vuorovaikutussuhteiden tutkimiseen. Kävelyhaastattelu osoittautuikin sopivaksi menetelmäksi keräilyn monilajisten verkostojen tarkasteluun: havainnoinnin kautta haastattelupuhe kytkeytyi saumattomasti osaksi sienestyspaikkojen elävää, materiaalista ympäristöä ja otti uusia suuntia haastattelun aikana kohdattujen ihmisten ja ei-inhimillisten toimijoiden vaikutuksesta (ks. myös Springgay & Truman 2018). Toisaalta pelkkään havainnointiin verrattuna haastattelemisen mahdollisti havaintojen syventämisen ja niiden kielellisen merkityksellistämisen, jolloin ne asettuivat jo paikan päällä osaksi sienestyksen sosiaalisia ja kulttuurisia konteksteja (ks. Kusenbach 2003).

Kävelyhaastatteluissa tila ja paikka ovat keskeisiä elementtejä. Menetelmän kautta tilallisuutta lähestytään sosiomateriaalisena kysymyksenä, mikä ohjaa tarkastelemaan paikkojen muotoutumista elettyinä, koettuina ja haastattelutilanteessa jaettuina (Evans & Jones 2011). Korvasienestäjien kanssa kulkiessa erityisen tiheitä paikkoja olivat hakkuuaukeat, mutta myös muut tutut ja tuntemattomatkin metsäalueet kerrostuivat moninaisilla merkityksillä. Tilassa olemisen ja paikkojen muotoutumisen lisäksi kävelyhaastatteluissa merkittävää on niissä liikkuminen, mikä tässä aineistossa tarkoitti metsissä ja hakkuuaukeilla kävelyn lisäksi keruupaikoille kulkemista useimmiten autolla. Liikkuminen sienten perässä toi esiin sienestyksen ajallista ja paikallista hajaantuneisuutta sekä siihen kytkeytyvien toimijoiden kirjoa monilajisista naapurustoista fossiilisiin polttoaineisiin ja suunnistusta helpottavista sähkölinjoista polkuja tallaaviin kenkiin, sorkkiin ja kypäliin.

Tilallisuuden ja liikkumisen analysoinnin apuna käytin valokuva-aineistoa, joka havainnollisti haastattelujen paikantuneen puheen tilallista asemoitumista sekä haastattelujen aikaista liikettä maisemien vaihtuessa toisiksi. Lisäksi valokuva-aineisto täydensi haastatteluaineistoa nostamalla esiin haastattelutilanteiden luontokulttuurisia järjestyksiä ja niiden ei-vain-inhimillistä moninaisuutta. Esimerkiksi kuviin tallentuneet paahteisen aurinkoiset puuttomat rinteet ja mustiksi kippuroiksi kuivuneet sienet kertoivat epätavallisen kuumasta ja kuivasta säästä, mikä heikensi korvasienisatoa merkittävästi. Suorien puurivistöjen ja tukki- ja risukasojen kuvasto toi puolestaan näkyviin puuntuotannon jatkuvasti käynnissä olevat prosessit, kun taas kuvissa esiintyvien ei-inhimillisten lajien kirjo muistutti metsien eliöstön lukemattomuudesta ja tuntemattomuudesta.

Tämänkin aineiston analyysi alkoi etnografiselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan muotoutua jo aineistonkeruun aikana. Haastatteluaineistossa korostui sienten, sienestyksen ja muun keräilyn merkitysten moninaisuus ja niiden moniulotteinen kietoutuminen haastateltavien arkeen ja toimeentuloon. Haastatteluihin kytkeytyvä havainnointi ja sitä tukevat valokuvat taas kertoivat puuntuotannon läpituokevasta läsnäolosta ja sen aikaansaamista jännitteistä. Aineistonkeruun aikana tapahtuvaa alustavaa analyysia systematisoidakseni tallensin kunkin haastattelun jälkeen haastattelu-nauhalle lyhyen reflektion, jossa kävin läpi välittömiä kokemuksiani haastattelun kulusta ja sisällöstä. Nämä tallenteet ohjasivat aineiston myöhempää jäsentämistä ja lähilukua.

Analyysin aluksi jaottelin aineiston sienten löytämiseen, sienestäjien arkeen ja sienestysmaastoihin, joista kustakin luin teoriaohjaavasti esiin toimeentulon ja hyvinvoinnin käytäntöjen ja suhteiden moninaisuutta. Tämä muodostaa analyysin ensimmäisen, sienestystä monilajisena taloutena kuvailevan osion. Korvasienestämässä keskeiset ja aineistossa vahvasti esiin nousseet ristiriidat edellyttivät kuitenkin vielä erityyppistä analyttistä otetta, jota toteutin analysoimalla plantaasimaisen puuntuotannon kietoutumista sienestykseen. Lähestyin aineistoa siis lähtökohtaisesti monitulkintaisena lukemalla esiin yhtäältä talouden moninaisuutta mahdollisuuksina ja ennalta-arvaamattomuutena ja toisaalta tarkastelemalla plantaasimaisen tuotannon läpituokevuutta ja sen aikaansaamaa tuhoa. Tulevaisuuteen yhtäältä avoimena ja toisaalta ennalta tuhoisaksi tiedettynä suhtautuvien luentojen (ks. Sedgwick 2003) yhteenkietoutuminen synnytti analyysiin onto-epistemologista kitkaa, jolloin analyysi tai tutkimuksen tulokset eivät näyttäyty kiistattomina vaan tilanteisina ja tulkinnallisina. Tutkijan performatiivinen osallisuus tutkimansa ilmiön muotoutumiseen tulee eri luontatapojen kitkaisessa vuoropuhelussa erityisen hyvin esiin, mikä ohjasi pohtimaan analyysin yhteydessä myös tiedontuotannon vastuullisuuteen liittyviä kysymyksiä.

4.3 Tutkimuksen kieli ja kieli tutkimuksessa

Moninaisten talouksien tutkimus on painottunut australialaisiin ja angloamerikkalaisiin konteksteihin, joiden lisäksi tutkimusta tehdään muun muassa Uudessa-Seelannissa sekä eri puolilla Keski- ja Etelä-Eurooppaa. Silloinkin, kun tutkimus paikantuu maantieteellisesti muualle kuin alueille, joissa englanti on valtakieli, sen tuloksia julkaistaan useimmiten englanniksi (ks. Community Economies Research Network 2022) tämänhetkiselle akateemiselle kielipolitiikalle tyypilliseen tapaan (ks. esim. Fregonese 2017). Tähän nähden tämän tutkimuksen yhteenvedon ja kahden osajulkaisun kielivalinta on jopa poikkeuksellinen. Sen voi myös nähdä ristiriitaisena suhteessa tutkimuksen paikantumiseen osaksi moninaisten talouksien tutkimuskenttää, sillä tutkimuksen suomenkielisten tuotosten mahdollisuudet tulla osaksi kentällä käytyjä keskusteluja ovat englanninkielisiä rajallisemmat.

Perustelen tutkimuksen osittaista suomenkielisyyttä kuitenkin nimenomaan moninaisten talouksien lähestymistavan kautta. Ensinnäkin kielivalinta on linjassa moninaisten talouksien tutkimukselle tyypillisen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden tavoittelun kanssa, kun tutkimuksen kieli on sama kuin valtakieli alueella, jonne tutkimus paikantuu. Toiseksi ei-englanninkielinen moninaisten talouksien tarkastelu on perusteltua siksi, että yhden kielen vankka valta-asema on ongelmallinen tutkimuksessa, jossa keskeisenä päämääränä on lukea esiin talouden moninaisuutta yksipuolistavia tendenssejä vastaan. Moninaisten talouksien tutkimuksessa kielen poliittisuus otetaan vakavasti tarkasteltaessa talouspuheen ulossulkevuutta ja uudenlaisten merkityksellistämisten mahdollisuuksia: kielen ymmärretään kietoutuvan ajatteluun ja toimintaan taloutta performatiivisesti tuottavana sen sijaan, että sen nähtäisiin vain neutraalisti kuvaavan ulkopuolistaan todellisuutta (ks. Gibson-Graham 2006b). Kuitenkin keskustelu kielten keskinäisestä moninaisuudesta ja sen merkityksestä talouden materiaalis-semioottisessa tekemisessä ja siitä tietämisessä on vasta alkanut (Gibson ym. 2018; Alhojärvi & Hyvärinen 2020; Alhojärvi 2021).

Kun kieltä lähestytään performatiivisesti todellisuutta tuottavana, erot kielten välillä tarkoittavat eroavaisuuksia siinä, miten ja millaisia todellisuuksia kielessä ja kielen kautta tehdään. Tutkimuksessa performatiivisesti tuotettu ja sellaisena tutkittu todellisuus on erilaista käytetyistä kielistä riippuen, jolloin talouden moninaisuuden tutkiminen vain tai pääasiallisesti yhdellä kielellä yhdenmukaistaa tutkimuksen kohdetta ja sen tuloksia. Kielten väliset erot ovat monella tapaa ylittämättömiä tai vähintäänkin niiden ylittäminen on ongelmien riivaamaa, minkä kääntäminen toimintana tekee hyvin näkyväksi (ks. Alhojärvi & Hyvärinen 2020). Käännöstyö ei ole yksi yhteen vastaavuuksien etsimistä, vaan se voidaan ymmärtää uutta luovina neuvotteluina kielten

kesken. Edellä kuvaamani *community economy* -käsitteen kääntäminen eläväksi taloudeksi (Gibson-Graham ym. 2019) on yhden tällaisen neuvottelun tulos (Alhojärvi & Hyvärinen 2020).

Englanti on talouden moninaisuuden tutkimuksen valtakielenä erityisen ongelmallinen, sillä englannin yleistymisen tieteen, kaupan ja politiikan globaaliksi pääkieleksi kytkeytyy historiallisesti yhteen kapitalististen suhteiden ja käytäntöjen leviämisen kanssa (ks. esim. Phillipson & Skutnabb-Kangas 1996). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että muunkielinen moninaisten talouksien tutkimus olisi irrallaan kielen – tai englannin – hankaluuksista. Ensinnäkin moninaisuuden paikantaminen ensisijaisesti ei-englanninkielisiin konteksteihin paitsi yksinkertaistaa kielen ongelmaa, myös uusintaa kahtiajakoa talouden ytimeen ja periferioihin, asettaen jakolinjan ”englanninkielisen” ja ”ei-englanninkielisen” maailman väliin (ks. Alhojärvi 2021, 167). Toiseksi englannin kielen vaikutus englantivetoiselle tutkimuskentälle paikantuneen tutkimuksen muotoutumiseen on väistämätöntä, vaikka tutkimuksen tuotokset julkaistaisiin muilla kielillä. Siten tämän tutkimuksen suomenkielisetkin osiot paikantuvat *angloseeniin* kuten Tuomo Alhojärvi (2021, 165) käsitettä käyttäen: kielten ongelmien äärelle konteksteissa, joissa englannilla on keskeinen asema.

Suomen kielen käyttäminen tutkimuksessa ei siis ratkaise sen kielipoliittisia ongelmia, vaan sen sijaan se tekee yllä kuvaamillani tavoilla joitakin hankaluuksia näkyvämmiksi ja mahdollistaa kielten välisten suhteiden osittaista toisintekemistä. Toisintekemisellä tarkoitan tämän tutkimuksen osalta erityisesti yhteenvedossa suomeksi tekemääni teoreettis-metodologista työtä. Vaikka englanninkielinen moninaisten talouksien käsitteistö ja teoretisointi ovat tässä työssä erottamattomasti mukana, tutkimus on ilmiänsuhtaan ja siten ilmaisuvoimiltaan pääosin suomenkielinen eivätkä sen käsitteellistykset ole näiltä osin yksiselitteisesti englanniksi käännettävissä. Työni ei perustukaan vain englanninkielisten käsitteiden soveltamiseen suomenkielisiin empiirisiin konteksteihin eikä se siten toista jakoa teorian ja empirian kieliin (ks. Alhojärvi & Hyvärinen 2020, 469). Soveltamisen lisäksi teen suomenkielistä käsitteellistä työtä, jossa tutkimuksen teoreettis-metodologinen ja empiirinen kenttä kietoutuvat yhteen. Yhteenvedon viimeisessä luvussa esittelemäni keskinäisen toimeentulon käsitteen voi ymmärtää tämän kielityön jäävuoren huippuna, jonka alla sitä kannattelemassa on väitöskirjan täydeltä kielellisiä valintoja: taloutta, ruoantuotantoa ja ei-vaininhimillistä koskevan kielen uusintamista, purkamista ja toisintekemistä sana sanalta. Näin teen tässä tutkimuksessa moninaisten talouksien viitekehystä ja erityisesti sen monilajista haaraa olevaksi suomen kielellä tavalla, joka ei ole yksi yhteen vastaava englanninkielisten tutkimuskeskustelujen kanssa.

5 OSAJULKAISUJEN KESKEISET TULOKSET

Tarkastelen tutkimuksessa omakätistä ruoantuotantoa kolmen tutkimustehtävän kautta. Kysyn, millaisia monilajisia talouksia omakätisen ruoantuotannon arkisissa käytännöissä muotoutuu, miten omakätinen ruoantuotanto jäsentyy monilajisina talouksina ja millaiseen monilajisten talouksien käsitteellistämiseen omakätisen ruoantuotannon tarkastelu ohjaa. Tutkimuksen keskeisimmät tulokset olen esitellyt neljässä osajulkaisussa, jotka on lueteltu sivulla xiii. Osajulkaisut I-III keskittyvät yhteisöpohjaiseen vihannesviljelyyn, mehiläishoitoon ja sienestykseen ja vastaavat näitä ruoantuotannon muotoja koskeviin, aineistoista teoreettis-metodologisten lähestymistapojen ohjaamana nouseviin tutkimuskysymyksiin. Osajulkaisu IV käsittelee omakätistä ruoantuotantoa pohjoismaisessa hyvinvointivaltiossa, ja sen kysymyksenasettelu kytkeytyy tämän tutkimuksen viitekehyksen lisäksi sen julkaisukontekstiin osana kokoomateosta *Enacting Community Economies within a Welfare State* (Eskelinen, Hirvilammi & Venäläinen 2020).

Kukin osatutkimus on suunnannut seuraavia sekä empiirisesti että teoreettis-metodologisesti. Aineistonkeruun ja analyysin menetelmien jatkumoa kuvasin edellisessä luvussa. Tässä luvussa esittelen osajulkaisujen empiirisen analyysin tulokset niiltä osin kuin ne kytkeytyvät tutkimuksen kokonaisuuteen ja kerron osajulkaisuissa tekemästäni metodologisesta ja käsitteellisestä työstä. Sekä tutkimuksen empiiriset että metodologiset ja käsitteelliset tulokset kerrostuvat kokonaisuudeksi, joita käsitelen tarkemmin yhteenvedon viimeisessä luvussa.

Osajulkaisut eivät ole vain väitöskirjan osia vaan myös itsenäisiä tutkimuksiaan. Vaikka osajulkaisujen tutkimusasetelmat, niiden analyysi ja tulokset tässä yhteenvedossa kuvatuilla tavoilla kytkeytyvät koko tutkimusta läpileikkaaviin teemoihin, osajulkaisut eivät tyhjene tässä keskiössä oleviin kolmeen tutkimustehtävään. Osajulkaisujen analyysi avautuu siis moniin sellaisiin suuntiin, jotka eivät artikuloidu tässä yhteenvedossa esittämiäni tutkimuksen tulosten kautta.

5.1 Kitkemisen keskinäisriippuvuuksia ja neuvotteluja työstä

Ensimmäinen, *Sukupuolentutkimus-Genusforskning*-lehdessä vuonna 2017 julkaistu suomenkielinen artikkeli keskittyy rikkakasvien kitkemiseen yhteisöpohjaisessa maataloudessa. Artikkelitarkastelee arkisten kitkemisen käytäntöjen kautta monilajisten talouksien muotoutumista ihmisten keskinäisten ja lajien välisten erojen ja hierarkioiden määrittelemänä jännitteisinä suhteina. Kysyn artikkelissa, miten ruoantuotannon toisia kohdataan ja keskinäisriippuvuuksia tunnistetaan ja miten tulevaa toimintaa suunnataan neuvottelujen kautta (Hyvärinen 2017, 38). Moninaisten talouksien ja kumppanuuslajien lähestymistapojen kautta vastaan kysymyksiin lukemalla esiin kitkemistyön moninaisuutta ja kitkemiseen liittyvän tiedontuotannon monilajisuutta. Tällöin kitkemisen arkiset käytännöt avautuvat analyysissa talouden eettisten neuvotteluiden tilana ei-vain-inhimillisten osallisten kesken. Kitkemisen tarkastelu ohjaa siten ymmärtämään ruoantuotannon monilajisia talouksia keskinäisriippuvuuksina ja niihin kietoutuvana toimeentulona. Empiirisesti artikkeli pohjautuu luvussa 4.2.1 esittelemääni etnografiseen aineistoon, jonka keräsin kahdessa ruoantuotantoa harjoittavassa yhteisössä. Lähestyn yhteisöjen toimintaa artikkelissa yhteiskunnallisesti suuntautuneena ruoantuotantona (emt. 36), sillä molemmissa yhteisöissä pyrittiin ruoantuotannon kautta edistämään yhteiskunnallisia päämääriä kuten sosioekologisesti kestävämpiä ruokajärjestelmiä ja laaja-alaista hyvinvointia.

Vaikka ruoantuotantoa eri muodoissaan on tutkittu melko laajasti moninaisten talouksien viitekehyksessä (ks. luku 2.3), tutkimus ei tietääkseni ole aikaisemmin kohdistunut rikkakasvien torjuntaan, joka on olennainen osa lähes kaikkea kasvinviljelyä. Käsin kitkeminen on tyypillinen luonnonmukaisessa ja biodynaamisessa sekä kotitarpeisiin vastaavassa vihannesviljelyssä harjoitettu rikkaruohojen torjunnan muoto. Tarkastelemissani viljely-yhteisöissä se oli tietoisesti valittu vaihtoehto rikkakasvien kemialliselle torjunnalle, joka on todettu haitalliseksi monille eliöille ja ekosysteemeille, ihminen mukaanluettuna (ks. esim. Tayeb, Chaieb & Hammami 2011; Helander, Saloniemi & Saikkonen 2012). Kitkeminen näyttäytyi siis aineistossa yhteisöjen yhtenä keinona toteuttaa niiden yhteiskunnallisiin tavoitteisiin vastaavaa ruoantuotantoa. Samalla kitkeminen oli aikaavievä osa yhteisöjen arkea: molemmilla tiloilla vihanneksia viljeltiin lähes kahden hehtaarin alalla, josta rikkaruohot tuli poistaa useamman kerran kasvukauden aikana.

Kitkemistyötä tekivät yhteisöissä erilaiset vapaaehtoiset ja talkoolaiset sekä osuuskunnan tuottajajäsenet ja biodynaamisen tilan maanviljelijä-yrittäjät. Työn suhteet siten poikkesivat kapitalistiselle tuotannolle tyypillisestä palkkatyömällistä, jolloin yhteisöissä tehty kitkemistyö ei olennaisilta osin uusintanut kapitalosentrisiä työn

järjestyksiä ja ymmärryksiä työstä vaan tuotti omanlaisiaan talouden käytäntöjä, suhteita ja toimijoita (ks. Trauger & Passidomo 2012; Drake 2019). Kapitalosentrisistä työn järjestyksistä irtautuminen ei kuitenkaan tarkoita, että kitkeminen olisi ollut yhteisöissä hierarkioista vapaata tai muuten ongelmatonta toimintaa. Kitkeminen on perinteisesti naistapaista (ks. Shanty 2010; Gouse ym. 2016) ja monissa teollisen ruoantuotannon järjestyksissä siirtolaisten ja siirtolaistaustaisten ihmisten tekemää työtä (ks. esim. Klocker ym. 2019; Lozanski & Baumgartner 2022). Analyysissa kitkemistyöhön liittyviä ihmisten keskinäisiä eroja nousi esiin etenkin sen myötä, että työtä oli yhteisöissä jatkuvasti tarjolla enemmän kuin sen tekijöitä: monilajisesta näkökulmasta tarkastellen rikkakasvien tukahduttava elinvoimaisuus tuotti kitkemistyön tarvetta enemmän kuin mihin yhteisöt pystyivät ongelmitta vastaamaan. Esitän, että tämä hankaluus loi pohjan kitkemistä koskeville eettisille neuvotteluille, sillä se ohjasi yhteisöjä tunnistamaan kitkemistyön osallisia, työn merkityksiä, sen edellytyksiä ja esteitä sekä järjestelmään uusiksi työn käytäntöjä.

Kitkemistyöstä neuvoteltiin yhteisöissä sekä jokapäiväisten töiden järjestelyn ja toteuttamisen yhteydessä että osana seuraavien viljelykausien suunnittelua. Näissä eettisissä neuvotteluissa kitkeminen tunnistettiin edellytykseksi vihannesten kasvulle ja siten yhteisöjen ydintehtävän toteutumisen kannalta ohittamattomaksi. Samalla kuitenkin kitkemistyön kollektiivisuutta ja vapaaehtoisuutta perusteltiin sekä ideologisesti että käytännöllisesti palkkatyötä toimivampana ratkaisuna. Kitkemisen tarpeeseen pyrittiinkin vastaamaan ja samalla työn vapaaehtoisuutta ylläpitämään ensisijaisesti jakamalla työtä entistä laajemmalle. Siksi kitkemistä koskevissa eettisissä neuvotteluissa havainnoitiin myös esteitä yhteisöjen jäsenten ja tukijoiden kitkemistyöhön osallistumiselle ja esimerkiksi kimpakyytien ja lastenhoidon avulla yritettiin parantaa työn saavutettavuutta. Työn saavutettavuuden lisäksi myös sen houkuttelevuutta yli sosiokulttuuristen normien kiinnitettiin huomiota: aineistossa on viitteitä esimerkiksi siitä, että kitkemisen sitkeää naistapaisuutta tietoisesti kyseenalaistettiin.

Kitkemistyön käytäntöihin kytkeytyviä hierarkioita ei kuitenkaan ole mahdollista kokonaisuudessaan purkaa yhteisöjen sisäisissä neuvotteluissa. Sen lisäksi, että kitkeminen työnä on sukupuolittunutta, osallistumisen yhteiskunnallisen ruokaliikkeen tekemisen on todettu olevan myös rodullistunutta ja luokkaistunutta (ks. Slocum 2007). Yhteiskunnallisesti suuntautuneen ruoantuotannon arkisten käytäntöjen analyysi ohjaakin havainnoimaan, miten laajoista ja monialaisista muutoksista ruoantuotannon uudelleenjärjestelyssä on kyse. Ongelmien ja muutostarpeiden laaja-alaisuuden ja monimutkaisuuden lisäksi yksittäisten yhteisöjen arkisten käytäntöjen tarkastelu tuo kuitenkin esiin myös paikallisia, kulloisiinkin

tilanteisiin ja mahdollisuuksiin sovitettuja tapoja tuottaa ruokaa työn hankaluuksista eettisesti neuvotellen.

Kitkemisen tarkastelu tuo näkyviin paitsi ihmisten, myös lajien välisiä monimutkaisia suhteita. Luenkin analysissa esiin ihmisten keskinäisten erojen lisäksi myös kitkemisen monilajisia keskinäisriippuvuuksia ja niissä tuotettua toimeentuloa. Yksinkertaisimmillaan kitkeminen osoittaa rikkakasvien ja vihannesten sekä vihannesten ja vihanneksi syövien yhteisöjen jäsenten väliset riippuvuussuhteet: kitkeminen on elintilan tuottamista kasviksille, jotka puolestaan uusintavat kitkemistyötä tekeviä kehoja ja yhteisöjä. Tämän lisäksi kitkeminen näyttäytyy aineistossa osallisuutena piiloisempiin lajien välisiin suhteisiin, jotka liittyvät esimerkiksi siihen, millaisia merkityksiä rikkakasveilla on maaperälle ja viljelmien muulle eliöstölle. Rikkakasvit tulevatkin kitkemisen hitaissa, kehollisissa käytännöissä näkyviin elävinä osina monimuotoisia vihannespeltojen eliöyhteisöjä, jolloin niiden juuriltaan repimisestä ja katkomisesta tulee eettisesti jännitteisempää. Näin kitkemiseen osallistuminen tuo käsinkosketeltavaksi myös lajien välisten keskinäisriippuvuuksien ristiriitaisuutta ja kaiken ruoantuotannon lähtökohtaista ei-viattomuutta (ks. Haraway 2008).

Näiden havaintojen pohjalta esitän artikkelissa, että rikkakasvien käsin kitkeminen edesauttaa lajien välisten jännitteisten keskinäisriippuvuuksien sekä ei-inhimillisten tarpeiden ja toimijuuksien tunnistamista. Siten ymmärrän kitkemisen artikkelissa osana tilanteista tiedontuotantoa, joka järjestyy luonnon ja kulttuurin risteyksissä vastaamaan paikantuneisiin tiedontarpeisiin (Haraway 1988; 1991; Vehviläinen 2014, 312). Aineistossa kitkemisen aikana tehdyt pienipiirteiset, paikkaan ja aikaan kiinnittyneet havainnot kasvien ja maaperän kunnosta ohjasivat sekä välitöntä että tulevien kasvukausien viljelykäytäntöjä koskevaa päätöksentekoa yhdessä muun yhteisöissä jaetun sekä muista lähteistä hankitun tiedon kanssa. Tulkitseen, että vuorovaikutuksellisten tilanteisen tiedontuotannon prosessien kautta ei-inhimilliset toimijat osallistuivat eettisiin neuvotteluihin yhteisöjen tämänhetkisen ja tulevan toimeentulon tuottamisesta ja tulivat siten osallisiksi yhteisöjen monilajisten talouksien tekemiseen.

Rikkakasvien kitkemiseen keskittyminen on tutkimuksen performatiivista politiikkaa, joka tuo ruoantuotannon keskiöön usein väheksytyyn ja ohitetun käsityövaltaisen ja naistapaisten viljelykäytännön. Kitkeminen näyttäytyy tutkimuksessa mahdollisuuksina ruoantuotannon uudelleenjärjestelyyn työn käytäntöjä koskevissa ja tilanteisen tiedontuotannon kautta toimivissa eettisissä neuvotteluissa. Kitkemisen monilajisten käytäntöjen tarkastelu ja merkityksellistäminen talouden käsitteillä puolestaan määrittelee taloutta ei-vain-inhimillisiksi keskinäisriippuvuuksiksi ja niihin erottamattomasti kietoutuneeksi toimeentuloksi. Tältä pohjalta aloitan artikkelissa keskinäisen toimeentulon käsitteen kehittelyn, joka jatkuu läpi tutkimuksen.

5.2 Epävarmuudessa tietämisen taito mehiläishoidossa

Väitöskirjan toinen osajulkaisu tarkastelee pienimuotoista mehiläishoitoa monilajisena toimeentulona sekä siinä muotoutuvaa asiantuntijuutta, ja se julkaistiin englanninkielisenä artikkelina *Sosiologia*-lehdessä vuonna 2019. Artikkelissa kysyn, miten asiantuntijuus tilanteisina tietämisen tapoina kehittyy ja miten sitä toteutetaan osana mehiläishoidon monilajista, epävakaata toimeentuloa (Hyvärinen 2019, 367). Ensimmäiseen osajulkaisuun pohjautuen hahmotan tiedon erityisenä ja keskeisenä osana ruoantuotannon monilajisia talouksia: tieto nivoutuu omakätisen ruoantuotannon arkisiin käytäntöihin ja tietämisen prosesseissa talouden ei-vain-inhimillinen suhteisuus piirtyy näkyviin. Empiirisesti artikkeli perustuu luvussa 4.2.2 esittelemääni aineistokokonaisuuteen, joka sisältää kaupunkimehiläishoitajien ryhmähaastatteluja, osallistuvaa havainnointia mehiläishoidon kurssilta sekä hoitopäiväkirjoja.

Mehiläishoitoa on tutkittu moninaisten talouksien kentällä pölytyksen hyödykkeellistämistä kritisoiden (Knezevic & Marshman 2021) sekä osana metsiin paikantuvaa toimeentuloa (Watson 2016). Näiden tutkimusten näkökulmia laajentaen tarkastelen mehiläishoitoa monilajisena toimeentulona (*multispecies livelihood*), joka viittaa toimintaan samanaikaisesti arkisena taloutena ja ei-vain-inhimillisenä yhteismuotoutumisena (ks. myös Miller 2019; Miller & Gibson-Graham 2019). Mehiläishoidon monilajiset verkostot ovat laajoja: mehiläisyhdyskunta itsessään muodostuu mehiläisten lisäksi esimerkiksi niiden mukanaan kantamista mikrobeista ja pesän jakavista loisista ja tuholaista, joiden lisäksi mehiläisten elämään kietoutuvat muun muassa pesiä ympäröivä ihmisistä ja lukemattomista muista eliöistä koostuva naapurusto, kilometrien säteellä tarhoista kukkivat keruualueet sekä niitä ylläpitävät veden ja ilman planetaariset liikkeet. Mehiläisyhdyskunnat ja mehiläishoitajat tulevat oleviksi vuorovaikutuksessa tämän luontokulttuurisen, ei-vain-inhimillisen moninaisuuden kanssa ja osallistuvat samalla sen muotoutumiseen. Monilajisten talouksien näkökulmasta mehiläishoidossa ei siten ole kyse vain mehiläishoitajien elannosta tai mehiläisyhdyskuntien selviämisestä vaan monimutkaisista lajien välisistä keskinäisriippuvuuksista, joista mehiläisten suorittama kasvien pölytystyö on näkyvä esimerkki.

Totean artikkelissa, että mehiläishoidon monilajiset keskinäisriippuvuudet ovat epävarmuuksien leimaamia. Mehiläisten elinmahdollisuudet ovat tiukasti kytköksissä paikallisiin sääolosuhteisiin, jotka ovat muuttuneet ilmaston globaalin lämpenemisen myötä entistä vaihtelevimmiksi. Lisäksi mehiläisiä kuormittavat monet intensiivisen maatalouden aiheuttamat muutokset niiden elinympäristöissä kuten kasvillisuuden yksipuolistuminen, torjunta-aineiden ja muiden haitallisten kemikaalien läpituoksevuus sekä tietyt tarhauskäytännöt kuten siirtotarhaus (ks. Potts ym. 2010).

Kansainvälinen mehiläiskauppa puolestaan on edesauttanut mehiläisyhdyskuntia heikentävien loisten leviämistä. Erityisesti *varroa destructor* -punkki, sen vaatimat torjuntatoimet sekä torjunnoista huolimatta punkin aiheuttamat sairaudet ja pesäkuolemat ovat viime vuosikymmenien kuluessa tulleet osaksi mehiläishoitoa lähes ympäri maailman (ks. Oldroyd 1999).

Nimeän analyysin ensimmäisessä osassa mehiläishoidon epävakaaaksi (*precarious*) monilajiseksi toimeentuloksi. Anna Tsingä (2015, 3, 20) seuraten laajennan prekaarin merkityskenttää heikosti ennakoitavasta työelämästä arvaamattomiin lajien välisiin kohtaamisiin sekä eliöyhteisöjä niiden nykyisissä muodoissa ylläpitävien ekologisten järjestysten horjumiseen. Mehiläishoidossa työn ja siitä saatavien tulojen määrä vaihtelee vuosittain jopa toisistaan riippumatta mehiläisyhdyskuntien elinvoimaisuuden, saatavilla olevan meden ja sen keruun mahdollistavien sääolosuhteiden mukaan. Pidemmän aikavälin tai laajemman maantieteellisen kontekstin tarkastelussa painottuu epävakauden eksistentiaalinen ulottuvuus, joka koskettaa myös ihmiskeskeisiä järjestelmiä etenkin ruoantuotannolle korvaamattomien pölyttäjien vähentyessä.

Mehiläishoidon arjessa koettu epävakaus ei kuitenkaan juonnu pelkästään mehiläisyhdyskuntien elinympäristöissä tapahtuvista muutoksista. Mehiläiset muiden selkärangattomien eläinten tapaan ovat ihmisen näkökulmasta vieraita, eikä niiden kanssa toimiminen perustu yhteisymmärrykseen. Tarhattuinakin mehiläiset toimivat omaehtoisesti ja itsenäisesti, eivätkä ne ole (muiden) kotieläinten tavoin esimerkiksi liikkumiseltaan kovinkaan hallittavissa. Koska mehiläisyhdyskuntien toimintaa ei voi pitävästi ennakoida eikä määräävästi ohjailla, mehiläishoito voidaan ymmärtää mehiläisille suotuisien olosuhteiden luomisena ja häiriötekijöiden minimoimisena (Nimmo 2015, 189). Tässä ei kuitenkaan aina onnistuta: esimerkiksi mehiläishoitajien kannalta epätoivottavan yhdyskuntien hallitsemattoman jakaantumisen eli parveilun mahdollisuus on varoitoimenpiteistä huolimatta aina kesäisin läsnä. Parveilu ja monet muut mehiläisten oikut voivat saada aikaan yllättäviä kohtaamisia mehiläisten ja ihmisten välillä etenkin kaupunkiympäristössä, jonne tutkimuksen aineisto paikantuu. Kohtaamiset aiheuttavat huolta ja hankaluuksia muun muassa mehiläisten pisteliään puolustuskäyttäytymisen ja pistojen aiheuttaman vakavan allergisen reaktion mahdollisuuden vuoksi (ks. Bilò & Bonifazi 2009). Siten ympäristömuutosten ohella myös mehiläisten inhimilliselle ymmärrykselle tavoittamaton vieraus ja niiden omaehtoinen toimijuus tuottavat mehiläishoidon monilajiseen toimeentuloon monenlaista epävarmuutta.

Analyysin toisessa osassa tarkastelen, miten mehiläishoidon asiantuntijuus kehittyy ja miten sitä toteutetaan suhteessa ensimmäisessä osassa kuvailemani monilajisen toimeentulon epävakauteen. Lähestyn asiantuntijuutta fenomenologiseen

ymmärrykseen nojautuen arkisissa käytännöissä muotoutuvana, asiantuntijan ole-
mista tuottavana tekemisenä (Dall’Alba 2018). Esitän, että mehiläishoidon asiantun-
tijuus edellyttää toiminnassa vaadittavien tietojen ja taitojen opetteluun lisäksi ja siihen
kietoutuen myös erityisten tilanteisen tietämisen tapojen omaksumista. Edellisen
osajulkaisun tarkastelua jatkaen ymmärrän tilanteisen tietämisen maailman muuttu-
vaan moninaisuuteen kiinnittyviksi ja sitoumuksensa tunnistaviksi episteemisiksi käy-
tännöiksi eli tiedontuotannoksi sekä tietoa soveltavaksi tai siihen perustuvaksi toi-
minnaksi (ks. Haraway 1988; Vehviläinen 2017). Mehiläishoidon tilanteisen tietämi-
sen käytännöissä mehiläisyhdyskunnat, niiden monilajiset ympäristöt sekä esimer-
kiksi erilaiset teknologiat ja instituutiot tunnistetaan aktiivisiksi tiedontuotannon
osallisiksi. Lisäksi tilanteisuus tarkoittaa tiedon erottamatonta kytkeytymistä tietämi-
sen vaihteleviin luontokulttuurisiin konteksteihin, mikä tekee mehiläishoidon asian-
tuntijuudesta paikantunutta, moni-ilmeistä ja muuttuvaa.

Mehiläishoidon tilanteisen tietämisen käytäntöjen analyysin pohjalta totean, että
epävakaissa monilajisen toimeentulon suhteissa rakentuva asiantuntijuus on avointa
ilmiöiden monimutkaisuudelle ja niissä piileville ristiriitaisuuksille. Mehiläishoidon
arkiset käytännöt parveilun ennaltaehkäisystä yhdyskuntien talviruokinnan toteutta-
miseen ja vanhojen kennostojen poistamiseen ovat erilaisten tarpeiden ja toimijuuk-
sien välistä tasapainoilua, jossa yleispäteviä toimintaohjeita ei ole – tai jos onkin, niitä
ei välttämättä noudateta. Lisäksi mehiläishoitajien suhtautuminen esimerkiksi ilman-
saasteisiin ei ole analyysin perusteella yksioikoista, vaan saastumista tarkastellaan
osana mehiläishoidon paikallisesti erityisiä kokonaisuuksia ja rajataan tilanteisen tie-
tämisen kautta suhteelliseksi ja osin hallittavaksi hankaluudeksi. Tilanteisina tietämi-
sen käytäntöinä rakentuva asiantuntijuus mahdollistaakin sopeutumista mehiläisten
ja niiden muuttuvien elinympäristöjen jatkuvaan ennalta-arvaamattomuuteen. Jopa
edellä mainitsemani varroapunkki on arkistunut sitä koskevan tilanteisen tietämisen
käytännöissä vakiintuneeksi, vaikkakin harmilliseksi ja hankalaksi osaksi mehiläishoi-
toa.

Osallisuuden kautta muodostuva ja muutokselle avoin tilanteinen tietäminen ei
süs tarjoa yleispäteviä ratkaisuja mehiläishoitoa, ruoantuotantoa tai tulevaisuuden
elinkelpoisuutta koskeviin ongelmiin. Sitoutumalla tiettyihin paikallisiin kysymyksiin
vastaamiseen tilanteinen tietäminen kuitenkin edesauttaa moninaisten toisten kanssa
toimeen tulemistä muuttuvassa ja monilta osin yhä epävakammaksi käyvässä maail-
massa. Monilajisten talouksien viitekehyksessä tilanteinen tietäminen voidaankin ym-
märtää osana talouden eettisiä neuvotteluita, sillä se perustuu talouksien moninaisten
ei-vain-inhimillisen osallisten tunnistamiseen ja suuntaa tulevaisuuteen näiden tun-
nistamisten pohjalta. Tätä pohdintaa jatkan luvussa 6.2.

5.3 Keräilyn käytäntöjä ja puuplantaasien ristiriitoja

Kolmas osajulkaisu pohjautuu korvasienestäjien kanssa keräämääni etnografiseen kävelyhaastatteluaineistoon (ks. luku 4.2.3), ja se julkaistiin suomenkielisenä artikkelina *Alue ja ympäristö* -lehden teemanumerossa *Luonnon, työn ja talouksien materialismit* vuonna 2020. Artikkelin tavoitteena on selvittää, miten metsiin paikantuvaa alkutuotantoa voi ymmärtää toisin kuin plantaasiosentrisesti, jolla tarkoitan kapitalosentrismin kritiikkiä soveltaen alkutuotannon järjestymistä plantaasimaisia tuotannon tapoja ensisijaisstavana ja muunlaista tuotantoa marginalisoivana. Plantaasiosentrismin purkamiseksi luen ensinnäkin esiin ja tulkitsen taloudellisesti varteenotettavaksi metsiin paikantuvan ei-plantaasimaisen alkutuotannon moninaisuutta kysymällä, miten sienestyksessä tuotetaan toimeentuloa ja hyvinvointia. Toiseksi tunnistan plantaasimaiset tuotannon tavat osana metsien monilajisia talouksia ja kysyn, miten sienestys ja plantaasit tuotannon tapoina muotoutuvat materiaalis-semioottisessa vuorovaikutuksessa. (Hyvärinen 2020b, 24.) Analysoin siis artikkelissa yhtäältä sienestyksessä avautuvia mahdollisuuksia plantaasituotannon suhteen toisenlaisten talouksien todeksi tekemiseen ja toisaalta tarkastelen plantaasimaisen tuotannon läpikäytävyyttä ja tämän läpikäytävyyden käsitteellistämistä.

Keräily on aiemmin ollut moninaisten talouksien tutkimuksen kohteena esimerkiksi ruoan urbaania yhteisvaurautta käsittelevässä tutkimuksessa (Morrow & Martin 2019), ja lisäksi Elizabeth Barron (2015) on tutkinut sieniä ja sienestystä suhteessa metsän puuntuotannolliseen käyttöön, mikä on lähtökohtana osin samankaltainen kuin tässä tutkimuksessa. Kuitenkin esimerkiksi ehdottamani alkutuotannon plantaasimaisuuksien tarkastelu ja käsitteellistäminen on moninaisten talouksien tutkimuksen piirissä uusi avaus. Plantaaseihin viittaaminen ei ole tyyppillistä myöskään tutkimukseni pohjoisen havumetsävyöhykkeen ja suomalaisen metsäpolitiikan konteksteissa, joista plantaasi tuotantomuotona on ajallisesti ja tilallisesti etäännytetty. Etenkin monilajisesta näkökulmasta tarkasteltuna suomalainenkin puuntuotanto näyttää kuitenkin monin tavoin plantaasimaisena: se perustuu eliöiden paikoiltaan siirtämiseen, niiden resursseiksi abstrahomiseen sekä inhimillisen ja ei-inhimillisen työn kurinalaistamiseen (ks. Haraway & Tsing 2019).

Keräilyn monilajisten talouksien esiin lukeminen kävelyhaastatteluaineistosta muodostaa analyysin ensimmäisen osan. Sienestyksellä on erilaisia toimeentuloon ja hyvinvointiin liittyviä merkityksiä sen harjoittajille: aineistossani sieniä kerättiin niin ruokien lisukkeeksi kuin niiden keskeiseksi raaka-aineeksi ja lisäksi myyntiin tai muuhun vaihdantaan. Sienet saattoivat myös innostaa ideoimaan tai toteuttamaan erilaista pienimuotoista liiketoimintaa ja jopa visioimaan uudenlaisia talouden

järjestyksiä, joissa sienten tuottama toimeentulo ja kokonaisvaltainen koettu hyvinvointi kietoutuvat yhteen. Moninaisista toimeentuloon liittyvistä merkityksistä ja sienten ruoaksi tuottamisen ajoittaisesta työläydestä huolimatta sienestys pakeni aineistossa työn määritelmiä ja merkityksellisty pikemminkin esimerkiksi sosiaalisena toimintana: poimittavien, lahjoitettavien, myytävien ja syötävien sienten kautta haastateltavat ylläpitivät monenlaisia ihmissuhteita.

Ihmisten välisten suhteiden lisäksi sienestyksessä luodaan ja ylläpidetään monenlaisia suhteita ei-inhimillisiin toisiin, erityisesti sieniin itseensä. Sienestystä voikin ymmärtää niin materiaalistien kehojen yhteensulautumisena (ks. Bennett 2007; Haraway 2008; Hey 2019), monilajisina hoivasuhteina (ks. Puig de la Bellacasa 2017) kuin lajirajat ylittävänä tilanteisena tiedontuotantonakin (ks. Haraway 1988; 1991; Vehviläinen 2014; 2017). Sienet eivät näissä suhteissa siis näyttäydy vain inhimillisen toiminnan kohteina vaan myös ihmisiä liikuttavina ja muuttavina toimijoina (ks. Poe ym. 2014), joiden ilmaantuminen on ennalta-arvaamatonta ja sellaisenaan muistutus lajien välisen vuorovaikutuksen hallitsemattomuudesta. Siten en tulkitse sienestystä yksisuuntaisena metsän resurssien hyötykäyttönä vaan ennakoimattomana yhteismuotoutumisena metsien omaehtoisten monilajisten verkostojen kanssa.

Toiseksi tarkastelen artikkelissa sienestystä suhteessa plantaasimaiseen puuntuotantoon ja plantaasiosentrismiin. Aineistonkeruu keskittyi korvasienten keruuseen, joka tuo erityisen terävästi esiin keräilyn ja puuntuotannon luontokulttuurista yhteenkietoutumista, sillä korvasienet kasvavat runsaimmillaan muutaman vuoden ikäisillä hakkuuaukeilla. Aineistoista kävi kuitenkin ilmi, että hakkuualueilta poimitaan myös marjoja ja lisäksi keräilypaikoille pääsemiseksi hyödynnetään metsäautoteitä ja metsäkoneiden ajouria. Vaikka keräilyn harjoittajat osaavat näin käyttää hyväkseen plantaasituotannon maisemaan jättämiä jälkiä, puuntuotanto aiheuttaa heille myös hankaluuksia: hyviä, tuttuja sieni- ja marjametsiä hakataan ja epävarmuus metsien säilymisestä saattaa alati varjostaa keräilyä. Moniin ei-inhimillisiin eliöihin tuotannon plantaasimaistuminen vaikuttaa vielä traagisemmin, kuten intensiivisen puuntuotannon piirissä olevien metsien lajikato osoittaa (ks. esim. Koivula & Vanha-Majamaa 2020). Esitänkin, että plantaasitalouden käytännöt kietoutuvat sekä tuottoisilla että tuhoisilla tavoilla osaksi keräilyn ja etenkin korvasienestyksen monilajisia talouksia.

Plantaasimaisen tuotannon logiikoita on nähtävissä myös kaupallistetussa keräilyssä etenkin silloin, kun keräilijät eivät nauti haastateltavieni lailla pohjoismaisen hyvinvointivaltion jäsenyyden tuomaa turvaa. Marja-alan yrityksille tiliä takovat ulkomaiset poimijat työskentelevät kollektiivisesti, kurinalaisesti ja heidän maahantulonsa järjestäneestä yrityksestä riippuvaisina mutta kuitenkin ilman työsuhdetta etuineen. Työ on raskasta ja monin tavoin vastakkaista sille, miten haastattelemani keräilijät

toimintaansa kuvaavat. (Rantanen & Valkonen 2010.) Ehdotan kuitenkin, että siirtotyöläistenkään harjoittamaa keräilyä ei voi ymmärtää yksinomaan pakotettuna, plantaasimaisena työnä, vaan siihen sisältyy myös lukemattomia muita tilannekohtaisia merkityksiä ja ulottuvuuksia (ks. myös Safri & Graham 2015; Tsing 2015).

Analyysi osoittaaakin, että keräily ei järjesty yksioikoiseen suhteeseen plantaasimaisen tuotannon kanssa, eivätkä plantaasit ole ainoa tai ensisijainen keräilyä määrittelevä tekijä. Tämä monimuotoisuus itsessään haastaa plantaasiosentrismiä, joka on tuotantomuotojen ja niihin liittyvien toimijoiden ja suhteiden yksiselitteisen hierarkista järjestymistä. Plantaasimaisen tuotannon ensisijaistamista voikin kyseenalaistaa moninaisen talouden käytäntöjen esiin lukemisella sekä niihin nähden toisenlaisten toimeentulon tapojen käsitteellistämällä. Plantaasiosentrismin ongelmasta ei kuitenkaan ole helppoa ulospääsytietä, sillä se muokkaa myös ei-plantaasimaisia käytäntöjä ja niiden ymmärtämistä kapitalosentrismin tavoin: plantaasiosentrismin nimeäminen ja sen kriittinenkin tarkastelu tarkoittaa performatiivisessa mielessä ilmiön todellisemmaksi tekemistä. Siten keräilyä voidaan tulkita myös sopeutumisenä tai jopa osallistumisena plantaasiosentrisiin järjestyksiin. Analyysissa toimeentulon moninaisuuden toiveikas esiin lukeminen ja plantaasiosentrismin läpitunkevuuden epäluuloinen tarkastelu käyvät vuoropuhelua, joka muistuttaa omakätisen ruoantuotannon moni-ilmeisyydestä ja sen tutkimisen eettis-epistemologisista hankaluuksista (ks. Sedgwick 2003).

5.4 Omakätinen ruoantuotanto osana muuttuvaa hyvinvointivaltiota

Neljäs osajulkaisu on kirjanluku teoksessa *Enacting Community Economies within a Welfare State* (Eskelinen, Hirvilampi & Venäläinen 2020). Osajulkaisussa käytän omakätisestä ruoantuotannosta englanniksi nimitystä pienimuotoinen ruoantuotanto (*small-scale food production*) ja tarkastelen sitä teoksen teeman mukaisesti suhteessa pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon. Lisäksi kehystän tarkastelua sekä ruoantuotantoon että hyvinvointivaltioiden fossiilitaloudelliseen perustaan kietoutuvilla ympäristökriiseillä. Esitän, että ruoantuotannon tavat ja hyvinvointivaltiot eivät voi pysyä muuttumattomina alati muuttuvassa maailmassa ja että tämän muutoksen suuntiin vaikuttaminen on eettisesti perusteltua sosioekologisten kriisien hidastamiseksi ja niihin sopeutumiseksi.

Julkaisu pohjautuu osittain ensimmäisen ja toisen aineistokokonaisuuden analyysiin, mutta sen tutkimusasetelma on edellisiä osajulkaisuja teoriavetoisempi.

Tutkimustehtävä artikuloituu Ethan Millerin *community economy* -luentaan (2013) perustuen kolmitahoisesti ontologisena, eettisenä ja poliittisena näkökulmana omakätisen ruoantuotannon monilajisiin talouksiin osana hyvinvointivaltion jatkuvaa muutosta. Ensinnäkin luen esiin kotitarvetuotannon ja pienimuotoisen mehiläishoidon kautta omakätisen ruoantuotannon kautta tuotetun toimeentulon olemuksellista laaja-alaisuutta ja moninaisuutta hyvinvointivaltion järjestyksiin kietoutuneena. Toiseksi kysyn, miten omakätinen ruoantuotanto voi laajentaa hyvinvointivaltiossa käytäviä talouden eettisiä neuvotteluja kohti ei-inhimillisiä toisia. Kolmanneksi analysoin vastahegemonisessa hengessä omakätisessä ruoantuotannossa avautuvia mahdollisuuksia muutoksiin hyvinvointivaltion talouden kielessä ja subjektiviteeteissa sekä tarkastelen omakätistä ruoantuotantoa taloutta muokkaavana kollektiivisena toimintana. (Hyvärinen 2020a, 73–74.)

Tutkimuksen empiirinen paikantuminen pohjoismaisen hyvinvointivaltion yhteiskuntapolittiseen kontekstiin ei ole moninaisten talouksien tutkimuksessa tyypillistä. Suomeen (Houtbeckers 2019; Houtbeckers & Kallio 2019; Kulusjärvi 2019; Healy ym. 2020) ja muihin Pohjoismaihin (Olsen & Whittle 2018, Knudsen & Jerne 2019) sijoittuvaa tutkimusta on jonkin verran, mutta hyvinvointivaltio ei tällöinkään ole ollut systemaattisen analyysin kohteena. Ylipäänsä valtiot toimijoina ja toiminnan konteksteina ovat olleet moninaisten talouksien tutkimuksessa jossain määrin takalalla (Eskelinen, Hirvilammi & Venäläinen 2020, 6; ks. kuitenkin esim. Beacham 2018; Healy 2018). Siten neljäs osajulkaisu sekä sen sisältävä kokoomateos (Eskelinen, Hirvilammi & Venäläinen 2020) tuottavat uudenlaista tietoa moninaisista talouksista osana pohjoismaisia hyvinvointivaltioita.

Hyvinvointivaltioissa tehty naistapainen koti- ja hoivatyö on feministisessä tutkimuksessa todettu taloudellisesti merkittäväksi (esim. Hochschild 1989; Daly 2000), mikä antaa viitteitä myös kodin piirissä tapahtuvan ruoantuotannon painoarvosta. Luen analyysin ensimmäisessä osassa esiin hyvinvointivaltioon paikantuvan omakätisen ruoantuotannon ja sen myötä toimeentulon ontologista moninaisuutta tarkastelemalla omakätisen ruoantuotannon harjoittamisen laajuutta ja sen vaihtelevia merkityksiä toimintaa harjoittaville yksilöille ja yhteisöille. Ruoan omakätinen tuottaminen on Suomessa yleistä, ja etenkin maaseudulla omin käsin tuotetun ruoan määrät voivat olla kotitalouksien kulutukseen nähden merkittäviä (Ylitalo 2008). Omakätisen ruoantuotannon merkitystä ei kuitenkaan voi mitata vain kiloissa ja litroissa tai säästetyissä euroissa, vaan toiminnan motivaatiot vaihtelevat ruoan terveellisyydestä mielekkääseen ajanviettoon ja huoleen ympäristön tilasta (Koivusilta ym. 2018).

Ruoantuotannon käytäntöjen ja merkitysten moninaisuus viittaa toiminnan monimutkaiseen kietoutumiseen osaksi hyvinvointivaltion järjestyksiä, mitä

havainnollistan mehiläishoidon kautta. Pienmehiläistarhaajat tuottavat arviolta kaksi kolmasosaa suomalaisesta hunajasta ja osallistuvat siinä sivussa monien ruokakasvien pölytykseen. Samalla he nauttivat hyvinvointivaltion tarjoamista palveluista ja etuuksista, erityisesti eläkkeistä, sillä mehiläishoitajien keski-ikä on suhteellisen korkea. Toisaalta nuoremmilta mehiläishoitajilta edellytetään palkkatyökeskeisessä hyvinvointivaltiossa kokopäiväistä osallistumista työmarkkinoille, mitä voi olla hankala sovittaa yhteen epäsäännöllisen ja oikea-aikaista toimintaa vaativan mehiläishoidon kanssa. Omakätisen ruoantuotannon kautta tuotettu toimeentulo voi kuitenkin myös purkaa riippuvuutta palkkatyöstä tai ainakin tukea kotitalouksien ruokaturvaa, joka ei ole hyvinvointivaltiossakaan aukotonta (ks. Puupponen ym. 2017).

Omakätisen ruoantuotannon tarkastelu eettisinä neuvotteluina analyysin toisessa osassa viittaa mahdollisuuksiin laajentaa ja muokata hyvinvointivaltion yhteisöjä luovaa mutta kansallisiin ja lajirajoihin juuttunutta eetosta. Keskityn ruoantuotannon käsinkosketeltaviin lajien väliin suhteisiin ja esitän, että yhtäältä omakätiseen tuotantoon liittyvä tilanteinen tiedontuotanto ja toisaalta siinä muotoutuvat affektiiviset kytkökset auttavat neuvottelemaan uudelleen talouden yhteisöjen rajoja. Kuten toin edellisissä alaluvuissa esiin, ruoantuotannon arkeen nivoutuvissa tilanteisissa tiedollisissa käytännöissä ei-inhimilliset toiset tulevat osallisiksi talouden eettisiin neuvotteluihin. Arkiset kohtaamiset ruoantuotannon ei-inhimillisten toisten kanssa ovat kuitenkin paitsi tiedollisia, myös affektiivisia eli kehojen välisiä vaikutuksia tuottavia (ks. Latour 2004; Clough & Halley 2007), mikä havainnollistuu etenkin mehiläishoitajien ja mehiläisten välisessä kiinteässä vuorovaikutuksessa. Huolimatta siitä, että vastavuoroisuus näissä suhteissa on rajallista hyönteisten ylittämättömän vierauden vuoksi, mehiläishoitajat voivat kokea syvää kiintymystä ja välittämistä yhdyskuntia kohtaan, mikä muokkaa heidän keskinäistä olemistaan. Tämän tulkitsen viittaavan ruoantuotannon affektiiviseen potentiaaliin tuottaa uudenlaisia monilajisia suhteita.

Omakätisen ruoantuotannon tilanteisen tiedontuotannon ja affektiivisten kytkösten tarkastelun perusteella esitän, että eettisiä taloutta koskevia neuvotteluja on mahdollista laajentaa lajirajojen ylitse. Neuvotteleminen ei silti tarkoita lajien välillä rakentuvien hierarkioiden tasoittumista etenkin ruoantuotannossa, jossa on kyse ei-inhimillisten toisten syötäväksi tekemisestä. Omakätisesti tuotetun ruoan osalta nämä hierarkiat ovat kuitenkin monilta osin helpommin havaittavissa kuin pitkään tuotantoketjuihin piiloutuvassa markkinaehtoisessa ruoantuotannossa. Siten omakätinen ruoantuotanto vähintäänkin mahdollistaa hierarkioiden ilmentämien hankaluuksien kanssa pysyttelyä eettisenä käytäntönä (ks. Haraway 2016).

Kolmanneksi tarkastelen osajulkaisussa taloutta koskevien käsitteiden ja subjektiiviteettien moninaistumista omakätisessä ruoantuotannossa sekä siihen liittyviä

kollektiivisen, talouden reunaehtoja muokkaavan toiminnan mahdollisuuksia (ks. Gibson-Graham 2006b, xxxiv–xxxvii). Omakätisen ruoantuotannon käytännöissä etenkin työtä ja vaihdantaa mutta myös laajemmin hyvinvointia ja toimeentuloa kuvaava kieli ja sen mukanaan kantamat arvot ja normit ovat muutoksessa usein pois-päin kapitalosentrististä ymmärryksistä: esimerkiksi työ ruoantuotannon parissa näyt-täytyy palkkatyötä moninaisempana, ja tuotantopanosten ja ruokatuotteiden vaih-danta ei järjesty vain rahavälitteisillä markkinoilla. Vastaavasti omakätinen ruoantuotanto luo moninaisia ei-kapitalosentristiä subjektiviteetteja, joihin kiinnittyminen voi tarjota hyvinvointivaltiossa tyypillisille palkkatyöuraan tai kulutukseen keskittyville itseymmärryksille vaihtoehtoja (ks. myös Trauger & Passidomo 2012; Drake 2019).

Omakätiseen ruoantuotantoon liittyy myös monenlaista kollektiivista toimintaa, joka voidaan ymmärtää talouden hegemonioita haastavaksi tai purkavaksi. Tutki-muksessa tarkastelemani viljely-yhteisöt tekivät monella tapaa todeksi ei-kapitalo-sentristä taloutta, mutta myös mehiläishoidon tilanteisissa yhteenliittymissä avautui mahdollisuuksia esimerkiksi neuvotella hunajan myyntihintaa toisin kuin markkinoi-den ehdoilla. Lisäksi ehdotan, että kollektiivisella toiminnalla voi myös parantaa oma-kätisen ruoantuotannon edellytyksiä ja siten edesauttaa talouden kapitalosentristen käytäntöjen ja normien purkamista. Hyvinvointivaltiossa omakätisen ruoantuotan-non edistäminen voi tarkoittaa esimerkiksi työlainsäädäntöön, maankäytön suunnit-teluun, julkisiin investointeihin tai koulutusjärjestelmiin vaikuttamista.

Edellä esittelemieni kolmen näkökohdan kautta esitän osajulkaisussa, että oma-kätinen ruoantuotanto muokkaa hyvinvointivaltioiden tulevaisuuksia väistämättä dynaamisella olemassaolollaan. Omakätisen ruoantuotannon yhteiskunnallisen muu-toksen potentiaali on hajaantunutta ja koordinoimatonta mutta samalla tiukasti kiin-nittynyttä paikkoihin ja subjektiviteetteihin, jotka itsessään ovat muuttuvia (ks. Gib-son-Graham 2006b, xxiv). Toteankin, että monitahoisen ilmiön tuottamien muutok-sen mahdollisuuksien hahmottelu on aina osin summittaista. Vaikka osajulkaisussa luen performatiivisesti esiin pääosin toivottavien muutosten mahdollisuuksia, muis-tutan lisäksi, että ruoan omakätinen tuottaminen voi edistää myös erilaisia ihmisten tai lajien välisiä hierarkioita uusintavia käytäntöjä. Omakätisen ruoantuotannon yh-teensopivuus hyvinvointivaltion kollektiivista vastuunkantoa ja tasa-arvoa painotta-van eetoksen kanssa ei myöskään ole itsestäänselvää, vaan omakätisessä tuotannossa esimerkiksi yksilönvastuu voi korostua tai vanhanaikaiset sukupuoliroolit saattavat toistua. Omakätisen ruoantuotannon tulevaisuudet eivät siis ole millään tapaa vää-jäämättömiä. Tämä ohjaa kiinnittämään huomion siihen, miten omakätistä ruoantuotantoa tehdään todeksi sekä arkisissa käytännöissä että niitä koskevassa tutkimuk-sessa.

6 YHTEENVETO JA POHDINTA

Monilajisten talouksien teoreettisen taustan ja tutkimuksen empiiristen aineistojen vuoropuhelu on tuonut osajulkaisuissa esiin omakätisen ruoantuotantoa monimuotoisena ja jännitteisenä. Osajulkaisut osoittavat, että omakätisen ruoantuotannon arkkisissa käytännöissä tuotetaan paljon muutakin kuin ruokaa: niissä ylläpidetään ja muokataan ihmisten keskinäisiä ja lajien välisiä suhteita sekä näissä suhteissa muotoutuvia luontokulttuurisia, materiaalis-semioottisia talouden järjestyksiä. Samalla osajulkaisut kertovat monilajisista talouksista omakätisen ruoantuotannon tutkimisen metodologiana ja osallistuvat talouden ei-vain-inhimillisen moninaisuuden käsitteellistämiseen. Tässä luvussa siirryn osajulkaisujen empiirisestä erityisyydestä kokoa-vampaan omakätisen ruoantuotannon monilajisten talouksien pohdintaan ja jatkan niissä aloittamaani metodologista ja käsitteellistä työtä. Arvioin lisäksi tutkimustyön toteuttamista ja tuloksia sekä esitän suuntia tulevalle tutkimukselle.

Ensimmäisessä alaluvussa esittelen osajulkaisujen empiiristen tulosten pohjalta omakätisessä ruoantuotannossa muotoutuvien monilajisten talouksien keskeisiä piirteitä. Omakätisen ruoantuotannon monilajiset taloudet näyttäytyvät tutkimuksen empiirisissä konteksteissa ensinnäkin erojen halkomina ja jännitteisinä, toiseksi omaehtoisen ei-inhimillisen toimijuuden määrittelemänä ja siten ennalta-arvaamattomina ja kolmanneksi osana laajempia alkutuotannon ja toimeentulon järjestyksiä. Toisessa alaluvussa tarkastelen osajulkaisujen pohjalta monilajisia talouksia metodologiana tutkia omakätistä ruoantuotantoa. Monilajisten talouksien lähestymistapojen valossa omakätinen ruoantuotanto näyttäytyy monimerkityksellisenä, aktiivisena ja ei-vain-inhimillisenä talouden tekemisenä sekä talouden eettis-poliittisena toimintakenttänä. Kolmannessa alaluvussa pohdin omakätisen ruoantuotannon empiirisen analyysin antia monilajisten talouksien käsitteellistämässä. Nostan keskiöön osajulkaisuissa monivivahteisesti esiin nousseen elinehtojen uusintamisen ja monilajisten suhteiden erottamattoman yhteenkietoutumisen. Kuvaan tätä elämää ylläpitävää ei-vain-inhimillistä vuorovaikutteisuutta keskinäisen toimeentulon käsitteellä, jota ehdotan tutkimuksessa työkaluksi tarkastella talouden monilajisuutta eettisenä kysymyksenä.

6.1 Monilajiset taloudet omakätisen ruoantuotannon arjessa

Tutkimuksen ensimmäinen tehtävä on selvittää, millaisia monilajisia talouksia omakätisen ruoantuotannon arkisissa käytännöissä muotoutuu. Tähän tutkimustehtävään vastaa osajulkaisuissa tekemäni empiirinen analyysi, jossa olen tarkastellut yhteisöllisen vihannesviljelyn kitkemisen käytäntöjä, pienimuotoisen mehiläishoidon harjoittamista ja siitä tietämistä, kotitarvetta osana metsien moninaisia talouksia sekä omakätisen ruoantuotannon järjestymistä suhteessa pohjoismaiseen hyvinvointivaltioon. Analyysin tuloksia yhteen kooten esitän ensinnäkin, että omakätisen ruoantuotannon monilajiset taloudet muotoutuvat jännitteisinä, kun tuotannon arkisissa käytännöissä uusinnetaan ja puretaan sekä ruokaa tuottavien ihmisten keskinäisiä että ihmisten ja ei-inhimillisten toisten välisiä hierarkioita. Toiseksi omakätisessä ruoantuotannossa monilajisia talouksia määrittää monimutkaisuus ja siitä sekä ruoantuotannon ei-inhimillisten toimijoiden omaehtoisuudesta juontuva ennakoimattomuus, mihin ruoantuotannon arjessa usein vastataan tilanteisilla tietämisen tavoilla. Kolmanneksi esitän, että omakätisen ruoantuotannon monilajiset taloudet muotoutuvat osana erilaisia alkutuotannon ja toimeentulon luontokulttuurisia järjestyksiä, joista tutkimuksessa olen tarkastellut plantaasimaista puuntuotantoa ja pohjoismaista hyvinvointivaltiota sekä eräitä globaalien ruokajärjestelmien ongelmallisia piirteitä.

Omakätisen ruoantuotannon jännitteet ovat analyysissa nousseet esiin etenkin ruoantuotantoon liittyvän työn tarkastelun kautta. Moninaisten talouksien teoreettis-metodologisen viitekehyksen ohjaamana olen lukenut esiin työn paikantuneiden käytäntöjen moneutta kapitalosentristen tulkintojen ja hierarkioiden vetovoimaa vältellen. Siten tutkimus jatkaa moninaisten talouksien tutkimuksen keskusteluja työn olemuksellisesta, ei-kapitalosentrisestä moninaisuudesta (ks. McKinnon 2020). Samalla olen lukenut esiin työn arkisia käytäntöjä halkovia ihmisten keskinäisiä eroja. Vaikka tarkastelemissani ruoantuotannon muodoissa työ ei pääasiassa järjesty palkkatyölle ominaisina työnantajan ja työntekijän välisinä hierarkioina, työn käytännöt ovat monin tavoin muiden hierarkkisten erojen läpäisemiä. Esimerkiksi yhteisöllisen kitkemistyön analyysissa nousee esiin kitkemiseen liitettyjä sukupuolittuneita arvostuksia sekä vapaaehtoistyötä halkovia luokkaeroja, joita työn käytäntöjen uudelleenjärjestelyillä pyrittiin yhteisöissä kuitenkin osin haastamaan ja purkamaan. Keräilytyön käytäntöjen tarkastelu taas tuo näkyviin kansallisvaltion rajojen tuottamat erot siinä, millaisena työ koettiin ja miten se merkityksellistyi: Suomessa vakituisesti asuville haastateltaville keräily näyttäytyi pääasiassa välitöntä hyvinvointia tuottavana, työn määritelmiä pakenevana toimintana tai jopa mahdollisuutena vapautua palkkatyöstä,

mikä eroaa Suomessa työskentelevien ulkomaalaisten marjanpoimijoiden kokemasta työn raskaudesta ja työhön liittyvistä vaihtoehdottomuuksista (ks. Valkonen & Rantanen 2011).

Ihmisen ja ei-inhimillisten toisten osalta omakätisen ruoantuotannon jännitteet paikantuvat syömisen ja syötäväksi tekemisen dynamiikkoihin sekä ruoantuotannon laajempiin luontokulttuurisiin verkostoihin. Kitkeminen itsessään ilmentää ja uusintaa ihmiskeskeisiä hierarkioita toimintana, jossa viljelysmailta poistetaan eläviä ja elämää ylläpitäviä kasveja, jotta toiset kasvit kasvaisivat paremmin tullakseen puolestaan itse myöhemmin ihmisten syömiksi. Mehiläishoidon ja keräilyn osalta lajien väliset jännitteet ovat tätä monimutkaisempia, vaikka myös näissä toiminnoissa ihminen tarpeineen on monella tapaa ensisijainen. Mehiläishoito kuitenkin tähtää myös mehiläisyhdyskuntien elinvoimaisuuteen, ja kasvit ja sienet jatkavat yleensä elämäänsä niiden osien poimimisesta huolimatta. Toisaalta sekä mehiläishoidon että keräilyn arkiset käytännöt ovat usein kytköksissä esimerkiksi fossiilisten polttoaineiden käyttöön, joka tuottaa ja uusintaa monenlaisia hierarkkisia eroja ylipaikallisissa ilmaston lämpenemisen ja elinympäristöjen saastumisen prosesseissa. Tutkimuksen puuntuotantopainotteisessa kontekstissa keräilyn arkiset käytännöt näyttäytyivät silti harmittomampina verrattuina plantaasitalouksille ominaiseen kurinalaiseen ja vieraannuttavaan, elinympäristöjä rajusti muokkaavaan työhön.

Arkisten käytäntöjen erojen ja jännitteiden esiin lukemisen myötä omakätinen ruoantuotanto ei näyttäydy tutkimuksessa yksiselitteisenä ratkaisuna ruokajärjestelmissä piileville eriarvoisuuksille tai yleistettävänä mallina talouden tasa-arvoisemmille järjestyksille. Tulkitseen kuitenkin, että omakätisen ruoantuotannon arkisissa käytännöissä avautuu tilaa tunnistaa ja neuvotella tilanteisesti uusiksi siihen osallisten keskinäisriippuvuuksia ja niissä järjestyviä hierarkioita. Eettiset neuvottelut näyttäytyvät omakätisessä ruoantuotannossa jopa erottamattomana osana toimintaa ja sitä koskevaa päätöksentekoa. Ne eivät kuitenkaan johda mihinkään ennalta määriteltäviin lopputuloksiin eikä niissä tuoteta yleispäteviä normeja, sillä niin neuvoteltavat kysymykset kuin neuvottelujen osapuoletkin ovat aina tarkkaan paikantuneita. Erityisesti ei-vain-inhimillisestä näkökulmasta omakätisen ruoantuotannon eettisiä neuvotteluita lisäksi monimutkaistaa toimintaan osallisten lukematon ja määrittelemätön moninaisuus (ks. Miller 2019, 167).

Omakätisessä ruoantuotannossa mukana olevien toimijoiden monilajisuus ei tarkoita vain talouden eettisten neuvotteluiden mutkikkuutta vaan myös käytännön pulmia ruoantuotannon toteutuksessa. Esitän tutkimuksessa omakätisen ruoantuotannon arkisten hankaluuksien juontuvan merkittävässä määrin toiminnan ei-inhimillisten osallisten omaehtoisesta toimijuudesta, joka tulee analyysissa esiin rikkaruohojen

tukahduttavassa elinvoimaisuudessa, sienten odottamattomassa ilmaantumisessa ja ilmaantumatta jättämisessä sekä erityisesti mehiläisten omapäisessä, usein niiden hoitajat yllättävässä ja toisinaan heidän pyrkimyksiinsä nähden vastakkaisessa toiminnassa. Nämä omakätisessä ruoantuotannossa koetut epävarmuudet muistuttavat ei-vain-inhimillisen yhteismuotoutumisen perimmäisestä hallitsemattomuudesta.

Vaikka omakätisen ruoantuotannon monilajiset prosessit eivät ole toiminnan harjoittajien hallittavissa, ne eivät myöskään ole heidän ulottumattomissaan. Tutkimuksen empiirinen analyysi tuo esiin, miten omakätisen ruoantuotannon epävarmuuksiin vastataan tilanteisella tiedontuotannolla ja tilanteisen tietämisen tapojen kehittämällä. Etenkin mehiläishoidossa tilanteinen tietäminen näyttäytyy tapana neuvotella epävarmuuksien sävyttämän monilajisen toimeentulon reunaehtoja ja määrittäyty siten olennaiseksi osaksi mehiläishoidon asiantuntijuutta. Tilanteista tietämistä (ks. Hara-way 1988; 1991) on tarkasteltu ruoantuotannon käytännöissä jo aiemmin (Vehviläinen 2014; 2017) mutta ei tietääkseni yhdessä moninaisten talouksien teoreettisen viitekehyksen kanssa.

Tietämisen tarkastelu tilanteisena ohjaa ymmärtämään tiedon hienovaraista muotoutumista osana ruoantuotannon muuttuvia ja paikallisesti erityisiä luontokulttuurisia järjestyksiä. Tutkimus näyttää, miten kitkemisen käytännöissä vihannesmaiden monilajiset verkostot tulevat kitkijöiden iholle ja tuovat siten itsensä tiettäväksi ja osaksi viljelyä koskevaa päätöksentekoa; miten mehiläishoidossa ihmisten keskinäisissä ja lajien välisissä suhteissa rakentuvat tietämisen käytännöt ovat toiminnan ja toimeentulon perusta; ja miten tieto sienestyspaikoista muotoutuu kokemuksellina suhteina eläviin ympäristöihin. Omakätisen ruoantuotannon voikin tutkimuksen perusteella todeta harjaannuttavan tilanteiseen tietämiseen, sillä ruoantuotannon onnistuminen on kiinni toiminnan ei-vain-inhimillisten osallisten tunnistamisesta ja oikea-aikaisesta huomioimisesta. Näin tilanteisen tietämisen käytännöt nivoutuvat osaksi ruoantuotannon monilajisia talouksia.

Empiirisen tarkastelun myötä omakätisen ruoantuotannon monilajiset taloudet näyttäytyvät tutkimuksessa tarkkaan paikantuneina. Tämä paikantuminen ei ole kuitenkaan vain tutkimuksessa nimettyjen paikallisuuksien sisään sulkeutunutta. Vihannesviljelyn, mehiläishoidon ja sienestyksen arkisissa käytännöissä käsillä olevat monilajiset verkostot ulottuvat aina myös käsien ulottumattomiin luontokulttuurisina järjestyksinä, joita tässä tutkimuksessa olen nimittänyt esimerkiksi ruokajärjestelmiksi, alkutuotannon plantaasimaisiksi muodoiksi ja pohjoismaiseksi hyvinvointivaltioksi. Aiempi tutkimus moninaisten talouksien kentällä on tarkastellut paikallisuuden ja sen ylittämisen kysymyksiä esimerkiksi siirtolaisuuden kontekstissa kotitalouden käsitettä globaaliksi muokaten (Safri & Graham 2015; ks. myös Gibson-Graham

2003), ja aihetta käsitellään myös joissakin ruoantuotantoa koskevissa moninaisten talouksien tutkimuksissa (ks. esim. Harris 2008; Olsen & Whittle 2019).

Omakätisen ruoantuotannon monilajisten talouksien muotoutumista globaalien ruokajärjestelmien osana käsitellen tutkimuksen ensimmäisessä osajulkaisussa suhteuttamalla kitkemisen käytäntöjä esimerkiksi erilaisiin rikkaruohojen torjunnan tapoihin, maataloustyön vapaaehtoistoiminnan yllirajaisiin verkostoihin sekä biodynaamisen ja luomutuotannon normeihin. Toinen osajulkaisu tuo lisäksi ruokajärjestelmän osina esiin pölyttäjiin vaikuttavia maataloustuotannon käytäntöjä sekä globaaleja kaupan verkostoja, joissa mehiläisten loiset leviävät. Kolmas osajulkaisu kääntää katseen ruokajärjestelmistä alkutuotannon plantaasimaisiin muotoihin samaan aikaan paikallisina käytäntöinä ja ylipaikallisten tuotantoketjujen osina. Totean, että plantaasimainen alkutuotanto muotoilee keräilyn monilajisten talouksien konkreettisia käytäntöjä suunnaten keräilyä tiettyihin paikkoihin ja tiettyihin lajeihin, mutta lisäksi plantaasien materiaalis-semioottinen ensisijaistaminen muokkaa keräilyyn liitettyjä merkityksiä. Pohjoismaisen hyvinvointivaltion järjestykset taas kietoutuvat erityisesti neljännen osajulkaisun analyysissä yhteen omakätisen ruoantuotannon arkisten käytäntöjen kanssa erilaisina etuuksina ja instituutioina sekä talouden yhteisöä tuottavana eetoksena. Esitän, että hyvinvointivaltion järjestykset sekä avaavat mahdollisuuksia että asettavat reunaehdoja sille, millaisia monilajisia talouksia omakätisessä ruoantuotannossa voi muotoutua.

Tutkimus tuottaa yllä esittämilläni tavoilla tietoa talouden moninaisuudesta ja eivain-inhimillisyydestä aikaisempaan moninaisten talouksien viitekehyksessä tehtyyn tutkimukseen nähden uusista näkökulmista. Lisäksi se syventää tutkimuskentällä käytyjä keskusteluja ruoantuotannosta arkisena ja poliittisena toimintana. Tutkimuksen empiiriset tulokset kuvaavat talouden monilajisuutta tutkimuksen kohteena olevissa tietyissä ja paikantuneissa ruoantuotannon muodoissa, mutta samalla ne kertovat laajemmin siitä, millaista monilajinen talous voi arkisina käytäntöinä olla. Lisäksi empiiriset tulokset kietoutuvat yhteen seuraavissa alaluvuissa esittelemieni metodologisten ja käsitteellisten pohdintojen kanssa.

Empiiriset tulokset osoittavat myös suuntia tulevalle tutkimukselle. Tutkimuksen empiirinen keskittyminen yhteisölliseen vihannesviljelyyn, mehiläishoitoon ja sienestykseen rajaa sen ulkopuolelle koko joukon erilaisia omakätisen ruoantuotannon muotoja. Tutkimuksen maantieteellisessä kontekstissa vaikkapa palsta- tai pihaviljely, marjastus, villiyrtytien kerääminen, kalastus ja metsästyksen sekä erilaisten kotieläinten kasvattaminen tuottavat kukin omanlaisiaan talouksia ja olisivat siten antoisia tutkimuskohteita. Sekä tässä tarkastelemiani että muita omakätisen ruoantuotannon muotoja voisi jatkotutkimuksissa lähestyä vielä tarkemmin ja monisyisemmin

paikantuneina ja paikkoja luontokulttuurisesti rakentavina käytäntöinä. Tähän kytkeytyen tutkimuksessa osin tarkastelemani paikallisten käytäntöjen ja ylipaikallisten järjestysten yhteenkietoutuminen on loputtoman laaja jatkotutkimuksen kohde. Pelkästään hyvinvointivaltioon liittyen esimerkiksi jokaisenoikeudet, työvoimapolitiikka sekä ruoantuotannon ylijarajat materiaalivirrat olisivat hedelmällisiä omakätisen ruoantuotannon monilajisia talouksia valottavan tutkimuksen aiheita, jotka tässä jäävät mainintojen tasolle. Lisäksi tutkimuksessa on noussut esiin omakätisessä ruoantuotannossa keskeisiä, esimerkiksi sukupuoleen ja siirtolaisuuteen liittyviä kysymyksiä, joihin tässä tutkimuksessa ei ole ollut mahdollista tarkemmin paneutua.

Tutkimuksen empiirinen anti on laajaa, kuten osajulkaisuissa ja yllä kootusti olen osoittanut. Laajuus tarkoittaa toisaalta myös empiirisen analyysin epäyhtenäisyyttä. Osajulkaisut eivät kaikilta osin keskustele keskenään vaan suuntautuvat aineistokokonaisuuksien ja julkaisukontekstien myötä moniaalle. Lisäksi tietoisesti tavoittelemani monimuotoisuus tutkimuksen aineistossa ja erojen lukemisen metodologian mukainen löyhä teoreettinen orientaatio saavat aikaan tutkimuksen sisäistä ristivetoa: osajulkaisujen havainnot eivät aina asetu siististi linjaan ja niiden tulkinnoissa painottuvat erilaiset näkökulmat. Etnografisen aineistonkeruun ennalta määrittelemätön monipaikkaisuus on niin ikään tuottanut hajaannusta tutkimuksen kokonaisuuteen.

Keskittyminen yhteen omakätisen ruoantuotannon muotoon ja siten rajatumpaan aineistoon olisi todennäköisesti tuottanut sulavalinjaisemman mutta toisaalta kapeakatseisemman tutkimuksen. Myös tutkimustehtävän sitovampi muotoilu varhaisemmassa vaiheessa olisi voinut kytkeä tutkimuksen osia paremmin yhteen. Tämä olisi kuitenkin voinut vaatia kompromisseja suhteessa tutkimuksen avoimeen, moninaisuutta esiin lukevaan otteeseen nähden. Tässä tutkimuksessa tietoinen suuntautuminen pois päin vahvasta teoreettisesta ennalta tietämisestä on mahdollistanut tiedon tuottamisen paikantuneesti ja tilanteisesti, jolloin tutkimuskohde on näyttäytynyt moni-ilmeisenä ja sotkuisenakin (ks. Law 2004).

Toisaalta myös moninaisuutta esiin lukevilla otteilla tuotettu tutkimus on väistämättä rajallista ja rajaavaa. Vaikka maailman monimutkaisuutta voi tutkimuksen metodologisilla välineillä jossain määrin tuoda esiin, tutkimus on aina myös tämän moninaisuuden pelkistämistä. Tämä havainnollistuu etnografisten aineistojen analyysissä: aineisto on vain ohut, hetkellinen ja näkökulmasidonnainen siivu tutkimuskohteen rönsyilevästä olevaisuudesta, mutta sellaisenaankin aineisto jää aina ylijäämäiseksi siitä analyysissä tehtyihin tulkintoihin nähden. Vihannesviljely, mehiläishoito ja sienestys ovat kokemuksina, käytäntöinä ja talouksina moninkertaisesti rikkaampia ja monisyisempiä kuin millaisina ne näyttäytyvät tässä tutkimuksessa – tai kaikissa maailman tutkimuksissa.

6.2 Talouden monilajisuus omakätisen ruoantuotannon tutkimuksessa

Pienimuotoista, käsityövaltaista ja kodin piirissä tapahtuva tuotantoa on tyypillisesti vieroksuttu ja toiseutettu sellaisissa taloutta koskevissa keskusteluissa, joissa kapitalistiset talouden muodot ja käytännöt näyttäytyvät ensisijaisina tai jopa täyttävät talouden merkityksen. Olen tässä tutkimuksessa haastanut tällaisten keskustelujen ilmentämää talouden kapitalosentristä ymmärrystä moninaisten talouksien teoreettis-metodologisella lähestymistavalla keskittymällä hallitsevuuden sijaan erojen esiin lukemiseen talouden maisemasta (ks. Gibson-Graham 2006b; 2008). Tällöin talous ei ole näyttäytynyt omakätisen ruoantuotannon ulkopuolisena, sitä määrittelevänä tai säätelevänä järjestelmänä, rakenteena tai voimana vaan arkisissa materiaalis-semioottisissa käytännöissä jatkuvasti paikallisesti ja tilanteisesti muotoutuvana ja siten olemuksellisesti avoimena ja moninaisena. Sen lisäksi, että olen tarkastellut taloutta itessään eroina, olen tutkimuksessa kiinnittänyt feministiseen tutkimusperinteeseen nojautuen huomiota niihin eroihin ja hierarkioihin, jotka järjestävät ruoantuotantoon osallisten keskinäisiä suhteita. Erityisen huomion kohteena ovat olleet ihmisten ja ei-inhimillisten toisten välisten erojen tuottaminen, uusintaminen ja ylittäminen. Feministisen luontokulttuurien ja kumppanuuslajien teoretisoinnin (ks. Haraway 2008, 2016) kautta olen tarkastellut taloutta tutkimuksessa monilajisena yhteismuotoutumisena, millä viitataan sekä ei-inhimillisten toimijoiden osallisuuteen että inhimillisen ja ei-inhimillisen erottamattomaan yhteenkietoutumiseen taloutta tuottavissa käytännöissä.

Tässä alaluvussa kokoan yhteen tutkimuksen osajulkaisujen metodologista antia eli kerron toiseen tutkimustehtävään vastaten, miten omakätinen ruoantuotanto jäsentyy monilajisina talouksina. Esitän ensinnäkin, että pyrkimys talouden kapitalosentristä tulkintakehyksistä irtautumiseen mahdollistaa omakätisen ruoantuotannon tarkastelun merkityksellisinä ja omaehtoisina talouksina, jotka näyttäytyvät monilajisen lähestymistavan valossa jatkuvina ja ennalta-arvaamattomina ei-vain-inhimillisen yhteismuotoutumisen prosesseina. Toiseksi tutkimuksen teoreettis-metodologinen viitekehys avaa tilaa tarkastella omakätisen ruoantuotannon arkisiin käytäntöihin paikantuvia, usein lajien keskinäiseen muotoutumiseen liittyviä eettisiä hankaluuksia ja niihin vastaamista sekä näyttää omakätisen ruoantuotannon poliittisena talouden tekemisen tilana.

Kapitalosentrismin kritiikki ilmenee ruokaan liittyvässä moninaisten talouksien tutkimuksessa pyrkimyksinä irrottautua kapitalististen suhteiden ja käytäntöjen ensisijaistamisesta ruokajärjestelmiä tarkasteltaessa (ks. esim. Olsen & Whittle 2019).

Siten ruoantuotannon moninaisten talouksien tutkimus eroaa sellaisista lähestymistavoista, jotka keskittyvät kritisoimaan kapitalistisia ruokatalouden muotoja tai jotka rakentuvat vaihtoehtojen tarkasteluna niihin nähden (ks. esim. Magdoff & Tokar 2010; Goodman, DuPuis & Goodman 2012; Holt-Giménez 2017). Kapitalosentristä irrottautuminen ei ole kuitenkaan yksinkertaista. Kun tiedontuotanto ymmärretään performatiivisena eli todellisuutta järjestävänä, kapitalosentristin käsitteen käyttö on itsessään aktiivista osallisuutta sen nimeämän ilmiön todeksi tekemiseen. Tutkimukseni kolmannessa osajulkaisussa olen tarkastellut tätä ongelmaa kehittämääni kapitalosentristin sisarkäsitteeseen, plantaasimaisen tuotannon ensisijaistamista kuvaavaan plantaasiosentristiin keskittyen. Esitän, että metsätalouden plantaasimaisten piirteiden tarkastelu ja plantaasiosentristin ongelman nimeäminen järjestävät maailmaa plantaasien ympärille ei-plantaasimaisia tuotannon tapoja marginalisoiden huolimatta siitä, että päämääränä on plantaasimaisten talouksien kritiikki. Kuten plantaasiosentristin käsittely osajulkaisussa osoittaa, en ole tutkimuksessa pyrkinyt ratkaisemaan kritiikin performatiivisuuden ongelmaa, vaan Harawayn (2016) hankaluuksien kanssa pysyttelemisen hengessä lähestyn sitä ratkaisemattomana ja siten tutkimuksen eettis-epistemologisen työn kannalta hedelmällisenä (ks. myös Alhojärvi 2021). Koska tarkastelu tässä tutkimuksessa keskittyy plantaasiosentristiin, jatkotutkimusten aiheeksi jää analysoida, miten kapitalosentristi käsitteenä ja kritiikin kohteena omalta osaltaan järjestää omakätisen ruoantuotannon moninaisia talouksia.

Kapitalosentristin kritiikin hankaluus ei tarkoita, että siihen pohjautuva talouden moninaisuuden tutkiminen olisi mahdotonta tai tuomittu epäonnistumaan. Taloutta kapitalistiseksi essentialisoivista ymmärryksistä poiketen moninaisten talouksien lähestymistapa mahdollistaa omakätisen ruoantuotannon talouden tarkastelun paikallisesti ja tilanteisesti muotoutuvana moneutena, samalla talouden moninaisuutta performatiivisesti tuottaen. Tutkimuksessa olen tarkastellut omakätisen ruoantuotannon moninaisia talouksia ei-kapitalosentristesti esimerkiksi pyrkimällä irrottautumaan kitkemistyön analyysissa kapitalistisista työn ymmärryksistä ja tulkitsemalla mehiläishoittoon liittyviä epävarmuuksia sekä sienestyksessä tuotetun toimeentulon ja hyvinvoinnin dynamiikkaa suhteuttamalla niitä yksinomaan kapitalistisiin talouden järjestyksiin. Kapitalosentristen tulkintojen sijaan olen siis tarkastellut omakätistä ruoantuotantoa moninaisten ei-vain-kapitalististen toimijoiden ja ilmiöiden materiaalis-semioottisena yhteenkietoitumisena. Vastaavaa työtä ovat moninaisten talouksien tutkimuskentällä tehneet esimerkiksi Lucie Sovová (2020) ja Ann Hill (2014) ruoan kotitarvetuotantoa ja vaihtoehtoisia ruokaverkostoja koskevilla tutkimuksillaan.

Talouden moninaisuutta esiin tutkivassa viitekehyksessä omakätinen ruoantuotanto irrottautuu ei-kapitalistisesta toiseudestaan ja toisarvoisuudestaan. Omakätinen ruoantuotanto ei tällöin määriyty esimerkiksi rahavälitteisen vaihdon puuttumisen tai työn epämuodollisuuden kautta eikä sitä tarvitse tarkastella vain menneen maailman tai periferioiden käytäntöinä, vaan se näyttäytyy erilaisten merkitysten, sisältöjen ja ominaisuuksien tuottajana ja kantajana eli aktiivisena talouden tekemisenä. Tämä ei estä omakätisessä ruoantuotannossa ilmenevien tai siitä poissaolevien kapitalististen talouden käytäntöjen huomioimista, mutta moninaisten talouksien viitekehyksessä ne asettuvat osaksi ilmiöitä (yli)määrittävien suhteiden loputonta, limittäistä ja päällekkäistä moneutta (ks. Gibson-Graham 2006b). Omakätinen ruoantuotanto paikantuu siten tutkimuksessa osaksi talouden maisemaa, jossa kapitalistisetkin toimijat ja käytännöt ovat läsnä mutta eivät järjestä ruoantuotannon eri muotoja ja käytäntöjä suhteessa itseensä.

Moninaisten talouksien dynaaminen jokapaikkaisuus tarkoittaa myös talouden toimijuuden hajaantumista. Tällöin omakätisen ruoantuotannon talouksia eivät ohjaa yksinomaan yksilölliset intentiot tai yhteiskuntarakenteet, vaan ne toimivat avoimina ja vuorovaikutteisina verkostoina. Monilajinen näkökulma tutkimuksessa ohjaa lisäksi tarkastelemaan talouden toimintaa luontokulttuurisena ja ei-vain-inhimillisenä. Siten kitkeminen merkityksellistyy tutkimuksessa työksi, johon kitkijöiden ja viljelyyhteisöjen muiden, jo itsessään monilajisten ihmisjäsenten lisäksi osallistuu syötäviksi ja syömäkelvottomiksi luokiteltuja kasveja, niissä ja niistä eläviä hyönteisiä, maaperän eliökuntia ja mineraaleja, kasvuharsoja ja peltotyökaluja sekä vapaaehtoistyötä mahdollistavia tukijärjestelmiä ja liikenneinfrastruktuureja. Vastaavasti mehiläishoidossa monilajiset taloudet ulottuvat mehiläistarhojen välittömistä ympäristöistä rajoja ylittävään mehiläiskauppaan sekä globaalisti lämpenevän ilmaston toimijuuksiin. Sienestyksessä taas merkityksellisinä talouden toimijoina nousevat esiin sienien ja niiden kasvua mahdollistavien kasvavien, kaatuneiden tai kaadettujen puiden lisäksi moninaiset inhimilliset ja ei-inhimilliset toiset, joiden kanssa sienestystä työnä ja sieniä saaliina jaetaan. Lisäksi sienestyksen sijoittuminen puuntuotannon leimaamiin metsiin ja osaksi hyvinvointivaltion järjestyksiä tuo esiin omakätisen ruoantuotannon monilajisten talouksien muotoutumisessa mukana olevia hallinnollisia ja institutionaalisia toimijoita.

Talous ei kuitenkaan tämän tutkimuksen monilajisten lähestymistapojen valossa muodostu tarkkarajaisista inhimillisistä ja ei-inhimillisistä, elollisista ja elottomista toimijoista vaan tulee olevalsi osana näiden jatkuvaa yhteismuotoutumista (ks. Haraway 2008; Miller 2020). Tämä ohjaa tarkastelemaan omakätistä ruoantuotantoa vuorovaikutuksena, joiden osapuolet eivät edellä keskinäisiä suhteitaan.

Ruoantuotannossa yhteismuotoutuminen on kehollista: yhtäältä kehot toimivat monin tavoin muokatessaan ei-inhimillistä maailmaa syötäväksi, ja toisaalta ruoaksi valmistettuina vihannekset, mehiläistuotteet ja sienet sulautuvat yhteen ruoantuottajien kehojen kanssa uusintaen niitä biokemiallisissa prosesseissa (ks. esim. Bennett 2007; Haraway 2008; Mol 2021). Toisaalta yhteismuotoutuminen ilmenee omakätisen ruoantuotannon hoivan, vaihdon ja työn verkostoina, joissa osapuolet tuottavat toisiaan materiaalisesti ja semioottisesti. Suhteissa olevaksi tuleminen ei kuitenkaan viittaa vain harmonisiin tai symbioottisiin prosesseihin (ks. Haraway 2008; 2016), jolloin yhteismuotoutumisen näkökulma tuo esiin myös ruoantuotannon monilajisten suhteiden eettisiä hankaluuksia.

Moninaisten talouksien tutkimuksessa talouden vuorovaikutteisuutta eettisenä kysymyksenä käsitteellistetään ja ohjataan käsittelemään neuvotteluina talouden yhteisyydestä (Gibson-Graham 2006b). Omakätisessä ruoantuotannossa näiden neuvottelujen osapuolet voivat olla yllä kuvatun talouden hajaantuneen toimijuuden mukaisesti mitä moninaisimpia aina vihannespeltojen pieneliöistä globaalisti kulkeutuviin saasteisiin ja fossiilisista polttoaineista sosiaalietuuksiin. Siten neuvottelut eivät ole vain vuorovaikutusta samanlaisten olemisen muotojen välillä vaan ymmärrän ne yhteismuotoutumisen prosessien vastavuoroisuuden huomioimisena ja sen mukaan toimimisena (ks. esim. Roelvink 2015). Käytännössä tämä tarkoittaa omakätisessä ruoantuotannossa usein tasapainoilua erilaisten toimijoiden ja tarpeiden välillä. Olen tutkimuksessa tarkastellut esimerkiksi rikkakasvien kitkemistä eettisinä neuvotteluina, jossa huomionarvoisia, omaehtoista ja vaativia osapuolia ovat niin rikkakasvit ja vihannekset kuin työtä erilaisissa suhteissa tekevät ihmisetkin. Lisäksi kitkeminen tietoisena vaihtoehtona kemialliselle torjunnalle laajentaa neuvotteluiden alaa paikallisiin ekosysteemeihin ja planetaarisiin aineiden kiertokulkuihin.

Tarkastelen tutkimuksessa talouden eettisinä neuvotteluina myös omakätiseen ruoantuotantoon sisältyvää tilanteista tietämistä. Tilanteinen tietäminen on paikantuneisuutensa ja osittaisuutensa tunnistavia episteemisiä käytäntöjä, jotka asettuvat vastakkaisiksi suhteessa mihinkään paikantumattoman, ”jumaltempuna” ylhäältä katsovan tiedon tuottamiseen tai sellaiseen nojautumiseen (ks. Haraway 1988, 583). Talouteen liittyvän tiedon tarkastelu ja totunnaisten taloudesta tietämisen tapojen haastaminen on moninaisten talouksien tutkimuksen ytimessä (Gibson-Graham 2006a), ja kun omakätinen ruoantuotanto ymmärretään talouden tekemisenä, siitä tietäminen on myös taloudesta tietämistä (ks. Houtbeckers & Kallio 2019). Tässä tutkimuksessa en kuitenkaan ole tarkastellut taloutta tiedon kohteena vaan keskittynyt siihen, miten ruoantuotannosta tiedetään sen arkisissa käytännöissä ja miten tieto järjestyy asiantuntijuudeksi. Omakätisen ruoantuotannon käytännöissä muodostuva

tieto jäsenyyttä tutkimuksessa rakentavana osana monilajisia talouksia, jolloin tulkitsen tietämisen tilanteisuutta tapana mahdollistaa monilajisten toimintaan osallisten ja niiden tarpeiden tunnistamista sekä tulevan toiminnan suuntaamista näiden tunnistamisen pohjalta.

Koska etiikka nähdään moninaisten talouksien viitekehityksessä suhteisiin asettumisena pikemmin kuin toimintaa ohjaavina normeina, eettiset neuvottelut eivät omakätisen ruoantuotannon osalta osoita tietynlaisiin talouden käytäntöihin. Sen sijaan ne avaavat tilaa käsitellä ja nostaa keskiöön kysymyksiä talouden tekemisessä mukana olevien toimijoiden eroista ja hierarkioista sekä toiminnassa tuotetuista tulevaisuuksista. Kuten Donna Haraway (2008) toinen toisiaan syövien kumppanuuslajien kautta kuitenkin muistuttaa, ruoantuotannossa eettiset kysymykset ovat usein ratkaisemattomia. Monilajisten talouksien etiikka ei siten voi tarjota yleispäteviä ohjenuoria omakätiseen ruoantuotantoon osallisten keskinäisten hierarkioiden purkamiselle eikä se auta tuottamaan tulevaisuuksia kaikille tasapuolisesti. Seuraavassa alaluvussa pohdin tarkemmin sitä, miten omakätisen ruoantuotannon eettisten hankaluuksien kanssa pysyttelyä (ks. Haraway 2016) voi käsitteellistää toimeentulon keskinäisyyden kautta.

Siinä missä monilajisten talouksien etiikka voidaan ymmärtää ei-vain-inhimillisiä keskinäisriippuvuuksia koskevan neuvottelutilan avaamisena, politiikka tässä viitekehityksessä viittaa performatiiviseen, todellisuuksia tuottavaan tekemiseen ja tietämiseen (ks. Gibson-Graham 2008; Miller 2019). Omakätisen ruoantuotannon käytännöt ovat tyypillisesti pienimuotoisia, paikallisia ja siten totunnaisilta politiikan kentiltä katsoen joko näkymättömiä tai merkityksettömiä. Moninaisten talouksien keskusteluissa politiikan ei kuitenkaan nähdä rajoittuvan yhteiskunnallisesti tunnustettuihin asiantuntijuuksiin, valtapositiioihin tai tietäntyyppisiin instituutioihin vaan levittäytävän loputtomiin pieniin ja suuriin, arkisiin ja arjesta poikkeaviin sekä tietoihin ja tiedostamattomiin tekoihin (ks. Gibson-Graham 2006b, 98, 194). Moninaisten talouksien politiikka on talouden tekemisen tapaan jokapaikkaista, jolloin myös omakätinen ruoantuotanto kaikkine muotoineen ja arkisine käytäntöineen voidaan nähdä poliittisena tilana talouden tekemiselle ja siitä tietämiselle (ks. myös Houtbeckers & Kallio 2019; Sovová 2020). Omakätisen ruoantuotannon poliittisuus ei silti rajoitu niihin paikallisuuksiin, joissa ruokaa tuotetaan: ruoantuotanto muokkaa siihen osallisia toimijoita, jolloin se tuottaa näiden osallisten välityksellä muutosta myös muissa järjestyksissä, joissa nämä ovat mukana (ks. Gibson-Graham 2006b, xxiv). Näin tutkimuksen lähestymistapa muistuttaa kaiken ruoantuotannon läpikotaisesta ja verkostomaisen hajaantuneesta poliittisuudesta: se näyttää jokaisen säkillisen, kattilallisen ja

haarukallisen ruokaa moniulotteisena osallisuutena erojen halkomiin talouden käytäntöihin, joissa tulevaisuuksia muotoillaan.

Arjen politiikan esiin nostamisen lisäksi moninaisten talouksien lähestymistapa kiinnittää huomion tiedontuotannon performatiiviseen poliittisuuteen, jolloin talouden politiikan jokapaikkaiseksi tietäminen ja siten tuottaminen näyttäytyy itsessään poliittisena toimintana (ks. Alhojärvi 2015). Performatiivisen ymmärryksen näkökulmasta omakätisen ruoantuotannon poliittisen potentiaalın tarkasteleminen hajaantuneena lukemattomiin paikallisiin ja tilanteisiin käytäntöihin on mahdollisuuksien avaamista laaja-alaisille, monialle suuntautuville ja ennalta-arvaamattomille muutoksille alkutuotannon ja toimeentulon järjestyksissä. Tutkimuksessa olen siten avannut tilaa tulkita omakätisen ruoantuotannon tilanteisia ja pienimuotoisia käytäntöjä muutosvoimaisina suhteessa niin globaaleihin ruokajärjestelmiin (osajulkaisut I ja II), plantaasimaiseen alkutuotantoon (osajulkaisu III) kuin pohjoismaiseen hyvinvointivaltioonkin (osajulkaisu IV). Esimerkiksi sen sijaan, että pohjoismaainen hyvinvointivaltio näyttäytyisi tutkimuksessa omakätisen ruoantuotannon muuttumattomana kontekstina, olen tarkastellut ruoantuotannon arkisia käytäntöjä osana hyvinvointivaltion jatkuvaa muutosta ja pohtinut tätä tarkastelua itsessään poliittisena.

Tutkimusta aloittaessani en suunnitellut keskittyväni moninaisten talouksien tutkimuksen metodologiaan. Kuitenkin lähestymistavan avoin sovellettavuus ja kiinnostukseni ruoantuotannon osalta toistaiseksi vähän tutkittuun talouden monilajisuuteen ovat ohjanneet pohtimaan ja kirjoittamaan auki tutkimuksen muotoutumista ja sen tekemisen tapoja. Tämä aukikirjoittaminen paitsi perustelee tutkimuksessa tekemiäni valintoja, myös tekee monilajisten talouksien lähestymistapaa ymmärrettävämmäksi ja käytettävämmäksi ruoantuotannon tai ylipäätään empiirisen tutkimuksen välineeksi.

Tutkimuksen metodologiseen tehtävään vastaamisen yhteydessä on kuitenkin avautunut myös uusia kysymyksiä. Luvun alkupuolella mainitsemini kapitalosentrismin kritiikin performatiivisten hankaluuksien lisäksi etenkin talouden ei-vain-inhimillisyyden tutkiminen antaa aihetta paljon edellä esittämäni laaja-alaisemmalle metodologiselle ja myös metodiselle pohdinnalle. Esimerkiksi monilajisten talouksien politiikan ja ei-vain-inhimillisen poliittisen toimijuuden tutkiminen on moniulotteinen metodologinen haaste, johon tämä tutkimus vastaa vain osittain. Metodien osalta tutkimus osoittaa yhtäältä monilajisen etnografian menetelmien käyttökelpoisuutta talouden moninaisuuden tutkimuksessa. Toisaalta voi kysyä, mitä ja keitä ovat menetelmällisillä valinnoilla tutkimuksesta ulosuljetut ja hiljennetyt toimijat ja millaisia eettis-epistemologisia seurauksia tutkimusmenetelmien rajallisuudella on.

6.3 Keskinäistä toimeentuloa

Kolmas tutkimustehtävä ohjaa käsitteelliseen työhön omakätisen ruoantuotannon monilajisten talouksien parissa. Edellisessä alaluvussa käsitteellisinä käsitteinä kapitalosentrismin teoretisoinnin pohjalta kehittämäni plantaasiosentrismin käsitettä, joka on keskeinen osa tutkimuksen kolmannen osajulkaisun keräilyn käytäntöjen tarkastelua pohjoisilla metsä(talous)mailla. Plantaasiosentrismin käsitteellistäminen mahdollistaa plantaasimaisen tuotannon materiaalis-semioottisen ensisijaistamisen tarkastelun ja kritiikin. Tutkimusta läpileikkaava käsitteellinen työ paikantuu kuitenkin plantaasien asemasta omakätisen ruoantuotannon arkisiin käytäntöihin ja perustuu kritiikkiin sijaan näissä käytännöissä tuotettujen jatkuvuuksien ja keskinäisriippuvuuksien esiin lukemiseen.

Tutkimuksen osajulkaisut ovat eri tavoin osoittaneet, miten omakätisessä ruoantuotannossa monitahoinen ja jännitteinen lajirajoja ylittävä vuorovaikutus on erottamaton osa arkista elämän materiaalisesta perustan ylläpitämisestä. Vihannesviljely perustuu rikkakasvien kitkemiseen, joka järjestyy viljely-yhteisöissä kollektiivisena työnä ja monilajisena tiedontuotantona; mehiläishoidon edellytyksenä on asiantuntijuuden kehittäminen yhdessä toisten mehiläishoitajien mutta myös mehiläisyhdyskuntien ja niiden elinympäristöjen kanssa; sienestyksessä sienet ovat aktiivisia ja omaehtoisia osallisia, mutta samalla keräily toimeentulon tapana muotoutuu myös suhteessa plantaasimaisen puuntuotannon prosesseihin ja toimijoihin. Olen analysoinut osajulkaisuissa elinehtojen uusintamisen ja monilajisen vuorovaikutuksen yhteenkietoutumista sekä siinä tuotettuja eroja ja hierarkioita paikantuneena omakätisen ruoantuotannon arkisiin käytäntöihin, mutta samalla olen tehnyt käsitteellistä työtä tämän yhteenkietoutumisen ymmärtämiseksi ja ymmärrettäväksi tekemiseksi. Tutkimuksen neljännessä luvussa esittämäni kielipoliittisten näkökohtien mukaisesti olen toteuttanut tätä käsitteellistämistä pääosin suomen kielellä, vaikka samalla tutkimuksen ja sen teoreettis-metodologisten väitekehysten osittaiseen englanninkielisyyteen nojautuen ja suhteutuen.

Omakätistä ruoantuotantoa määrittelevän elämää ylläpitävän vuorovaikutteisuuden käsitteellistämiseksi lähdän liikkeelle *toimeentulosta*. Sanan lähin englanninkielinen vastine *livelihood* on ollut moninaisten talouksien tutkimuskentällä käytössä jo aiemmin, sillä se ohjaa huomion talouden toimintaan kuitenkin kantamatta mukanaan talouden käsitteeseen liittyviä painolasteja (Gibson-Graham & Miller 2015; Miller 2019; Miller & Gibson-Graham 2019). Siinä missä talous ymmärretään tyypillisesti voimakkaaksi, siihen kytkeytyviä toimintoja, tiloja ja toimijoita järjestäväksi tai määrittäväksi kategoriaksi (*the Economy*), *livelihood* viittaa paikalliseen ja pienipiirteiseenkin

käytännön tekemiseen, joka kuitenkin asemoituu talouden kentille (ks. Miller & Gibson-Graham 2019). Vastaavalla tavalla suomen kielessä toimeentulo kiinnittyy talouden alaan mutta jättää avoimeksi, millaisesta taloudesta on kyse: yhteisöt ja yhteiskunnat ovat tulleet toimeen mikä mitenkään maailman sivu, eli ne ovat harjoittaneet ja tuottaneet jos jonkinlaista taloutta. *Livelihoodin* tavoin toimeentulo ohjaakin tarkastelemaan taloutta arkisina, tilanteisesti muotoutuvina käytäntöinä ja prosesseina ja jättää siten tilaa talouden ennalta määrittelemättömälle moninaisuudelle (Miller 2019, 153). Toimeentulo yksilön tai kotitalouden elinehtojen uusintamisen merkityksessä voi muodostua niin palkkatyöstä, erilaisista etuuksista ja palveluista kuin alkutuotannostakin – tai kaikista näistä vaihtelevissa suhteissa.

Moninaisten talouksien viitekehysten suuntaamana lähestynkin ensimmäisessä osajulkaisussa taloutta ”toimeentuloa tuottavien käytäntöjen ja keskinäisriippuvuuksien kudelman” (Hyvärinen 2017, 36). Toimeentulo on tutkimuksessa kuitenkin paitsi talouden toisintietämisen työkalu, myös uudelleenmäärittelyn kohde. Jo ensimmäisessä osajulkaisussa huomioin toimeentulon monimerkitykselliset mahdollisuudet ja tarkastelen eri näkökulmista sitä, miten kitkemisen käytännöissä sekä tuotetaan toimeentuloa että tullaan toimeen toisten kanssa (emt. 40, 43–45). Vastaavasti toimeentulon monilajista vuorovaikutteisuuutta korostaen käsitteellistän toisessa osajulkaisussa mehiläishoitoa englanniksi ilmaisulla *multispecies livelihoods*, jonka määrittelen käytännöiksi, joissa elämän edellytyksiä turvataan jakamalla elämismaailmoja inhimillisten ja ei-inhimillisten toisten kanssa (Hyvärinen 2019, 366).

Toimeentulo ei tutkimuksessa kuitenkaan viittaa tiettyihin, rajattuihin elinehtojen uusintamisen tai monilajisen vuorovaikutuksen käytäntöihin, sillä sotkuisessa ja alati muuttuvassa ei-vain-inhimillisessä maailmassa ja tämän maailman kanssa toimeen tulemisen tapoja ei voi ennalta tietää tai määrittellä. Osajulkaisujen empiirinen analyysi on edellä osoittanut, että omakätisen ruoantuotannon monilajiset toimijat ovat usein omapäisiä ja arvaamattomia tai muuten inhimillisen hallinnan ulottumattomissa: tutkimuksen aineistoissa rikkaruohot kasvavat ja porkkanat eivät, mehiläiset parveilevat mielensä mukaan tai nujertuvat loispaineen alla, sienet ilmestyvät aivan uusiin paikkoihin tai korventuvat poikkeuksellisen kuumassa kevätsäässä. Toimeentulo voikin tutkimuksen perusteella tarkoittaa sekä aktiivista, maailmaa muokkaavaa toimintaa että vallitseviin olosuhteisiin mukautumista, sopeutumista ja niiden kanssa pärjäämistä.

Toimeentulon käsitteellistämässä seuraan osin Ethan Millerin (2019) tekemää teoreettista työtä *livelihoodin* totunnaisten merkitysten laajentamiseksi. Miller (emt. 166–167) kehittää käsitettä *ecological livelihoods* kuvaamaan monimutkaisia, vastavuoroisesti neuvoteltuja elinympäristöjen ja niiden eliöiden kudelmia. Tällöin ekologia

viittaa rajatun luonnon/ympäristön sijaan elämää ylläpitäviin keskinäisyyksien, suhteiden ja riippuvuuksien verkostoihin (emts.; ks. myös esim. Haraway 2008). Osallisuus näihin verkostoihin tarkoittaa eettistä vastuuta niiden muotoutumisesta huolimatta siitä, että verkostojen loputonta moninaisuutta ei ole kokonaisuudessaan mahdollista ymmärtää tai huomioida (Miller 2019, 167–168). Millerin eettinen pohdinta juontuu moninaisten talouksien yleisemmästä viitekehyksestä, jossa *community economy* tai elävän talouden käsittein on tarkasteltu talouden avautumista eettisten neuvottelujen tilana (emt.; Gibson-Graham 2006b; Gibson-Graham ym. 2019). Tässä esitän toimeentulon tarkentamista *keskinäiseksi* näille käsitteille rinnakkaisena ratkaisuna tuoda esiin ja käsitellä elämän edellytysten täyttämisen suhteisuuteen liittyviä eettisiä kysymyksiä.

Arkikielessä toimeentulo substantiivina toimii tavallisimmin sanan elantoon viit- taavalla merkityskentällä, mutta *keskinäinen* määreenä mutkistaa tätä totunnaista merkitystä muistuttamalla verbimuodon *tulla toimeen* välittämästä vuorovaikutteisudesta. Keskinäinen tuo siten näkyviin ja alleviivaa kaksoismerkityksen, jota *toimeentulo* kantaa jo itsessään. Esimerkiksi omakätisen ruoantuotannon harjoittaja voi kotitaloudes- saan tai yhteisössään tulla toimeen itse kasvattamallaan, pyytämillään ja keräilemillään ruokatuotteilla, tai ainakin nämä voivat enemmän tai vähemmän tukea hänen toi- meentuloaan sekä suoraan että vaihdannan kautta. Samalla omakätisessä ruoantuotannossa tullaan toimeen mitä erilaisimpien toisten toimijoiden *kesken*, aina naapu- reista veroviranomaisiin, maaperän mikrobeista mehiläispesiä nakuttaviin tikkoihin ja heikkenevästä Golf-virrasta yli rajojen liikkuviin pienhiukkasiin.

Keskinäinen toimeentulon määritelmänä siis tarkentaa toimeentulon suhteiden laatua suuntaamalla huomion toimeen tulijoiden välisiin keskinäisriippuvuuksiin. Tä- hän viittaa myös sanan semioottinen avaruus: *keskinäisen* lähimpiä synonyymejä ovat *molemmipuolinen* ja *vastavuoroinen*, ja englannin kielessä lähimpien vastineiden *mutual* ja *reciprocal* suomennoksina käytetään edellä mainittujen lisäksi *yhteistä* (MOT Sanakirjat 2022). Keskinäinen onkin aina jo jaettua pikemminkin kuin toimijoiden välille pai- kantuvaa, kanssakäymistä pikemmin kuin vuoroin vaikuttamista, jolloin etäisyys toi- mijoiden välillä lyhenee kohti olematonta. Siten tulkitsen, että määre kantaa myös viittausta yhteismuotoutumisen ontologioihin: se osoittaa suhteisiin, joissa niihin osalliset tulevat oleviksi (ks. Haraway 2008).

Omakätisen ruoantuotannon kaltaisen ihmislähtöisen toiminnan kontekstissa keskinäinen toimeentulo muistuttaa toiminnan harjoittajien perustavanlaatuisesta riippuvuudesta suhteessa sekä toisiin ihmisiin että ei-inhimilliseen maailmaan, mutta samalla se kertoo toiminnalla olevan väistämättömiä vaikutuksia toisten elinehtoihin. Tutkimuksen osajulkaisuissa olen lähestynyt tätä toimeentulon suhteisuutta eri tavoin

eettisenä kysymyksenä. Ensimmäisessä osajulkaisussa esitän, että osa ruoantuotannon tulevaisuuteen suuntaavaa relationaalista etiikkaa on sitoutuminen keskinäiseen toimeen tulemiseen (Hyvärinen 2017, 38), johon pohjaten määrittelen toisessa osajulkaisussa keskinäisen toimeentulon viittaavan materiaalisen toimeentulon ja monilajisen relationaalisen etiikan yhteenkietoutumiseen (Hyvärinen 2019, 366, alaviite 1). Kolmannessa osajulkaisussa muotoilen, että keskinäisessä toimeentulossa ”materiaalisten tarpeiden tyydyttäminen ja monilajisten verkostojen muodostuminen eettis-poliittisine kysymyksineen kietoutuvat erottamattomasti yhteen” (Hyvärinen 2020b, 33).

Osajulkaisujen eri tavoin painottuneita määritelmiä yhdistää se, että keskinäinen toimeentulo ei näyttäydy niissä tiukan normatiivisena käsitteenä, vaan pikemminkin se avaa tilaa kysymyksille ja neuvotteluille siitä, miten elinehtojen uusintaminen on samaan aikaan eläviä suhteita niihin, jotka ovat tässä toiminnassa osallisia. Moninaisten talouksien ja feminististen postantroposentristen lähestymistapojen eettisiä näkökulmia soveltaen esitänkin, että keskinäisen toimeentulon etiikka on herkkyyden kasvattamista elinehtoja tilanteisesti ja paikantuneesti määrittävien keskinäisriippuvuuksien tunnistamiseen ja vastuun kantamista näiden suhteiden jatkuvuuksista ja jatkumattomuuksista. Kolmannessa osajulkaisussa näitä eettisiä lähtökohtia ilmentää keskinäisen toimeentulon määrittäminen erona suhteessa plantaasimaisille talouksille tyypilliseen inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden tyypistämiseen tuotannossa hyödynnettäviksi resursseiksi (Hyvärinen 2020b, 33, 38).

Toimeentulon suhteet eivät ole lähtökohtaisesti harmonisia ja viattomia vaan aina mahdollisesti ristiriitaisia ja jännitteisiä: koska elämä perustuu jatkuvaan eliöiden väliseen aineenvaihduntaan tai arkisemmin syömiseen, elämän ylläpitäminen on aina myös sen tukahduttamista tai suoranaista tuhoamista (Haraway 2008, ks. myös Miller 2019, 168–169). Keskinäisen toimeentulon käsite tunnistaa tämän elämän keskinäisriippuvuuden eettisen hankaluuden ja tuo sen äärelle mutta ei auta ratkaisemaan tai ylittämään sitä yhdenmukaisilla tai yleispätevillä tavoilla. Tässäkin käsite heijastelee juurisanansa arkisia merkityksiä: toimeen tuleminen toimintana ei rajoitu tietyntyypisiin suhteisiin toimijoiden välillä vaan viittaa laveammin arkiseen yhteiselo – ajan ja tilan usein väistämättömään mutta tunnistettuun jakamiseen toisten kanssa. Kuten elinehtojen uusintamisessa, toimeentulon tapa tai luonne jää tälläkin merkityskentällä avoimeksi: jonkin tai jonkun kanssa toimeen tuleminen ei edellytä sopusointua mutta ei viittaa myöskään eripuraan. Keskinäinen toimeentulo ilmentääkin talouden moninaisten eettisten hankaluuksien kanssa pysyttelyn välttämättömyyttä eli niiden ratkaisemattomuuden hyväksymistä ja toimintaa siitä huolimatta (ks. Haraway 2016).

Tutkimuksen käsitteellinen työ on perustunut omakätisten ruoantuotannon käytäntöjen paikantuneeseen analyysiin. Keskinäinen toimeentulo käsitteenä on siten tullut olevaksi suhteessa tiettyihin arkisiin monilajisen talouden tekemisen tapoihin. Vaikka koen, että käsite onnistuu kuvaamaan omakätisen ruoantuotannon eettistä dynamiikkaa edellä esittelemilläni tavoilla, sen avaamat – ja sulkemat – mahdollisuudet ymmärtää ja tuottaa monilajisia talouksia tätä empiiristä kontekstia laajemmin jäävät jatkotutkimuksen aiheeksi. Lisäksi käsitteen kielellisten ulottuvuuksien, sen kääntämisen ja kääntymättömyyden pohdinta jää tässä tutkimuksessa vasta itämään. Kaikessa keskeneräisyydessäänkin keskinäisen toimeentulon käsitteen muotoileminen ja sen toimivaksi tekeminen on performatiivinen poliittinen teko, joka järjestää todellisuutta mukaisekseen. Siten talous tulee tämän tutkimuksen myötä pieniltä osin olevammaksi eettisesti latautuneina ehtojen uusintamisen käytäntöinä monilajisissa verkostoissa.

LÄHTEET

- Adkins, Lisa (2002) Reflexivity and the politics of qualitative research. Teoksessa May, T. (toim.) *Qualitative Research in Action*, 332–348. Sage, Lontoo.
- Alaimo, S. (2016) Nature. Teoksessa Disch, L. & Hawkesworth, M. (toim.) *The Oxford Handbook of Feminist Theory*, 530–550. Oxford University Press, New York.
- Alaimo, S. & Hekman, S. (2008) *Material Feminisms*. Indiana University Press, Bloomington.
- Alasuutari, P. (2004) Yhteiskuntatutkimuksen etiikasta. Teoksessa Räsänen, P., Anttila, A.-H. & Melin, H. (toim.) *Tutkimus menetelmien pyörteisä. Sosiaalitutkimuksen lähtökohdat ja valinnat*, 15–28. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Ahmed, S. (2017) *Living a feminist life*. Duke University Press, Durham.
- Alcoff, L. & Potter, E. (1993) Introduction: When Feminisms Intersect Epistemology. Teoksessa Alcoff, L. & Potter, M. (toim.) *Feminist epistemologies*, 1–14. Routledge, New York.
- Alhojärvi, T. (2015) Talouden pedagogisoinnista: luonnostelua vastuun ottamiseksi performatiivisesta taloustiedosta. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 16, 145–164.
- Alhojärvi, T. (2017) Yllättymisiä: Antroposkenen paranoia ja tiedon tilanteinen ongelma. *Tiede ja Edistys* 1/2017, 36–56.
- Alhojärvi, T. (2021) For Postcapitalist Studies: Inheriting Futures of Space and Economy. *Nordia Geographical Publications* 50:2, 1–230.
- Alhojärvi, T. & Bruun, O. (2013) Ajattelua perunan kanssa. Moninaisten talouksien ja ei-inhimillisen toimijuuden haasteita poliittiselle taloustieteelle. Teoksessa Eskelinen, T. & Heikkilä, S. (toim.) *Talous ja arvo*, 174–209. SoPhi, Jyväskylä.
- Alhojärvi, T. & Hyvärinen, P. (2020) Translating diverse economies in the Anglocene. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 467–474. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Althusser, L. (1969) *For Marx*. Penguin, Harmondsworth.
- Antão, L. H., Weigel, B., Strona, G., Hällfors, M., Kaarlejärvi, E., Dallas, T., Opedal, Ø. H., Heliölä, J., Henttonen, H., Huitu, O., Korpimäki, E., Kuussaari, M., Lehikoinen, A., Leinonen, R., Lindén, A., Merilä, P., Pietiäinen, H., Pöyry, J., Salemaa, M., Tonteri, T., Vuorio, K., Ovaskainen, O., Saastamoinen, M., Vanhatalo, J., Roslin, T & Laine, A.-L. (2022) Climate change reshuffles northern species within their niches. *Nature Climate Change* 2022.
- Bargh, M. (2020) Indigenous finance: treaty settlement finance in Aotearoa New Zealand. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 362–369. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Barron, E. (2015) Situating wild product gathering in a diverse economy: Negotiating ethical interactions with natural resources. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 173–193. University of Minnesota Press, Minneapolis.

- Barron, E. (2018) Who Values what Nature? Constructing Conservation Values with Fungi. Teoksessa Lave, R., Biermann C, Lane S. N. (toim.) *The Palgrave Handbook of Critical Physical Geography*, 373–392. Palgrave Macmillan, Lontoo.
- Barron, E. & Hess, J. (2020) Non-human 'labour': the work of Earth Others. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 163–169. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Beacham, J. D. (2018) *Spaces of difference, spaces of possibility? An exploration of Alternative Food Networks (AFNs) in the austerity foodscape of the United Kingdom*. Väitöskirja. Lancaster University, Lancaster.
- Bell, S., Fox-Kämper, R., Keshavarz, N., Benson, M., Caputo, S., Noori, S. & Voigt, A. (toim.) (2016) *Urban Allotment Gardens in Europe*. Routledge, Lontoo.
- Bennett, J. (2007) Edible Matter. *New Left Review* 45, 133–145.
- Bennett, J. (2010) *Vibrant matter: a political ecology of things*. Duke University Press, Durham & Lontoo.
- Bilò, B. M. & Bonifazi, F. (2009). The Natural History and Epidemiology of Insect Venom Allergy: Clinical Implications. *Clinical and Experimental Allergy* 39:10, 1467–1476.
- Daly, M. (2000) Paid work, unpaid work and welfare. Towards a framework for studying welfare state variation. Teoksessa Boje, T. P. & Leira, A. (toim.) *Gender, Welfare State and the Market: Towards a New Division of Labour*, 3–21. Routledge, Lontoo.
- Borgnäs K., Eskelinen T., Perkiö J. & Warlenius R. (2015) *The Politics of Ecosocialism: Transforming Welfare*. Routledge, Lontoo.
- Braidotti R. (2002) *Metamorphoses: Towards a Materialist Theory of Becoming*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Braidotti, R. (2013) *The Posthuman*. Polity Press, Cambridge.
- Braidotti, R. (2016) Posthuman Feminist Theory. Teoksessa Disch, L. & Hawkesworth, M. (toim.) *The Oxford Handbook of Feminist Theory*, 673–698. Oxford University Press, Oxford.
- Braidotti, R. (2018) *Posthuman Knowledge*. Polity Press, Cambridge.
- Braun, J. & Beckie, M. (2014) Against the Odds: The Survival of Traditional Food Knowledge in a Rural Alberta Community. *Canadian Food Studies* 1:1, 54–71.
- Burke, B. J. & Shear, B. (2014). Introduction: engaged scholarship for non-capitalist political ecologies. *Journal of Political Ecology* 21, 127–144.
- Butler, J. (2006) *Hankala sukupuoli: feminismi ja identiteetin keumous*. Käännös Pulkkinen, T. & Rossi, L.-M. Gaudeamus, Helsinki.
- Callon, M. (2007) What Does It Mean to Say That Economics Is Performative? Teoksessa MacKenzie D., Muniesa F. & Siu L. (toim.) *Do Economists Make Markets? On the Performativity of Economics*, 311–357. Princeton University Press, Princeton.
- Cameron, J. (2010) Business as usual or economic innovations? Work, markets and growth in community and social enterprises. *Third Sector Review* 16:2, 93–108.
- Cameron, J. (2015) Enterprise Innovation and Economic Diversity in Community Supported Agriculture: Sustaining the Agricultural Commons. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 53–71. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Cameron, J., Gibson, K. & Hill, A. (2014) Cultivating hybrid collectives: research methods for enacting community food economies in Australia and the Philippines. *Local Environment* 19:1, 118–132.

- Cameron J., Manhood C. & Pomfrett J. (2011) Bodily learning for a (climate) changing world: registering differences through performative and collective research. *Local environment* 16:6, 493–508.
- Chevalier, J. M. & Buckles, D. J. (2013) *Participatory Action Research: Theory and Methods for Engaged Inquiry*. Routledge, Lontoo.
- Clough, P. T. & Halley, J. (2007) *The Affective Turn*. Duke University Press, Durham & Lontoo.
- Community Economies Research Network (2022) *Recent publications compilation: from 2016, as at April 2022*. Julkaisematon lähde. 11.4.2022.
- Dall’Alba, G. (2018) Reframing Expertise and Its Development: A Lifeworld Perspective. Teoksessa Ericsson, K. A., Hoffman, R. R., Kozbelt, A. & Williams, A. M. (toim.) *The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance*, 33–39. Cambridge University Press, Cambridge.
- Deleuze, G. & Guattari, F. (1987) *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Käännös Massumi, B. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Dixon J. (2011) Diverse food economies, multivariant capitalism, and the community dynamic shaping contemporary food systems. *Community Development Journal*. 46:S1, i20–i35.
- Dodds, G. B. & Pollard, J. (2020) Islamic finance: diversity within difference. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 346–353. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Dombroski, K. (2020) Caring labour: redistributing care work. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 154–162. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Dombroski, K., Healy, S. & McKinnon, K. (2019) Care-full Community Economies. Teoksessa Bauhardt, C. & Harcourt, W. (toim.) *Feminist Political Ecology and the Economics of Care: In Search of Economic Alternatives*, 99–115. Routledge, Abingdon & New York.
- Drake, L. (2019) Surplus labor and subjectivity in urban agriculture: Embodied work, contested work. *Economic Geography* 95:2, 179–200.
- Elomäki, A., & Ylöstalo, H. (2021) Feministisempää poliittisen talouden tutkimusta. *Politiinen talous*, 8:1.
- Eskelinen, T. (2018) Social space for self-organising: An exploratory study of timebanks in Finland and in the UK. *Nordic Journal of Social Research* 9, 89–109.
- Eskelinen, T. (2020) The conception of value in community economies. Teoksessa Eskelinen, T., Hirvilampi, T. & Venäläinen, J. (toim.) *Enacting Community Economies Within a Welfare State*, 23–46. MayFly Books, Colchester.
- Eskelinen, T. & Heikkilä, S. (toim.) (2013) *Talous ja arvo*. SoPhi, Jyväskylä.
- Eskelinen, T., Hirvilampi, T. & Venäläinen J. (2020) Introduction: Community economies and social transformation with, within and beyond the welfare state. Teoksessa Eskelinen, T., Hirvilampi, T. & Venäläinen, J. (toim.) *Enacting Community Economies Within a Welfare State*, 1–21. MayFly Books, Colchester.
- Erdem, E. (2020) Free universities as academic commons. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 316–322.. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Ettorre, E. (2017) *Autoethnography as feminist method: sensitising the feminist T?* Routledge, Lontoo.

- Evans, J. & Jones, P. (2011) The walking interview: Methodology, mobility and place. *Applied Geography* 31:2, 849–858.
- Federici, S. (2012) *Revolution at point zero : housework, reproduction, and feminist struggle*. PM Press, Oakland.
- Fingerroos, O. (2003) Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. *Elore* 10:2.
- Fingerroos, O. & Jouhki, J. (2018) Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: metodi monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia. Teoksessa Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (toim.) *Moniulotteinen etnografia*, 79–108. Ethnos ry, Helsinki.
- Folbre, N. (2006) Measuring care: Gender, empowerment, and the care economy. *Journal of Human Development* 7:2, 183–199.
- Fregonese, S. (2017), English: Lingua franca or disenfranchising? *Fennia* 195:2, 194–196.
- Friedmann, H. (2000) Circles of Growing and Eating: The Political Ecology of Food and Agriculture. Teoksessa Grew, R. (toim.) *Food In Global History*, 33–57. Westview Press, Boulder.
- Gan, E. (2021) Diagrams: Making Multispecies Temporalities Visible. Teoksessa Ballesterio, A. & Winthereik, B. R. (toim.) *Experimenting with ethnography : a companion to analysis*, 106–122. Duke University Press, Durham.
- Geertz, C. (1973) *The Interpretation of Cultures*. Basic Books, New York.
- Gibson, K. (2020) Collectively performed reciprocal labour: reading for possibility. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 170–178. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Gibson, K., Astuti, R., Carnegie, M., Chalernphon, A., Dombroski, K., Haryani, A. R., Hill, A., Kehi, B., Law, L., Lyne, I., McGregor, A., McKinnon, K., McWilliam, A. Miller, F., Ngin, C., Occeña-Gutierrez, D., Palmer, L., Placino, P., Rampengan, M. Than, W. L. L., Wianti, N. I., Wright S. & Seeds of Resilience Research Collective (2018), Community economies in Monsoon Asia: Keywords and key reflections. *Asia Pacific Viewpoint* 59:1, 3–16.
- Gibson, K., Cahill, A. & McKay, D. (2015) Diverse Economies, Ecologies, and Ethics: Rethinking Rural Transformation in the Philippines. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 194–224. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Gibson-Graham, J. K. (2003) An ethics of the local. *Rethinking Marxism*, 15:1, 49–74.
- Gibson-Graham, J. K. (2006a) *The End of Capitalism (As We Knew It). A Feminist Critique of Political Economy*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Gibson-Graham, J. K. (2006b) *A Postcapitalist Politics*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Gibson-Graham, J. K. (2008) Diverse economies: performative practices for 'other worlds'. *Progress in Human Geography* 32:5, 613–632.
- Gibson-Graham, J.K. (2010) A feminist project of belonging for the Anthropocene. *Gender, Place and Culture* 18:1, 1–21.
- Gibson-Graham (2014a) Being the Revolution, or, How to Live in a “More-Than-Capitalist” World Threatened with Extinction. *Rethinking Marxism* 26:1, 76–94.
- Gibson-Graham, J. K. (2014b) Rethinking the Economy with Thick Description and Weak Theory. *Current Anthropology* 55:S9, S147–S153.
- Gibson-Graham, J. K. (2020) Reading for economic difference. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 476–485. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.

- Gibson-Graham, J. K., Cameron, J., Dombroski, K., Healy, S., Miller, E. & Community Economies Collective (2018) *Cultivating Community Economies*. Next System Project. <<https://thenextsystem.org/cultivating-community-economies>> 3.3.2018.
- Gibson-Graham, J. K., Cameron, J. & Healy, S. (2013) *Take Back the Economy. An Ethical Guide for Transforming Our Communities*. University of Minnesota Press: Minneapolis.
- Gibson-Graham, J. K., Cameron, J., Healy, S. & Talvikallio, E. (2019) *Elävä talous. Yhteisen tulevaisuuden toimintaopas*. Vastapaino, Tampere.
- Gibson-Graham, J. K. & Dombroski, K. (2020) Introduction to The Handbook on Diverse Economies: inventory as ethical intervention. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 1–24. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Gibson-Graham, J. K. & Miller, E. (2015) Economy as Ecological Livelihood. Teoksessa Gibson, K., Rose, D. B. & Fincher, R. (toim.) *Manifesto for the Living in the Anthropocene*, 7–16. Punctum Books, New York.
- Gibson-Graham, J. K. & Roelvink, G. (2010) An economic ethics for the Anthropocene. *Antipode* 41:1, 320–346.
- Goodman D., DuPuis E. M. & Goodman M. K. (2012) *Alternative food networks: knowledge, practice, and politics*. Routledge, Abingdon.
- Gordon, R. (2016) Radical Openings: Hegemony and the Everyday Politics of Community Economies. *Rethinking Marxism* 28:1, 73–90.
- Gouse, M., Sengupta, D., Zambrano, P. & Falck Zepeda J. (2016) Genetically Modified Maize: Less Drudgery for Her, More Maize for Him? Evidence from Smallholder Maize Farmers in South Africa. *World Development* 83, 27–38.
- Grasseni, C. (2020) Direct food provisioning: collective food procurement. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 223–229. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Grosz, E. (1990) *Jacques Lacan: a feminist introduction*. Taylor and Francis, Hoboken.
- Grosz, E. (1995) *Space, Time, and Perversion: Essays on the Politics of Bodies*. Routledge, New York.
- Haila, Y., Jakonen, M., & Toivanen, T. (2019) Ympäristö talouskriittikin perustana: näkökulmien moninaisuus. *Tiede & Edistys* 44:2, 85–86.
- Hannikainen, M. (2018) Rakennemuutos ja hyvinvointivaltio 1900-2000. Teoksessa Haapala, P. (toim.) *Suomen rakennehistoria. Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen (1400–2000)*, 170–209. Vastapaino, Tampere.
- Haraway, D. (1988) Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies* 14:3, 575–599.
- Haraway, D. (1991) *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature*. Free Association, Lontoo.
- Haraway, D. (1992) *Primate Visions: Gender, Race, and Nature in the World of Modern Science*. Verso, Lontoo.
- Haraway, D. (2003) *Companion Species Manifesto. Dogs, People, and Significant Otherness*. Prickly Paradigm Press, Chicago.
- Haraway, D. (2008) *When Species Meet*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Haraway, D. (2016) *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press, Durham.
- Haraway, D. & Tsing, A. (2019) Reflections on the Plantationocene. A conversation moderated by Gregg Mitman. *Edge Effects*.

- Harding, S. (2016) *Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women's Lives*. Cornell University Press, Ithaca.
- Harmaala, M-M., Toivola, T., Faehnle, M. E., Manninen, P., Mäenpää, P. A., & Nylund, M. (2017). *Jakamistalous*. Alma Talent, Helsinki.
- Harris, E. (2009) Neoliberal subjectivities or a politics of the possible? Reading for difference in alternative food networks. *Area* 41:1, 55–63.
- Hartigan, J. (2021) Knowing Animals: Multispecies Ethnography and the Scope of Anthropology. *American anthropologist* 123:4, 846–860.
- Healy, S. (2018). Basic Income and Post-Capitalist Imaginaries: From Surplus Humanity to Humanity's Surplus. *Arena* 51/52.
- Healy, S. (2015) Biofuels, Ex-felons, and Empower, a Worker-Owned Cooperative: Performing Enterprises Differently. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 98–126. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Healy S., Chitranshi B., Diprose G., Eskelinen T., Madden A., Santala I. & Williams, M. Planetary Food Commons and Postcapitalist Post-COVID Food Futures. *Development* 63:2-4, 277–284.
- Helander, M., Saloniemi, I. & Saikkonen, K. (2012) Glyphosate in Northern Ecosystems. *Trends in Plant Science* 17, 569–574.
- Hellermann, M. (2017) Gardening on the Fringes: A Case Study at City Tech. *Food, Culture & Society* 20:4, 651–669.
- Hey, M. (2019) Fermentation and the Possibility of Reimagining Relationality. Teoksessa Parker, B., Brady, J., Power, E. & Belyea, S. (toim.) *Feminist Food Studies: Intersectional Perspectives*, 249–268. Canadian Scholars, Toronto.
- Hill, A. (2014) *Growing community food economies in the Philippines*. Väitöskirja. Australian National University, Canberra.
- Hirvilammi, T. (2015) *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten keksymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
- Hirvilammi, T. & Joutsenvirta, M. (2020) Diverse work practices and the role of welfare institutions Teoksessa Eskelinen, T., Hirvilammi, T. & Venäläinen, J. (toim.) *Enacting Community Economies Within a Welfare State*, 47–70. MayFly Books, Colchester.
- Hochschild, A. R. (1989) *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. Viking, New York.
- Holt-Giménez, E. (2017) *A Foodie's Guide to Capitalism: Understanding the Political Economy of What We Eat*. Monthly Review Press, New York.
- Hosseini, C. S. (2020) Rotating savings and credit associations: mutual aid financing. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 354–361. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Houtbeckers, E. (2019) Land in transition: the role of land for Finnish households striving for self-sufficiency. *Nordia Geographical Publications* 47:5, 75–84.
- Houtbeckers, E. & Kallio, G. (2019) Talous käytäntöteoreettisesti : kotitalouksien omaehtoisen ruuanhankinta taloutta koskevan tiedon lähteenä. *Tiede & Edistys* 2/2019, 150–169.
- Huron, A. (2018) *Carving out the Commons: Tenant Organizing and Housing Cooperatives in Washington, D.C.* University of Minnesota Press, Minneapolis.

- Huttunen, L. & Homanen, R. (2017) Etnografinen haastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*, 131–152. Vastapaino, Tampere.
- Hyvärinen, P. (2017) Ruoantuotannon ristiriitoja rikkaruohonjuuritasolla. Kitkeminen työnä, tiedontuotantona ja tulevaisuuksien tekemisenä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 30:2, 35–48.
- Hyvärinen, P. (2019) Beekeeping Expertise as Situated Knowing in Precarious Multispecies Livelihoods. *Sociologia* 59:4, 365–381.
- Hyvärinen, P. (2020a) Building Upon, Extending Beyond: Small-Scale Food Production Within a Nordic Welfare State. Teoksessa Eskelinen, T., Hirvilampi, T. & Venäläinen, J. (toim.) *Enacting Community Economies Within a Welfare State*, 71–94. MayFly Books, Colchester.
- Hyvärinen, P. (2020b) Sienestystä pohjoisilla puupelloilla: metsien moninaiset taloudet ja plantaasiosentrismien ongelma. *Alue ja Ympäristö* 49:2, 22–43.
- Häkkinen, K. (2004) *Nyky-suomen etymologinen sanakirja*. WSOY, Helsinki.
- Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (2018) Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa Hämeenaho, P. & Koskinen-Koivisto, E. (toim.) *Moninlotteinen etnografia*, 7–31. Ethnos ry, Helsinki.
- Ingold, T. & Vergunst, J. L. (2008) *Ways of walking: ethnography and practice on foot*. Ashgate, Aldershot.
- Irni, S., Meskus, M. & Oikkonen, V. (2014) Teknotieteen, sukupuolen ja materiaalisuuden muunnelmat. Teoksessa Irni, S., Meskus, M. & Oikkonen, V. (toim.) *Muokattu elämä: teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*, 7–48. Vastapaino, Tampere.
- Jehlička, P., Ančić, B., Daněk, P. & Domazet, M. (2021) Beyond hardship and joy: Framing home gardening on insights from the European semi-periphery. *Geoforum* 126:1, 150–158.
- Jehlička, P. & Daněk, P. (2017) Rendering the Actually Existing Sharing Economy Visible: Home-Grown Food and the Pleasure of Sharing. *Sociologia ruralis* 57:3, 274–296.
- Jehlička, P., Kostecký, T. & Smith, J. (2013) Food self-provisioning in Czechia: Beyond coping strategy of the poor: A response to Alber and Kohler's "Informal food production in the enlarged European Union" (2008). *Social Indicators Research* 111:1, 219–234.
- Johanisova, N., Sovová, L. & Fraňková, E. (2020) Eco-social enterprises: ethical business in a post-socialist context. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 65–73. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Jokinen, E. (2005) *Aikuisten arki*. Gaudeamus, Helsinki.
- Julkunen, R. (2017) *Muuttuvat hyvinvointivaltiot. Eurooppalaiset hyvinvointivaltiot reformoitavina*. SoPhi, Jyväskylä.
- Juvonen, T. (2017) Sisäpiirihaastattelu. Teoksessa Hyvärinen, M., Nikander, P. & Ruusuvuori, J. (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*, 398–410. Vastapaino, Tampere.
- Kennedy, M. (2020) A Slow Food commons: cultivating conviviality across a range of property forms. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 308–315. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Kettunen, P. (2012) Reinterpreting the Historicity of the Nordic Model. *Nordic Journal of Working Life Studies* 2:4, 21–43.

- Kingston, A. K. (2020) Feminist Research Ethics: From Theory to Practice. Teoksessa Iphofen, R. (toim.) *Handbook of Research Ethics and Scientific Integrity*, 531–549. Springer International Publishing, Cham.
- Kirksey, S. E. & Helmreich, S. (2010) The Emergence of Multispecies Ethnography. *Cultural Anthropology* 25:4, 545–576.
- Kirksey, E., Schuetze, C. & Helmreich, S. (2014) Introduction. Teoksessa Kirksey, E. (toim.) *The Multispecies Salon*, 1–24. Duke University Press, Durham & Lontoo.
- Kivinen, S., Rasmus, S., Jylhä, K. & Laapas, M. (2017) Long-Term Climate Trends and Extreme Events in Northern Fennoscandia (1914–2013). *Climate* 5:16.
- Klocker, N., Dun., O., Head, L. & Gopal, A. (2019) Exploring migrants' knowledge and skill in seasonal farm work: more than labouring bodies. *Agriculture and Human Values* 37:2, 463–478.
- Knezevic, I. & Marshman, J. (2021) What's in a name? Challenging the commodification of pollination through the diverse economies of 'Bee Cities'. *Journal of Political Ecology* 28:1, 124–145.
- Knudsen, B. T. & Jerne, C. (2019) Oplevelsesøkonomi og begivenhedskultur. Teoksessa Schiermer, B. & Eriksson, B. (toim.) *Ny Kulturteori*, 169–196. Hans Reitzels, Kööpenhamina.
- Koivula, M. & Vanha-Majamaa, I. (2020) Experimental evidence on biodiversity impacts of variable retention forestry, prescribed burning, and deadwood manipulation in Fennoscandia. *Ecological Processes* 9:11.
- Koivunen, T. & Toivo, M. (2012) Peruna – ekologinen lähiruoka. *Maaseudun uusi aika* 2/2012, 37–47.
- Koivusilta, L., Vaarno, J., Marttunen, K., Hynynen, A., Nieminen, T., Niemi, J. K., Harjunpää, N., Vuorenmaa, E. & Mäki, M. (2018) *Kotitarveviljely ja hyötyeläimet Suomessa ja kotitarvetuotantoon vaikuttavat tekijät*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 49/2018. Luonnonvarakeskus, Helsinki.
- Koli, E. (2019) *"On käsityönä tehty ja on ekologista": lähiruokatuottajien näkemyksiä lähiruoan tulevaisuudesta*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Kortekallio, K., Niskavaara, M., Ouramo, H., Raipola, J., Salmela, T., Tervonen, A. & Karkulehto, S. (2020) Ehdotus ihmistä suhteellistavaksi sanastoksi. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 17:4, 82–95.
- Koskinen, U. (2019) *Suomessa selviytymisen historiaa: kivikaudelta keskiajalle ja 1900-luvun alkuun*. 2. p. Into, Helsinki.
- Kulusjärvi, O. (2019) Towards a poststructural political economy of tourism. *Nordia Geographical Publications* 48:3, 1–85.
- Kurppa, S., Kotro, J., Heikkilä, L., Reinikainen, A., Timonen, K., Peltola, R. & Manninen, O. (2015) *Arktinen ruoantuotanto – Taustaselvitys ja kiteytysmatriisi*. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 47/2015. Luonnonvarakeskus, Helsinki.
- Kusenbach, M. (2003) Street phenomenology: The go-along as ethnographic research tool. *Ethnography* 4:3, 455–485.
- Kuula, A. (2011) *Tutkimusetiikka: aineistojen bankinta, käyttö ja säilytys*. 2. p. Vastapaino, Tampere.
- Kylli, R. (2021) *Suomen ruokahistoria: suolalibasta sushiin*. Gaudeamus, Helsinki.
- Laclau, E. & Mouffe, C. (1985) *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. Verso, Lontoo.
- Lal, R. (2020) Home gardening and urban agriculture for advancing food and nutritional security in response to the COVID-19 pandemic. *Food security* 12:4, 871–876

- Latimer, J. & Miele, M. (2013) Naturecultures? Science, Affect and the Non-human. *Theory, Culture & Society* 30:7–8, 5–31.
- Latour, B. (1993) *We Have Never Been Modern*. Käännös Porter, C. Harvard University Press, Cambridge.
- Latour, B. (2004) How to Talk About the Body? the Normative Dimension of Science Studies. *Body & Society* 10:2–3, 205–229.
- Latour, B. (2007) *Reassembling the Social: An Introduction to Actor Network Theory*. Oxford University Press, Oxford.
- Laurinkari, J. (2010) *Yhteisötalous hyvinvoinnin tukena*. Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry, Helsinki.
- Law, J. (2004) *After Method: Mess in Social Science Research*. Routledge, Lontoo.
- Law, J. & Urry, J. (2004) Enacting the social. *Economy and Society* 33:3, 390–410.
- Lien, M. E. & Pålsson, G. (2021) Ethnography Beyond the Human: The ‘Other-than-Human’ in Ethnographic Work. *Ethnos* 86:1, 1–20.
- Linjama, T. & Kainulainen, P. (toim.) (2015). *Kobtuus vaarassa. Onnen aikoja rajallisella planeetalla*. Kirjokansi, Joensuu.
- Lonkila, A. (2021) Care-full research ethics in multispecies relations on dairy farms. *Cultural geographies* 28:3, 479–493.
- Lozanski, K. & Baumgartner, K. (2022) Local gastronomy, transnational labour: farm-to-table tourism and migrant agricultural workers in Niagara-on-the-Lake, Canada. *Tourism Geographies* 24:1, 73–95.
- Lyne, I. (2017) *Social enterprise and community development: Theory into practice in two Cambodian villages*. Väitöskirja. Western Sydney University, Sydney.
- Lyne, I & Madden, A. (2020) Enterprising new worlds: social enterprise and the value of repair. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 74–81. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Lähde, V. (2018) Joka päivä on ylikulutuspäivä. BIOS. 31.7.2018 <<https://bios.fi/joka-paiva-on-ylikulutuspaiva/>> 2.2.2022.
- Maaseudun tulevaisuus (2022) Miljoona suomalaista aikoo lisätä kotitarveviljelyä, naiset ovat miehiä innokkaampia. 17.5.2022 <<https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/uutiset/b18274cc-5de9-4fd7-94a9-f437ae6f3769>> 17.5.2022.
- Madden, R. (2014) Animals and the Limits of Ethnography. *Anthropoöös.* 27:2, 279–293.
- Magdoff, F. & Tokar, B. (2010) *Agriculture and food in crisis conflict, resistance, and renewal*. Monthly Review Press, New York.
- Marcus, G. E. (1995) Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-Sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology* 24, 95–117.
- Markkola, P. (2004) *Suomen maatalouden historia 3. Suurten muutosten aika: jälleenrakennuskaudesta EU-Suomeen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki
- McKinnon, K. (2020) Framing essay: the diversity of labour. Teoksessa Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 116–128. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- McLean, H. (2021) Spaces for Feminist Commoning? Creative Social Enterprise’s Enclosures and Possibilities. *Antipode* 53:1, 242–259.
- Merrick, H. (2017) Naturecultures and Feminist Materialism. Teoksessa MacGregor, S. (toim.) *Routledge Handbook of Gender and Environment*, 101–114. Routledge, Lontoo.
- Miller, E. (2013) Community Economy: Ontology, Ethics, and Politics for Radically Democratic Economic Organizing. *Rethinking Marxism* 25:4, 518–533.

- Miller, E. (2019) *Reimagining Livelihoods. Life beyond Economy, Society, and Environment*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Miller, E. (2020) More-than-human agency: from the human economy to ecological livelihoods. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 402–410. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Miller, E. & Gibson-Graham, J. K. (2019) Thinking with Interdependence: From Economy/Environment to Ecological Livelihoods. Teoksessa Zourazni, M. (toim.) *Thinking in the World: A Reader*, 313–340. Bloomsbury, Lontoo.
- Mol, A. (1999) Ontological Politics. A Word and Some Questions. *The Sociological review (Keele)* 47 (1_suppl), 74–89.
- Mol, A. (2021) *Eating in Theory*. Duke University Press, Durham.
- Moragues-Faus, A., Marsden, T., Adlerová, B. & Hausmanová, T. (2020) Building Diverse, Distributive, and Territorialized Agrifood Economies to Deliver Sustainability and Food Security. *Economic Geography* 96:3, 219–243.
- Morrow, O. (2014), *Urban homesteading: Diverse economies and ecologies of provisioning in Greater Boston*. Väitöskirja. Clark University, Worcester.
- Morrow, O. (2019) Sharing food and risk in Berlin's urban food commons. *Geoforum* 99, 202–212.
- Morrow, O. & Dombroski, K. (2015) Enacting post-capitalist politics through the sites and practices of social reproduction. Teoksessa Meehan K. & Strauss, K. (toim.) *Precarious Worlds: New Geographies of Social Reproduction*, 82–98. University of Georgia Press, Athens.
- Morrow, O. & Martin, D. G. (2019) Unbundling property in Boston's urban food commons. *Urban geography* 40:10, 1485–1505.
- MOT Sanakirjat [verkkosanakirja] (2022) 31.3.2022.
- Newton, A. C., Johnson, S. N. & Gregory, P. J (2011) Implications of climate change for diseases, crop yields and food security. *Euphytica* 179:1, 3–18.
- Nimmo, R. (2015) Apiculture in the Anthropocene: Between Posthumanism and Critical Animal Studies. Teoksessa Human Animal Research Network Editorial Collective (toim.) *Animals in the Anthropocene: Critical Perspectives on Non-Human Futures*, 177–199. Sydney University Press.
- Nordlund, L. & Dorff, M. (2014) *Elämämme perusteista. Pohdintoja työstä, rahasta ja energiasta omavaraisen elämäkokemuksen valossa*. Palladium Kirjat, Siuro.
- North, P. (2018) *Alternative currency movements as a challenge to globalisation? A case study of Manchester's Local Currency Networks*. Routledge, Lontoo.
- Oldroyd, B. P. (1999) Coevolution While You Wait: Varroa Jacobsoni, a New Parasite of Western Honeybees. *Trends in Ecology and Evolution* 14:8, 312–315.
- Ollikainen, M. (2001) Ympäristötaloustiede: luonnontalouden ja kansantalouden yhteensovittamista. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 97:3, 393–397.
- Olsen, E. S. & Whittle, R. (2019) Transcending binaries: a participatory political ecology of the Faroese foodscape. *Nordia Geographical Publications* 47:5, 55–73.
- O'Neill, D. W., Fanning, A. L., Lamb, W. F. & Steinberger, J. K. (2018) A good life for all within planetary boundaries. *Nature Sustainability* 1, 88–95.
- Parker, B., Brady, J., Power, E. & Belyea, S. (toim.) (2019) *Feminist Food Studies: Intersectional Perspectives*. Canadian Scholars, Toronto.
- Pavlovskaya, M. (2015) Post-Soviet Welfare and Multiple Economies of Households in Moscow. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making*

- Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 269–295. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Pavlovskaya M., Borowiak, C., Safri, M., Healy, S. & Eletto, R. (2020) The place of common bond: Can credit unions make place for solidarity economy? *Annals of the American Association of Geographers* 110:4, 1278–1299.
- Peltonen, M. (2004) *Suomen maatalouden historia 2. Kasvun ja kriisien aika 1870-luvulta 1950-luvulle*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Pettorelli, N., Graham, N. A. J., Seddon, N., Maria da Cunha Bustamante, M., Lowton, M. J., Sutherland, W. J., Koldewey, H. J., Prentice, H. C., Barlow, J. (2021) Time to integrate global climate change and biodiversity science-policy agendas. *Journal of Applied Ecology*. 58:11, 2384–2393.
- Phillipson, R. & Skutnabb-Kangas, T. (1996) English only worldwide, or language ecology. *TESOL Quarterly* 30:3, 429–452.
- Piirainen, M. (2019) Kasvutarha – hyötyä, huwitusta ja siweyden tuntoa: Puutarhanhoito kansan kasvattajana 1860–1930-lukujen puutarhakirjoissa. *Elore* 26:1, 3–28.
- Plumwood, V. (1993) *Feminism and the Mastery of Nature*. Routledge, Lontoo.
- Plumwood, V. (2002) *Environmental culture: the ecological crisis of reason*. Routledge, Lontoo.
- Poe, M. R., LeCompte, J., McLain, R. & Hurley, P. (2014) Urban foraging and the relational ecologies of belonging. *Social & Cultural Geography* 15:8, 901–919.
- Potts, S. G., Biesmeijer, J. S., Kremen, C., Neumann, P., Schweiger, O. & Kunin, W. E. (2010) Global Pollinator Declines: Trends, Impacts and Drivers. *Trends in Ecology and Evolution* 25:6, 345–353.
- Pouta, E., Sievänen, T. & Neuvonen, M. (2006) Recreational Wild Berry Picking in Finland—Reflection of a Rural Lifestyle. *Society and Natural Resources* 19:4, 285–304.
- Pungas, L. (2019) Food self-provisioning as an answer to the metabolic rift: The case of ‘Dacha Resilience’ in Estonia. *Journal of Rural Studies* 68, 75–86.
- Puupponen, A. (2009) *Maasenturyrittäjä, verkostot ja paikallisuus. Tapaustutkimus pienimuotoisen elintarviketuotannon kestävydestä Keski-Suomessa*. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 374. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Puupponen, A., Paloviita, A., Kortetmäki, T., & Silvasti, T. (2017) Suomalaisen ruokaturvan ulottuvuudet. Sisällönanalyysi ruokaturvasta julkisissa asiakirjoissa. *Alue ja ympäristö* 45:1, 39–54.
- Puig de la Bellacasa, M. (2017) *Matters of Care: Speculative Ethics in More Than Human Worlds*. University of Minnesota Press, Minneapolis
- Pyyhtinen, O. (2016) *More-than-Human Sociology: A New Sociological Imagination*. Palgrave Macmillan, Lontoo.
- Rannikko, A., Aho, A., Korkatti, M. & Tiainen, S. (2017) Kokemuksia solidaarisuustalouden tekemisestä: Kulttuuriosuuskunta Laituri yhteistoiminnan opettelemisen tilana. *Sosiiaalipedagoginen aikakauskirja* 18, 72–84.
- Rantanen, P. & Valkonen, J. (2011). Ulkomaalaiset metsämarjanpoimijat Suomessa. <https://um.fi/documents/35732/48132/tutkimus_ulkomaalaiset_mets%C3%A4marjanpoimijat_pdf.pdf> 11.10.2019
- Resnick, S. & Wolff, R. (1987) *Knowledge and Class: a Marxian Critique of Political Economy*. University of Chicago Press, Chicago.
- Roelvink G. (2013) Rethinking Species-Being in the Anthropocene. *Rethinking Marxism* 25:1, 52–69.

- Roelvink, G. (2015) Performing posthumanist economies in the Anthropocene. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.), *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 225–243. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Roelvink, G. (2020) Framing essay: diverse economies methodology. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 453–466. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) (2015) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Roelvink, G. & Gibson-Graham, J. K. (2009), A postcapitalist politics of dwelling: Ecological humanities and community economies in conversation. *Australian Humanities Review* 46, 145–158.
- Rose, D. B. (2004) *Reports from a Wild Country: Ethics for Decolonisation*. UNSW Press, Sydney.
- Rose, D. B. (2011) *Wild dog dreaming love and extinction*. University of Virginia Press, Charlottesville.
- Russell, L. & Barley, R. (2020) Ethnography, ethics and ownership of data. *Ethnography* 21:1, 5–25.
- Safri, M. & Graham, J. (2015) International Migration and the Global Household. Performing Diverse Economies on the World Stage. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 244–268. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Salminen, A. (2015) Oma, vieras, vara. *Mustarinda* 4: Jälleenrakennus, 4–10.
- Sandström, V., Kauppi, P., Scherer, L., & Kastner, T. (2017) Linking country level food supply to global land and water use and biodiversity impacts: The case of Finland. *Science of Total Environment* 575, 33–40.
- Sarmiento, E. (2018) The affirming affects of entrepreneurial redevelopment: Architecture, sport, and local food in Oklahoma City. *Environment and planning A* 50:2, 327–349.
- Sato, C. & Tufuor, T. (2020) Migrant women’s labour: sustaining livelihoods through diverse economic practices in Accra, Ghana. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 186–193. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Schor, J. B. & Thompson, C. J. (2014) *Sustainable Lifestyles and the Quest for Plenitude: Case Studies of the New Economy*. Yale University Press, New Haven.
- Schupp, J. L. & Sharp, J. S. (2012) Exploring the social bases of home gardening. *Agriculture and human values* 29:1, 93–105.
- Sedgwick, E. K. (1993) *Tendencies*. Routledge, Lontoo.
- Sedgwick, E. K. (2003) *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Duke University Press, Durham.
- Shanthy, T. R. (2010) Gender Perspectives for Sustaining Sugarcane based Farming System. *Indian Research Journal of Extension Education* 10:1, 112–116.
- Sharp, E. (2016) (Intra-)Activity of Alternative Food: Performing a Hopeful Food Future. *Geopolitics, History, and International Relations* 8:2, 7–21.
- Sharp, E. (2018) *Enacting other foodworlds: affective food initiatives performing a care-full politics of difference*. Väitöskirja. University of Auckland, Auckland.
- Sherriff, G. (2009) Towards healthy local food: issues in achieving Just Sustainability. *Local Environment* 14:1, 73–92.
- Silvasti, T. (2010) *Maatilan varjossa. Rakennemuutoksen anatomiaa*. Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto, Helsinki.

- Silvasti, T. & Jakonen, M. (toim.) (2015) *Talouden uudet muodot*. Into, Helsinki.
- Slocum, R. (2007) Whiteness, Space and Alternative Food Practice. *Geoforum* 38:3, 520–533.
- Smith, D. E. (1987) *The Everyday World as Problematic: A Feminist Sociology*. Northeastern University Press, Boston.
- Snyder, R. & St. Martin, K. (2015) A Fishery for the Future: The Midcoast Fishermens' Association and the Work of Economic Being-in-Common. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 26–52. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Solantie, R. (2001). Suomen ilmaston erityispiirteitä. *Tieteessä tapahtuu* 19:3.
- Sondermann, M., Noori, S. & Certomà, C. (toim.) (2019) *Urban gardening and the struggle for social and spatial justice*. Project Muse, Baltimore.
- Sovová, L. (2020) *Grow, share or buy? Understanding the diverse economies of urban gardeners*. Väitöskirja. Wageningen University, Wageningen.
- Sorsa, V.-P. (2013). Mitä on poliittinen talous ja miksi sen tutkimusta tulee edistää?. *Poliittinen talous* 1:1, 66–80.
- Springgay, S. & Truman, S. E. (2018) *Walking methodologies in a more-than-human world: WalkingLab*. Routledge, Lontoo.
- St. Martin, K., Roelvink, G. & Gibson-Graham, J. K. (2015) Introduction. An Economic Politics of Our Times. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 1–25. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Suomen virallinen tilasto, SVT (2018) *Vapaa-ajan osallistuminen*. Tilastokeskus, Helsinki. <<http://www.stat.fi/til/vpa/index.html>>. 3.6.2020.
- Suoranta, J. & Rynnänen, S. (2014) *Taisteleva tutkimus*. Into, Helsinki.
- Swanson, H. A. (2017) Methods for Multispecies Anthropology: Thinking with Salmon Otoliths and Scales. *Social analysis* 61:2, 81–99.
- Takala, T., Lehtinen, A., Tanskanen, M., Hujala, T. & Tikkanen, J. (2019) The rise of multi-objective forestry paradigm in the Finnish print media. *Forest Policy and Economics* 106, 101973.
- Tayeb, W., Chaieb, I. & Hammami, M. (2011) Environmental Fate and Effects of 2,4-Dichlorophenoxyacetic herbicide. Teoksessa Piotrowski, K. D. (toim.) *Herbicides: Properties, Crop Protection and Environmental Hazards*, 161–187. Nova Science Publishers, New York.
- Tsing, A. L. (2013) More-than-Human Sociality: A Call for Critical Description. Teoksessa Hastrup, K. (toim.) *Anthropology and Nature*, 27–42. Routledge, New York.
- Tsing, A. L. (2015) *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton University Press, Princeton.
- Trauger, A. & Passidomo, C. (2012) Towards a post-capitalist politics of food: cultivating subjects of community economies. *ACME* 11:2, 282–303.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.
- Ulvila, M. & Pasanen, J. (toim.) (2009) *Sustainable Futures. Replacing Growth Imperative and Hierarchies with Sustainable Ways*. Ministry for Foreign Affairs in Finland, Helsinki.
- Vaara, M., Saastamoinen, O & Turtiainen, M. (2013) Changes in wild berry picking in Finland between 1997 and 2011. *Scandinavian Journal of Forest Research* 28:6, 586–595.
- Vainio, T. (toim.) (2000) *Naisten talouskirja*. Gaudeamus, Helsinki.

- Valtonen, A. & Viitanen, M. (2020) Ryhmäkeskustelut laadullisena tutkimusmetodina. Teoksessa Puusa, A., Juuti, P. & Aaltio, I. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*, 118–130. Gaudeamus, Helsinki.
- van der Ploeg, J. D. (2008) *The New Peasantries: Struggles For Sustainability in an Era of Empire and Globalization*. Earthscan, Lontoo.
- van Patter, L. E. & Blattner, C. (2020) Advancing Ethical Principles for Non-Invasive, Respectful Research with Nonhuman Animal Participants. *Society & animals* 28:2, 171–190.
- Vávra J, Megyesi, B., Duží, B., Craig, T., Klufová, R., Lapka, M. & Cudlínová, E. (2018) Food Self-provisioning in Europe: An Exploration of Sociodemographic Factors in Five Regions. *Rural sociology* 83:2, 431–461.
- Vehviläinen, M. (2014) Syömisen politiikka arjessa. Teoksessa Irni, S., Meskus, M. & Oikkonen, V. (toim.) *Muokattu elämä: teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*, 305–341. Vastapaino, Tampere.
- Vehviläinen, M. (2017) Practices of Modest Recuperation: Food, Situated Knowledge, and the Politics of Respect. *International Journal of Gender, Science and Technology* 9:2, 159–177.
- Venuti, L. (1995) *The translator's invisibility: a history of translation*. Routledge, Lontoo.
- Venäläinen, J. (2020) Self-organised online ridesharing as a 'transport commons' Teoksessa Eskelinen, T., Hirvilampi, T. & Venäläinen, J. (toim.) *Enacting Community Economies Within a Welfare State*, 117–142. MayFly Books, Colchester.
- Venäläinen, J., & Pöysä, J. (2017). Näkökulmia talouden tekemiseen. *Elore* 24:2.
- Waring, M. (1988) *If Women Counted. A New Feminist Economics*. Harper & Roy, New York.
- Watson, K. (2017) Alternative Economies of the Forest: Honey Production and Public Land Management in Northwest Florida. *Society & Natural Resources* 30:3, 331–346.
- Werner, K. (2015) Performing Economies of Care in a New England Time Bank and Buddhist Community. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 72–97. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Willman, K. (2015) Yhteisöllisen kaupunkiviljelyn keholliset merkitykset. *Alue ja Ympäristö*, 44:2, 30–44.
- WinklerPrins, A. M. G. A. (toim.) (2017) *Global urban agriculture: convergence of theory and practice between North and South*. CABI, Wallingford.
- Yandaarra & Gumbaynggirr Country, sis. Smith, A. S., Marshall, U. B., Smith, N., Wright, S., Daley, L. & Hodge, P. (2022) Ethics and consent in more-than-human research: Some considerations from/with/as Gumbaynggirr Country, Australia. *Transactions of the Institute of British Geographers* 47:3, 709–724.
- Ylitalo, M. (2008) Luontoisetuina gourmet-tason makuelämyksiä – Suuria alueittaisia eroja luonnon antimien keräämisessä. *Kuntapuntari* 1/2008 <https://www.stat.fi/artikkelit/2008/art_2008-05-08_002.html> 30.10.2018.
- Äijälä, O., Koistinen, A., Sved, J., Vanhatalo, K. & Väisänen, P. (toim.) (2019) *Metsänhoidon suosituksset*. Tapion julkaisuja. <https://tapio.fi/wp-content/uploads/2020/09/Metsanhoidon-suositukset_Tapio_2019.pdf> 11.1.2020.

LIITE 1 AINEISTOLIITE

Tutkimuksen aineisto koostuu kolmesta etnografisin menetelmin kerätystä kokonaisuudesta. Tässä aineistoliitteessä esittelen taulukkomuodossa aineistokokonaisuuksien osat, niiden laajuuden ja keruuajankohdat. Erittelen kunkin aineistokokonaisuuden kohdalta ensisijaiset ja tausta-aineistot ja kuvailen jokaisen aineiston keruuta lyhyesti. Ellei toisin mainita, aineiston on kerännyt tutkimuksen tekijä.

Taulukko 4. Aineistokokonaisuus 1: Yhteisöpohjainen maanviljely				
	Aineisto	Kerätty	Laajuus	Keruu
Ensisijaiset aineistot	Kenttäpäiväkirja	29.5., 13.7. ja 20.–31.7. ja 5.9.2015 biodynaamisella tilalla/yhteisökylässä sekä 17.–19.6. ja 6.–7.8.2016 kumppanuusmaatalousosuuskunnan tilalla	39 sivua	Kirjoittaminen päivittäin osallistuvan havainnoinnin aikana
	Osallistuvan havainnoinnin muistiinpanot	19.11.2016 kumppanuusmaatalousosuuskunnan tapaamisessa Kallion kirjastolla Helsingissä	Nauhoitukset 274 min, joista muistiinpanoja 20 sivua	Osallistuminen suunnittelutapaamiseen tutkijana ja keskustelun fasilitaattorina
	Haastattelut	2.11.2015 (4 haastateltavaa) ja 4.11.2015 (2 haastateltavaa) biodynaamisella tilalla/yhteisökylässä	Nauhoitukset 218 min, joista muistiinpanoja 21 sivua	Puolistrukturoidut teemahaastattelut, joissa teemoina yhteisön tavoitteet, talous ja toiminnan kehittäminen
Tausta-aineistot	Valokuvat	Kenttäpäiväkirjan keruun yhteydessä	84 kpl	Yhteisöjen mautilojen ja niiden ympäristöjen valokuvaaminen
	Verkkosivut	11.3.2016 ja 10.5.2016	165 sivua tekstitiedostomuodossa	Aineistonkeruun kohteina olevien yhteisöjen verkkosivujen tallentaminen

Taulukko 5. Aineistokokonaisuus 2: Kaupunkimehiläishoito				
	Aineisto	Kerätty	Laajuus	Keruu
Esiaineisto	Reflektioiva dialogi	20.1.–13.3.2017 Tampereella	7 nauhoitusta, yhteensä 450 min	Puolistrukturoitu teemakeskustelu isäni Immo Hyvärisen kanssa harjoittamastamme mehiläishoidosta
Ensisijaiset aineistot	Ryhmähaastattelut	29.3.2017 (6 osallistujaa) ja 6.4.2017 (8 osallistujaa) Tampereella	Nauhoitukset 248 min; tekstiksi litteroituna 56 sivua	Puolistrukturoidut teemahaastattelut, joissa teemoina oman mehiläishoidon käytännöt ja oppiminen
	Osallistuvan havainnoinnin muistiinpanot ja muut aineistot	26.4.2017 ja 3.5.2017 Helsingissä Vihreän sivistysliiton toimistolla (nauhoi- tukset) ja 6.5.2017 kurssin vetäjän mehiläistarhalla (kenttäpäiväkirja)	Nauhoitukset 308 min, joista 23 sivua muistiin- panoja. Lisäksi kenttäpäiväkirja 2 sivua ja oppi- materiaalit 2 sivua	Osallistuminen kaupunkimehiläishoidon kurssille tutkijana ja mehiläishoitajana
	Hoitopäiväkirja	Verkkoalustalla 24.5.2013– 15.8.2018, jolloin tallennettu aineistoksi	40 sivua sisältäen noin 500 lyhyttä muistiinpanoa	Mehiläishoidon toimenpiteiden ja muistiinpanojen merkitseminen jokaisen pesäkäynnin jälkeen yhdessä Immo Hyvärisen kanssa; aineistoksi tallentaminen
Tausta- aineisto	Taustatietokysely	Ryhmähaastattelujen yhteydessä	13 kpl paperilomakkeita, joissa 9 kysymystä	Haastateltavat täyttivät lomakkeen ennen haastattelua

Taulukko 6. Aineistokokonaisuus 3: Korvasienestys

	Aineisto	Kerätty	Laajuus	Keruu
Ensisijainen aineisto	Kävelyhaastattelut	10.5.–11.6.2018 eri puolilla Suomea (9 haastattelua)	Nauhoitukset 1592 min; tekstiksi litteroituna 178 sivua	Puolistrukturoidut teemahaastattelut, joissa teemoina sienestyksen ajat, paikat, verkostot ja sienetykskokemukset
Tausta-aineistot	Taustatietokysely	Verkossa ennen haastatteluja	9 kpl verkkolomakkeita, joissa 12 kysymystä	Haastateltavat täyttivät lomakkeen ennen haastattelua
	Valokuvat	Haastattelujen yhteydessä maastossa	631 kpl	Tutkimusavustajina toimineet Siiri Savinotko ja Noora Mäkilä valokuvasivat haastatteluympäristöä ja haastattelutilanteita

JULKAISUT

- Julkaisu I Hyvärinen, Pieta (2017) Ruoantuotannon ristiriitoja rikkaruohonjuuritasolla. Kitkeminen työnä, tiedontuotantona ja tulevaisuuksien tekemisessä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 30:2, 35–48.
- Julkaisu II Hyvärinen, Pieta (2019) Beekeeping Expertise as Situated Knowing in Precarious Multispecies Livelihoods. *Sociologia* 59:4, 365–381.
- Julkaisu III Hyvärinen, Pieta (2020) Sienestystä pohjoisilla puupelloilla: metsien moninaiset taloudet ja plantaasiosentrismin ongelma. *Alue ja Ympäristö* 49:2, 22–43.
- Julkaisu IV Hyvärinen, Pieta (2020) Building Upon, Extending Beyond: Small-Scale Food Production Within a Nordic Welfare State. Teoksessa Eskelinen, T., Hirvilampi, T. & Venäläinen, J. (toim.) *Enacting Community Economies Within a Welfare State*, 71–94. MayFly Books, Colchester.

JULKAISU

I

Ruoantuotannon ristiriitoja rikkaruohonjuuritasolla. Kitkeminen työnä, tiedontuotantona ja tulevaisuuksien tekemisenä

Pieta Hyvärinen

2017

Sukupuolentutkimus-Genusforskning 30:2, 35–48.

Artikkelin käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

Ruoantuotannon ristiriitoja rikkaruohonjuuritasolla

KITKEMINEN TYÖNÄ, TIEDONTUOTANTONA JA TULEVAISUUKSIEN TEKEMISENÄ

Pieta Hyvärinen

Ruoantuotanto on feministinen kysymys, ja feministinen tutkimus tarjoaa monia hedelmällisiä lähestymistapoja sen eri osa-alueiden tarkasteluun. Tässä artikkelissa luon ruoantuotannon kautta vuoropuhelua feminististen luontokulttuurien ja talouden teorioiden välille. Kumppanuuslajien ja moninaisten talouksien käsitteillä tarkastelen rikkakasvien torjuntaa monilajisten toimijoiden välisinä suhteina ja kysyn, miten omaehtoisen kitkemisen käytännöissä avautuu tilaa ruoantuotannon toisin tekemiselle. Artikkelin aineisto on kerätty kahdella yhteisöpohjaisella maatilalla, jossa rikkakasvien kitkemiseen liittyneet työn järjestykset ja sen yhteydessä tapahtunut tulevia viljelykäytäntöjä ohjaava tiedontuotanto muokkasivat toimijoiden keskinäisiä suhteita. Kitkeminen ohjasi neuvottelemaan uusiksi työtä sekä tunnistamaan ei-inhimillisten toisten osallisuutta ruoantuotantoon. Näin se toi ruoantuotannon monilajisten toimijoiden välisiä hierarkkisiakin suhteita näkyviin mahdollistaen niiden työstämisen ja avaten tilaa toisenlaisille ruoantuotannon tulevaisuuksille.

AVAINSANAT: KITKEMINEN, KUMPPANUUSLAJIT, MONINAISET TALOUDET, RIKKAKASVIT, RUOANTUOTANTO, TIEDONTUOTANTO, TULEVAISUUS, TYÖ

Ruoantuotanto on ihmisten ja ei-inhimillisten toimijoiden sekä elollisen ja elottoman monimutkaista yhteistoimintaa, jossa tehdään tulevaisuuksia: kehoihin sulautuessaan tuotettu ruoka mahdollistaa kaiken toiminnan jatkuvuuden. Monet ruoantuotannon nykyisistä järjestyksistä eivät kuitenkaan tuota elinkelpoisia tulevaisuuksia kaikille: ne muokkaavat elinympäristöjä tavoilla, jotka heikentävät monien sekä inhimillisten että ei-inhimillisten toimijoiden toimeentulon mahdollisuuksia. Jopa neljäsosa ilmastoalämmittävistä kasvihuonekaasupäästöistä aiheutuu ruoantuotannosta, erityisesti karjankasvatuksesta, riisinviljelystä sekä lannan käsittelystä ja keinotekoisien lannoitteiden käytöstä (IPCC 2014, 383), ja esimerkiksi kemiallisten torjun-

ta-aineiden käyttö jättää haitalliset jälkensä maaperään ja vesistöihin (ks. esim. Helander, Saloniemi & Saikkonen 2013; Tayeb, Chaieb & Hammami 2011). Ruoantuotannon lyhytnäköisten käytäntöjen aiheuttamat ja edesauttavat muutokset elinympäristöissä asettuvat osaksi yhteiskunnallisia ja lajien välisiä hierarkkioita niitä vahvistaen (ks. esim. Beketov ym. 2013; Gabriel ym. 2013; Joshi 2015; Tapio-Biström & Silvasti 2012).

Ruoantuotannon haitallisia ympäristövaikutuksia ja eriarvoistavia käytäntöjä pyritään purkamaan kehittämällä erilaisia ruoantuotannon toisintekemisen tapoja (Mononen 2006, 40–46). Esimerkiksi luonnonmukainen viljely pyrkii alkutuotannon ympäristöhaittojen minimoimiseen, ja reilu

kauppa keskittyy tuottajien oikeudenmukaiseen palkkaan ja työoloihin, kun taas lähiruoan nimekkeellä korostetaan paikallisen ruoantuotannon etuja. Tässä artikkelissa keskityn tarkastelemaan yhteisöpohjaista maataloutta, jolla tarkoitan tietyn ihmisryhmän tarpeisiin vastaavaa ruoantuotantoa, jonka käytännön toteuttamiseen tämä yhteisö voi myös osallistua. Yhteisöpohjaisen maatalouden määrittelen osaksi yhteiskunnallisesti suuntautunutta ruoantuotantoa, jossa järjestellään uusiksi tuottajien ja kuluttajien välisiä suhteita tai jopa kyseenalaistetaan tätä nykyisessä ruokajärjestelmässä keskeistä jakoa (ks. Goodman, DuPuis & Goodman 2012).¹ Yhteiskunnallisesti motivoituneita yhteisöpohjaisia ruoantuotannon tapoja on tutkittu muualla Euroopassa (ks. esim. Pascucci ym. 2016; Sherriff 2009), mutta Suomessa tällainen tutkimus on vasta aluillaan (ks. kuitenkin esim. Forssell & Lankoski 2015; Nousiainen ym. 2009; Vehviläinen 2014).

Feministinen tutkimus tarjoaa useita hedelmällisiä lähtökohtia ruoantuotannon kriittiseen tarkasteluun ja toisenlaisten ruoantuotannon tulevaisuuksien hahmotteluun. Seuraavassa alaluvussa esittelen teoreettista lähestymistapaani, jossa yhdistän feministisiä luontokulttuurien ja talouden tutkimuksen käsitteitä. Tarkastelen artikkelissa ruoantuotantoa inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden jännitteisinä suhteina moninaisissa talouden käytännöissä. Empiirisesti artikkeli pohjautuu kahdelta yhteisöpohjaiselta maatilalta etnografisesti kerättyyn havainnointi- ja haastatteluaineistoon, jota kuvailen artikkelin toisessa alaluvussa. Aineistosta yhtenä keskeisenä ruoantuotannon osana nousi esiin rikkakasvien käsin kitkeminen. Kolmannessa alaluvussa kerron, millaisia olivat tilojen kitkemisen käytännöt, jonka jälkeen analysoin, miten näissä käytännöissä avautuu tilaa ruoantuotannon toisin tekemiselle. Tarkastelen kitkemistä moninaisena työnä

ja lajirajat ylittävänä tiedontuotantona, jossa erilaiset hierarkkiset eronteot ovat läsnä ja muutoksessa. Lopuksi pohdin kitkemisen merkityksiä ruoantuotannon tulevaisuuksien muotoutumisessa.

KUMPPANUUSLAJIEN JA MONINAISTEN TALOUKSIEN NÄKÖKULMA RUOANTUOTANTOON

Ruoantuotannossa kiteytyy ihmisten riippuvuus ei-inhimillisistä toimijoista: ruoka on ei-inhimillisiä toisia, jotka on tehty syötäväksi viljelemällä, kasvattamalla ja valmistamalla. Ruokaa tuotetaan keskinäisriippuvaisissa suhteissa toisiin lajeihin, aina pölyttäjästä ja kompostien hajottajaeliöistä koirien ja lehmien kaltaisiin kumppaneläimiin. Tällaista lajirajat ylittävää vuorovaikutusta feministiteoreetikko Donna Haraway on lähestynyt kumppanuuslajin² käsitteellä, joka kuvaa eri eliöiden jatkuvaa, keskinäistä materiaalis-semioottista muotoutumista (Haraway 2008, 16–17, 134).

Ruokaa tuotetaan tilanteisina ja paikantuneina käytäntöinä kumppanuuslajien verkostoissa, joissa toimijoiden välinen vuorovaikutus muoaa toiminnan edellytykset ja tulevaisuudet. Lähestymistapa kyseenalaistaa länsimaista ajattelua jäsentävät toiseuttavat eronteot luontoon ja kulttuuriin sekä ihmiseen ja ei-inhimilliseen eläimeen. Se muokkaa perustavanlaatuisesti ymmärrystä yksilösubjektista korostamalla, että yksilöt eivät ole olemassa ennen keskinäistä suhdettaan. (Haraway 2008, 4–5, 32, 165; ks. myös 2016, 30–31.)

Ruoantuotannon monilajisten toimijoiden väliset suhteet eivät ole symbioottisia ja harmonisia, vaan usein hierarkkisia ja jännitteisiä: ruoantuotantossa vaalitaan toisten kustannuksella tiettyjä eliöitä, jotka puolestaan käytetään ihmisten energian- ja ravintoaineiden tarpeita täyttämään. Ruoantuotannossa lajien välisissä hierarkioissa on kyse välttämät-

1 Goodman, DuPuis ja Goodman (2011) käyttävät ilmiöstä tutkimuskirjallisuudessa yleistä käsitettä ”vaihtoehtoiset ruokaverkostot” (*alternative food networks*, AFN), mutta koska yhdyin esimerkiksi Hollowayn ym. (2007) esittämään vaihtoehtoinen-konventionaalinen-jaottelun kritiikkiin, määrittelen tutkimuskenttää sen sijaan toimijoiden yhteiskunnallisten intentioiden kautta.

2 Käytän Harawayn *companion species* -käsitteestä Lea Rojolan (2012) tapaan suomennosta kumppanuuslaji esim. Marja Vehviläisen (2014) käyttämän kumppanilajin sijaan korostaakseni lajien välistä kumppanuutta toimintana ja suhteissa muotoutuvana ilmiönä.

tömästä kehollisen olemassaolon uusintamisesta, mutta myös kulttuurisista ja poliittisista kamppailuista. (Ks. Haraway 2008, 295–296.) Nisäkkäiden ja muiden selkärankaisten käyttäminen ruoaksi on harvoin välttämätöntä, ja viime aikoina niiden syötäväksi kasvattamiseen liittyvä jännite onkin noussut näkyvästi yhteiskunnalliseen keskusteluun (ks. esim. Lappalainen 2012; Lundqvist 2014). Kasvien syömistä sen sijaan pidetään harvoin eettisesti jännitteisenä, mutta myös kasvisruoan tuotantoon liittyy monenlaisia merkittäviksi tunnustettuja eroja ja hierarkioita. Ruoantuotannon arkisissa käytännöissä tuotetaan paljon muutakin kuin ruokaa: viljelijän ja viljelykasvin väliset suhteet eivät pysy pellolla vaan kytkeytyvät laajoihin sosio-ekologisiin kysymyksiin esimerkiksi tarvittavan työvoiman, viljelyteknologioiden, lannoitteiden ja valuma-alueiden kautta. Kumppanuuslajien verkostoissa tilanteisesti muotoutuvat toimijoiden väliset suhteet asettuvat näin osaksi historiallisesti rakentuneita ja teknologisvälitteisiä poliittisia ja kulttuurisia järjestyksiä, niitä samalla muokaten (Haraway 2008, 6, 41, 134; 2016, 13; ks. myös Probyn 2016). Näin paikallisesti ja ajallisesti erityisten kumppanuuslajien suhteiden kautta on mahdollista tarkastella ruoantuotannon järjestymistä laaja-alaisena materiaalis-semioottisena ilmiönä.

Arkipäiväisessä syömisessä ruoantuotannon kumppanuuslajien verkostot eivät kuitenkaan usein ole näkyvästi läsnä: ruokaa tuotetaan kaukana sen syöjien katseilta monimutkaisissa verkostoissa (ks. esim. Franklin 1999; Tsing 2015). Ruoantuotannosta suuri osa tapahtuu kapitalistisissa tuotantosuhteissa ja markkinaehtoisien, rahavälitteisen vaihdon järjestelmissä, joissa toimijoiden väliset keskinäisriippuvuudet ja suhteiden sosiaalinen ja kulttuurinen erityisyys tyypillisesti häivytetään näkyvistä esittämällä talouden toimijat laskelmoivina ja rationaalisina yksilöinä (Gibson-Graham 2006, 83; ks. myös Callon 1998; Polanyi 2001 [1944]). Ruoantuotannon suhdeverkostojen näkyväksi tekemiseksi sovellan tutkimuksessani feministisen talousmaantieteilijä J. K. Gibson-Grahamin (2006) moninaisten talouk-

sien lähestymistapaa, jossa irrottaudutaan kapitalosentrisestä³ talouden tarkastelusta ja lähestytään taloutta erilaisten toimeentuloa tuottavien käytäntöjen ja keskinäisriippuvuuksien kudelmana. Feminististen talouden tutkijoiden jalanjäljissä Gibson-Graham (emt.) laajentaa talouden alaa kattamaan esimerkiksi monia naistapaisia ja feminiinisiksi merkittyjä elämänalueita kuten kotitöitä ja hoivaa (ks. myös Vainio 2000; Varjonen & Aalto 2013). Lähestymistavassa ei kuitenkaan vain lisätä uusia ilmiöitä osaksi ennalta tiedettyä taloutta, vaan määritellään uudelleen, mitä talous on. Vastaavasti ruoantuotannon kapitalosentrisestä tarkastelusta irrottautuminen avaa mahdollisuuksia ruoantuotannon muotojen ja käytäntöjen kirjon havainnoimiselle sekä marginalisoitujenkin ruoantuotannon tapojen tarkastelulle inhimillisen toimeentulon kannalta varteenotettavina (ks. esim. Alber & Kohler 2008; Dixon 2010; Trauger & Passidomo 2012). Kuten talouden, myös ruoantuotannon moninaisuuden esiintuominen on tiedontuotannon performatiivista politiikkaa: siinä osallistutaan määrittelykamppailuihin siitä, millainen ruokajärjestelmä on ja mitä siihen sisältyy, ja laajennetaan näin mahdollisten ruoantuotannon tulevaisuuksien kenttää (vrt. Gibson-Graham 2008).

Gibson-Graham tarkastelee taloutta poliittisen toiminnan ja eettisten neuvotteluiden tilana, jossa toimijat ovat lähtökohtaisesti kiinnittyneitä toisiinsa. Vaikka kaikki, myös kapitalistiset talouden käytännöt perustuvat keskinäisriippuvuuksiin ja vuorovaikutukseen, moninaisten talouksien lähestymistapa nostaa nämä suhteet näkyvästi keskiöön ja siten (uudelleen)politisoi taloutta. (Gibson-Graham 2006, 84, 88.) Ruoantuotannon tarkasteleminen moninaisena talouden toimintana kiinnittää siis huomion siihen, millaisia työn, vaihdon, liiketoiminnan, omistamisen ja sijoittamisen suhteita muotoutuu ruoantuotannon arkisissa käytännöissä. Näin avautuu tilaa tunnistaa ruoantuotantoon osallistuvia moninaisia toimijoita, havainnoida niiden keskinäistä vuorovaikutusta ja

3 Kapitalosentrinen viittaa ajattelutapaan, jossa erilaiset talouden muodot ja käytännöt ymmärretään suhteessa ensisijaiseksi määritellyyn kapitalismiin (Gibson-Graham 1996, 6).

suunnata toimintaa uudelleen toimijoiden erilaiset tarpeet huomioiden (vrt. Gibson-Graham ym. 2013).

Vaikka moninaisten talouksien lähestymistavassa on lähdetty liikkeelle ihmisten välisten suhteiden tarkastelusta, viime vuosina tutkimuskentällä on tuotu laajalti esiin myös ei-inhimillisiä toimijoita talouden toiminnassa keskeisinä osapuolina (ks. esim. Alhojärvi & Bruun 2013; Gibson-Graham 2011; Gibson-Graham, Hill & Law 2016). Ei-inhimillisten toisten toimijuuden tunnistaminen on ensimmäinen askel niiden tuomisessa osaksi taloudesta käytäviä eettisiä neuvotteluja (Gibson-Graham & Miller 2015; Roelvink 2015a), mutta se ei kuitenkaan poista toimijoiden väliltä hierarkkisia erontekoja, joita edellä kuvailtiin. Haraway ehdottaa kumppanuuslajien verkostoissa muotoutuvien hierarkkisten erontekojen tarkasteluun erilaisia eettisiä yhteiselon käytäntöjä, kuten kunnioittavaa takaisin katsoamista (*respecere*), jossa toimijoiden väliset suhteet, riippuvuudet ja eriarvoisuudet tuodaan näkyviksi (Haraway 2008, 19, 88), sekä vastuulliseksi vastaajaksi (*response-able*) asettumista, jolloin sitoudutaan olemaan läsnä ja toimimaan hankalissa ja ristiriitaisissakin lajien ja ihmisten välisissä suhteissa (Haraway 2016, 28, 78). Vastaavasti Gibson-Graham (2006, 98, 194) ehdottaa hankalien suhteiden välttelyn tai niistä lamaantumisen sijaan niiden ottamista toiminnan lähtökohdiksi: aloittamaan sieltä, missä on, ja rakentamaan tulevaisuutta ongelmallistenkin tilanteiden pohjalta. Nämä tunnistamisen käytännöt haastavat ne nykyisen ruoantuotannon järjestykset, jotka estävät katsomasta niitä, joiden kanssa tai joita syömmme. Käytäntöjen etiikan tulkitsemisen pohjautuvan sekä Harawayn (2008) että Gibson-Grahamin (2006, 81–82) ajattelussa keskeiselle toimijoiden keskinäiselle muotoutumiselle ja osapuolia muokkaavalle vuorovaikutukselle. Kunnioittavissa kohtaamisissa ja keskinäisiin suhteisiin sitoutumisessa avautuu mahdollisuuksia muutokselle uusia yhteyksiä luovalle oppimiselle (Gibson-Graham & Roelvink 2010; Haraway 2016, 1–2, 98, 127; Roelvink 2015b, ks. myös Latour 2004).

Hierarkkisten erontekojen kanssa toimiminen ja tulevaisuuksien rakentaminen edellyttää moninaisten talouksien ja kumppanuuslajien verkostojen tutkijoilta ja osallisilta avoimuutta epävarmuudelle. Sen sijaan, että vahvan teoreettisen ymmärryksen

ohjaamina ennalta tiedettäisiin, miten esimerkiksi erilaiset ruoantuotannon tavat ovat lopulta osa yhtä ja samaa uusliberaalia kapitalismia, niistä voidaan lukea ennalta määräämättömiä toisin tekemisen mahdollisuuksia. Ennakoivan ja yllättymisiä välttelevän paranoidin luennan sijaan teen tutkimuksessa ruoantuotannon tulevaisuutta tuottavista nykyisyyksistä niiden moninaisuutta esiin tuovaa tiheää kuvausta ja ennalta-arvaamattomia muutoksen suuntia avaavaa reparatiivista luentaa. (Gibson-Graham 2014; 2008; paranoidista ja reparatiivisesta luennasta ks. Sedgwick 2003; ks. myös Alhojärvi 2017; Harris 2009.) Kumppanuuslajien ja moninaisen talouden teorioita yhdistävillä relationaalisen etiikan ohjenuorilla tasapainoillen keskeisiksi kysymyksiksi nousee, miten ruoantuotannon toisia kohdataan ja keskinäisriippuvuuksia tunnustetaan sekä miten tulevaa toimintaa suunnataan neuvottelujen kautta, hierarkkisia eroja herkästi reflektoiden ja keskinäiseen toimeen tulemiseen sitoutuen.

TUTKIMUSKENTTÄ JA ETNOGRAFINEN AINEISTONKERUU

Tutkimuksen aineiston olen kerännyt etnografisesti osallistuvan havainnoinnin menetelmin ja ryhmähaastatteluilla biodynaamisella tilalla ja sen yhteydessä toimivassa yhteisökyllässä sekä kumppanuusmaataloutta harjoittavassa luomuosuuskunnassa vuosina 2015 ja 2016. Aineisto koostuu kenttäpäiväkirjoista, valokuvista sekä yhteisöjen verkkosivustoista. Valitsin aineistonkeruun kohteiksi kyseiset eteläsuomalaiset tilat ensinnäkin siksi, että niissä tuotiin aktiivisesti esiin ruoantuotannon yhteiskunnallisia ulottuvuuksia, ja toiseksi siksi, että kummallakin tilalla ruoantuotannon käytännöt olivat monilta osin vasta vakiintumassa, sillä molemmat yhteisöt olivat toimineet nykyisessä muodossaan vasta muutamia vuosia.

Biodynaamisen maatilain yhteydessä toimiva yhteisö koostui noin 30 eri-ikäisestä ihmisestä, joista osa asui yhteisökyllässä pysyvästi ja osa väliaikaisesti. Ruoantuotantoon osallistui aktiivisesti yhteisön jäsenistä noin kolmasosa. Yhteisön tavoitteina oli yhtäältä toimia sosiaalisesti ja taloudellisesti pitkäjänteisesti ja jäseniään kaikilla elämän osa-alueilla tukien. Toisaalta päämääränä oli esimerkin anta-

misen, hyvän ja terveellisen ruoan tuottamisen ja muiden saman tyyppisten yhteisöjen tukemisen kautta vaikuttaa myös yhteisöstä ulospäin. Merkittävä vaikutus yhteisön arvoihin ja toimintaan oli biodynaamisella viljelyllä, jonka lähtökohta on vaalia ympäröivän luonnon elollisuutta sekä luonnon ja ihmisen välistä materiaalista ja henkistä yhteyttä (Steiner 2004 [1924]). Biodynaamisten periaatteiden mukaan yhteisössä pyrittiin kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja hyvään yhteiseloon sekä ihmisten kesken että ei-inhimillisten toisten kanssa. Tilan verkkosivuilla kerrotaan:

Biodynaamisessa viljelyssä – – [tiljakokonaisuus muodostaa oman ekosysteeminsä, joka lisää maaseutuluonnon monimuotoisuutta. Kokonaisuuteen kuuluvat tilan *maan*, *viljelykasvien* ja *kotieläinten* lisäksi myös *ihmiset* ja koko tilaa ympäröivä *luonto*. (Kurjen tila 2016, korostus alkuperäisessä.)

Kumppanuusmaatalousosuuskunnassa yhteisön jäsenet eivät viljelijöitä lukuun ottamatta asuneet tilan läheisyydessä, vaan kiinnittyivät tilaan sieltä tuotavan ruoan sekä tilalla järjestettävien talkoiden kautta. Osuuskunnassa oli mukana satakunta ruokajäsentä ja vajaa kymmenen eri rooleissa työskentelevää tuottajajäsentä, mukaan lukien viljelijä ja puutarhuri. Kumppanuusmaatalous on uudehko maatalouden toimintamalli, jossa yksilöt, perheet tai muut pienyhteisöt ostavat ennakkoon maatalan sadosta osuuden, joka jaetaan satoaikaan viikoittaisina satokasseina tai -laatikoina. Näin kuluttajat jakavat tuotantoon sisältyviä riskejä tuottajien kanssa ja sitoutuvat tukemaan paikallista, usein luonnonmukaista ruoantuotantoa. (European CSA Research Group 2016.) Suomessa monet kumppanuusmaataloushankkeet ovat aineistonkeruun kohteen tapaan järjestäytyneet osuuskunniksi, joka toimintamuotona tukee tasa-arvoista osallistumista ja päätöksentekoa (emt. 30).

Osuuskunnan tavoitteena oli tuottaa yhteisön jäsenille sekä laadullisesti että määrällisesti kaikki tarvittava ravinto sekä mahdollistaa tuottajajäsenten toimeentulo. Samalla se otti kantaa ruoantuotannon ympäristövaikutuksiin ja sosiaalisiin epäkohtiin. Keskeistä tässäkin yhteisössä oli muka-

na olevien toimijoiden hyvinvointi:

Viljelijä: Tietysti tärkeintä on ihmisten, eläinten ja ympäristön hyvinvointi, niiden tietyllä tavalla täytyy olla tasapainossa ja sopusoinnussa ja sen takii me ei välttämättä pystytä tekemään aina asioita halvimalla mahdollisella tavalla tai helpoimmalla mahdollisella tavalla, koska siinä voi joku osatekijä aina kärsii, joko se on sit ihmiset tai ympäristö tai eläimet. (Suunnittelukokous 19.11.2016)

Suoritin aineistonkeruuta etnografisesti osallistuvan havainnoinnin keinoin asumalla ja työskentelemällä biodynaamisella tilalla kahden viikon ajan, olemalla useita kertoja mukana molempien yhteisöjen talkoissa sekä osallistumalla osuuskunnan päivän kestävään suunnittelukokoukseen fasilitaattorina. Tiloilla tekemäni työ oli moninaista, eläintenhoidosta risusavottaan ja sadonkorjuuseen, mutta koska aineistonkeruu ajoittui molempina vuosina pääosin keski- ja loppukesään, eniten hyötyä osallistuvan tutkijan apukäsistä oli molempien tilojen vajaan kahden hehtaarin vihannesmailla rikkakasvien kitkennässä. Kitkeminen asetui näin tutkimuksen keskiöön jo aineistonkeruuvaiheessa, vaikka havainnoinnin kohteena oli tilojen ja yhteisöjen toiminta kokonaisuudessaan.

Tilojen työnteekoon osallistumisen ohessa olin mukana yhteisöissä käydyissä keskusteluissa esimerkiksi ruoantuotannon periaatteista ja käytännöistä, yhteisöjen sisäisestä dynamiikasta ja suhteista ulkopuolisiin toimijoihin. Keskusteluihin ja tulevan toiminnan ideointiin osallistuminen oli luonteva osa yhteiskunnallisesti suuntautunutta tutkijuutta (ks. Suoranta & Rynnänen 2014; Phillips 2011). Jätin kuitenkin samalla tietoisesti tilaa yhteisöjen moniäänisyyksille ja keskustelujen polveilulle: lähestymistapani yhteisön toimintaan osallistumisessa oli kuunteleva ja mahdollisuuksien mukaan yhteisöjen tarpeisiin vastaava. Näin muodostuneessa etnografisessa aineistossa tutkijan läsnäolo on tunnistettavissa mutta ei määrittele aineiston sisältöä (ks. Davies 1999, 72–74).

KITKEMISEN KÄYTÄNNÖT YHTEISÖPOHJAISSA MAATALOUESSA

Valtaosa viljelykasveista edellyttää samasta elintilasta, ravinteista, valosta ja vedestä kilpailevien kasvien vähentämistä tuottaakseen satoa. Viljelykasvit eivät siis tulisi toimeen tai ainakaan tuottaisi ihmisille toimeentuloa ilman rikkakasvien torjuntaa. Nykypäivän intensiivisessä maataloudessa rikkakasveja torjutaan tyypillisesti kemiallisilla torjunta-aineilla, mutta tarkastelemieni tilojen harjoittamassa luonnonmukaisessa ja biodynaamisessa viljelyssä torjunta-aineita ei käytetä niiden todettujen tai mahdollisten terveyst- ja ympäristövaikutusten vuoksi (ks. esim. Pro Luomu 2013; YK 2017), vaan rikkakasvien määrää vähennetään esimerkiksi maata muokkaamalla ja erilaisilla katteilla (Turner ym. 2007). Näiden tekniikoiden lisäksi käsin kitkeminen osoitautui tarkastelemillani tiloilla keskeiseksi tavaksi vähentää avomaavihannesten rikkakasveja.

Torjunta-aineeton viljely oli tiloilla niin itseltään selvää, ettei havainnoinnin aikana kukaan edes leikillään ehdottanut raskaalle kitkemistyölle kemiallista vaihtoehtoa. Sen sijaan torjunta-aineetomuudella selitettiin vihannespenkeissä kuhisevaa elämää:

Maa oli uskomattoman kuohkeaa ja elävää, ja tätä kommentoitiin useampaan otteeseen talkoiden aikana. ”Ollaan unohdettu myrkyttää”, [tuottajajäsen] vitsaili. Välillä se suorastaan kuhisi kaikkia ötököitä kun repäisi hyvän kourallisen kasvillisuutta maan yltä pois. Hämähäkkejä, koppakuoriaisia, kastematoja, etanoita, toukkia. (Kenttäpäiväkirja 6.8.2016)

Vaikka eliöstön rikkaus laskettiin torjunta-aineetoman viljelyn ansioksi, oma osansa oli varmasti myös myöhäisellä kitkemisajankohdalla: rikkakasvit olivat saaneet rauhassa rehottaa ja kerätä ympärilleen moninaisen lajiston selkärangattomia, sillä kitkemiseen ei ollut ollut tarpeeksi työvoimaa. Tiloilla kitkemistyötä tekivät suurelta osin erilaiset harjoittelijat, vapaaehtoiset ja talkoolaiset useimmiten ylläpitoa vastaan tai ruokapalkalla (ks. myös Ekers ym. 2015). Heille kitkeminen oli vapaavalintaista: osuuskunnassa ruokajäsenillä ei ollut työvelvoitetta, ja biodynaamisella tilalla kitkemistä erityi-

sen epämieluisana pitäviä yksittäisiä vapaaehtoisia rohkaistiin keksimään itselleen muunlaista yhteisöä hyödyttävää työtä. Kitkeminen oli kuitenkin tehtävä ajallaan, ja siitä vastasivat viime kädessä tilojen vastuulliset viljelijät ja osa osuuskunnan muista tuottajajäsenistä, jotka saivat ainakin osittaisen elantonsa tilojen toiminnasta yrittäjätulona tai osuuskunnan maksamana palkkana. Kuitenkin myös osa muista yhteisöjen jäsenistä kantoi huolta kitkemistä, vaikka heidän yksilöllinen toimeentulonsa ei ollut sadosta samalla tavalla riippuvaista:

Juuri kun sain hommat tehtyä [vapaaehtoinen] tulee kysymään onko tekemistä, eli käyn kahvil-la ja lähden kitkemään punajuurta. Mitäpä siitä kertomaan, älyttömästi oli [rikkakasvit] kasvaneet --. Ohimennen puhuttiin kasveista, kitkemisestä (jotenkin tuntuu että [vapaaehtoisella] on vähän epätoivoa ilmassa), en muista mistä. (Kenttäpäiväkirja 28.7.2015)

Kitkemisen työtaakka ja vastuu eivät siis jakautuneet tasan, vaan viljelijät, tuottajajäsenet ja tietyt vapaaehtoiset kantoivat niitä enemmän kuin toiset. Kitkemistyön välttelyyn tai talkoisiin osallistumattomuuteen saattoi olla mitä moninaisimpia syitä, mutta ainakin joillekin yhteisöjen jäsenille kitkeminen näyttäytyi epämieluisana myös sukupuoleen liittyvien arvostusten vuoksi:

Kitkin pirullisia porkkanoita [vapaaehtoisten 1, 2 ja 3], kanssa, [vapaaehtoinen4] pysyi kauempana ja kitki kai jotain muuta, myöhemmin [vapaaehtoinen1] sanoi kevyesti paheksuen että hän jakaa tasan tarkkaan miesten ja naisten töihin ja kitkeminen käsin on ilmeisesti naisten töitä mutta jollain koneilla kelpaisi. (Kenttäpäiväkirja 29.7.2015)

Muiden kanssa kitkevä vapaaehtoinen ei hyväksynyt toisen vapaaehtoisen sukupuolittunutta kitkemistyön arvottamista, ja vastaavaa kritiikkiä oli havaittavissa muidenkin yhteisön jäsenten taholta. Aineistonkeruun aikana kitkemiseen osallistuneiden ihmisten sukupuolen ilmaisun perusteella kitkemistä ei myöskään voi tulkita jaotellun yhteisöissä naisten työksi. Sen sijaan toiminnassa oli läs-

nä muunlaisia erontekoja: käytännössä kitkemiseen osallistuminen edellytti esimerkiksi fyysistä kestävyyttä, kykyä lukea suomen- tai englanninkielistä tiedotusta sekä useimmiten mahdollisuutta kulkea tiloille maksullisella joukkoliikenteellä tai yksityisautoilla – tai tarpeeksi nuorta ikää ja tarpeeksi eurooppalaista kansalaisuutta Euroopan unionin vapaaehtoisohjelmaan (EVS), jonka kautta pidempiaikaisia vapaaehtoisia tuli biodynaamiselle tilalle. Kitkijöiden joukon monipuolistaminen oli kuitenkin molempien yhteisöjen ääneen lausuttuna tavoitteena. Yhteiskuljetusten ja lastenhoidon järjestäminen olivat jo osin käytössä olevia keinoja toiminnan saavutettavuuden lisäämiseksi niillekin, joille kulkeminen viljelyksille tai työskentely hoi-vavelvollisuuksien lomassa olisi muuten hankalaa.

Yhteisöjen toimintaa ohjasivat tasa-arvoa ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta korostavat arvot, joiden mukaisesti yhteisöjen sisäisiä eroja pyrittiin ylittämään ja hierarkioita purkamaan. Esimerkiksi päätöksenteossa pyrittiin tasavertaiseen ja laajaan osallistumiseen erilaisilla käytännöillä ja työskentelymenetelmillä, biodynaamisen tilan viikkopalaverista ja kuukausittaista kyläkokouksista osuuskunnan suunnittelukokouksiin ja työryhmytyöskentelyyn. Kitkemiseen liittyvä päätöksenteko alkoi jo tilojen viljelysuunnitelmien tekemisestä, joissa määriteltiin, kuinka paljon ja mitä viljelykasveja tilalla satokauden aikana tuotetaan. Biodynaamisella tilalla viljelysuunnitelman teko oli viljelijöiden käsissä, mutta osuuskunnassa muutkin jäsenet osallistuivat suunnitteluun yhteisissä tapaamisissa, joissa suunnitelmaa työstettiin. Kitkemisen järjestämiseen yhteisöissä vaikuttivat viljelysuunnitelmien lisäksi myös päätökset työnjaosta, yhteisön jäsen-ten työvelvoitteista, vapaaehtoistyön ehdoista ja talkootyön järjestelyistä, sillä etenkin keskikesällä merkittävä osa tiloilla tehtävästä talkoo- ja vapaaehtoistyöstä oli kitkemistä. Näitä päätöksiä koskevia neuvotteluja käytiin yhteisöissä jatkuvasti.

Puutarhuri: ”Heinäkuulle varmaan painottuu se suurin työ määrä [kitkemisessä].”
Ruokajäsen: ”Mut eiks kitkennässäkin oo se et jos sen sais tehty mahdollisimman hyvin silloin aluksi niin se ois tosi jees.”

Viljelijä: ”Totta kai se helpottaa myöhempiä kitkentöjä.”

Ruokajäsen: ”Et ois parhaas tapaukses silleen et se ois isompi ruljanssi aluks.” (Suunnittelukokous 19.11.2016)

Yhteisöjen tasa-arvoiset ja osallistavat periaatteet järjestivät myös kitkemistyön käytäntöjä. Vaikka vastuulliset viljelijät antoivat tyypillisesti päivän alussa ohjeet, mitä kitkeä, kesken päivän kitkijät saattoivat päättää vaihtaa paikkaa omiin tilanearvioihinsa perustuen. Päivittäinen työaika jousti puoleen ja toiseen kitkijöiden, tilojen muiden ihmisten ja ei-inhimillisten eläinten tarpeiden sekä sääolojen mukaan. Myös kitkemistekniikat olivat työn tekijöiden itse päätettävissä:

[Kohopenkin m]jaa oli todella muhevaa ja täynnä matoja, ja rikkaruohot irtosivat hyvin isoine juurineen. Varsinkin juolavehnan juuret irtosivat helposti ja mukavasti pitkältä matkalta. Suurin osa kiskoi kasveja käsin, muutamalla oli talikko. Kasvit heiteltiin kasoihin selkien taakse. Ainoa ohjeistus oli [puutarhurin] toive siitä, että penkkiä ei tallotaisi, mutta ei kukaan lisäohjeita kysellytkään. (Kenttäpäiväkirja 18.6.2016)

Kitkemistyötä ohjasivat myös kitkemisessä mukana olevista ei-inhimillisistä toimijoista tehdyt havainnot. Kasvien ja muiden eliöiden jatkuva ja moniaistinen havainnointi osoittautui aineistonkeruun myötä erottamattomaksi osaksi kitkemistä: kitkiessä ei voinut olla panematta merkille rikkakasvien määrää ja lajia, taimien kasvua, kastematojen ja muiden selkärangattomien läsnäoloa ja maaperän rakennetta:

Maa oli savista, mutta kosteaa jolloin rikkaruohot lähtivät helposti. En tunnistanut kaikkia, joitakin mietittiin yhdessä. Porkkanapenkissä, johon siirryttiin lounaan jälkeen, oli hieman eri rikkaruohoja, joku EVS[-vapaaehtoinen] kysyikin onko eri kasveilla eri rikkaruohot. Siellä maa oli sivussa jo aika kovaa, [viljelijä] oli sitä mieltä että sivummaisat penkit ovat menetettyjä --. (Kenttäpäiväkirja 13.7.2015.)

Kitkemistyössä tehtyjä havaintoja jaettiin muiden kitkijöiden ja viljelijöiden kanssa sekä pellolla että lounastauoilla ja työpäivän päätteeksi. Samalla havaintoja kehystettiin aiemmillä kokemuksilla ja muualta hankitulla tiedolla:

[A]urinko alkoi paistaa (sateen takia ei oltu pellolla) jolloin järjesteltiin työt uudelleen niin että lähdin [vapaaehtoisenz] kanssa kitkemään loput porkkanat. -- Kitkettiin loput harson alla olleesta porkkanasta, ehdittiin juuri valmiiksi kun ilma tummui ja alkoikin satelemaan matkalla lounaalle. [Lounaalla p]uhuttiin [vapaaehtoisem] kanssa porkkanoiden peittämisestä, [hän] tarkisti netistä ja ainoat tuholaiset tulee maasta eli ei järkeä, [yhteisökylän asukas] samaa mieltä, menevät vain lanaan. Harson voisi siis kerätä jo pois --. (Kenttäpäiväkirja 30.7.2015.)

Kitkiessä tehdyt havainnot sekä ohjeistivat välittömiä viljelytoimia että näyttivät suuntaa seuraaviin satokausiin: työn lomassa pohdittiin palster-nakkalajikkeen soveltuvuutta kasvupaikalle, lantun istutustiheyttä ja porkkanarivien välin pituutta, jotta traktorilla haraaminen ei seuraavana vuonna vahingoittaisi taimia. Kitkiessä pantiin merkille, missä kohtaa pelto oli ollut taimille liian kostea ja millainen merkitys viherkatteella maaperälle oli. Tällaisen havaintoihin pohjaavan tiedontuotannon merkitys tunnistetaan myös biodynaamisen tilan verkkosivulla, jossa todetaan:

Luonnon aistiminen ja omat havainnot antavat tietoa yhtä lailla kuin maanviljelyksen ekologian tai uusimpien viljelytekniikoiden ymmärtäminen. (Kurjen tila 2016.)

Kitkemisen yhteydessä muodostuva kokemuksellinen tieto tunnustettiin näin merkittäväksi tietämisen tavaksi tieteellisen ja teknisen maataloustiedon rinnalle. Tämä heijastelee edellä mainittuja yhteisöjen pyrkimyksiä tehdä ruoantuotantoa toisin suhteessa totunnaisiin järjestyksiin. Ruoantuotannon vallitsevia käytäntöjä kritisoitiin myös arkisissa keskusteluissa kitkemisen ja muun toiminnan lomassa. Yhteisöt näyttäytyivätkin poliittisina toimijoina, jotka asettuivat paitsi puheen tasolla myös arkis-

sa käytännöissä – kädet savessa – tarkoituksellisesti vastakarvaan suhteessa moniin ruoantuotannon normeihin. Seuraavaksi tarkastelen, miten kitkemisen käytännöissä avautuu tilaa ruoantuotannon toisen tekemiselle.

RUOANTUOTANTOA RISTIRIITAISSA SUHTEISSA

Kitkemisen tiheä kuvaus tuo näkyviin ruoantuotannon arkisten käytäntöjen moninaisuutta. Tiloilla harjoitettu omaehtoinen kitkeminen ei taivu ymmärrettäväksi, jos sitä tarkastellaan yksinomaan kapitalististen suhteiden näkökulmasta: niissä kitkeminen voisi näyttäytyä vapaa-ajan toimintana tai vaihtoehtoisesti työntekijöiden hyväksikäyttönä. Yhteisöissä kitkeminen sen sijaan ymmärrettiin yhteisöä rakentavana tuottavana työnä (ks. Sherriff 2009): kitkeminen oli edellytys avomaavihannesten kasvulle, ja vihannekset taas olivat keskeisiä yhteisöjen jäsenten ruokavalioissa ja niiden tuotanto takasi tiloille tuloja suoramyyntin ja osuuskunnan jäsenmaksujen kautta. Samalla kitkemisessä muodostui erilaisia yhteisöä ylläpitäviä suhteita.

Kitkemistyö järjestyi yhteisöissä moninaisena: työstä saatavat korvaukset vaihtelivat, työn oli sekä itseohjautuvaa että kokeneempien ohjaamaa ja työn reunaehdot muotoutuivat erilaisissa neuvotteluissa. Ruoantuotanto tiloilla siis ei perustunut palkkatyöhön ja siihen kytkeytyvään työnantajan määräysvaltaan, vaan kitkemistyön moninaisissa järjestyksissä toimijat muotoutuivat erilaisissa ei-kapitalistisissa suhteissa toisiinsa. Nämä suhteet hakivat alati muotoaan, sillä omaehtoiselle kitkemistyölle yhteisöpohjaisessa maataloudessa ei ole olemassa valmista kulttuurista mallia markkina-suuntautuneen tuotannon palkkatyön tapaan. Kitkemistyön järjestyminen edellyttikin tiloilla jatkovaa neuvottelua, harkintaa ja päätöksentekoa.

Totunnaisten järjestysten kyseenalaistaminen ja neuvottelutilan avaaminen ovat keskeisiä työn, talouden ja ruokajärjestelmän uudelle määrittelyssä eettisinä käytäntöinä ja poliittisena toimintana, sillä ne mahdollistavat toimijoiden välisten hierarkioiden havainnoinnin ja purkamisen (ks. Gibson-Graham 2006; Trauger & Passidomo 2012). Kitkemisen omaehtoisena työnä ei sinänsä ole ongelmaton

ruoantuotannon käytäntö, vaan kytkeytyy monenlaisiin hierarkkisiin erontekoihin. Kitkeminen on ollut perinteisesti naistapaista työtä ympäri maailman (Gouse ym. 2016, 29; Shanthi 2010, 113–114; Singh, Singh & Kotwaliwale 1999, 270), ja myös aineistossani oli edellä viitteitä kitkemistyön arvotavasta sukupuolittamisesta. Palkattoman vapaaehtoistyön tekeminen ei ole samalla tavalla mahdollista kaikille, vaan siihen osallistumista edesauttavat luokkaan liittyvät etuoikeudet: hyvä sosiaalinen turvaverkko ja turvattu toimeentulo (Weiler, Otero & Wittmann 2016; ks. myös Brady, Verba & Schlozman 1995). Myös rotuun liittyvät eronteot ovat yhteiskunnallisissa ruokaliikkeissä läsnä (Slocum 2007), mihin tarkastelemisani yhteisöissä viittasi rodullistettujen jäsenten vähäinen määrä.

Rikkakasvit eivät kuitenkaan antaneet hierarkkisten erontekojen olla: tukahduttavalla kukoistuksellaan ne toivat jatkuvasti esiin, että kitkemistyötä oli tiloilla enemmän kuin sen tekijöitä. Tulkitsen, että kitkennän työläys yhdessä yhteisöjen sosiaalista oikeudenmukaisuutta korostavan arvopohjan kanssa sai aikaan herkkyyttä havainnoida tilan töihin osallistumisen esteitä, joista monet liittyivät tavalta tai toisella yhteiskunnallisiin eroihin, normeihin tai arvostuksiin. Kitkemistyön paljous toi esimerkiksi kysymykset työn sukupuolittuneisuudesta ja sukupuolten välisestä työnjaosta osaksi työstä käytäviä neuvottelujä, mikä saattoi sysätä tekemään toisin sukupuolten välisiä suhteita. Yhteisöjen miesoletettujen aktiiviseen kitkemiseen osallistumisen voikin tulkita arkisena sukupuolittuneen työnjaon kyseenalaistamisena.⁴ Työn saavutettavuuden tai houkuttelevuuden lisääminen uusia käytäntöjä kehittämällä tai totunnaisia tapoja kyseenalaistamalla voikin avata mahdollisuuksia ruoantuotantoon liittyvien hierarkioiden purkamiseksi.

Maatiloilla tehtävää palkatonta vapaaehtoistyötä on kritisoitu siitä, että se saattaa tahattomasti vahvistaa talouden uusliberaaleja, eriarvoistavia järjestyksiä sen sijaan, että se haastaisi niitä (Mostafanezhad 2016). Laajentuessaan vapaaehtoistyö voi tarkoittaa esimerkiksi jo valmiiksi matalien maata-

loustyön palkkojen polkemista (Weiler, Otero & Wittmann 2016). Kitkemistä tai muitakaan ruoantuotannon toisin tekemisen käytäntöjä ei tulekaan tarkastella irrallaan yhteiskunnallisesta kontekstistaan, vastuuttomana niiden mahdollisesti kumuloituvista vaikutuksista. Samalla on kuitenkin otettava huomioon, että kitkeminen ei ole ainoa muutosta tuottava käytäntö, vaan yksi lukemattomista. Kun tulevaisuutta on muokkaamassa ilmaston lämpenemisen ja kuudennen sukupuuttoaalton kaltaisia planetaarisia poikkeustiloja, on selvää, että tulevat kitkemisen käytännöt eivät järjesty nykyhetkeä vastaavissa olosuhteissa, vaan toistaiseksi tuntemattomissa suhteissa inhimillisiin ja ei-inhimillisiin toisiin. Näiden järjestysten ennalta-arvaamattomuus saattaa olla keskeistä tulevaisuuden ruoantuotantoa mahdollistavien elinkelpoisten olosuhteiden ylläpitämisessä tai uudelleen luomisessa (ks. Haraway 2016).

Rikkakasvien käsin kitkeminen kemiallisen torjunnan sijaan on tarkastelemieni yhteisöjen tapa vaalia ruoantuotantoon osallistuvien kumpanuuslajien verkostojen elinvoimaisuutta. Kitkeminen ei kuitenkaan ole ainoastaan käsin tehtävä vastine kemiallisten torjunta-aineiden työlle, vaan kitkiessä ei-inhimilliset ja inhimilliset toimijat muotoutuvat erityisissä, vahvasti paikantuneissa keskinäisissä suhteissa (ks. Tsing 2016). Kuten edellä kuvattiin, rikkakasvien vähentäminen kitkemällä oli torjunta-aineiden käyttöön verrattuna aikaa vievää ja kehollista vuorovaikutusta viljelykasvien, rikkakasvien ja niihin kytkeytyvien eliöiden kanssa. Kitkemisen kirjaimellinen maanläheisyys ja sen yksitoikkoinen hitaus ohjasivat kohtaamaan ja huomioimaan viljelyssä läsnä olevat ei-inhimilliset toimijat merkityksellisinä toisina: kun vihannespenskin eliöt tulivat iholle ja irtirevittyjen rikkakasvien haju pinttyi sormiin, oli selvää, että toimeentuloa tuotettiin yhdessä monilajisten toisten kanssa. Rikkakasvien merkitys saikin kitkiessä uusia sävyjä: ne näyttäytyivät paitsi viljelykasvien haittana, myös erilaisten hyönteisten elinympäristönä, maan kosteuden ylläpitäjänä ja maatuessaan monin

4 Vaihtoehtoisesti miesoletettujen osallistuminen voidaan lukea nojautumisena agraariperinteeseen, jossa esimerkiksi tietyt peltotyöt on tehty joukkovoimalla sukupuoleen katsomatta (Peltonen 1999, 40), mutta tämä tulkinta ei muuta sitä, että osallistuminen tekee todeksi tasa-arvoista työnjakoa sukupuolten välillä.

tavoin hyödyllisenä viherkatteena. Näin kitkemisen yhteydessä tehdyt moniaistiset havainnot lisäsivät ymmärrystä ruoantuotannon keskinäisriippuvuudesta ja siinä mukana olevista ei-inhimillisistä toisista. Tulkitsen tämän prosessin tilanteiseksi tiedontuotannoksi (Haraway 1988), jossa vastataan ruoantuotannon paikantuneisiin tiedontarpeisiin tavoittelematta universaalia yleispätevyyttä, ja jossa tunnustetaan tietämisen kohteen aktiivinen toimijuus tiedontuotannon osana. Tilanteisen tiedontuotannon ja siihen pohjaavan yhteisöllisen päätöksenteon myötä kitkeminen toi monilajisia toisia osaksi tilojen ruoantuotannon tulevaisuuksien muotoutumista.

Samalla oli ilmeistä, että kitkemisessä muodostuneet suhteet ei-inhimillisiin toisiin eivät olleet symmetrisiä: vihannesmaiden eliöstön ja rikkakasvien itsensä kannalta kitkeminen ei ollut kemiallisen torjunnan vastakohta, vaan se niin ikään tarkoitti tiettyjen kasvien ja niistä riippuvaisten hyönteisten ja pieneliöiden elinehtojen radikaalia heikentämistä tai niiden suoranaista tappamista inhimillisten tarpeiden täyttämiseksi. Kitkemistä pohdittiinkin pellolla puolittosissaan ”miniatyyrimonokulttuurien” luomisena. Vastaavasti toiminnan paikantuneisuus ei tarkoita, etteikö kitkeminen olisi tapahtunut samaan aikaan osana erilaisia bio-sosio-tekнологisia verkostoja (Haraway 2008) ja väistämättä suhteessa myös kapitalistisiin talouden järjestyksiin (Gross 2009, 74): esimerkiksi biodynaamisella tilalla kitkeminen kiinnittyi muun muassa Euroopan unioniin, joka mahdollisti vapaaehtoisuuden rahoituksen, ja luomuosuuskunnassa taas esimerkiksi ruokajäsenten autoilu tilan talkoisiin kytki kitkemisen globaaleihin öljyteollisuuden verkostoihin (ks. Partanen ym. 2013). Kitkeminen asettuu näin osaksi ruoantuotannon perustavalaatuisesti ristiriitaisia ja loputtoman monimutkaisia verkostoja, mutta myös samalla siinä osallistutaan niiden jatkuvaan muotoutumiseen.

RIKKARUOHONJUURITASOLLA TULEVAISUUKSIA TEKEMÄSSÄ

Rikkakasvien kitkeminen käsin kemiallisen torjunnan sijaan oli tarkastelemillani tiloilla paitsi luonnomukaisen tuotannon säännösten määräämää,

myös tapa kyseenalaistaa teollistuneen viljelyn normatiivisia käsityksiä kemikaalien välttämättömyydestä. Yhteisöissä pyrittiin toisenlaisten, tasa-arvoisempien ja ekologisesti kestävämpien tulevaisuuksien tuottamiseen: ruoan ohella niissä tuotettiin myös uudenlaisia suhteita sekä inhimillisten toimijoiden välille että ihmisten ja muiden lajien kesken. Ruoantuotanto on kuitenkin osa ihmisten ja lajien välisiä eroja ja hierarkioita myös silloin, kun se järjestetään ympäristötietoiselle ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta vaalivalle arvopohjalle. Vaikka tarkasteleman yhteisöt irrottautuivat omaehtoisen kitkemistyön myötä esimerkiksi kemiallisiin torjunta-aineisiin ja maataloustyölle tyypillisen matalapalkkatyön teettämiseen liittyvistä ongelmista, myös omaehtoisen kitkemisen käytännöissä oli läsnä monenlaisia toiseuttavia erontekoja.

Vaikka kitkeminen ei ole tasa-arvoinen tai harmiton rikkakasvien torjunnan muoto, tietoisina ja harkittuina yhteisöllisinä käytäntöinä se kuitenkin mahdollistaa monien toiminnassa mukana olevien ei-inhimillisten ja inhimillisten toimijoiden kunnioittavan kohtaamisen ja niiden keskinäisten suhteiden uudelleenjärjestelyyn. Kitkeminen hankaloittaa ruoantuotantoa työläydellään, mutta samalla hankaluus osoittaa, miten ruoantuotannon muuttaminen kytkeytyy muihin yhteiskunnallisiin kamppailuihin: kitkemisen järjestyminen edellyttää työn uudelleenmäärittelyä ja erilaisten yhteiskunnallisiin arvostuksiin ja normeihin kytkeytyvien osallistumisen esteiden madaltamista. Samalla kitkeminen tuo näkyviin inhimillisen ja ei-inhimillisen keskinäisriippuvuuksia ja niiden välistä syömisen ja syötäväksi tekemisen jännitettä, joka on ruoantuotannon ytimessä eikä päästä otteestaan, sillä toimeen on tultava. Kitkemisen mahdollistama tilanteinen tiedontuotanto kuitenkin osoittaa, että toimeentulon tuottamisen tavoista voi neuvotella myös ei-inhimilliset toiset mukaan ottaen: taimet, rikkakasvit ja maaperän eliöt voivat kitkemisen hitaan, kehollisen paikantuneisuuden kautta tulla osaksi viljelyä koskevaa tiedontuotantoa ja siten yhteisöjen päätöksentekoa. Kitkemisen voikin nähdä käytäntöinä, jotka pakottavat pysymään vaikeuksien äärellä, hankaluuksia havainnoiden ja työstäen ja näin ruoantuotannon toisenlaisia tulevaisuuksia tehden (ks. Gibson-Graham 2006;

Haraway 2016).

Rikkakasvien kitkemisen käytäntöihin keskittyminen on performatiivista politiikkaa, jolla osallistutaan määrittelyihin siitä, mikä on keskeistä ruoantuotannon tulevaisuuksien tekemisessä. Kitkemisen tapaisten vähäpätöisen oloisten, usein naistapaisten arjen käytäntöjen esiin nostaminen taloudellisesti merkittävänä ja eettisesti keskeisinä inhimillisen toimeentulon ja lajien keskinäisen toimeentulemisen kysymyksiä korostaa yhteiskunnallisten muutosten arkipäiväisyyttä ja paikantuneisuutta. Ruokajärjestelmä on moninainen ja hajaantunut, jolloin sitä toiseksi tekevät käytännötkin kiinnittyvät aina paikallisiin olosuhteisiin ja toimijoihin, eikä yleispätevien suuntaviivojen piirtäminen näyttäytyä mielekkäänä. Arkinen ja tilanteinen toisintekeminen kuitenkin kytkeytyy samaan aikaan laajoihin poliittisiin ja kulttuurisiin järjestyksiin, joissa myös

ei-inhimilliset toiset ovat mukana. Nämä loputtoman monimutkaiset kytkennät sekä tulevaisuutta tuottavien käytäntöjen hengästyttävä moninaisuus kylvävät ennalta-arvaamattomuutta, josta voi versoa mahdollisuuksia ylläpitää ja elvyttää elinkelpoisia olosuhteita ennennäkemättömien sosioekologisten muutosten aikakaudella. Näin ruoantuotannon arkiset käytännöt näyttäytyvät eettisten kohtaamisten tiloina, joissa työstetään polttavia kysymyksiä toimeentulosta yhteen kietoutuneessa maailmassa – vailla lopullisia vastauksia.

YTM Pieta Hyvärinen on väitöskirjatutkija Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa, sukupuolentutkimuksen oppiaineessa. Väitöstutkimus käsittelee ruoantuotannon arkisissa käytännöissä muotoutuvia lajirajat ylittäviä ja talouden suhteita. pieta.hyvarinen@uta.fi

KIRJALLISUUS

- Alber, Jens & Kohler, Ulrich (2008) Informal Food Production in the Enlarged European Union. *Social Indicators Research Journal* 89, 113–127.
- Allhojärvi, Tuomo (2017) Yllätyksiä: antroposkenen paranoia ja tiedon tilanteinen ongelma. *Tiede & Edistys* 1, 36–56.
- Allhojärvi, Tuomo & Bruun, Otto (2013) Ajattelua perunan kanssa. Moninaisten talouksien ja ei-inhimillisen toimijuuden haasteita poliittiselle taloustieteelle. Teoksessa Eskelinen, Teppo & Heikkilä, Suvu (toim.) *Talous ja arvo*. Jyväskylä: SoPhi, 174–209.
- Beketov, Mikhail A., Kefford, Ben J., Schäfer, Ralf B. & Liess, Matthias (2013) Pesticides Reduce Regional Biodiversity of Stream Invertebrates. *PNAS* 110:27, 11039–11043.
- Brady, Henry E., Verba, Sidney & Scholzman, Kay Lehman (1995) Beyond SES: A Resource Model for Political Participation. *American Political Science Review* 89:2, 271–294.
- Callon, Michel (1998) Introduction. Teoksessa Callon, Michel (toim.) *The Laws of the Markets*. Malden: Blackwell. 1–57.
- Davies, Charlotte Aull (1999) *Reflexive Ethnography. A Guide to Researching Selves and Others*. London: Routledge.
- Dixon, Jane (2010) Diverse Food Economies, Multivariant Capitalism and the Community Dynamic Shaping Contemporary Food Systems. *Community Development Journal* 46:51, 20–35.
- Ekers, Michael, Levkoe, Charles Z., Walker, Samuel & Dale, Bryan (2015) Will Work for Food: Agricultural Interns, Apprentices, Volunteers, and the Agrarian question. *Agriculture and Human Values* 33, 705–720.
- European CSA Research Group (2016) *Overview of Community Supported Agriculture in Europe*. Urgenci: The International Network for Community Supported Agriculture.
- Forssell, Sini & Lankoski, Leena (2015) The Sustainability Promise of Alternative Food Networks: an Examination through "Alternative" Characteristics. *Agriculture and Human Values* 35:1, 63–75.
- Franklin, Adrian (1999) *Animals and Modern Cultures. A Sociology of Human-Animal Relations in Modernity*. London: Sage.
- Gabriel, Doreen, Sait, Steven M., Kunin, William E. & Benton, Tim G. (2013) Food Production vs. Biodiversity: Comparing Organic and Conventional Agriculture. *Journal of Applied Ecology* 50, 355–364.

- Gibson-Graham, J.K. (2014) Rethinking the Economy with Thick Description and Weak Theory. *Current Anthropology* 55:s9, S147–S153.
- (2011) A Feminist Project of Belonging for the Anthropocene. *Gender, Place & Culture* 18:1, 1–21.
- (2008) Diverse Economies: Performative Practices for "Other Worlds". *Progress in Human Geography* 35:5, 613–632.
- (2006) *A Postcapitalist Politics*. Minneapolis & London: University of Minnesota Press.
- (1996) *The End of Capitalism (As We Knew It). A Feminist Critique of Political Economy*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Gibson-Graham, J. K., Cameron, Jenny & Healy, Stephen (2013) *Take Back the Economy. An Ethical Guide for Transforming Our Communities*. Minneapolis ja Lontoo: University of Minnesota Press.
- Gibson-Graham, J. K., Hill, Ann & Law, Lisa (2016) Re-embedding Economies in Ecologies: Resilience Building in More than Human Communities. *Building Research & Information* 44:7, 703–716.
- Gibson-Graham, J.K. & Miller, Ethan (2015) Economy as Ecological Livelihood. Teoksessa Gibson-Graham J.K., Rose, Deborah Bird & Fincher, Ruth (toim.) *Manifesto for Living in the Anthropocene*. New York: Punctum Books, 7–16.
- Gibson-Graham, J. K. & Roelvink, Gerda (2010) An Economic Ethics for the Anthropocene. *Antipode* 41, 320–346.
- Goodman, Davis, DuPuis, E. Melanie & Goodman, Michael K. (2011) *Alternative Food Networks: Knowledge, Practice and Politics*. London: Routledge
- Gouse, Marnus, Sengupta, Debdatta, Zambrano, Patricia & Falck Zepeda José (2016) Genetically Modified Maize: Less Drudgery for Her, More Maize for Him? Evidence from Smallholder Maize Farmers in South Africa. *World Development* 83, 27–38.
- Gross, Joan (2009) Capitalism and Its Discontents: Back-to-the-Lander and Freegan Foodways in Rural Oregon. *Food and Foodways* 17:2, 57–79.
- Haraway, Donna (2016) *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press.
- (2008) *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- (1988) Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies* 14:3, 575–599.
- Harris, Edmund (2009) Neoliberal Subjectivities or a Politics of the Possible? Reading for Difference in Alternative Food Networks. *Area* 41:1, 55–63.
- Helander, Merja, Saloniemi, Irma & Saikkonen, Kari (2012) Glyphosate in Northern Ecosystems. *Trends in Plant Science* 17, 569–574.
- Holloway, Lewis, Kneafsey, Moya, Cox, Rosie, Venn, Laura, Dowler, Elizabeth & Tuomainen, Helena (2007) Beyond the "Alternative"–"Conventional" divide? Thinking Differently About Food Production–Consumption Relationships. Teoksessa Maye, Damian, Holloway, Lewis & Kneafsey, Moya (toim.) *Alternative Food Geographies: Representation and Practice*. Oxford: Elsevier, 77–93.
- IPCC (2014) *Climate Change 2014: Mitigation of Climate Change. Contribution of Working Group III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Joshi, Deesha (2015) Gender Change in the Globalization of Agriculture? *Peace Review* 27:2, 165–174.
- Kurjen tila (2016) *Biodynaaminen maatila*. kurjentila.fi/kurjen-tila-1/#new-page (haettu 20.11.2016).
- Lappalainen, Elina (2012) *Syötäväksi kasvatetut. Miten ruokasi eli elämänsä*. Jyväskylä: Atena.
- Latour, Bruno (2004) *Politics of Nature*. Boston: Harvard University Press.
- Lundqvist, Eveliina (2014) *Salainen päiväkirja eläintiloilta*. Helsinki: Into Kustannus.
- Mononen, Tuija (2006) Yhteiskuntatieteellisen elintarviketutkimuksen linjoja. Teoksessa Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) *Ruokakysymys. Näkökulmia yhteiskuntatieteelliseen elintarviketutkimukseen*. Helsinki: Gaudeamus, 26–52.
- Mostafanezhad, Mary (2016) Organic Farm Volunteer Tourism as Social Movement Participation: a Polanyian Political Economy Analysis of World Wide Opportunities on Organic Farms (WWOOF) in Hawai'i. *Journal of Sustainable Tourism* 24:1, 114–131.
- Nousiainen, Marko, Pylkkänen, Päivi, Saunders, Fred, Seppänen, Laura & Vesala, Kari Mikko (2009) Are Alternative Food Systems Socially Sustainable? A Case Study from Finland. *Journal of Sustainable Agriculture* 33:5, 566–594.
- Partanen, Rauli, Paloheimo, Harri & Waris, Heikki (2013) *Suomi öljyn jälkeen*. Helsinki: Into. 2.p.

- Pascucci, Stefano, Dentoni, Domenico, Lombardi, Alessia & Cembalo, Luigi (2016) Sharing Values or Sharing Costs? Understanding Consumer Participation in Alternative Food Networks. *NJAS – Wageningen Journal of Life Sciences* 78, 47–60.
- Peltonen, Matti (1999) Työnjako sosiaalisena tilana – Sukupuolenmukaisesta työnjaosta maataloudessa. Teoksessa Parikka, Raimo (toim.) *Suomalaisen työn historiaa. Korvesta konttoriin*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 730. Hämeenlinna: SKS, 33–50.
- Phillips, Louise (2011) *The Promise of Dialogue: The Dialogic Turn in the Production and Communication of Knowledge*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Polanyi, Karl (2000 [1944]) *Suuri murros. Aikakautemme poliittiset ja taloudelliset juuret*. Tampere: Vastapaino. Suomentanut Natasha Vilokkinen.
- Probyn, Elspeth (2016) *Eating the Ocean*. Durham & London: Duke University Press.
- Pro Luomu ry (2013) Puhdasta. <http://luomuailmanmuuta.fi/hyvaa-puhtaasti/> (haettu 7.12.2016).
- Roelvink, Gerda (2015a) Performing Posthumanist Economies in the Anthropocene. Teoksessa Roelvink, Gerda, St. Martin, Kevin & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible. Performing Diverse Economies*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 225–243.
- Roelvink, Gerda (2015b) Learning to be Affected by Earth Others. Teoksessa Gibson-Graham, J.K., Rose, Deborah Bird & Fincher, Ruth (toim.) *Manifesto for Living in the Anthropocene*. New York: Punctum Books, 57–62.
- Rojola, Lea (2012) Juokse lujaa, pure kovaa! Donna Harawayn kumppanuuslajit ja feminismi. Teoksessa Lempiäinen, Kirsti, Leppänen, Taru & Paasonen, Susanna (toim.) *Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa*. Turku: Utukirjat, 256–273.
- Sedgwick, Eve Kosofsky (2003) *Touching Feeling. Affect, Pedagogy, Performativity*. Durham: Duke University Press.
- Shanthy, T. Rajula (2010) Gender Perspectives for Sustaining Sugarcane based Farming System. *Indian Research Journal of Extension Education* 10:1, 112–116.
- Sherriff, Grame (2009) Towards Healthy Local Food: Issues in Achieving Just Sustainability. *Local Environment* 14:1, 73–92.
- Singh, Gajendra, Singh, Gyanedra & Kotwaliwale Nachiket (1999) A Report on Agricultural Production and Processing Technologies for Women in India. *Gender, Technology and Development* 3:2, 259–278.
- Slocum, Rachel (2007) Whiteness, Space and Alternative Food Practice. *Geoforum* 38:3, 520–533.
- Steiner, Rudolf (2004 [1924]) *Maatalouskurssi*. Helsinki: Biodynaaminen yhdistys. Suomentanut Kari Järvinen.
- Suoranta, Juha & Rynänen, Sanna (2014) *Taisteleva tutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Tapio-Biström, Marja-Liisa & Silvasti, Tiina (2012) Globaalin elintarvikejärjestelmän ekologiset ja sosiaaliset haasteet. Teoksessa Mononen, Tuija & Silvasti, Tiina (toim.) *Hyvä ja paha ruoka. Ruoan tuotannon ja kuluttamisen vaikutukset*. Helsinki: Gaudeamus, 69–89.
- Tayeb, Wafa, Chaieb, Ikbal & Hammami, Mohamed (2011) Environmental Fate and Effects of 2,4-Dichlorophenoxyacetic herbicide. Teoksessa Piotrowski, Karl D. (toim.) *Herbicides: Properties, Crop Protection and Environmental Hazards*. New York: Nova Science Publishers Inc., 161–187.
- Trauger, Amy & Passidomo, Catarina (2012) Towards a Post-capitalist-politics of Food: Cultivating Subjects of Community Economies. *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies* 11:2, 282–303.
- Tsing, Anna Lowenhaupt (2015) *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton University Press, Princeton.
- Turner, R. J., Davies, G., Moore, H., Grundy, A. C. & Mead, A. (2007) Organic Weed Management: A Review of the Current UK Farmer Perspective. *Crop Protection* 26:3, 377–382.
- Vainio, Tiina (toim.) (2000) *Naisten talouskirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Varjonen, Johanna & Aalto, Kristiina (2013) *Kotitalouksien palkaton tuotanto ja sen muutokset 2001–2009*. Työselosteita ja esitelmää 145. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Vehviläinen, Marja (2014) Syömisen politiikka arjessa. Teoksessa Irni, Sari, Meskus, Mianna & Oikkonen, Venla (toim.) *Muokattu elämä: teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*. Tampere: Vastapaino, 305–341.
- Weiler, Anelyse M., Otero, Gerardo & Wittmann, Hannah (2016) Rock Stars and Bad Apples: Moral Economies of Alternative Food Networks and

Precarious Farm Work Regimes. *Antipode* 48:4, 1140–1162.

YK (2017) *Report of the Special Rapporteur on the right to food*. The Human Rights Fact Sheet series of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. Geneva: United Nations Office.

GRASSROOTS LEVEL COMPLEXITIES IN FOOD PRODUCTION WEEDING AS WORK, KNOWLEDGE PRODUCTION AND REMAKING THE FUTURE

Food production is a feminist issue, and feminist research offers many fruitful ways of examining its different sectors. In this article I incite a dialogue on food production between feminist theories on naturecultures and the economy. Using concepts of companion species and diverse economies I analyse weed management as multispecies relations and ask, how voluntary weeding practices open up space for re-imagining food production. The research material was collected on two community-based farms, where weeding was arranged as diverse work. It also turned out to be part of situated knowledge production which guided future farming practices. Weeding enabled renegotiating work and recognizing non-human others as part of food production, redefining both intra- and interspecies relations on the farms and therefore opening up space for different futures for food production.

JULKAISU
II

**Beekeeping Expertise as Situated Knowing in Precarious Multispecies
Livelihoods**

Pieta Hyvärinen

2019
Sociologia 59:4, 365–381.

Artikkelin käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

Beekeeping Expertise as Situated Knowing in Precarious Multispecies Livelihoods

Pieta Hyvärinen

Abstract

In this article I analyse beekeeping expertise as situated knowing in the precarious conditions of multispecies livelihoods. Beekeeping is knowledge-intensive: distinct expertise is required to keep colonies alive and thriving, to produce honey, and to support pollination – that is, to maintain livelihoods. The conditions in which beekeeping expertise is developed and enacted are precarious due to close entanglements with ultimately unintelligible non-human others and their changing habitats. Using ethnographic and interview data collected among urban beekeepers in Finland, I first describe the precariousness embedded in beekeeping as sharing lifeworlds and becoming with non-human others, particularly in an epoch characterized by severe environmental disturbances. Second, I analyse learning and practising beekeeping as the development and enactment of beekeeping expertise as situated ways of knowing. From beekeeping courses, books, and social relationships, beekeepers learn not only the necessary skills but also ways of knowing that value diversity and variability. By practising and observing in the hive yard, they further learn to be affected by bees and their multispecies habitats, attuning their practices and perceptions in accordance with them. Beekeeping expertise therefore entails ways of knowing that are local, relational, practical, and open to changes and even surprises, recognising the incompleteness of knowledge as well as the unprecedented agency of non-human others. Such situated knowing enables beekeepers to acknowledge and act upon the complex interdependencies of multispecies livelihoods in changing socio-ecological conditions.

KEYWORDS: beekeeping, expertise, multispecies livelihoods, precariousness, situated knowing

Introduction

Knowledge and skills are at the core of successful beekeeping. Knowledge about bee behaviour and local environments, as well as skill in beekeeping practices, is essential for healthy bee colonies, abundant honey yields, and effective pollination. The knowledge and skills that distinguish beekeep-

ers from non-beekeepers – that is, beekeeping *expertise* (see Ericsson 2018, 3–4) – are entangled not only with the survival and well-being of beekeepers and their colonies, but also – through pollination – with a wider community of plants and the animals that depend on them, including human food producers and consumers (Potts et al. 2010).

In this article, I argue that beekeeping expertise not only contributes to but is also constituted within everyday livelihood practices. Following Gloria Dall’Alba’s (2009, 2018) phenomenologically informed approach, I explore beekeeping expertise as “enacted and embodied rather than possessed or applied as independent entities” (Dall’Alba 2018, 35). Dall’Alba calls into question the assumed separateness of experts, their knowledge, and their domains of expertise. Instead, she suggests that we explore them as “an inescapable entwinement”, calling for a recognition of the relationship between “persons and the world” in expertise research (Dall’Alba 2018, 34; see also Dall’Alba 2009). This entails an ontological turn in research on expertise and expert performance: knowledge and skills are integrated into expert ways of being, and the development of expertise is therefore a continuing process of becoming (Dall’Alba 2018, 35).

This onto-epistemological conceptualisation of expertise is based on an understanding of knowledge as *situated* (e.g. Dall’Alba 2009, 11, 23). Situated ways of knowing are embedded in local and particular relations and refuse to presuppose a metaphysical or transparent knowing subject (Haraway 1988). Although practice-oriented and place-based, situated knowledges are not detached from translocal material-semiotic arrangements; rather, it is essential to recognize their situatedness *in* the global and embodied relations where they are constituted (Haraway 1988; see also Alhojärvi 2017; Vehviläinen 2017). In situated knowledges, these relations include both humans and non-human entities: the world in all its more-than-human diversity is understood as an active actor and agent in knowledge production (Haraway 1988, 592–593). Therefore, this approach can also be seen as engendering openness to contingency and surprise, whether serendipitous or dreadful (Alhojärvi 2017; Haraway 1988; see also Sedgwick 2003).

Situated ways of knowing are characteristic of small-scale food production (Gonzalez 2001; Hyvärinen 2017; Vehviläinen 2014; see also Le Heron et al. 2016), and beekeeping is no exception. Emily Caroline Adams (2018) has described learning beekeeping as a contextualized enskilmment process, highlighting the practical and social ways in which beekeeping expertise is developed. Siobhan Maderson and Sophie Wynne-Jones (2016) in turn understand beekeepers as producing citizen science by making observations and keeping records, but they also see beekeeping as entailing “other ways of knowing” (Maderson and Wynne-Jones 2016, 92), including intuitive elements, emotions, and a holistic engagement with the bees. Accordingly, and especially in the context of urban small-scale beekeeping, Lisa Jean Moore and Mary Kosut (2013) stress corporeality and intimacy as constitutive parts of the embodied and experiential knowledge of beekeeping.

As these studies suggest, the expertise relationship between “persons and the world” (Dall’Alba 2018, 34) is particularly intense in beekeeping. As with other forms of food production, the most substantive material conditions of survival and well-being are at stake in beekeeping. The process of becoming an expert in food production is intertwined with processes of reproduction – that is, processes of becoming in its most fundamental form, going all the way down to the materiality of the body and the soil (see Haraway 2008; Vehviläinen 2014). Following Donna Haraway (2008), food production can be understood as a continuous process of *becoming with* in the mutually constitutive networks of companion species (Haraway 2008, 17–19, 244; see also Hyvärinen 2017; Vehviläinen 2014). The practices involved in fulfilling subsistence needs are always already entangled with the lives and livelihoods of non-human others: there is nothing preceding the multispecies mesh we are (in).

In order to conceptualize these processes of becoming with as embedded not only in bio-physical cycles and conditions but also in social, cultural, and political institutions and arrangements, I have developed the concept of *multispecies livelihoods*.¹ As an economic category without the historical baggage or disciplinary power of *economy* or *economics*, the concept of *livelihood* is open to a diversity of activities, skills, knowledges, sites of action, and relations that, unlike hegemonic capitalocentric economic discourses, “cannot be captured by a generality” but instead are “linked to particular contexts, stories and strategies” (Miller and Gibson-Graham, forthcoming; see also Miller 2019). Multispecies livelihoods can be defined as the diverse and particular practices of securing the necessities of life through sharing lifeworlds with human and non-human others.

Beekeeping is a particular example of multispecies livelihoods. Not only do beekeepers partially support themselves² through a close engagement with *Apis mellifera* and the various other species involved, but beekeeping also contributes to survival and well-being far beyond its immediate participants. At the same time, beekeeping is also seriously affected by changes in bee habitats, which are often – ironically – caused by other practices of food production in its industrialized forms, as well as by rapidly advancing climate change (Potts et al. 2010). As is detailed below, the intimacy and complexity of these multispecies networks render beekeeping a *precarious* livelihood, not (only) in

terms of unstable incomes and material welfare, but rather, following Anna Lowenhaupt Tsing (2015), as embedded in unprecedented encounters between species, and in existential instability in the face of environmental disturbances on a planetary scale.

In order to explore the intense and unstable relations of expert knowledge in beekeeping, in this article I ask *how expertise as situated ways of knowing is developed and enacted in the precarious multispecies livelihoods of beekeeping*. The article is organized as follows. In the next section, I describe my research data and methods. In the analysis that follows, I first explore beekeeping as a precarious multispecies livelihood characterized by the uncertainties embedded in multispecies encounters and changing socio-ecological conditions. Second, I examine how beekeeping expertise is developed not only as skills and practices, but also as ways of knowing, and how it is further enacted in the various relationalities of the hive yard and beyond. As a conclusion, I discuss what it means to foster ways of situated knowing that are grounded in the everyday practices and interdependencies of multispecies livelihoods.

Research Data and Methods

My research methods include focus group interviews and ethnography, combined with thematic analysis. In addition to the theoretical approaches described above, the research methodology is inspired by multispecies ethnography, where the interdependencies of humans and non-human species are brought into the centre of enquiry, challenging the dualisms and hierarchies inscribed within human-centred ethnography (Kirksey and Helmreich 2010). The research data was mainly collected in 2017 in two major cities in southern Finland. In addition, supplementary autoethnographic material was gathered throughout 2018 and in early 2019.

1 In a previous article published in Finnish, I used a similar concept, *keskinäinen toimeentulo*, to indicate the entanglement of material subsistence and relational multispecies ethics (Hyvärinen 2017).

2 In Finland, most beekeepers define themselves as either hobbyists or part-time beekeepers; only 1–3% declare beekeeping as a full-time job (Ruottinen et al. 2003, 51). However, even small-scale beekeepers earn income by selling their honey (see Hyvärinen, forthcoming).

Two group interviews, of two hours each, were conducted with a total of 14 beekeepers from urban or semi-urban areas. The interviewed beekeepers were women and men aged between 35 and 77. They mainly tended colonies in their own domestic gardens in suburban areas, and their length of experience of beekeeping ranged from two to 47 years. The number of colonies per interviewed beekeeper varied from zero³ to around 50, and the amounts of honey produced during the previous year ranged from seven kilos to over 800. The interviews were recorded and transcribed, and I translated the extracts used in this article myself. Background data was collected through a short questionnaire. In this article, numbering is used within each individual extract to indicate interviewees where necessary.

My autoethnographic data consists of recorded dialogues and a beekeeping diary from 2013 to 2019. I have kept bees with my father since 2013; currently we have nine colonies in two apiaries. Our apiaries have been located on the outskirts of a public park, in a semi-public community garden, and in a domestic garden near the city centre. The autoethnographic dialogues (seven recordings, varying from 18 to 105 minutes) loosely followed a mind map of different beekeeping practices, and they took the form of performance appraisals, evaluating previous years and suggesting improvements. The beekeeping diary (which currently runs to 40 pages) is completed by both of us on an online platform after every hive visit.

Ethnographic participant observation took place during a three-day urban beekeeping course with around 10 participants, organized by an urban beekeepers' association in spring 2017. The course provided basic information on bees and beekeeping, with an emphasis on urban specificities such

as city bee pastures, neighbours, and licences. Two days of the course were devoted to indoor lectures (three hours each day), and the third day was a field trip to the teacher's home apiary (around two hours). The lectures were recorded and loosely transcribed, and field notes were written after the field trip day. Only the course teacher is quoted in the analysis.

The data was classified following an initial thematization made before and during the data collection. Knowledge was one of the themes from the beginning, and a question related to learning and knowing was posed in both of the group interviews. However, the issue of knowledge and skills also appeared to be widely discussed in other parts of the interviews as well as during the beekeeping course and in the autoethnographic dialogues. Sections of interview and observation data that included discussions about knowledge, skills, and related issues were extracted and further analysed inductively from initial conceptualisations of multispecies livelihoods, decoding the data from the perspective of interspecies relations and diverse economic practices.

Precarious Multispecies Livelihoods

Beekeeping can be described as troublesome engagements with honeybees and their lifeworlds. It is sometimes argued that bees occupy a subordinate position similar to that of other production animals in relation to their keepers, who are in principle capable of deciding their future. However, bees are not confined and controlled in the way that domesticated animals are, nor are their bodies usually consumed, as in the case of livestock (Nimmo 2015, 187–190). Due to bees' relatively independent agency – with which the beekeeper has to comply in order to maintain colonies and produce honey – their activities are often de-

3 The interviews took place in spring, and one beekeeper had lost all her colonies during the winter.

scribed in social terms, as work or labour (see Sjödin 2016), and human-bee relations are therefore described as a sort of collaboration or cooperation (e.g. Chandler 2010). However, working with bees does not imply mutual understanding or even recognition. Bees, like any insect, remain ultimately unintelligible from a human perspective (Raffles 2011, 44), and this means that beekeeping is always potentially surprising (cf. Nimmo 2015, 191):

BEEKEEPER: The elegance lies in the fact that when you then go to the hive yard, you don't know at all what to expect [...]. Bees are so unpredictable, but then you can always find your way.

Bees appear to be capricious, not only in the hive yard but also in their interactions with their surroundings: for example, it is not easy to predict in detail where bees will forage even though in general it is known which plants they favour:

BEEKEEPER 1: Once we took [the hives] to [a place nearby], beside a buckwheat field, but we didn't get any buckwheat honey, maybe a little multicoloured hemp-nettle.

BEEKEEPER 2: Yes, it was a weed in the buckwheat, and there were huge amounts of it [laughs]. It was quite fine, flowery, kind of very liquid, light in colour, but buckwheat we didn't get.

The honey was not what was expected, but it was a pleasant surprise with its fine taste and appearance. However, bees' unpredictable behaviour can also have outcomes that are more problematic. When bees share a water source with children, this can cause controversy in the neighbourhood, given the bees' ability to protect themselves with painful and even lethal⁴ stings:

4 Bee stings can cause systemic allergic reactions, including anaphylaxis, in 0.3–7.5% of the population, according to various studies (Bilò and Bonifazi 2009).

BEEKEEPER: We had a beach nearby, and the sand then, it was an awfully good drinking place, even though I had all kinds of contraptions for water sources that I had made near the apiary, but they went there [...], but the children did not learn to beware of them, but they went there [for water].

As illustrated by the interview extract above, it is often not the bees themselves, but rather their unintentional interactions with humans in their habitats that cause disquiet and concern. This type of uncertainty is particularly present in urban contexts, where relations with neighbours and passers-by are often an inseparable part of beekeeping. Thus, swarming⁵ is often considered more of a problem in urban than in rural environments: bees find many human-made cavities to be suitable places for new hives, causing various problems by blocking chimneys and ventilation pipes and possibly even leading to structural damage in buildings:

BEEKEEPER: Yeah, they are not nice inside the wall, a hundred kilos of honey and pollen and bee mould in there, you'll get moisture damage with less than that.

Swarming is extensively discussed in the data and can be considered as exemplifying the unpredictability of bees: during swarming season, one can rarely be sure the bees are *not* going to swarm. Swarming symptoms can be monitored and precautions taken, but none of the existing techniques for preventing swarming is absolutely certain. Furthermore, catching a swarm can be an adventure, as beekeepers often vividly describe, and if the swarm in question is not from the beekeeper's own colonies, one cannot know for sure what breed the bees are or what diseases and parasites they might carry.

5 Swarming is a way for bee colonies to reproduce: up to half of a colony's bees – amounting to tens of thousands – leave the hive in order to find a place for a new one.

Swarming is not only inconvenient and counter-productive in terms of diminishing honey yields; it is also risky for the bees, as most feral colonies do not survive the winter, partly due to human-induced changes in bee lifeworlds. Honeybees are not native in Finnish latitudes, and maintained colonies are usually prepared for the winter: most beekeepers feed the bees with sugar syrup, and all try to make sure that the colony can stay warm, dry, and undisturbed by birds or mice in the hive. Moreover, even in areas where honeybees are native, feral colonies nowadays also struggle to survive due to the spread of the varroa mite (Locke 2015). This mite was originally a parasite of the Eastern honeybee (*Apis cerana*), but through the international bee trade it has spread during recent decades to Western honeybee (*Apis mellifera*) colonies almost worldwide (Oldroyd 1999).

As another prevalent multispecies precariousness in beekeeping, the varroa mite was also comprehensively discussed in the data. In managed colonies too, varroa is often involved in winter losses (Guzman-Novoa et al. 2010), which in Finland affect between 10% and 15% of colonies annually (Ruottinen et al. 2003, 110). Varroa itself does not kill the colonies, but it weakens the bees and makes them vulnerable to bacteria and viruses, such as the deformed wing virus (Wilfert et al. 2016). Although the mites cannot be totally eradicated from infected colonies, their numbers can be monitored and controlled.⁶ However, uncertainty prevails:

BEEKEEPER 1: With that varroa there should be some better way. [...]

6 In Finland, annual use of oxalic acid is nowadays considered the bare minimum for varroa treatment; if monitoring reveals the number of mites to be too high, additional measures are recommended, such as treating the colony with formic acid or thymol, or removing drone brood (see Seppälä & Ruottinen 2003, 43).

BEEKEEPER 2: I have been astonished that so many experienced beekeepers have encountered enormous losses during the last few years.

BEEKEEPER 1: It is difficult, so difficult.

BEEKEEPER 3: It is surprising.

BEEKEEPER 1: And it is so complicated: one year, in the outermost hive there was a terrible amount of mites, in the others – none. But in the following spring they were all over again.

The varroa mite is said to surprise beekeepers with its unexpected behaviour, but the unsuccessful application of chemical treatments can also result in a continuous increase in mite populations, therefore contributing to winter losses. In turn, chemical techniques themselves can have adverse effects on bee colonies, especially if applied incorrectly. Thus it is not only the mite itself but also the treatments that evoke uncertainty among beekeepers.

As is illustrated by the case of the varroa mite, the precariousness of beekeeping is not unrelated to diverse translocal formations of global economies and ecologies (see Phillips 2014; Suryanarayanan and Kleinman 2013, 223–224, 232). The contamination of bee habitats by pollution and pesticides serves as another example. Bees have a “finely calibrated interrelationship with the local environment” (Nimmo 2015, 191), which makes them particularly susceptible to environmental changes. Beehives can be exposed to various hazardous substances, such as heavy metals in urban areas (Perugini et al. 2010), or agricultural pesticides, especially when located close to intensive farming (Calatayud-Vernich et al. 2018). The pervasiveness of toxins in bee lifeworlds is no surprise to beekeepers:

BEEKEEPER: Of course, there are all sorts of residues [in nectar], but they are different toxins in the countryside than in the city.

Lastly, the climate emergency – which epitomizes the precariousness of the current epoch – is changing weather conditions and flowering seasons around the world, affecting bees and beekeeping practices alike. My research data was collected primarily in spring 2017, which in northern Europe was exceptionally cold. In spring, weather-related troubles in beekeeping are at their most severe: food stores are running dry, and colonies can die of hunger or fall behind in raising the new generation of bees if the weather is not good enough for spring blossoms and forage. The exceptionally warm summer during the previous year had been similarly unsettling, as plants had bloomed way too early for the bees to forage, affecting honey yields substantially (SML 2016).⁷

Beekeeping is about relating to unintelligible others – particularly bees – in different localities and conditions and producing livelihoods in and through that relating. This renders beekeeping inherently indeterminate and uncontrollable. Furthermore, human-induced environmental uncertainties ultimately entail an existential precariousness, at least for the bees themselves: there have been severe regional declines in both wild and managed bees, not only for the reasons presented above but also due to habitat loss and fragmentation, and especially because of the interaction between these drivers.⁸ Not only do bee declines directly affect the livelihoods of their

keepers, but uncertainties in beekeeping are also entangled with the overall precariousness of the current epoch, given the significance of pollination for food production, and of insects in general for functioning ecosystems (Potts et al. 2010).

Developing and enacting beekeeping expertise

Precarious multispecies livelihoods form the unstable ground on which beekeepers operate and on which expertise is developed and enacted. In this section, I first explore the process of becoming an expert in beekeeping by analysing how beekeeping is learned on courses, through books, and in social relations, not only in terms of skills and practices but also as ways of knowing. Second, I examine how beekeepers enact expertise in the hive yard and its surroundings by relating with the bees and their multispecies habitats.

My way, your way, and the correct way

Beekeepers-to-be usually start by attending a beekeeping course led by an experienced beekeeper, which provides basic information on bee behaviour and beekeeping practices. Most of the beekeepers I interviewed had attended one course or several, and many had also studied beekeeping through books, particularly the two-volume *Mehiläishoitoa käytännössä* (“beekeeping in practice”, Ruottinen et al. 2003, Ruottinen 2005), which is considered the basic textbook for modern Finnish beekeeping. This book is published by the Finnish Beekeepers’ Association (Suomen Mehiläishoitajain Liitto, SML), which also provides online educational materials for both beginning and advanced beekeepers, as well as a bimonthly magazine for its members, who are estimated to comprise 80% of all beekeepers in Finland (SML 2019). Even though there is a plethora of other resources on bees and beekeeping, especially online, it can be argued that the SML plays a significant role in the formation of

7 Interestingly, climate change was not explicitly discussed in either the beekeeping course or the interviews, although local weather conditions were commented upon. It is to be noted, however, that the interviews were conducted before the publication of the Intergovernmental Panel on Climate Change’s report in autumn 2018, which can be seen as a turning point in public discussions of climate change.

8 In Finland, declines of managed honeybees have not yet been reported, but populations of native pollinators have declined (Hokkanen, Menzler-Hokkanen, and Keva 2017).

beekeeping expertise in Finland (cf. Adams 2018; Maderson and Wynne-Jones 2016).

Through basic courses and SML materials, beekeeping beginners are familiarized with a roughly uniform way of keeping bees that can be described as a honey-centred – or at times, even close to productivist – approach, characterized for example by the use of frame hives⁹ and a preference for sugar rather than honey as winter food. However, there is still room for experiential knowledge and diverse practices. For instance, every issue of the SML members' magazine includes a column by the "beekeeper of the year", covering the beekeeper's thoughts and describing their everyday practices; and at the end of the beekeeping manual (Ruottinen et al. 2003) there are three different real-life descriptions of "beekeepers at work". Similarly, teachers on beekeeping courses often share their own experiences, views, and practices, in addition to more formal knowledge about bee behaviour, beekeeping, and honey production. On the urban beekeeping course I attended, the teacher straightforwardly distinguished their own small-scale practices from those of "honey producers":

TEACHER: When I move from one hive to another, I wipe the gloves and the hive tool with lemon balm, because it erases the smell of the previous hive. [...] If I was a honey producer there wouldn't be time for this kind of thing, I wouldn't think, but as they are there in my yard, I can do what I want. I think this is pleasant.

9 Different beekeeping approaches are often distinguished by the use of different hive types. In Finland, the default hive type is vertical frame hives, either wooden or styrofoam. With moveable honeycomb built into the frames, they enable easy inspection and management practices, as well as efficient honey extraction with centrifuges, which has in turn made industrial honey production possible (see Spiers and Lewis 2016).

It is not only teachers or beekeepers selected by the SML who get to share their personal experiences and practices with others. Peer learning is common at beekeepers' social events, such as seminars and local meetings, and on online platforms, especially social media, resulting in the further diversification of possible beekeeping practices and knowledges. Whereas beekeeping beginners often lean on books, instructions learned on courses, and advice from more experienced beekeepers, they subsequently tend to develop their own ways of doing – as the saying goes, there is my way, your way, and the correct way of keeping bees. Often the variation is in the detail: to settle the bees during a hive inspection, one can use either smoke or water spray; if it is necessary to feed colonies in the spring, one can give them either (ready-made or home-made) sugar paste, sugar syrup, dry sugar, or honey. Sometimes, however, beekeepers also invent and experiment with novel practices, such as keeping the queen at the top of the hive instead of in the bottom box or attempting to prevent swarming by maximising honeycomb-building with empty frames. Also, new devices are invented – for example, bags and boxes for swarm-catching, and solar- or steam-powered beeswax smelters. These inventions may be adopted by other beekeepers and may even gain a more formal position in beekeeping publications, if they prove useful. However, they might also prove to be inoperative: "it works in theory", as one beekeeper said of a wax smelter built out of an old dishwasher.

Whether they work or not, these extensive variations, experimentations, and developments of new practices and devices pointedly exemplify the heterodox and open-ended nature of beekeeping knowledge. In its diversity, curiosity, and creativity, beekeeping expertise arguably has the potential for adaptation with respect to the precariousness described in the previous section. The ongoing process of learning to live with the varroa

mite is an example of such adaptation. Different treatments to reduce the number of mites in hives have been and are still being experimented with, alongside both scientific and lay attempts to breed varroa-resistant bees. Beekeepers who have been following the field for decades remember not only the treatments that were later rejected but also how easy beekeeping was before the arrival of varroa:

BEEKEEPER 1: But this mite, we haven't discussed it much, but it is such a nuisance for decades now, and they were medicated then, whatever, mycin there was, and then they had to, it was prohibited because there were residues of it in honey. Now we have this oxalic acid and...

BEEKEEPER 2: At that time there was no mite at all, at the beginning, there have been such times as well in Finland with the bees. In the '80s the mite arrived.

BEEKEEPER 3: Beekeeping was so easy back then [laughter].

BEEKEEPER 2: Without any concerns one could add antibiotics, there was no harm [laughter], and in the autumn the honey was harvested.

BEEKEEPER 3: But especially the mite was nothing to worry about, there was hardly any winter loss.

The beekeepers above recall not only the time when the varroa mite had yet not spread to Finland, but also the period when chemical use was only loosely regulated. Easiness is therefore linked not only to the absence of the parasite, but also to the absence of knowledge about the adverse effects of chemicals or policies regulating their use. Seen in this context, the spread of the mite almost appears to be just another of the changes that occur in beekeeping practices over

time: despite the mite, beekeeping continues, albeit with the inclusion of a set of new practices. In relation to the mite, beekeeping expertise is thus enacted as the ability to incorporate new knowledges and to transform existing expert ways of being.

Nevertheless, the precariousness of multispecies livelihoods cannot be wholly managed, even by diligently keeping up with the newest developments in the field. It is a commonly shared view among beekeepers that beekeeping can never be fully mastered, and that learning beekeeping is an ongoing process. Knowing beekeeping can even become more complicated the more experience one gains:

BEEKEEPER 1: You can spend 24 hours per day on one hive, marvelling at everything. And all the time feeling more and more stupid.

[...]

BEEKEEPER 2: [A former chair of the SML] says that when the course is over, then the beekeeper knows the most about bees after three years, and then it becomes different, the knowledge, because you can keep them differently as well.

Even experienced beekeepers rarely claim the position of all-knowing experts. The possibility of making mistakes, or being surprised by the bees or other actors involved, is made visible by sharing experiences of unsuccessful beekeeping. Beekeepers(-to-be) are therefore familiarized with a culture where one inevitably makes mistakes and also shares those mistakes – and learns from others' blunders. Again, swarming is a case in point: even though experience can bring some advantages, swarming is a potentially inescapable trouble for any beekeeper. Beekeepers' discussions around swarms are often full of dark humour, which can be understood as a way of dealing with the shared

experience of uncertainty and unsuccessful attempts to prevent swarming:

BEEKEEPER 1: I also warned [the neighbours] about it, that if there are swarms in your chimney someday, I'll come and get them. I probably wouldn't go myself, but I promised altogether.

BEEKEEPER 2: Although they are not your bees.

BEEKEEPER 1: Alth- they are not. My bees are all in the hive.

BEEKEEPER 2: You can see yourselves, there they are.

The humour here is based on the assumption that unlike the beekeepers, the neighbours do not know the details of bee behaviour: despite their apparent failure to prevent swarming, the beekeepers still enact an expertise that distinguishes them from non-beekeepers. Failures do not appear to undermine a beekeepers' expertise; rather, the embrace of uncertainty serves as a site for developing it. Becoming an expert beekeeper therefore entails developing ways of knowing that not only value the diversity and changeability of practices and knowledges, but also engender openness to surprises – even troublesome ones.

"One Should Aim at Understanding"

Beekeeping is substantially learned by doing: however important the courses, books, and on- and offline social relations may be, the most essential place for the development of beekeeping expertise is the hive yard (Adams 2018). On entering the hive yard, novice beekeepers soon realize that beekeeping requires more than a meticulous adherence to instructions from courses or books:

BEEKEEPER 1: My first summer, and well into the second as well, went quite panicky somehow, that in the course it said that, and in the book it says

this, and this is not quite like that. I remember that with [a friend] we kept bees, and both were there like, luckily we are not alone, we ponder there over something like that, and all terrified to do anything, because if I do something wrong, and then little by little realising that, well, we'll see then.

BEEKEEPER 2: I can vividly recall that stage, the few first years when there is the beekeeper's manual open on the side and another one, Tuomanen's, what was it, a book from the '40s where it says what has to be done during raspberry flowering, and I don't even know when raspberries flower, and then blackcurrant flowering [laughs]. Then I open the hive and I'm all baffled, like, then what, but in the course of the years it eventually became clearer.

Following instructions in practice can seem terrifyingly complex for beginners. This is not solely due to their lack of expertise, however. For experienced beekeepers too, even relatively unambiguous instructions are not always straightforward to carry out in practice. For example, it is recommended nowadays that frames with old, dark honeycomb should not be placed in the hive,¹⁰ in order to prevent disease; instead, they should be melted to collect the valuable beeswax. However, bees' tendency to collect pollen in the dark combs complicates the decision-making regarding which frames are to be placed in the hive. When the comb is melted, the pollen is wasted – but if the dark comb is placed in the hive, the queen might lay eggs on it, which will prevent the beekeeper from removing the comb.

10 When using frame hives, most beekeepers reuse the frames from previous years: when new brood boxes or honey supers are added to the beehive in spring or summer, they often include a combination of old frames with ready-built honeycomb and new frames with a wax foundation. Fresh honeycomb is white, but it gets darker over time because of brooding and pollen stains.

INTERVIEWER: What do you do with the dark honeycomb then? [...]

BEEKEEPER 1: There is probably some amount of pollen usually, which would be nice to put back in the hive. Full pollen frames, I don't really melt them before the pollen is eaten.

INTERVIEWER: Isn't it then a problem when they start to use them again, and then brooding also comes there?

BEEKEEPER 1: Yes, they have to be placed near the walls or somewhere so that you can get them from there. It just has to be planned, I don't really know how but [...] if for example now one is taking dark frames out of the hives, I don't dare to take full pollen frames out.

BEEKEEPER 2: Well, they are not worth melting either.

Deciding which comb is to be placed in the hive requires one to understand how pathogens and bees behave as well as to take account of local conditions, such as low temperatures during the spring in question. The recommendation not to place dark combs in the hive is therefore combined with the perceived needs of a particular colony in particular conditions: instead of straightforwardly obeying formal instructions, one contextualizes those instructions in relation to the bees and their lifeworlds.

Reflecting on instructions with respect to one's own colonies, local ecologies, and particular beekeeping practices can be understood as actively and purposefully relating with the bees and their multispecies habitats – which I argue is an essential part of beekeeping expertise, and entails ways of knowing that are situated in the local particularities of the bee colony in question. In practice, and as described above, relational expertise is enacted in how beekeepers carefully shape con-

ditions for the bees in light of their desired outcome (Nimmo 2015, 189) – or, if efforts prove futile, in how beekeepers respond to the unexpected, adapting their plans and actions in accordance with the bees. This is shown in these extracts from bee diary notes on less successful hive inspections over the years:

8 June 2014: We were thinking about making a nucleus hive from hive number one for raising queens, but as there were no larvae, there was probably no queen either. We did not make the nucleus.

26 June 2015: In [another] apiary, raising a queen did not succeed on top of hive number three. [...] We made a nucleus for raising a queen on top of hive number two.

1 July 2018: When we made an artificial swarm [last time], the queen ended up in the hive with the foraging bees, and there were eggs. We added another brood box there.

12 July 2018: [In this] apiary, the colony on which the artificial swarming method was performed tried to swarm again but returned to the hive. We made another artificial swarm.

As the beekeepers' most direct encounters with the bees, regular hive inspections are particularly intense in terms of producing local and relational knowledges. During hive inspections, bee colonies are observed in terms of flight rates and routes, egg-laying, brood, honey, and pollen, as well as possible symptoms of swarming or disease. The observation is multisensory: good eyesight is essential, but the weight, smell, and sound of the colony are often noted too (see Moore and Kosut 2013). In addition to hive checks, the urban beekeeping course I attended encouraged us to observe bees by just sitting beside a beehive, as a way of developing beekeeping expertise:

TEACHER: If you want to learn how the bees act, you should take a chair and put it near the hive, [...] and just sit there and look at the bees. You can learn a lot when you see how they fly and what are they busy with there. At first it all looks the same, but then you start to kind of understand what happens. And then you can also sort of figure out gradually what happens inside from what happens outside. In that way, one should aim at understanding.

In the process, beekeepers themselves are subject to change: careful observation makes them more receptive to the signals of bee behaviour and increases their understanding of bee lifeworlds. The effects of such relating can extend beyond the hive yard, as beekeepers might start to perceive the weather and plants from a perspective affected by the bees (Maderson and Wynne-Jones 2016, 93; Moore and Kosut 2013): a cold spring means there is not enough willow pollen to feed the larvae; rain during the raspberry flowering period means the loss of a considerable portion of honey yield; strong winds risk displacing hive roofs. Beekeeping, then, is about relating not only with the bees themselves but also with their habitats. The relationship can become affectionate, as is illustrated by the words of a beekeeper who had lost all of her colonies during the winter. By losing colonies, she had also lost the particular way of relating with the environment and changing seasons, as well as the habit of visiting the hives.

BEEKEEPER: Now this has been all torture this spring, as I look at nature, and I cannot look to see if my bees are flying or not, and there is no reason to go to the hives, except to dead hives.

Bees' close attachment to local ecologies means that beekeeping practices differ geographically. Beekeeping in the northern latitudes is characterized by a short intensive period of honey production and a long winter, and when it comes

to colony development and flowering seasons, even a relatively small distance of few hundred kilometres can make a difference that affects beekeeping practices. In addition, the varying microclimates of hive yards and the quality of local bee pastures – that is, plant species and their abundance – play a role. For example, in some areas bee colonies forage for honeydew¹¹ every year, whereas in other places it is a rare delicacy – or a trouble. Beekeepers with such pastures have to adjust their practices to take account of honeydew foraging, and this even results in the contestation of instructions given by the SML or experienced beekeepers:

BEEKEEPER 1: It must be done in August, the autumn [varroa] treatment with the poison. And I have supposedly done, [the SML beekeeping adviser] said that one mistake that I have made is that I have done it too late.

BEEKEEPER 2: And it's not true.

INTERVIEWER: The August treatment or that...?

BEEKEEPER 1: August treatment, because I haven't done it in August but in September, as I get so much honeydew every year, and I have to get it out of the hive, understandably, and then it has been too late. But I cannot start harvesting in the middle of August, the final harvest.

[...]

BEEKEEPER 3: [The beekeeping teacher] was terrified that good grief, you are really not making winter preparations until September, giving

11 Honeydew is a sugary liquid secreted by aphids and some other insects as they feed on plant sap. It is occasionally collected by honeybees in early autumn. Honeydew honey is valued but is often considered poor winter food for bees.

winter food then, whereas I should have been at the beginning of August, according to [the teacher].

Local bee-related ways of knowing might also contest other hegemonic ways of knowing. Bees forage a variety of plants, including some that are considered harmful invasive species from a mainstream conservationist perspective. However, a beekeeper might perceive non-native plants such as Canadian goldenrod (*Solidago canadensis*) and Himalayan balsam (*Impatiens glandulifera*) as valuable sources of late autumn pollen and nectar:

BEEKEEPER: I have been bemoaning a bit that nowadays these invasive species are disapproved of so much and everyone wants to weed them out. The Himalayan balsam, that is, even though it has of course spread all over, but it is a good extension to the forage season.

The problematics of invasive plant species are contextualized and examined from a situated beekeeping perspective, suggesting the possibility of mutual benefit. Similarly, when examined from a local and particular perspective, even such severe environmental concerns as pollution can be framed as something to get along with:

BEEKEEPER 1: And then it needs to be remembered that the life span of a single bee is so short that not so much accumulates in it.

BEEKEEPER 2: Yes, and it sacrifices itself, the bee, it uses them...

BEEKEEPER 3: It filters them itself. [...] Only thing that one could worry about [in the city] maybe is how those heavy metals get into pollen, it is of course when the production of pollen is emphasized, I myself haven't felt like selling [pollen] from urban areas to anyone. Myself I have then selec-

tively eaten the pollen from my own hives, but. The beekeepers quoted above are referring to studies which indicate that bees' bodies act as filters, absorbing harmful substances from the nectar and reducing their concentration in the honey. When it comes to pollen, one of the beekeepers above deals with the trouble by selecting which products are suitable for sale and which are only to be used by himself – which can also be understood as a sort of filtering. Furthermore, in the discussion, customers' concerns about possible residues in the honey are framed as not being exclusive to bee products from urban areas, and even as less of a problem in cities. While the air and soil might be polluted in cities, in rural areas plants are “poisoned”, that is, treated with pesticides:

BEEKEEPER 1: Well, I have always told [honey customers] that in France they did a study that honey produced in Paris is much cleaner than that produced in the countryside, I have always told them that, and [the customers] then do believe it's the case.

BEEKEEPER 2: In the countryside they spray with poison anyway, the plants.

Pollution is thus not understood as an overwhelming obstacle to beekeeping that will inevitably lead to unliveable futures. Instead, it is discussed and known by relating with the bees – which are capable of filtering harmful substances so that colony health is not affected – or by relating with bee products, which can be selected for sale and appear relatively pure compared with products from other areas. Beekeeping expertise is therefore enacted as *staying with* the trouble of pollution (cf. Haraway 2016), as well as with the troubles of mites, pathogens, swarms, and invasive plant species described above: this expertise is situated not only in relation to the needs of particular bee colonies, but also within the wider

relations and arrangements of precarious multispecies livelihoods.

Conclusions

Beekeeping is a process of multispecies becoming. Bees' relations to their environment are co-constitutive, particularly through foraging for nectar and pollinating plants¹². Therefore, relating with bees also means maintaining and producing livelihoods far beyond the beekeeper's personal sphere. These processes and practices of co-constitution are characterized by precariousness, as the shared lifeworlds and livelihoods of humans, bees, plants, and various others are inescapably and irreparably defined by climate change, pollution, pesticides, and invasive parasites, which add to and mix with the uncertainties inherent to relations with unintelligible non-human others. Thus, beekeeping can be thought of as analogous to the matsutake foraging examined by Tsing (2015): it too might "allow us to explore the ruin that has become our collective home" (Tsing 2015, 3). As a multispecies livelihood practice, beekeeping can be understood as a cohabitation, and as a continuous exploration of changing relations and relationalities between actors of different species (cf. Haraway 2008). Honeybees, co-constitutively with their keepers, have so far proved sufficiently adaptive to continue to maintain their own and others' livelihoods in disturbed environments, at any rate in the least affected areas of the world.

Relations with significant but indifferent others in these ruins that we now inhabit offer a staggering stage for the development of expertise. In

this article, I have analysed the development of beekeepers' expertise as an ongoing and open-ended process, where formal instructions are layered with personal and shared experiences, and observations of particular bee colonies and their localities. Beekeeping expertise is enacted in close relation with bees, but also with their multispecies habitats: beekeeping cannot be learned or known without sharing one's lifeworld with bees and being affected by them. Such close engagement has transformative potential in terms of fostering new practices and knowledges – ways of relating with bees and beyond (see Tsing 2015, 20). Becoming an expert beekeeper therefore means not only managing beekeeping skills but also developing relational expert ways of being (see Dall'Alba 2009, 2018).

Beekeeping expertise can be understood as situated knowledge production organized around various everyday troubles of beekeeping in varying socio-ecological conditions. In situated knowledges of beekeeping, the precariousness of multispecies livelihoods is recognized and acted upon in local and particular ways. It is not knowing from above, but requires active participation and diligent engagement with mundane minor details and variable particularities, which are also constantly being constituted in relation to complex translocal socio-economic and ecological networks. Therefore, situated knowing in beekeeping is always incomplete and constantly in flux: local conditions vary, new techniques are developed, formal instructions change and can be contested. In its openness to change and its orientation towards variation, situated knowing in beekeeping is curious and creative, and potentially transformative in relation to existing knowledges.

Mundane attempts to recognize and act on the precariousness of multispecies livelihoods are often complicated, and even bound to fail from time to time. But although troublesome or even

12 As was elaborated on the beekeeping course, there is also a plethora of other co-constitutive relations arranged around a beehive, from the spreading of fertilising manure and genes by bees, to the establishment of social bonds through sales of bee products and collaboration with other beekeepers.

tragic at times, beekeeping is performed as informed action throughout the seasons, year in, year out. Exploring the possibilities of life and livelihoods with bees and their various others is an engagement that beekeepers often meet with such joy that it “almost feels like remembering the possibility of future” (Alhojärvi, forthcoming). After all, as Haraway (2016, 55) reminds us, in precarious times “the world is not finished and the sky has not fallen – yet”, and the world still fosters “modest possibilities of partial recuperation and getting on together” (Haraway 2016, 10). In addition to clearly being a practice of becoming *with*, perhaps beekeeping also is or can become a practice of the possibility of composing a liveable world, given its response-able and surprise-able ways of knowing: it leaves a space open both for care and response (Haraway 2016, 105), and for unprecedented possibilities of coexistence within environmental disturbances (Haraway 2016, 10, 98; Tsing 2015). Developing expertise as an inescapable entwinement in precarious multispecies livelihoods is at least a meaningful engagement with more-than-human worlds, and situated knowing in beekeeping engenders good enough ways of living with others in conditions of precariousness: possibilities of getting along with non-human and human others, in complex networks of interdependencies that are both vulnerable and resilient. Such knowing may prove useful in the era of socio-ecological emergencies, invoking different epistemologies and fostering different futures.

Acknowledgements

I would like to thank my PhD supervisor Marja Vehviläinen for her insightful comments, which enabled me to finish this article. In addition, I would like to offer my special thanks to the urban beekeepers I interviewed for generously contributing to the research, and my father Immo Hyvärinen

for his companionship in the ongoing process of developing beekeeping expertise.

References

- ADAMS, EMILY CAROLINE. 2018. “How to Become a Beekeeper: Learning and Skill in Managing Honeybees.” *Cultural Geographies* 25 (1): 31–47.
- ALHOJÄRVI, TUOMO. 2017. “Yllättymisiä: Antroposkenen paranoia ja tiedon tilanteinen ongelma.” *Tiede ja Edistys* 1/2017: 36–56.
- ALHOJÄRVI, TUOMO. Forthcoming. “Hacking Finance: Experiments with Algorithmic Activism.” In *Handbook of Diverse Economies*, eds. J.K. Gibson-Graham and Kelly Dombroski. Cheltenham: Edward Elgar.
- BILÒ, BEATRICE M., AND FLORIANO BONIFAZI. 2009. “The Natural History and Epidemiology of Insect Venom Allergy: Clinical Implications.” *Clinical and Experimental Allergy* 39 (10): 1467–1476.
- CALATAYUD-VERNIC, PAU, FERNANDO CALATAYUD, ENRIQUE SIMÓ, AND YOLANDA PICÓ. 2018. “Pesticide Residues in Honey Bees, Pollen and Beeswax: Assessing Beehive Exposure.” *Environmental Pollution* 241: 106–114.
- CHANDLER, PHIL. 2010. “An Introduction to Natural Beekeeping.” PJ Chandler, Smashwords. <http://www.biobees.com>. Accessed 31 March 2019.
- DALL’ALBA, GLORIA. 2009. *Learning to Be Professionals*. Dordrecht: Springer Netherlands.
- DALL’ALBA, GLORIA. 2018. “Reframing Expertise and Its Development: A Lifeworld Perspective.” In *The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance*, eds. K. Anders Ericsson, Robert R. Hoffman, Aaron Kozbelt, and A. Mark Williams, 33–39 Cambridge: Cambridge University Press.
- ERICSSON, K. ANDERS. 2018. “An Introduction to the Second Edition of *The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance: Its Development, Organization, and Content*.” In *The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance*, eds. K. Anders Ericsson, Robert R. Hoffman, Aaron Kozbelt, and A. Mark Williams, 3–20. Cambridge: Cambridge University Press.
- GONZLEZ, ROBERTO J. 2001. *Zapotec Science: Farming and Food in the Northern Sierra of Oaxaca*. Austin: University of Texas Press.
- GUZMAN-NOVOA, ERNESTO, LESLIE ECCLES, YIRELI CALVETE, JANINE MCGOWAN, PAUL G. KELLY, AND ADRIANA CORREA-BENITEZ. 2010. “Varroa Destructor Is the Main Culprit for the Death and Reduced Populations of Overwintered Honey Bee (*Apis Mellifera*) Colonies in Ontario, Canada.” *Apidologie* 4 (4): 443–451.

- HARAWAY, DONNA. 1988. "Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective." *Feminist Studies* 14 (3): 575–599.
- HARAWAY, DONNA. 2008. *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- HARAWAY, DONNA. 2016. *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham, NC: Duke University Press.
- HOKKANEN, HEIKKI M.T., INGEBORG MENZLER-HOKKANEN, AND MAARIA KEVA. 2017. "Long-Term Yield Trends of Insect-Pollinated Crops Vary Regionally and Are Linked to Neonicotinoid Use, Landscape Complexity, and Availability of Pollinators." *Arthropod-Plant Interactions* 1 (3): 449–461.
- HYVÄRINEN, PIETA. 2017. "Ruoantuotannon ristiriitoja rikkaruohonjuuritasolla: Kitkeminen työnä, tiedontuotantona ja tulevaisuuksien tekemisenä." *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 30 (2): 35–48.
- HYVÄRINEN, PIETA. Forthcoming. "Building Upon, Extending Beyond: Small-Scale Food Production Within a Nordic Welfare State." In *Enacting Community Economies Within a Welfare State*, eds. Teppo Eskelinen and Juhana Venäläinen. Colchester: MayFly Books.
- KIRKSEY, S. EBEN, AND STEFAN HELMREICH. 2010. "The Emergence of Multispecies Ethnography." *Cultural Anthropology* 25 (4): 545–576.
- LE HERON, RICHARD, HUGH CAMPBELL, NICK LEWIS, AND MICHAEL CAROLAN (EDS.). 2016. *Biological Economies: Experimentation and the Politics of Agri-food Frontiers*. London: Routledge.
- LOCKE, BARBARA. 2015. "Natural *Varroa* Mite-Surviving *Apis Mellifera* Honeybee Populations." *Apidologie* 47 (3): 467–482.
- MADERSON, SIOBHAN, AND SOPHIE WYNNE-JONES. 2016. "Beekeepers' Knowledges and Participation in Pollinator Conservation Policy." *Journal of Rural Studies* 45: 88–98.
- MILLER, ETHAN. 2019. *Reimagining Livelihoods: Life Beyond Economy, Society, and Environment*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- MILLER, ETHAN, AND J.K. GIBSON-GRAHAM. Forthcoming. "Thinking with Interdependence: From Economy/Environment to Ecological Livelihoods." In *Thinking in the World: A Reader*, ed. Mary Zourazni. London: Bloomsbury.
- MOORE, LISA JEAN, AND MARY KOSUT. 2013. *Buzz: Urban Beekeeping and the Power of the Bee*. New York: New York University Press.
- NIMMO, RICHIE. 2015. "Apiculture in the Anthropocene: Between Posthumanism and Critical Animal Studies." In *Animals in the Anthropocene: Critical Perspectives on Non-Human Futures*, ed. Human Animal Research Network Editorial Collective, 177–199. Sydney: Sydney University Press.
- OLDROYD, BENJAMIN P. 1999. "Coevolution While You Wait: *Varroa Jacobsoni*, a New Parasite of Western Honeybees." *Trends in Ecology and Evolution* 14 (8): 312–315.
- PERUGINI, MONIA, MAURIZIO MANERA, LISA GROTTA, MARIA CESARINA ABETE, RENATA TARASCO, AND MICHELE AMORENA. 2010. "Heavy Metal (Hg, Cr, Cd, and Pb) Contamination in Urban Areas and Wildlife Reserves: Honeybees as Bioindicators." *Biological Trace Element Research* 140 (2): 170–176.
- PHILLIPS, CATHERINE. 2014. "Following Beekeeping: More-Than-Human Practice in Agrifood." *Journal of Rural Studies* 36: 149–159.
- POTTS, SIMON. G., JACOBUS S. BIESMEIJER, CLAIRE KREMEN, PETER NEUMANN, OLIVER SCHWEIGER, AND WILLIAM E. KUNIN. 2010. "Global Pollinator Declines: Trends, Impacts and Drivers." *Trends in Ecology and Evolution* 25 (6): 345–353.
- RAFFLES, HUGH. 2011. *Insectopedia*. New York: Vintage.
- RUOTTINEN, LAURI, MIKKO LAAKSONEN, PEKKA KARONIEMI, AND PEKKA SIIRA. 2003. "Mehiläisten hoito." In *Mehiläishoitoa käytännössä 1*, eds. Lauri Ruottinen, Tarja Ollikka, Heikki Vartiainen, and Ari Seppälä, 48–117. Helsinki: Suomen Mehiläishoitajain Liitto.
- RUOTTINEN, LAURI (ED.). 2005. *Mehiläishoitoa käytännössä 2*. Helsinki: Suomen Mehiläishoitajain Liitto.
- RUOTTINEN, LAURI, TARJA OLLIKKA, HEIKKI VARTIAINEN, AND ARI SEPPÄLÄ (EDS.). 2003. *Mehiläishoitoa käytännössä 1*. Helsinki: Suomen Mehiläishoitajain Liitto.
- SEDGWICK, EVE KOSOFSKY. 2003. *Touching Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Durham, NC: Duke University Press.
- SEPPÄLÄ, ARI, AND LAURI RUOTTINEN. 2003. "Minustako mehiläistarhaaja?" In *Mehiläishoitoa käytännössä 1*, eds. Lauri Ruottinen, Tarja Ollikka, Heikki Vartiainen, and Ari Seppälä, 14–47. Helsinki: Suomen Mehiläishoitajain Liitto.
- SJÖDIN, ERIK. 2016. *The Political Beekeeper's Library*. Stockholm: Ostertorp.
- SML. 2016. "Kesän hunajasato jäänee puoleen normaalista – sato kertyi poikkeuksellisesti jo kesäkuussa." Suomen Mehiläishoitajain Liitto. 18 August 2016. <https://www.mehilaishoitajat.fi/?x118281=3506923>. (Accessed 5 May 2019.)
- SML. 2019. "Mehiläisalan tietoja ja tilastoja." Suomen Mehiläishoitajain Liitto. <https://www.mehilaishoitajat.fi/liitto/mehilaisalan-tilastoja-ja-tietoj/>. (Accessed 28 March 2019.)
- SPIERS, ROSEANNE M., AND NICK LEWIS. 2016. "Enactive Encounters with the Langstroth Hive: Post-Human Framing of the Work of Bees in the Bay of Plenty." In *Biological Economies: Experimentation and the Politics of Agri-food Frontiers*, eds. Richard Le Heron, Hugh Campbell, Nick Lewis, and Michael Carolan, 109–126. London: Routledge.

SURYANARAYANAN, SAINATH, AND DANIEL LEE

KLEINMAN. 2013. "Be(e)coming Experts: The Controversy Over Insecticides in the Honey Bee Colony Collapse Disorder." *Social Studies of Science* 43 (2): 215–240.

TSING, ANNA LOWENHAUPT. 2015. *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton: Princeton University Press.

VEHVILÄINEN, MARJA. 2014. "Syömisen politiikka arjessa." In *Muokattu elämä: Teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*, eds. Sari Irni, Mianna Meskus, and Venla Oikkonen, 305–341. Tampere: Vastapaino.

VEHVILÄINEN, MARJA. 2017. "Practices of Modest Recuperation: Food, Situated Knowledge, and the Politics of Respect." *International Journal of Gender, Science and Technology* 9 (2): 159–177.

WILFERT, LENA, G. LONG, H.C. LEGGETT, PAUL

SCHMIDT-HEMPEL, ROGER K. BUTLIN, STEPHEN J. MARTIN, AND MIKE BOOTS. 2016. "Deformed Wing Virus Is a Recent Global Epidemic in Honeybees Driven by *Varroa* Mite." *Science* 351 (6273): 594–597.

JULKAISU III

**Sienestystä pohjoisilla puupelloilla: metsien moninaiset taloudet ja
plantaasiosentrismin ongelma**

Pieta Hyvärinen

2020

Alue ja Ympäristö 49:2, 22–43.

Artikkelin käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

Pieta Hyvärinen^a

Sienestystä pohjoisilla puupelloilla: metsien moninaiset taloudet ja plantaasiosentrismin ongelma

Mushroom-foraging on northern tree plantations: diverse forest economies and the problem of plantationocentrism

Mushroom-foraging in Finland is often done in forests that live according to a cycle of clearing, planting and thinning. In this article, forest management that prioritizes short-rotation timber production is termed 'plantationocentric', following critiques of capitalocentrism in feminist economic geography. In plantationocentric discourses and practices, plantations, characterized by simplification, forced multispecies labour and temporal disturbances, are taken as the model for all primary production. This in turn subordinates various actual and potential livelihood practices, including foraging. The problem of plantationocentrism is approached through a postcapitalist methodology by examining mushroom-foraging as an intentional form of livelihood production, and by analysing its situated entanglement with plantation-like production. In addition to material subsistence, mushroom-foraging produces well-being and meaningful relationships between people but also species. Therefore, foraging opens up possibilities to see forest economies as more diverse than timber production, and calls into question those economies' anthropocentrism. Plantations are indeed an inseparable part of contemporary mushroom-foraging as well as the conceptualization of diverse forest economies. Nevertheless, adjusting to or acknowledging the presence of plantations does not necessarily mean complying with plantationocentrism. Possibilities for livelihoods amid but also beyond the ruins of plantation economies are sustained in the diversity of forest-based production, and through their critical and affirmative examination.

Keywords: diverse economies, foraging, plantationocentrism, silviculture

Johdanto

Metsien poliittista taloutta Suomessa kiteyttää usein toistettu vaikeus ”nähdä metsä puilta” (esim. Lähde 2016; Säynäjäkangas 2019). Puuntuotanto ohjaa metsänhoitoa ja määrittelee metsien käyttöä vahvalla otteella: 1800-luvulta tähän päivään metsäpolitiikan tavoitteena on ollut turvata puu- ja sittemmin myös paperiteollisuuden raaka-aineiden saatavuus ja kasvattaa siten valtion tuloja. Vaikka metsäsektorin toiminta ja toimintaympäristö

^a Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto, pieta.hyvarinen@tuni.fi

ovat aikojen saatossa muuttuneet, muutokset voidaan lukea pikemminkin lisäyksiksi puuntuotantokeskeiseen malliin kuin varsinaisiksi paradigmanmuutoksiksi. (Kotilainen & Rytteri 2011) Myös suomalaisessa mediassa puuntuotantoon keskittyvä, hyötyä ja tehokkuutta korostava diskurssi on edelleen vahvempi kuin luonnonsuojelua, metsien virkistyskäyttöä tai luonnontuotteiden keräilyä korostavat diskurssit (Takala *ym.* 2019). Viime vuosikymmeninä puuntuotantodiskurssi on tosin muuttunut tavoitteiltaan moninaisemmaksi, kun vastakkainasettelua metsän eri käyttötapojen ja merkitysten välillä on pyritty häivyttämään luomalla mielikuvaa näiden ristiriidattomasta rinnakkaiselosta (emt.; Kröger & Raitio 2017). Ympäristö- ja kestävyyspuhe ei ole kuitenkaan toistaiseksi horjuttanut puuntuotannon asemaa, vaan esimerkiksi biotalousretoriikan varjolla käynnissä arvioidaan pikemminkin olevan siirtymän entistä nopeakiertoisempaan kuitupuun tuotantoon (Säynäjäkangas & Kellokumpu 2020).

Suomalaisessa metsäpolitiikassa metsäteollisuuden näkökulma ei siis ole vain yksi muiden joukossa, vaan kulttuurisesti ensisijaistettu suhteessa esimerkiksi marjastajan, sienestäjän, kolopesijän tai harsosammalen näkökulmaan, joista havainnoituna metsät merkityksellistyisivät varsin eri tavoin. Tässä artikkelissa tartun tähän ensisijaistamisen ongelmaan tarkastelemalla sienestyksen ja siinä muotoutuvien monilajisten toimeentulon käytäntöjen kautta tapoja ymmärtää ja tehdä toisin metsiin paikantuvaa alkutuotantoa. Tutkimus asemoituu poliittisen talouden ja poliittisen ekologian kentille, missä sienten ja muiden luonnontuotteiden keräilyä on aiemmin tarkasteltu esimerkiksi nykyaikaisen metsänhoidon paradigmoja kritisoiden (Barron 2015), kehityskeskistä ajattelua haastaen (Emery & Pierce 2005) sekä avaten uusia näkökulmia globaaleihin tuotantoketjuihin ja niiden ei-inhimillisiin toimijoihin (Tsing 2015).

Poliittisen talouden lähestymistavat ohjaavat kiinnittämään huomiota siihen, miten puuntuotantokeskeinen ymmärrys metsästä perustellaan taloudellisena. Esimerkiksi Metsätieteellisen aikakauskirjan pääkirjoituksessa vuodelta 2008 tarkastellaan metsien muuta kuin puuntuotannollista käyttöä ja todetaan:

”Kuitenkin näiden käyttömuotojen kehittyminen kansantalouden mittakaavassa yksityismetsätalouden liike-tulon korvaajaksi tai merkittäväksi täydentäjäksi on nykylähtökohdilla saavuttamattomissa, koska metsien puuntuotannollinen käyttö ja muu käyttö ovat taloudellisesti niin eri suuruusluokan toimintoja.” (Korpilahti 2008, 254)

(Kansan)talous osoittaa sitaatissa tarkastelun mittakaavaa, mutta se on samalla sen laadullinen kehys. Metsien käytön kehystäminen tarkemmin määrittelemättömällä ja siten hegemonisen ymmärryksen mukaisella taloudella kantaa mukanaan valtavaa onto-epistemologista taakkaa: se mahdollistaa tiettyjä tulkintoja, käytäntöjä ja politiikkoja ja tekee mahdottomaksi toisia. Näihin mahdollistamisiin ja mahdottomaksi tekemisiin perustuu talouspuheen ja taloutta koskevan tiedon performatiivinen eli todellisuutta järjestävä politiikka (ks. Callon 1998; MacKenzie *ym.* 2007).

Performatiivinen politiikka toimii sitä tehokkaammin, mitä näkymättömämpää se on. Feministisen talousmaantieteen piirissä valtavirtaisen talouspuheen itsestäänselvyyksiä ja sen mukanaan kantamia oletuksia, arvoituksia ja normeja on tuotu näkyviin ja purettu J.K. Gibson-Grahamin urauurtavassa marxilaisen talousmaantieteen feministisessä kritiikissä (2006a) ja siihen pohjautuvassa postkapitalistisen talouden mahdollisuuksien tarkastelussa (2006b), sekä yhä laajenevan moninaisten talouksien lähestymistavan ja tutkimusverkoston piirissä (ks. Gibson-Graham & Dombroski 2020). Talouden tietämisen ja tekemisen tapojen dekonstruktion ja erilaisten talouden muotojen, käytäntöjen ja suhteiden esiintuomisen kautta verkoston tutkimus, toimintatutkimus ja käytännön toiminta purkavat talouden vaihtoehdottomuuden illuusiota, jota yllä oleva sitaatti metsätalouden osalta edustaa.

Lähestymistavan keskeisimpiä teoreettisia työkaluja on kapitalosentrismien käsite, joka viittaa talouden materiaalis-semioottiseen järjestymiseen kaksinaapaisena ja hierarkkisenä

rakenteena kapitalistisia toimintoja, toimijoita sekä toiminnan tiloja ja tapoja ensisijaistaen. Ei-kapitalistiset talouden muodot ovat tällöin olemassa ja ymmärrettävissä vain suhteessa kapitalismiin sen sijaan, että ne näyttäytyisivät monimuotoisina ja omaehtoisina nykyhetken ja tulevaisuuden toimeentulon järjestymisen tapoina. Kapitalosentrismi näkyy esimerkiksi kapitalismia historiallisesti edeltävien tuotannon muotojen määrittelyissä esikapitalistisiksi, hoiva- ja kotityön ymmärtämisessä kapitalistista tuotantoa tukevaksi, sekä kapitalismin laajenemisen ja taloudellisen kehityksen samastamisena (Gibson-Graham 2006a, 6–9, 41–42).

Vastaavasti luonnontuotteiden keräilyn marginalisointi voidaan ymmärtää kapitalosentrismien ilmentymänä. Enemmistömaailman¹ kontekstissa keräily ja muu luontaistalous kuten pienviljely ja kotitarvemetsästyksen tai -kalastus nähdään tyypillisesti alkupään askelmana taloudellisen kehityksen tikapuilla (ks. Gibson-Graham 2006a, 114–117). Pitkälle teollistuneissa vähemmistömaailman maissa keräilyä taas ei ole totuttu tarkastelemaan nykypäivän olemassa olevana toimeentulon muotona, vaan se ymmärretään esimerkiksi vapaa-ajan virkistystoiminnaksi ja siten talouden ja tuotannollisen toiminnan ulkopuoliseksi tai sitä tukevaksi (ks. Emery & Pierce 2005). Suomessakin Tilastokeskus seuraa kotitarvemarjastukseen ja -sienestykseen osallistumista vapaa-ajan käyttöä koskevassa tilastossa (SVT 2020); toisaalta Suomessa seurataan kuitenkin luonnonmarjojen ja -sienten kauppiaan tulevia määriä, toisin kuin monessa muussa Euroopan maassa (Turtiainen *ym.* 2012, 578; ks. Ruokavirasto 2019). Keräilyllä on siis suomalaisessa kontekstissa myös tunnustettu taloudellinen ulottuvuus, joka kuitenkin rajautuu kapitalosentrisesti sen markkinaorientaation mukaan.

Tarkentaakseni nimenomaan alkutuotannon järjestymiseen ja siihen liittyviin, etenkin ei-inhimillistä luontoa koskeviin erityiskysymyksiin kehitän tässä artikkelissa kapitalosentrismiin kytkeytyvää *plantaasiosentrismien* käsitettä. Plantaasiosentrisillä kuvaan (maa- ja) metsätalouden järjestymistä kapitalistisia tuotantoketjuja tehokkaasti ruokkivia plantaasimaisia tuotannon tapoja ensisijaistavana. Kapitalosentrismien tavoin plantaasiosentrismi on performatiivinen prosessi, jolla on materiaalisia ja poliittisia vaikutuksia: plantaasiosentrismi tuottaa plantaasimaiset käytännöt, toimijat ja tilat todellisemmiksi, keskeisemmiksi ja määrittävimmiksi kuin muut (ks. Alhojärvi 2020, 290). Käsite auttaa ymmärtämään maa- ja metsätalouksien hegemonista järjestymistä plantaaseina ja niiden vaihtoehtoina, plantaasimaista tuotantoa sekä siihen liittyviä yhteiskunnallisia mutta myös lajien välisiä suhteita ensisijaistaen. Plantaasiosentrismien purkamiseksi toteutan talouden moninaisuuden esiin nostamista varten kehitettyä erojen lukemisen strategiaa, jolloin lähestyn metsiin paikantuvaa alkutuotantoa lähtökohtaisesti moninaisena, tilanteisesti muotoutuvana ja erilaisten risteävien ja ristiriitaistenkin järjestysten määrittelemänä (Gibson-Graham 2008, 2014), kuitenkin unohtamatta plantaasiosentrismien käsitteellistämiseen liittyviä hankaluuksia (ks. Alhojärvi 2020). Avaan plantaasimaisen tuotannon problematiikkaa ja tutkimuksen teoreettis-metodologista lähestymistapaa seuraavassa kahdessa luvussa.

Sienestyksen ja laajemmin keräilyn kautta kysyn, *miten metsiin paikantuvaa alkutuotantoa voi ymmärtää toisin kuin plantaasiosentrisesti*. Tutkimus perustuu kävelyhaastatteluaineistoon, jonka esittelen yhdessä aineistonkeruun ja laadullisen analyysin menetelmien kanssa neljännessä luvussa. Ensimmäisessä analyysiluvussa tarkastelen sienestystä esimerkkinä metsien alkutuotannon moninaisuudesta kysymällä, *miten sienestyksessä tuotetaan toimeentuloa ja hyvinvointia*. Luvun lopussa laajennan tarkastelua ja talouden merkityskenttää inhimillisestä toimeentulosta sienestyksen monilajisiin elämää ylläpitäviin verkostoihin. Toisessa analyysiluvussa tarkastelen plantaasimaisuutta ja plantaasiosentrisiä edellä kuvailemiä sienestyksen talouksien muotoutumisessa läsnäolevina hankaluuksina. Erityisesti hakkuuaukiolle paikantuvaan korvasienestykseen keskittyen kysyn, *miten sienestys ja plantaasit tuotannon tapoina muotoutuvat materiaalis-semioottisessa vuorovaikutuksessa*. Lopuksi

¹ Enemmistömaailma (*majority world*) on ”kolmannen maailman” ja ”globaalin etelän” rinnalle noussut termi, joka määrittelee maailman historiallisesti heikennettyjä alueita niiden suhteellisen väestömäärän mukaan, kiinnittäen huomion poliittisen ja taloudellisen vallan epäsuhtaiseen jakaantumiseen (Alam 2008).

kokoan yhteen analyysin huomioita moninaisten, ei-plantaasiosentristen metsätalouksien mahdollisuuksista ja tarkastelen niitä sekä niiden käsitteellistämistä tilanteisena ja ristiriitaisena ratkaisuna plantaasiosentrismin ongelmaan.

Plantaasien taloudet

Sanakirjamääritelmässä plantaasi on maatila, jossa viljellään myyntiin tai vientiin tarkoitettuja kasveja laajoissa monokulttuureissa, usein heikosti koulutetun tai kouluttamattoman työvoiman avulla (Waskey 2011; Encyclopaedia Britannica 2017). Eri lähteiden mukaan plantaaseille on tyypillistä lisäksi esimerkiksi työn kollektiivisuus ja keskusjohtoinen organisaatio, voitontavoittelu, pääomaintensiivisyys ja pakotettu tai tehdasmainen työ (Pryor 1982, 289–291). Monet näistä määritelmistä kumpuavat plantaasien kolonialismiin ja orjuuteen kytkeytyvästä historiasta. 1500-luvulta 1800-luvun loppupuolelle plantaasit olivat keskeinen kolonialistinen instituutio, joka mahdollisti uusien luonnonvarojen hyödyntämisen, ja joka perustui orjatyövoiman käyttöön (Thompson 2010). Kolonialismin hiipuminen ja laajamittaisen orjakaupan päättyminen eivät kuitenkaan lopettaneet plantaaseja, vaan plantaasien leviäminen ja työ plantaaseilla jatkuvat moninaisissa postkolonialistisissa konteksteissa (ks. Pryor 1982; Waskey 2011).

Historiallisia plantaaseja on tarkasteltu esikapitalistisena tuotantona tai mallina kapitalistiselle tuotantotavalle: esimerkiksi Miltz (1986, 47) määrittelee plantaasin tehtaan ja pellon yhdistelmäksi (ks. myös Thompson 2010). Tämä kapitalosentrisen tulkinta plantaasimaaisesta tuotannosta kiinnittää huomion tuotannon kurinalaisuuteen, ihmistyön organisointiin vaihdettaviin yksiköihin, työn tarkkaan aikatauluttamiseen, tuotannon ja kulutuksen erottamiseen toisistaan sekä työläisen erottamiseen työvälaineistä (Miltz 1986, 51–52). Haraway ja kollegat (2015) sekä Haraway ja Tsing (2019) laajentavat näitä määritelmiä tarkastelemalla plantaaseja myös ei-inhimillisten toimijoiden näkökulmista. He nostavat esiin kasvien, eläinten ja ihmisten tekemisen plantaasituotannon resurssiksi abstrahoidulla ja vieraannuttamalla (Haraway *ym.* 2015, 22), sekä kurinalaistamalla paitsi ihmiset, myös muut tuotantoon osallistuvat toimijat (Haraway & Tsing 2019, 6). Samansuuntaisesti Escobar (2008, 81) kiinnittää huomion metsien, jokien, maatilojen ja yhteisöjen verkostojen väkivaltaiseenkin yksinkertaistamiseen ja hierarkkiseen järjestämiseen plantaasitalouksissa. Postantroposentrisestä näkökulmasta plantaasi tuotantomuotona ei siis perustu vain inhimillisen työn järjestämiseen, vaan *monilajiseen* pakotettuun työhön (Haraway & Tsing 2019, 5). Pakotettu työ vähentää sen tekijän vapautta tehdä muuta kuin vaadittua työtä sekä vapautta päättää elämäntavastaan, määrittelee Haraway (emt. 7–8) ja toteaa: ”[J]os työvoima voi paeta, se pakenee plantaaseilta”² (emt. 5). Tämä viittaa tulkintani mukaan paitsi plantaaseilla työskentelevien ihmisten vaihtoehdottomuuksiin, myös esimerkiksi luonnonpölyttäjien (Potts *ym.* 2010) ja maan mikro-organismien vähenemiseen (Pagano & Dhar 2016) plantaasimaaisessa maanviljelyssä sekä niiden korvaamiseen kurinalaisemmin työskentelevillä tarhamehiläisillä ja teollisilla lannoitteilla.

Toinen plantaasimaista tuotantoa sekä ihmisten että ei-inhimillisten toimijoiden kannalta määrittelevä tekijä on Harawayn ja Tsingin (2019, 5–6, 8–11) mukaan sen tuottamat ajalliset katkokset ylisukupolvissa paikkoihin kiinnittymisessä. Plantaasijärjestelmä perustuu tuottavien yksiköiden – kasvien, eläinten, mikrobien ja ihmisten – siirtämiseen paikasta toiseen (Haraway *ym.* 2015, 22–23), jolloin sukupolvien ajan paikantunut geeniperimä, eliöyhteisöt ja lajit korvataan toisilla tuottavuuden ja voitontavoittelun nimissä (Haraway 2015, 100). Ymmärrän tällaiset katkokset yhtenä muotona Tsingin (2015, 160–161) kuvailemista ympäristöolosuhteissa muutosta tuottavista häiriöistä (*disturbances*). Häiriö ei ole Tsingille haitan synonyymi, vaan häiriön haitallisuus määrittyy sen mittakaavan ja sitä seuraavien sommitelmien uusiutumisen mukaan. Häiriöt merkityksellistyvät eri tavoin riippuen siitä, miten niissä osalliset ovat paikantuneet, ja eri näkökulmista tarkastellen ne

² Kaikki käännökset kirjoittajan.

voivat sekä uudistaa että tuhota elinympäristöjä (emts.). Plantaaseillakin ajalliset katkokset mahdollistavat tietynlaisia toimeentulon tapoja samalla kun väkivaltaisesti tekevät mahdolltomaksi toisia.

Suomen alueen metsissä plantaasimainen tuotantotapa on vallannut alaa 1950-luvulta lähtien fossiilisten polttoaineiden lisääntyneestä käytöstä seuranneen metsätalouden koneellistumisen ja ammattimaistumisen myötä. 1900-luvun alkupuoliskolla metsistä kaadettiin pääosin vanhimpia ja suurimpia puita, millä ei ollut merkittävää vaikutusta metsän rakenteeseen: häiriö pysyi pienenä ja sommitelma pääosin entisenlaisena. Toisen maailmansodan jälkeen siirryttiin avohakkuisiin perustuvaan metsänhoitoon, josta nykyään käytetään nimitystä *jaksollinen kasvat*us (Äijälä *ym.* 2019, 34). Jaksollisesti kasvatettu metsä on saman ikäistä ja lajistoltaan yksipuolista. Kasvatusvaihe päättyy uudistuseli päätehakkuuseen, jossa alueelta poistetaan kaikki tai lähes kaikki puut suhteellisen nuorena 60–100 vuoden iässä. Hakuun jälkeen seuraava puusukupolvi kylvetään, istutetaan tai sen annetaan kylväytyä pystyyn jätetyistä siemenpuista. (Ks. Saksa *ym.* 2014) Jaksollinen kasvatus on vuoden 2014 metsälain uudistuksen jälkeen saanut rinnalleen poimintahakkuisiin perustuvan jatkuvan kasvatuksen mallin, mutta suurinta osaa Suomen alueen metsistä hoidetaan edelleen edellä kuvattujen periaatteiden mukaisesti (Metsäkeskus 2018). Luonnontilaista, puuntuotannon ulkopuolista metsää on eri määritelmien mukaan alle prosentti Suomen metsäalueista (FAO 2020a, 17) tai vajaa kolme prosenttia koko maan pinta-alasta (Sabatini *ym.* 2018, 1432).

Jaksollisen kasvatuksen mukaisesti hoidetuista metsistä käytetään toisinaan kritisoiden nimitystä *puupelto*. Nimitys hävittää metsän semanttisesti ja alleviivaa tuotantotavan yhtymäkohtia maatalouteen³. *Puuplantaaseista* Suomessa puhutaan kuitenkin lähinnä trooppisiin puuviljelmiin viitaten (ks. esim. YLE 2016), kun taas englanninkielisissä metsäkeskusteluissa esimerkiksi YK:n elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n piirissä käsite *plantation* on eri muodoissaan vakiintunut viittaamaan tuotantokäyttöön istutettuihin, hoidettuihin sekä lajistollisesti ja ikäjakaumaltaan yksipuolisiin metsiin riippumatta niiden kasvuvyöhykkeestä (Ks. FAO 2020b, 5). Pesäeron tekeminen plantaaseihin ei vaikuta olevan vain kielikysymys: FAO:n metsäresurssiarvioinnin Suomen-raportissa *plantation* määritellään instituution käsitteenmäärittelystä poiketen ei-kotoperäisistä lajeista koostuviksi istutusmetsiksi, jolloin niiden laajuus Suomen alueella lasketaan vähäiseksi (FAO 2020a, 15).

Plantaasien problematiikkojen etäännyttäminen suomalaisesta kontekstista on joiltain osin perusteltua: esimerkiksi inhimillisen työn organisointi suomalaisessa metsätaloudessa eroaa merkittävästi etenkin historiallisista mutta myös monista nykypäivän plantaaseista. Samoin Suomen alueen metsien yksityisille, yhteisöille ja valtiolle pirstaloitunut omistusrakenne poikkeaa trooppisten maa- ja metsäalueiden omistuksesta, joka on tyypillisesti keskittynyttä ja kantaa usein kolonialismin perintöä (ks. esim. Escobar 2008). Lähemmässä tarkastelussa nämä eronteot alkavat kuitenkin häilyä. Metsälainsäädännön velvoittavuudessa etenkin ennen 1990-lukua on piirteitä työn organisoinnin hierarkkisuudesta ja ylhäältä sanellusta aikataulutamisesta (ks. Kasanen & Heikkinen 2012). Tänä päivänä työ puuntuotannon parissa järjestyy muun plantaasityön tavoin osaksi globaaleja tuotantoketjuja, joissa tuotanto ja kulutus eriytyvät kauas toisistaan ja jotka mahdollistavat yksityisten voittojen kasaantumisen (ks. Kekkonen 2011). Myös siirtotyön osuus puuntuotannossa vaikuttaa olevan lisääntymässä (ks. YLE 2020). Lisäksi maan haltuunottoon ja omistukseen on Saamenmaan alueella nähty liittyvän kolonialistisia piirteitä, mikä on värittänyt metsien käyttöön liittyviä konflikteja Ylä-Lapissa (Jokinen 2019, 60; ks. myös Kuokkanen 2020).

Tätäkin selkeämmin puuntuotannon plantaasimaisuus ilmenee, kun metsiä tarkastellaan monilajisina kokonaisuuksina. Metsän plantaasimaistaminen abstrahoidulla sen monimutkaiset eliöyhteisöt yhteismitalliseksi, hyödynnettäväksi resurssiksi (ks. Haraway *ym.* 2015; Säynäjäkangas 2019) on pääomavaltaisen metsäteollisuuden etujen

³ Kiitän nimitöntä arvioijaa puupeltoa koskevasta huomiosta.

mukaista. Metsään resurssina kytkeytyy odotuksia rahallisista tuotoista, joiden realisoinnin mahdollisuudet määräytyvät puunjalostusteollisuuden globaaleilla markkinoilla. Tällä hetkellä erityisesti nopeakiertoinen kuitupuun tuotanto ohjaa kiihdyttämään metsien ajallisia rytmejä sekä syrjäyttämään puuntuotannolle merkityksettä lajeja tavoilla, joita voi monien ei-inhimillisten eliöiden kannalta pitää väkivaltaisina ja peruuttamattomina häiriöinä (ks. Koivula & Vanha-Majamaa 2020; Säynäjäkangas & Kellokumpu 2020). Häiriöt ilmenevät metsien ikärakenteen ja lajikirjon yksipuolistumisena, metsäautoteiden halkomina elinympäristöinä ja uhanalaistettujen lajien keskittymisenä sirpaleisille luonnonsuojelualueille. Näin rakentuu *plantaasioseenin*, plantaasien aikakauden (Haraway *ym.* 2015) maisema pohjoisella havumetsävyöhykkeellä.

Plantaasiosentrismin purkaminen ja sen hankaluudet

Tsing toteaa, että maataloudessa plantaasimainen tuotanto on niin pitkälle normalisoitunutta, että plantaasi on alkanut täyttää maanviljelyn käsitteen merkitystä (Haraway & Tsing 2019, 6). Vastaavasti plantaasimaisen tuotannon aikaansaamia häiriöitä Suomen alueen metsissä voi olla vaikea tunnistaa, sillä ne ovat luonnollistuneet osaksi jaettua kansallista metsäkuvastoa. Plantaasiosentrismi ilmenee metsätaloudessa paitsi puuntuotannon ja metsänhoidon näkyvinä käytäntöinä ja niitä tukevana politiikkoina, myös toisenlaisten metsiin paikantuvien toimeentulon ja tuotannon tapojen tunnistamattomuuksina, ulossulkemisina ja marginalisointeina (ks. Gibson-Graham 2006a). Plantaasiosentrisessä metsätaloudessa metsän lajistollinen monimuotoisuus, pitkä ajalliset jatkumot sekä monilajisen työn omaehtoisuus tai hitaus merkitsevät joko epätarkoituksenmukaista ja tuottamatonta tai kaiken tuotannon ulkopuolista, muistomerkin tapaan säilytettyä metsää. Muun metsään paikantuvan tuotannon toiseuttaminen taas tulee näkyviin esimerkiksi keräilytuotteiden nimeämisessä metsien sivutuotteiksi (Juutinen 2011, 3) tai ei-puuaineksiksi tuotteiksi (Luonnonvarakeskus 2016), joka vastaa englanninkielisiä puuntuotantoa ensisijaisia termejä kuten *non-timber forest products* (Barron 2015, 176).

Tekemällä plantaasimaisista käytännöistä ja ymmärryksistä itsestäänselvyksiä plantaasiosentrismi epäpoliittisoi alkutuotantoa koskevaa päätöksentekoa ja köyhdyttää yhteiskunnallista mielikuvitusta sen tulevaisuuden suhteen (ks. Gibson-Graham 2006a, 7–9; Gibson-Graham 2006b, xxviii). Gibson-Graham (2006a) lähestyy kapitalisentrismen vastaavaa eettis-poliittista problematiikkaa dekonstruktion kautta: sekä kapitalismia että sen ”toisia” tarkastellaan lähtökohtaisesti moninaisina ja muuttuvina, vailla kiinteää ydintä. Tällöin talous ei järjesty ennalta määrättyjen ydinkategorioiden ympärille, vaan on avoin ja tilanteisesti muotoutuva toimeentulon ja hyvinvoinnin suhteiden, käytäntöjen ja neuvottelujen kenttä. Vastaava antiessentialistinen näkökulma plantaaseihin tarkoittaa ei-plantaasimaisen tuotannon moninaisuuden esiintuomista sekä plantaasien tarkastelua sisäisesti moninaisina ja ristiriitaisina. Dekonstruktion metodologiseksi ja onto-epistemologiseksi välineeksi Gibson-Graham (2006b, xxxi–xxxii; 2008) ehdottaa erojen lukemisen (*reading for difference*) strategiaa, jossa tuodaan näkyväksi erilaisia tapoja tehdä, ymmärtää ja järjestää taloutta. Eroja lukemalla on tuotu esiin talouden historiallista ja nykyistä moninaisuutta ja avattu suuntia sen uudelleen tulevaisuuksille (ks. esim. Roelvink *ym.* 2015).

Talouden moninaisuutta on alkujaan luettu ihmiskeskeisesti, mutta posthumanismin ja poliittisen ekologian siivittämänä tutkimuskentällä on viime vuosina nostettu esiin ja teoretisoitu myös ei-inhimillistä toimijuutta talouksien osana (ks. esim. Barron 2015; Roelvink 2015; Miller 2019). Ihmisen syrjäyttäminen talouden keskiöstä on kuitenkin haastavaa. Miller (2020) ehdottaa osittaisena vastauksena ongelmaan huomion siirtämistä inhimillisestä toimeentulosta ja siihen osallistuvista ei-inhimillisistä toisista siihen, miten ihmiset ovat osa monilajisia elämää ylläpitäviä verkostoja. Tällöin talouden ja ekologian väliset erot hämärtyvät: Gibson-Grahamin ja Millerin (2015,

8) mukaan talous ekologiana muodostuu monimutkaisesta eettisten ja energieettisten keskinäisriippuvuuksien virrasta.

Alkutuotannossa ei-inhimillistä toimijuutta ja toimijuuden verkostomaisuutta painottava näkökulma on erityisen paikallaan, sillä maa- ja metsätalouksissa ei-inhimilliset toiset ovat lähtökohtaisesti läsnä eri tavoin elävinä, tuottavina tai plantaasimaisesti resurssiksi tuotettuina. Moninaisen talouden lähestymistapa houkuttelee ajattelemaan myös alkutuotannon lajien välistä vuorovaikutusta toisin: sen sijaan, että metsätalous nähdään metsään kohdistuvina toimintoina tai taloutena, jonka toiminnan ala on metsä, se voisi olla prosesseja, joissa monilajiset yhteisöt neuvottelevat metsäelämän yhteisiä bio- ja geososiaalisia ulottuvuuksia (ks. Miller 2020, 407). Erojen lukeminen maa- ja metsätalouksien käytännöistä voi siis paitsi avata mahdollisuuksia ymmärtää tuotantoa toisin, myös siirtää sijoiltaan plantaasiosentrismin *ihmiskekseistä* hegemoniaa.

Erojen lukeminen on luonteeltaan affirmatiivista eli mahdollisuuksia avaavaa ja toivoa herättävää (Gibson-Graham 2006b, 2008, 2014). Talouden kapitalistiset ulottuvuudet ovat luennassa läsnä, mutta eivät yksin määrää niiden merkityksiä (Gibson-Graham 2014, 149–151). Myös alkutuotannon eroja lukiessa plantaasit ovat mukana muovaamassa tuotannon käytäntöjä, paikkoja, tuotantoketjuja sekä niitä koskevia ymmärryksiä, mutta eivät plantaasiosentrismin mukaisina totaliteetteina, vaan yhtenä määreenä loputtoman monimutkaisissa ylimääräytyneissä suhteissa, joissa ”*jokainen tila ja prosessi on muotoutunut kaikkien muiden risteyksessä*” (Gibson-Graham 2006b, xxx). Erojen lukeminen kytkeytyy Sedgwickin (2003) hahmottelemaan *reparatiiviseen* lähestymistapaan, jossa keskeistä on avoimuus tulevaisuuden ennalta-arvaamattomuudelle (ks. Gibson-Graham 2008). Reparatiivisesta positioista maailmaa ei pyritä hallitsemaan tai selittämään kaikenkattavilla teorioilla tai käsitteillä, vaan pyrkimyksenä on kehittää kykyä tulla toimeen sen kanssa pysyttelemällä avoimena yllätyksille (Sedgwick 2003).

Yksioikoisesti toteutettu siirtymä kapitalo- tai plantaasiosentrismin kriitikkistä moninaisuuden vahvistamiseen saattaa kuitenkin jättää huomiotta käsillä olevan ongelman sitkeyden. Reparatiiviselle lähestymistavalle rinnakkaisia paranoideja tiedontuotannon käytäntöjä hyödyntäen Alhojärvi (2020) muistuttaa, että kapitalosentrismin käsittäminen tai esittäminen rajattuna, ratkaistuna tai etäännytettyinä ongelmana ja keskittyminen talouksien ei-kapitalistiseen moninaisuuteen ilman niiden kapitalististen ulottuvuuksien analyysiä saattaa pikemminkin vahvistaa kuin purkaa kapitalosentrismiä. Vastaavasti alkutuotannossa paranoidi lähestymistapa ohjaa epäilemään plantaasimaisuuden läsnäoloa mitä erilaisimmissa ympäristöissä ja tilanteissa sekä paljastamaan sen kaikkialla väistämättömän samansuuntaisia merkityksiä (ks. Sedgwick 2003 130–138, 141–145). Vaikka paranoidit tietämisen tavat pelkistävät ilmiöiden moninaisuutta plantaasiosentrismin kaltaisiin laaja-alaisiin käsitteisiin nojautuen ja siten rajaavat tulkinnan ja toiminnan mahdollisuuksia, kyse ei Sedgwickin mukaan ole oikeista ja vääristä vaan eri tavoin käyttökelpoisista episteemisistä käytännöistä: ”*Paranoia tietää joitakin asioita hyvin ja toisia huonosti*” (emt. 130).

Paranoidi lähestymistapa muistuttaa, että plantaasiosentrismin ei voi alkutuotannon moninaisuuden avautumisen myötä kääntää selkäänsä, vaan sen läpikäymistä ja performatiivisuutta tulisi tarkastella osana tätä moninaisuutta – ja sen tarkastelua. Plantaasien taloudet ja niiden ensisijaistaminen ovat satojen vuosien ajan raunioittaneet sekä ei-inhimillisen luonnon ja sen kanssa toimeen tulemisen tapojen monimuotoisuutta että inhimillisiä kykyjä kuvitella toisenlaista tuotantoa. Eläminen plantaasitalouksien onto-epistemologisilla raunioilla on pikemminkin alkutuotannon moninaisuuden ja sen tarkastelun tosiasiallinen lähtökohta kuin uhkaava, mutta kenties vältettävissä oleva tulevaisuuskuva (ks. Tsing 2015). Plantaasiosentrismiä ei siis tule lähestyä ongelmana, joka on yksinkertaisesti, tai ainakaan, ratkaistavissa, vaan hankaluutena, joka ilmenee eri tavoin erilaisissa suhteissa ja tilanteissa (ks. Haraway 2016; Alhojärvi 2020). Tämä ei tarkoita antiplantaasiosentristen käytäntöjen ja tulkintojen mahdottomuutta, vaan muistuttaa niiden osittaisuudesta sekä

toimijan ja tulkitsijan hankalasta asemasta yhtä aikaa plantaasiosentrismin tuottamana, tuottajana ja purkajana. Plantaasimaisen tuotannon herkkä ja luova kritiikki edellyttääkin plantaasien ja plantaasiosentrismin monikerroksisen tilanteisuuden tunnistamista.

Aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen empiirinen aineisto muodostuu yhdeksästä kävelyhaastattelusta, jotka tein eri puolilla Suomea keväällä 2018. Kukin nauhoitettu haastattelu oli pituudeltaan kahdesta neljään tuntia, ja litteroitua haastattelumateriaalia kertyi 178 sivua. Haastateltavat täyttivät myös lyhyen verkkolomakkeen, jossa kysyin henkilökohtaisia taustatietoja sekä tietoja sienestyksestä. Tutkimusavustaja otti haastatteluympäristöistä lisäksi noin 500 valokuvaa, jotka muodostavat kuvallisen tausta-aineiston.

Etsin haastateltavia sosiaalisen median sieniryhmästä sekä paikallisten sieniseurojen sähköpostilistoilta, jolloin haastateltaviksi valikoitui innokkaita sienestäjiä ja sieniharrastajia eri puolilta Suomea. Haastateltavien ikäjakauma oli laaja, 27–70 vuotta, ja heistä neljä oli naisia ja viisi miehiä. Kaikki olivat syntyneet ja asuivat vakituisesti Suomessa. Haastateltavista vain yksi oli haastatteluhetkellä palkkatyössä, ja hänkin juuri siirtymässä eläkkeelle. Neljä haastateltavaa oli oman ilmoituksensa mukaan eläkeläisiä ja yksi työkyvyttömyyseläkkeellä, yksi haastateltava oli kuntoutumassa ja yksi aikuisopiskelija. Keräilyn lisäksi kolme haastateltavaa harjoitti metsästystä ja kalastusta, neljä luontovalokuvausta tai sienten bongausta, ja lähes kaikki kertoivat kulkevansa metsässä myös virkistystarkoituksessa esimerkiksi koiran kanssa tai retkeillen. Kaksi haastateltavaa kertoi omistavansa metsää tai osallistuvansa sen hoitoon puuntuotantotarkoituksessa.

Haastattelukutsussa hain haastateltavia nimenomaan korvasienestystä koskevaan tutkimukseen, ja haastattelu toteutettiin touko- ja kesäkuussa, jolloin kotelosieniin kuuluva, poimulakkinen korvasieni (*Gyromitra esculenta*) on pääasiallinen kerättävä ruokasienilaji. Tästä huolimatta haastateltavat puhuivat sienestyksestä ja muusta keräilystä myös yleisemmin, sekä vaihtelevasti muusta metsässä liikkumisesta ja muunlaisesta omakätisestä ruoantuotannosta. Korvasienet kuitenkin suuntasivat aineistonkeruuta kohti plantaasien tematiikkaa, sillä ne esiintyvät erityisen runsaslukuisina muutaman vuoden ikäisillä hakkuuaukeilla, erityisesti hiekkapohjaisissa entisissä havumetsissä (Korhonen 1990, 245).

Tutkimuksen lähestymistapa on etnografinen, jolloin analyysi perustuu ilmiön tiheään kuvaukseen. Reparatiivisesti suuntautuen lähestyn sienestystä monimerkityksellisenä ja monien määrittelevien tekijöiden risteämissä muotoutuvana sen sijaan, että pyrkimyksenä olisi ilmiön tyhjentävä selittäminen. Kuitenkin erityisesti analyysin jälkimmäisessä osassa yllä esitetty teoreettinen kehys ja plantaasiosentrismin käsite ohjaavat tulkintaa paranoidiin suuntaan. Moniulotteista tiedontuotantoa tavoitellen liikunkin tutkimuksessa edestakaisin reparatiivisten ja paranoidien tietämisen käytäntöjen välillä. Tämä liike saa aikaan analyysin sisäistä kitkaa, joka muistuttaa tiedontuotannon moniaalle suuntautuvasta eettis-poliittisesta vastuullisuudesta: paranoidit tietämisen käytännöt, etenkin kohdistuessaan itseensä, muistuttavat tiedon ja käsitteellistysten lähtökohtaisesta epäilyttävydestä, kun taas reparatiiviset pyrkimykset korostavat tiedon toimivuutta suhteessa ennalta-arvaamattomiin tulevaisuuksiin (ks. Sedgwick 2003).

Käytännössä analyysi eteni haastatteluaineiston aineistolähtöisen teemoittelun ja analyysin myötä kehittyvän käsitteistön vuoropuheluna. Ensin jaottelin aineiston sen käsittelyn helpottamiseksi sienten löytämisestä, sienestäjien arkea ja sienestysmaastoja koskeviin osioihin. Sen jälkeen analysoin niistä toimeentulon ja hyvinvoinnin tuotannon moninaisuutta, ristiriitaisuuksia ja eroavaisuuksia. Näin muodostunut paikantunut ja tilanteinen ilmiön kuvaus on keskiössä ensimmäisessä analyysiluvussa. Toisella lukukierroksella plantaasit hahmottuivat etenkin korvasienestyksessä läsnä olevina paikkoina ja tuotannon tapoina, jolloin analyysi limittyi plantaasiosentrismin käsitteen kehittylyyn. Tarkennan huomioni plantaaseihin ja plantaasiosentrismiin toisessa analyysiluvussa.

Keräilyn moninaiset metsätaloudet

Suomessa luonnontuotteiden keräily on yleistä: suomalaisista aikuisista 46 % poimii marjoja ja 33 % sieniä (SVT 2020), ja väestötasolla keräilyyn käytetään lähes 25 000 henkilötyövuotta eli keskimäärin 9,5 tuntia vuodessa per henkilö (Saastamoinen & Vaara 2009, 436–437). Keräilyllä on myös vakiintunut kulttuurinen asema: marjasatoennusteet ovat osa valtakunnan uutisvirtaa, keräilyn mahdollistavat jokaisenoikeudet nauttivat laajaa arvostusta (Vuolle & Oittinen 1994, 25–26), ja itse poimitut marjat ovat lahja- ja vaihtokäytäntöjen kautta osa niidenkin suomalaisten ruokavaliota, jotka eivät itse marjastaa (ks. Ylitalo 2008). Keräilyn yleisyydestä ja vakiintuneisuudesta huolimatta sen merkityksestä osana kotitalouksien toimeentuloa on olemassa vain karkeita kokonaisarvioita: kerättyjen marjojen rahallinen arvo on vähintään 100 miljoonaa ja sienten 50–55 miljoonaa euroa (Vaara *ym.* 2013, 593). Lisäksi tiedetään, että keräiltyjen tuotteiden määrät vaihtelevat sekä alueittain että kaupungin ja maaseudun välillä merkittävästi. Poimitut marjamäärät ovat suurempia Pohjois- ja Itä-Suomessa ja maaseudulla (Ylitalo 2008; Pouta *ym.* 2006), mutta sienestyksessä myös eteläsuomalaiset ovat innokkaita (Saastamoinen 2012, 18).

Erot poimintamäärissä viittaavat keräilyn vaihteleviin merkityksiin sen harjoittajille. Haastattelussa nousikin esiin erilaisia tapoja, joilla sienestys oli osa haastateltavien toimeentuloa. Joillekin sienet olivat lähinnä muiden ruokien lisuke tai mauste, mutta toiset söivät yli sata kiloa sieniä vuosittain. Tällöin sienestys vähentää ostettavan ruoan tarvetta ja muuttaa syötävien ruokien koostumusta:

H1: *[T]otta kai se vaikuttaa, et jos mie kerään sieniä vaikka sataviisikyt kiloo niin ei se mitenkään ole silleen sataviisikyt kiloo enemmän sille syksyille sitä syömistä [...]*

PH: *Vaikeuttaako se muuten siihen että millaista ruokaa syöt?*

H1: *Niin, varmasti, et aika monissa resepteissä mie yleensä korvaan vaikka liban sienillä.*

Sienten merkitys niiden kerääjien ruokavalioissa oli kuitenkin myös suoraviivaista korvaamista monisyisempää. Joidenkin haastateltavien ruokavaliota rakentui pitkälti omakätisen keräilyn, viljelyn ja kalastuksen varaan, ja muutamalle sienestys oli tärkeää nimenomaan osana ruokaomavaraisuuden tavoittelua. Ruokaomavaraisuuden lisääminen on tapa ottaa ruoan tuotantoprosesseja haltuun, jolloin kotitalous merkityksellistyy keskeisenä tuotannon tilana (Morrow & Dombroski 2015). Keräilyssä tuotanto järjestyy paitsi osana kotiin paikantuvaa arkea, myös muuta luonnossa liikkumista, retkiä ja reissuja, jolloin lähi- ja kaukaisemmatkin metsät tulevat osaksi kotitalouden tuotantotiloja.

Oman kulutuksen lisäksi haastateltavat lahjoittivat sieniä läheisilleen kuten aikuisille lapsille tai ikääntyneille vanhemmille, jolloin sienet toimivat osallisina hoivasuhteissa (ks. Puig de la Bellacasa 2017). Sienillä käytiin myös erilaista vaihtokauppaa naapurustoissa ja tuttujen kesken: eräs haastateltava sai korvasieniä vastaan hirvenlihaa, toinen maksoi sienillä parturikäynnit. Lisäksi lähes kaikki haastateltavat myivät, olivat myyneet tai suunnittelivat myyvänsä sieniä. Tämä poikkeaa keskimääräisestä suomalaisesta sienestäjästä: esimerkiksi vuonna 2011 vain noin prosentti kotitalouksista poimi sieniä kaupallisiin tarkoituksiin (Turtiainen *ym.* 2012, 574). Useimmat haastateltavat olivat myyneet sieniä satunnaisesti ravintoloihin tai tutuille, mutta eräällä pariskunnalla keräilytuotteiden suoramyyntiverkostot olivat laajat ja vakiintuneet ja myynnistä saadut tulot nousivat vuosittain useisiin tuhansiin euroihin.

H2: *[O]liko se viime syksynä vai edellis-syksynä kun pankin täti soitti, että teidän rahaliikenne ei toimi [nauraa] teidän rahaliikenteessä ei tapahdu mitään kun pankist ei menny sit enää ku laskut, kun me elettiin oikeestas koko se beinäkunsta lokakuuhun asti niin elettiin koko ajan niillä metsäst tulleilla rahoilla ja sehän on verotonta tuloa ja tuottoa et siitä ei mitään tarvi maksaa.*

Keräilytuotteiden myynti on Suomessa pääosin verotonta (Verohallinto 2020), eikä siihen sisälly pienimuotoisena juuri muutakaan sääntelyä (Lavola 2019), mikä laskee kynnystä myydä ylimääräistä satoa tai poimia myyntitarkoituksessa. Yhdessä vakiintuneiden jokaisenoikeuksien kanssa tämän voi ymmärtää keräilyyn toimeentulon muotona kohdistuvaksi institutionaaliseksi tueksi tai ainakin sille suotuisien olosuhteiden luomiseksi osana pohjoismaisen hyvinvointivaltion järjestysten ja moninaisten talouksien yhteiselo (Eskelinen *ym.* 2020, 14–18). Suoremmin keräilytalouksia on Suomessa tuettu ylläpitämällä järjestelmällistä koulutusmallia keruutuotteiden poimijoille (ks. Ristioja 2017, 26), sekä erilaisilla keräilytietoa levittävillä hankkeilla ja oppailla (ks. Salo & Turtiainen 2015, 183).

Valtaosa haastateltavista oli suorittanut jonkinlaisen sienikurssin, vaikka monet korostivatkin aktiivisen sienestyksen merkitystä sienituntemuksen ja sienipaikkatiedon kannalta olennaisempana (ks. Hyvärinen 2019). Koulutuksen ja paikallistuntemuksen merkitys korostui kolmen haastateltavan osalta, jotka suunnittelivat aloittavansa liiketoimintaa sienten kasvatukseen ja jatkojalostukseen, sieniretkiin ja -kartoitukseen sekä sienten puoliviljelyyn ja sienikursseihin liittyen. Kahdelle heistä ammatillinen uudelleen kouluttautuminen oli avannut mahdollisuuksia siirtyä palkkatyöstä kohti itsenäisempää työelämää; kahdelle sysäyksen siirtymään antoi myös työpaikan yhteistoimintaneuvotteluissa eteen tullut eläkeputki. Sieniin pohjautuva liiketoiminta ja toimeentulo nähtiin lisäksi vaihtoehtona liian kuluttavalle – tai liialliseen kulutukseen tuottavalle – palkkatyölle:

PH: *Voiko kysyä mitä teit aikasemmin?*

H3: *Vaatetusartesaani. Vaateteollisuus on aika abtaalla Suomessa. Ja räitei ja lumpui riittää [naurahtaa], ei tarvi ommel enää yhtään lisää.*

Huolimatta suuristakin keräilytuloista tai alkavasta liiketoiminnasta haastateltavat olivat haluttomia määrittelemään sienestystä työksi – korkeintaan sienten puhdistus ja käsittely saattoivat toisinaan tuntua työläiltä. Reparatiivisessa hengessä tulkitsen tämän haastateltavien tietoiseksi strategiaksi pitää sienestys työhön liitettyjen tulostavoitteiden ja tehokkuusvaatimusten ulottumattomissa; paranoidimpi tulkinta voisi nojautua kapitalosentrismin tuottamaan palkkatyökeskeiseen ymmärrykseen työstä. Työntekoon liitettiin raskautta, mikä sienestyksestä puuttui: sienestyksen koettiin päinvastoin edesauttavan töistä palautumista ja tarjoavan niille vastapainoa arjessa. Toisaalta palkkatyö myös hankaloitti sienestystä ajankäytöllisesti ja siksi, että työpäivän jälkeen ei välttämättä jaksa enää lähteä sienimetsälle.

H7: *[J]os mä hankkisin jonkun sellasen työn, sellaisen palkkatyön mikä ois sellanen, niin enhän mä oikeen ehtis kerätä noit sienii, tai oikeen kauheesti ehkä muutakaan, koska jos mä oon vaike siellä rakennuksilla, niin mä en jaksa tehdä mitään sen päivän jälkeen.*

Kyseinen haastateltava näki osuuskuntapohjaisesti järjestyneen, omaan tahtiin tehtävän keräily mahdollisena työn muotona niille, jotka eivät pysty tai suostu ”pakkotahtiseen” tuntiperustaiseen palkkatyöhön sen fyysisen tai psyykkisen kuormittavuuden vuoksi. Yhdessä edellä kuvailtujen liiketoimintasuunnitelmien kanssa visio kertoo keräily myötä avautuvista tulevaisuuden talouden horisonteista, joissa toimeentulo ja hyvinvointi kietoutuvat lähtökohtaisesti yhteen. Luontaistaloudellisten toimeentulon käytäntöjen onkin todettu lisäävän hyvinvointia esimerkiksi edistämällä fyysistä aktiivisuutta, terveellistä ruokavaliota ja yhteisöllisyyttä (Burnette *ym.* 2018). Haastatteluisakin todettiin sienestyksellä olevan monenlaisia hyvinvointivaikutuksia:

H1: *Ja kuitenkin sienestys on mun mielestä ihan tosi antoisa harrastus, et siinä tulee liikuntaa ja sitten se on vähän meditatiivistakin, ja sit siinä saa vielä sitä ruokaa hankittua samalla, niin mun on hankala ymmärtää sitä että miksi siitä ei olis kiinnostunut.*

Liikunnan, mielenterveyden tukemisen ja ruoan hankkimisen lisäksi haastatteluissa nousi esiin sienestyksen hyvinvointia tuottava sosiaalinen ulottuvuus: sieniä poimittiin yhdessä perheen tai ystävien kanssa, niitä lahjoitettiin tai vaihdettiin lähipiirissä, ja lisäksi neljä haastateltavaa toimi aktiivisesti sieniseurassa tai vastaavassa yhteisössä. Sienestys saa siis aikaan ja ylläpitää merkityksellisiä, hyvinvointia tuottavia suhteita (ks. Hirvilampi 2011, 69). Merkitykselliset suhteet eivät muodostu vain ihmisten kesken vaan myös lajien välille: sienestyksessä merkityksellisinä toisina (Haraway 2003) oli läsnä paitsi sieniä, myös kasveja, hyönteisiä sekä selkärangkaisia lemmikkikoirista karhuihin, hirviin ja sammakoihin. Muiden lajien merkitys hyvinvoinnille sanallistettiin ensisijaisesti suhteessa sieniin sekä metsiin kokonaisuudessaan:

PH: *Mikä se motivoi lähtemään sienimettälle?*

H9: *No ensinnäki tietenkä on mukava saada sieniä, se on tietenkä se primääri tarkoitus. Mutta minä vain tykkään olla täällä, se on se ebkä minulle se tärkeämpi asia, etiä minä saan kuleskella täällä. Ei tämä aukossa kulukeminen sinänsä oo sen kummempaa, mutta samallahan sitä kulukee muutenki täällä metässä. Metässä kulukeminen on semmosta jotenkin viehättävää.*

Monilajisesta näkökulmasta tarkasteltuna keräily on muun ruoantuotannon tavoin toimijoiden keskinäistä muotoutumista konkreettisessa ja materiaalisessa mielessä, syötävien sienten kanssa yhteensulautumisena (ks. Bennett 2007; Haraway 2008). Sienestys on myös monilajisia hoivasuhteita, kuten edellä mainittua sienten välittämää ja mahdollistamaa ihmisten välistä huolenpitoa, mutta myös sieniin kohdistuvaa sekä kenties jopa niiden ihmisiin hyvinvointivaikutusten muodossa kohdistamaa hoivaa (ks. Puig de la Bellacasa 2017). Lisäksi sienestys on muiden omakätisen ruoantuotannon muotojen tavoin monilajista, tilanteista tiedontuotantoa (ks. Vehviläinen 2014; Hyvärinen 2017, 2019). Sienestäjien osallistuminen metsien monilajisten talouksien elämää ylläpitäviin verkostoihin (ks. Miller 2020) on siis paitsi toislaajisten syömistä, myös hoivasuhteiden affektiivisia kytköksiä sekä ei-inhimillisen toimijuuden tunnistavia tietämisen tapoja (ks. myös Poe *ym.* 2014).

Haastatteluaineistossa erilaiset lajien keskinäisen yhteismuotoutumisen tavat kietoutuvat toisiinsa: syötävien sienten löytäminen perustui herkkään muuttuvan ympäristön havainnointiin ja pitkäjänteiseen, jopa ylisukupolvisen paikkoihin kiinnittymiseen (ks. myös Emery 2001; Kaaronen 2020). Eräs haastateltava kuvaa, miten ei voisi kuvitella poimivansa sieniä myyntitarkoituksiin asuinsijoiltaan pääkaupunkiseudulta, mutta kotiseudulla Keski-Suomessa sienitalous voisikin kukoistaa:

H7: *Niin sitä mä oon miettinyt sitä paikkasidonnaisuutta, et jos mä täällä jotenkin voin saada rahaa siitä sienestämisestä, niin en mä voi saada Helsingissä, myös sen takia et siihen matkustamiseen menis liian pitkä aika. Ja koska mulla ei siellä ole, se on vaan äärimmäisen epätehokasta vaan mennä jobonkin random metsään ja yrittää löytää jotain.*

Paikkatieto ei kuitenkaan vielä takaa sienisatoa. Haastattelut tehtiin keväällä 2018, joka oli ennätysmäisen kuiva ja kuuma, ja korvasienisato sen vuoksi huono kautta maan. Korvasienet ovat lyhyen satokautensa takia erityisen herkkiä sääolosuhteiden vaihtelulle, mutta lämpötilat ja sademäärät vaikuttavat kaikkien sienten elämään ja itiöemien muodostumiseen. Ilmaston lämpenemisen myötä muuttuvat sääolosuhteet, lisääntyvät sään ääri-ilmiöt sekä ilmankosteuden ja maaperän koostumuksen muutokset voivat vaikuttaa monimutkaisilla, paikka- ja lajispesifeillä tavoilla sienten esiintyvyyteen (Diez *ym.* 2013): esimerkiksi kevätienten on todettu kasvattavan itiöemiä aiempaa aikaisemmin (Kauserud *ym.* 2010).

Sienestyksen koettu ennalta-arvaamattomuus ei kuitenkaan tyhjene edes jokseenkin tunnettuihin muuttujiin, kuten ilmastollisiin ja sääolosuhteisiin. Haastatteluissa sienten

oma toiminta todettiin arvaamattomaksi ja käsittämättömäksi: sieniä ei välttämättä nouse sienestäjän kaikin puolin ihanteelliseksi arvioimaan paikkaan (*”jos mä oisin sieni niin mä kasvaisin tässä?”*), mutta toisaalta niitä saattaa nousta jonnekin muualle odottamattomasti (*”minkä takia ne sitten tähän tuli [...] tässä ei ol ikinä ennen ollut?”*). Sienillä oli haastateltavien mukaan ihmisille vieras ”sielunelämä” ja ”elämänsikierto”: haastateltavan sanoin on hankalaa olla niiden ”ainotuksista selvillä, että mistä ne saa päähänsä itioemän putkauttaa”.

Kuten Staddon (2009, 163) toteaa, sienet eivät ole vain inhimillisten intentioiden, toiminnan tai affektiivisen suuntautumisen objekteja, vaan myös subjekteja muuttuvissa vuorovaikutussuhteissa: sienet vetävät puoleensa ja liikuttavat ihmisiä (ks. myös Poe *ym.* 2014, 911–912), ja muuttavat ekosysteemien ja niihin kytkettyneiden talouksien dynamiikkaa (Barron & Hess 2020). Suomessakin poimitujen sienien määrä riippuu siitä, onko sienivuosi tärkeimpien ruokasienten osalta hyvä vai huono (Tahvanainen *ym.* 2019; Turtiainen *ym.* 2012). Sienten yllätyksellisyydestä kertoivat myös haastateltavien vaalimat muistot valtavista tai muuten odottamattomista sienisaaliista, ja siihen perustui osin myös sienestyksen viehätys:

PH: *No mikä siionn parasta siinä sienestämisesssä?*

H3: *Löytäminen. Ei sen tarvi ol monenkaan millin kokonen sieni, kun se löytämisen riemu on. Se se on hauskeinta. Kun ei voi koskaan tietää, onko mitään sieniä vai löytyykö se megamesta joskus.*

Tsingin (2015, 258) mukaan sienien nousemisen odottaminen muistuttaa ihmisiä riippuvuudesta ei-inhimillisen luonnon prosesseihin sekä näiden prosessien omaehtoisuudesta. Sienestyksen koetussa ennalta-arvaamattomuudessa tulee siis esiin lajien välisen yhteisluontoutumisen hallitsemattomuus, joka irrottaa sienestyksen rationaalisista, ihmiskeskeisistä tuotannon ja talouden ymmärryksistä. Reparatiivista tulkintaa seuraten sienestys tuottaa täten avoimuutta toisenlaisille, postantroposentrisillekin tulevaisuuksille: sienestys ei ole suoraviivaista ei-inhimillisten resurssien käyttöä inhimillisen toimeentulon hankkimiseksi, vaan ohjaa kohti keskinäistä toimeentuloa, jossa materiaalien tarpeiden tyydyttäminen ja monilajisten verkostojen muodostuminen eettis-politiittisine kysymyksineen kietoutuvat erottamattomasti yhteen (ks. Hyvärinen 2017, 2019).

Plantaasimaisuudet keräilyn käytännöissä

Korvasienestäjien kanssa tehty kävelyhaastatteluretket veivät myllättyihin ja kurinalaistettuihin maisemiin, kuten niistä otetut kuvat havainnollistavat (kuvat 1 ja 2). Kuvissa näkyy eri-ikäisiä hakkuuaukeita, harvennettuja, nuoria ja tasarivisiä metsiä, metsäautoteitä, metsäkoneiden jälkiä ja puupinoja. Haastattelut siis sijoittuivat metsäteollisuuden rytmisessä ja plantaasioseenin ajassa eläville alueille, mikä muistuttaa, että sienestäminen ja etenkin korvasienestäminen eivät toimi irrallaan plantaasimaisesta tuotannosta. Tällöin moninaisen alkutuotannon analyysissa ei voida nojautua kehityskertomukseen, jossa osoitetaan, rajataan ja etäännytetään plantaasimaisen tuotannon ongelmat ja esitetään ei-plantaasimaisia tuotannon muotoja yksioikoisina ratkaisuna (ks. Alhojärvi 2020). Kehityskertomuksen sijaan kyseessä on hankala yhteen kietoutuminen: keräily on paitsi ei-plantaasimaisia toimeentulon käytäntöjä, myös plantaasimaisuuteen myöntymistä ja sen kanssa elämistä.

Korvasienestyksessä plantaasimainen puuntuotanto on erityisen näkyvästi läsnä, sillä korvasienet viihtyvät paikoissa, missä maan pinta on rikkoutunut ja maassa on paljon selluloosaa, esimerkiksi hakkuutähteitä. Hakkuuaukeiden lisäksi puupinojen paikat, metsäautoteiden reunat, ojanvarret sekä metsäkoneiden urat ovat otollisia korvasienten kasvupaikkoja. Pelkkä puiden kaataminen ei kuitenkaan riitä luomaan korvasienelle ihanteellisia olosuhteita: korvasienen runsastumiselle keskeistä on ollut mekaaninen maanmuokkaus, joka on Suomessa yleistynyt metsänhoidossa 1960-luvulta alkaen (Saksa 2019, 8). Vanhempi haastateltava muistaa ajan ennen laajamittaista maanmuokkausta:

Kuva 1 (ylhällä). Hakkuuaukea rinteessä (kuva: Siiri Simpanen).

Figure 1 (above). Clear-cut slope (photo: Siiri Simpanen).

Kuva 2. Puupinoja metsäautotien varressa (kuva: Siiri Simpanen).

Figure 2. Piles of timber on the side of a forest road (photo: Siiri Simpanen).

H9: *Sehän oli sillon se elämänpiiri oli paljon pienempi ku ei ollu mettäautoteitä eikä tämmösiä aukeita, tämä koko korvasienibommahan on hyvin uutta ja tuoretta tämmönen laajamittainen, se on tullu sen metsänmuokkauksen myötä. Ennen niitä oli vain jossaki polokujen varsilla ja laanipaikoilla ja sitten semmosia yksittäisiä.*

Hakkuiden ja maanmuokkauksen lisäksi haastateltava mainitsee metsäautotiet keräilyä ja muutakin elämänpiiriä laajentaneina. Metsäautoteiden merkitys näkyi paitsi haastateltavien puheessa, myös haastattelutilanteissa: suurimmassa osassa haastatteluja metsäautoteitä kuljettiin pitkiäkin matkoja joko autolla tai jalan. Puunkorjuuta ja -kuljetusta varten Suomen alueelle on rakennettu lähes 160 000 km metsäautoteitä (Greis *ym.* 2019, 8). Ne johdattavat hakkuuaukeiden lisäksi kasvaviin metsiin, joista poimitaan myös muita sieniiä sekä marjoja.

Korvasienestys ei siis ole ainoa keräilyn muoto, jossa hyödynnetään puuntuotannon maisemaan jättämiä jälkiä, eikä hakkuuaukeidenkaan sato rajoitu vain korvasieniin: haastateltavat kertoivat poimivansa aukeilta myös vadelmia ja metsämansikoita, ja pohjoisemmassa mustikka ja puolukka viihtyvät harvennetuissa tai jopa hakatuissa metsissä. Myös metsäkoneiden ajouria hyödynnettiin korvasienten poimimisen lisäksi metsässä liikkumisessa ja suunnistamisessa (kuva 3).

Näin keräilyn monilajisissa talouksissa hyödynnetään puuplantaasien ylijäämää (ks. Eskelinen *ym.* 2020, 2): korvasienet ja marjakasvit käyttävät hakkuiden myötä lisääntyneitä ravinteita, valoa ja lämpöä (ks. Koivula & Vanha-Majamaa 2020), ja keräilijät ottavat talteen näin syntyviä puuntuotannolle tarpeettomia tuotteita ja metsäautoteillä kulkiessaan valjastavat metsäteollisuuden infrastruktuuria uuteen käyttöön. Tässä mielessä keräilyn suhde plantaasitalouksiin on kommensalistinen: puuplantaaseja hyödynnetään keräilyssä ilman, että niille tuotetaan haittaa, tai jopa plantaasituotannon imagolle suotuisasti. Metsäteollisuuden toimijat tuovat mielellään esiin keräilyn ja puuntuotannon rinnakkaiselon mahdollisuuksia (ks. esim. Makkonen 2008; Salin 2018). Korvasienet ovat rinnakkaiselosta äärimmäinen, jopa groteski esimerkki, ja niitä onkin hyödynnetty osoituksena hakkuuaukeiden käyttökelpoisuudesta (Hannelius & Kuusela 1995, 175; ks. Tsing 2015, 174). Paranoidisti tulkiten korvasientä voikin tarkastella plantaasiosentrismin osallisena, valjastettuna metsäteollisuuden tahattomaksi kätyriksi, joka sopeuttaa sienestäjiä puuplantaasien kanssa toimeen tulemiseen. Korvasienten (mahdollinen) läsnäolo sai haastateltavat lähestymään hakkuuaukkoja uteliaisuudella ja jopa innostuksella:

H8: [...]atkettiin sieltä sitten [joelle] Ruotsiin kalaan [...]. [Joki] on kahtitsematon joki, aivan valtavan hieno iso koski on siinä. Pikkusen ennen sitä paikkaa oli semmonen aivan mielettömän hyvän näkönen iso hakkuuaukko, ja mää pojalle sanoin, että mun on kyllä pakko pysähtyä kattoon.

Kuva 3. Metsäkoneen jälkiä (kuva: Siiri Simpanen).

Figure 3. Tracks left by a forest harvester (photo: Siiri Simpanen).

Sitaatissa laajan hakkuuaukean ja sähköntuotantoon valjastamattoman kosken rinnakkaisuus vielä korostaa, miten moni-ilmeistä suhtautuminen ihmisen muokkaamaan ei-inhimilliseen luontoon voi olla. Vastaavasti monet haastateltavat kertoivat nauttivansa metsässä oleskelusta, mutta eivät kokeneet hakkuuaukoilla kulkemista sen vastakohtana, vaikka maisema onkin erään haastateltavan sanoin ”*mahdollisimman ruma*”. Plantaasimaisuus hyväksytään ja sen kanssa opitaan elämään silloinkin, kun hakkuut osuvat tutun sienimetsän kohdalle.

H9: *[V]iime talavenaki hakattiin semmonen, mistä minä oon ruukannut rouskut kerätä, ihan aukiaksi, että siellä ei enää minun elämän aikana oo rouskuja siinä kofti. Pittää katella eri paika[-] siinä meni herkkentattiipaikat kans. Mutta se kuuluu tähän systeemiin, en minä sitä sinänsä harmittelen. Ne on vain ollu siinä hyvällä bollilla [...] lähellä siinä.*

Hakkuun aiheuttama ajallinen katkos on yksilön näkökulmasta ylittämätön, sillä sienimetsän uudistumiseen menee lähes ihmisikä. Sopeutumista hakkuisiin voi kuitenkin ymmärtää reparatiivisen näkökulman kautta, jossa avoimuus yllätyksille tarkoittaa myös ikävien yllätysten mahdollisuuden hyväksymistä (Sedgwick 2003, 146). Avohakkuut ovat haastateltavan näkökulmasta itsestään selvä osa ”systeemiä” eli tulkintani mukaan plantaasimaista tuotannon tapaa, mutta *tämän* systeemin nimeämisen voi myös lukea *muiden* järjestysten mahdollisuuden tunnistamisena, mitä tukee haastateltavan korkeahko ikä: hän on kertomansakin mukaan ehtinyt nähdä myös muunlaisia metsän alkutuotannon tapoja (ks. sitaatti edellä).

Kaksi haastateltavaa ilmaisivat selkeämmin vastustaneensa avohakkuisiin perustuvaa metsätaloutta, toinen paikallisessa metsäkiistassa ja toinen allekirjoittamalla avohakkuita vastustavan kansalaisaloitteen. Vastustamista ei suoraan merkityksellistetty keräilyn puolustamisena, mutta muissa osissa aineistoa vastakkainasettelu plantaasimaisen tuotannon ja keräilyn käytäntöjen välillä tuli esiin. Esimerkiksi erityisen intensiiviselle puuntuotantoalueelle muuttanut haastateltava kuvailee sienestämistä antagonisissa hengessä kilpailuksi metsäkoneiden kanssa: ”*Jos näkee jonku hyvän metsän, niin sinne on mentävä heti ku huomen se voi olla pois*”.

Sienestäminen kilpajuoksuna tai hakkuiden tieltä seuraaville sienimaille siirtyminen eivät kuitenkaan ole kaikille mahdollisia tapoja turvata toimeentuloa. Läheinen sienimetsä voi olla huonojalkaiselle poimijalle korvaamaton, ja monille ei-inhimillisille eliöille paikallisen hakkuun tuottama tuho voi olla lopullinen: esimerkiksi puiden kanssa symbioosissa kasvaviin mykorrhizasieniin hakkuut vaikuttavat voimakkaan haitallisesti (Salo 2019). Niiden ei aina tarvitse edes osua sienimetsän kohdalle, sillä puuston harveneminen tai häviäminen voi vaikuttaa myös lähialueisiin:

H2: *Yhes paikkaa on ollut tosi hyvä ja siit hakattiin sellai iso kuusikko pois edest, ei sitä hakattu edes sitä koftaa mis niit [kantarelleja] on kasvanut tosi paljon. Se auringon valo varmaan teki sen, se tuli tosi paljon valoisammaks, niin ne loukkaantu, ne ei tullut.*

PH: *Tuleeks semmosille paikoille jotain toista sientä vai häviää ihan kokonaan?*

H2: *Mun mielest sielä ei ole kasvanu oikeen mitään. Semmosta se on.*

Plantaasimainen tuotanto muuttaa elämää myös varsinaisten plantaasien ulkopuolella: sienten elinkiertojen lisäksi esimerkiksi vesistöjen ekosysteemit ovat muuttuneet, kun soita on ojitettu puuntuotantoa varten (Nieminen *ym.* 2017; ks. myös Pohjanmies *ym.* 2017). Paikallisiin eliöyhteisöihin kiinnittyneet inhimillisen toimeentulon käytännöt ja kulttuurit ovat niin ikään järjestyneet uudelleen, kun plantaasimaisuus on suhteellisen lyhyessä ajassa levinnyt ja juurtunut syväälle alkutuotantoon (ks. myös Escobar 2008). Nuorempi haastateltava kuvailee vanhempiansa toimeentulon kytkeytymistä puuntuotantoon:

H7: [...] *Se on mun vanhempien toimeentulo, eikä niillä ole [...] ei mun isä voi olla silleen, et suojelen nämä metsäni ja menen jobonki palkkatöihin, en tiedä pystyiskö se palkkatöihin [naurahtaa]. Ja muutenkin, se on ikänsä viljelly näit metsii ja se on tehnyt töitä niin et ois saanu [niistä] toimeentuloa, en mä koe et mulla ois mitään sanottavaa siihen, että ei että kyllä teiän pitää lahjoittaa palkkanne luonnolle tai jotain.*

Vanhempiensa vaihtoehdottomuuden lisäksi haastateltava tunnistaa myös oman riippuvuutensa hakkuista: työttömänä hän kertoo käyttävänsä paljon vanhempiensa resursseja. Esimerkki osoittaa, miten plantaasiosentrismi ei ole vain diskursiivista, vaan kyse on kouriintuntuvista toimeentulon mahdollisuuksista, jotka lisäksi välittyvät hoivasuhteissa. Alkutuotantoon perustuvassa toimeentulossa liikkumavara plantaasien talouksien ulkopuolelle voi olla vähissä, jos olemassa oleva tuotannon infrastruktuuri, kulttuuriset mallit, elintason kohdistuvat odotukset sekä alkutuotantoa koskeva politiikka ohjaavat plantaasien suuntaan. Rahataloudelliset laskelmat metsien erilaisten tuotteiden arvosta tukevat tätä kokemusta:

H7: *Mä oon miettinyt sienten myymisen yhteydessä, et jos niist sienist vois saada elantoo, et miten muuten siit metsästä vois saada elantoo ku siit puusta. Mut sit mä oon et okei nää on aika masentavat laskelmat, koska siis, ku kattoo tos on vaik tollanen täyskasvunen kuusi, tollanen paksumpi, niin toi yks puu niin tosta sais jonkun satasten, sata euroo jos kaatais ja myis. Jos mä keräisin tosta alueelta sienii, niin vaik mä keräisin jokaikisen syötävän sienen joka siinä kasvaa [naurahtaa] ja myisin sen kovaan hintaan, niin.*

Laskelma puhuu karusti plantaasimaisen tuotannon puolesta: kuusen kaataminen on haastateltavan arvion mukaan rahallisesti selkeästi kannattavampaa kuin jo itsessään utopistinen ajatus kaikkien sen kanssa yhteistyössä kasvavien syötävien sienten keräämisestä. Luvuissa on vääjäämättömyyttä, jonka merkityksen paranoidi tulkitseja jo tietääkin: plantaasien maantieteellisessä tai kulttuurisessa läheisyydessä keräilytalouksien toimeentulo ei ole irrallaan puu- ja paperiteollisuuden globaaleista tuotantoketjuista ja puuperustaisten hyödykkeiden hinnanmääräytymisen prosesseista, vaan kytkeytyy niihin auttamatta tuotannon tapojen vertailun ja vastakkainasettelun kautta.

Toisenlaisissa keräilyn konteksteissa globaalit luonnontuotteiden ja työn markkinat heilahteluineen ovat vielä selkeämmin osa toimeentuloa. Suomeen on tullut viimeisen vuosikymmenen ajan vuosittain tuhansia ulkomaalaisia poimijoita, jotka keräävät kaupallisiin tarkoituksiin lähinnä mustikkaa ja puolukkaa, mutta pienissä määrin myös sienii (Rantanen & Valkonen 2011, 9–11). Poimijoiden maahantulon, majoituksen ja kuljetukset järjestävät marja-alan yritykset, jotka myyvät heidän keräämänsä marjat elintarviketeollisuuden käyttöön Suomeen ja ulkomaille. Poiminta ei tapahdu työsuhteessa tuntiperusteisella palkkiolla, vaan poimijoille maksetaan marjoista kilohinta, joka määräytyy sekä paikallisten (Tahvanainen *ym.* 2019) että muiden marjanpoiminta-alueiden satonäkymien mukaan osana globaaleja ruokamarkkinoita (Rantanen & Valkonen 2011, 7–8, 76–77). Globaalien tuotantoketjujen osana toimimisen lisäksi metsämarjanpoimijoiden työ muistuttaa monilta muiltakin osin plantaasimaista työtä: se on siirrettyä, kollektiivista, tarkkaan aikataulutettua ja keskusjohtoista, ja siinä on ainakin osin vaihtoehdottomuutta ja jopa pakkoa, sillä poimijat ovat monin tavoin riippuvaisia marjayrityksestä. Usein poimijat ovat myös ottaneet matkakustannuksia varten lainaa, jolloin velkaantumisen pelko voi ajaa työskentelemään koetuista epäkohdista huolimatta (emt; ks. myös Eriksson & Tollefsen 2013; Lauren & Prokkola 2017). Poimijoiden kuvaukset työn raskaudesta (Rantanen & Valkonen 2011, 60) asettuvatkin jyrkkään vastakohtaan suhteessa haastateltujen sienestäjien kokemuksiin metsässä oleskelun ja keräilyn tuottamasta hyvinvoinnista.

Keräilyn järjestäminen plantaasimaiseksi työksi vaikuttaa siis edellyttävän, että poimijoita ei suojaa vauraan hyvinvointivaltion jäsenyys. Suomalaisen maa- ja metsätaloustuotannon riippuvuus ulkomaisista siirtotyöntekijöistä nousi julkiseen keskusteluun keväällä ja kesällä

2020 koronaviruspandemian aiheuttamien matkustusrajoitusten myötä. Keskustelut työn luonteesta ja suomalaisten kyvyistä ja halukkuudesta osallistua siihen osoittivat, miten hankala matalapalkkaista plantaasimaista työtä on sovittaa korkean tulotason hyvinvointivaltioon ilman sen etuuksien ja turvan ulkopuolelle rajattuja, alemman tulotason maista siirrettyjä työntekijöitä. Työ poiminnan parissa voi olla kuitenkin tarpeen myös silloin, kun hyvinvointivaltion jäsenelleen suoma toimeentulon turva on ohutta tai repaleista:

H6: [...N]e peräkamarin pojat, [...] keräs siellä alueella niitä korvasienä myyntiin oikeesti lisäänsioksi, kummallakaan ei ees ollut, toinen oli sairaseläkkeellä, ei oikeen semmost, ei ne tehny oikeen mitään oikeeta työtä tai silleen, varmaan se raha on ollut heille tarpeen, se korvasienistä tullu raba. [...] Itse kun Kainuusta [paikkakunta] tulee niin minä kyllä ymmärrän sen hirveän hyvin että se on luonnosta niin marjojen ku sienten poimiminenki on ihan oikeesti elämisen jatke sille toimeentulolle [...].

Keräily toimeentulon osana ei kuitenkaan väistämättä tarkoita vaihtoehtottomuutta: haastateltaville itselleen toimeentulon eriasteinen nojaaminen keräilyyn ei vaikuttanut pakon sanelemalta. Myöskään keräilytyön mahdolliset plantaasimaiset piirteet eivät tarkoita, että työ tai sen tekijä olisivat yksinomaan plantaasimaisuuden määrittelemiä. Moninaisten talouksien näkökulmasta siirtolaisuutta tarkastelevat Safri & Graham (2015) varoittavat kehystämästä siirtotyöläisten elämää yksioikoisesti menetyksen ja sarron narratiivien kautta ja ehdottavat sen sijaan siirtolaisten työn, rahavirtojen ja yllärajojen hoivan muodostamaa globaalia kotitaloutta kategoriaksi ja toimijaksi muiden kansainvälisen finanssitalouden toimijoiden rinnalle. Vastaavalla reparatiivisella otteella marjojen poimintaa puuplantaaseilla voi tulkita paitsi osana globaalisti eriarvoisia työn ja tuotannon järjestyksiä, myös moniulotteisina henkilöhistorioina, kulttuurisina kohtaamisina ja tulevaisuuksien toisenlaiseksi tekemisenä, joita Tsing (2015) kuvaa tuoksuvalmuskan poimijoiden parissa Yhdysvalloissa, Kiinassa ja Japanissa.

Tsing (2015, 63–66) määrittelee tuoksuvalmuskan keräilyn perikapitalistiseksi työksi, joka on samaan aikaan kapitalismin ulko- ja sisäpuolella, määrittynyt sekä osana kapitalistisia tuotantosuhteita että moninaisia ei-kapitalistisia suhteita ja ei-inhimillisen luonnon prosesseja. Samaan tapaan keräily moninaisissa muodoissaan kytkeytyy plantaasimaiseen tuotantoon esimerkiksi yllä kuvatuissa kommensalistisissa ja antagonistisissa suhteissa sekä plantaasiosentristen paikallisten ja globaalien järjestysten kautta, mutta ei siitä huolimatta määriyty yksiselitteisesti plantaasien talouksien osaksi. Edellisessä luvussa kuvailut keräilytalouksien arkiset käytännöt ja merkitykset moninaisessa ei-plantaasimaisuudessaan ovat läsnä samanaikaisesti plantaasimaisuuteen myöntymisen ja sen kanssa toimeen tulemisen kanssa. Tämä ristiriitaisuus itsessään on haaste plantaasiosentristille, joka perustuu ilmiöiden ryhmittymiseen suhteessa ensisijaistettuun plantaasituotantoon. Hajanainen ja erilaisia merkityksiä saava keräily ei asetu pysyvästi ja suoraviivaisesti yhdenlaiseen suhteeseen plantaaseihin nähden, vaan liikkuu osana monimutkaisia ja muuttuvia keskinäisen toimeentulon verkostoja.

Lopuksi

Plantaasiosentrismin osittaisuuden ja tilanteisuuden analyysi edellyttää herkästi paikantuvaa ja paikantumisestaan tietoista tarkastelua, jota olen tässä artikkelissa toteuttanut etnografisen tiheän kuvauksen kautta sekä reparatiivisen ja paranoidin lähestymistävän vuoropuhelulla. Olen ensinnäkin tarkastellut, miten metsiin paikantuvaa alkutuotantoa voi ymmärtää toisin kuin plantaasiosentristesti. Lukemalla esiin eroja postkapitalistisen metodologian mukaisesti sienestystä ja muuta keräilyä on mahdollista tarkastella esimerkkinä metsien talouksien ja niiden mahdollistaman toimeentulon moninaisuudesta, joka haastaa plantaasiosentrismin yksipuolistavaa ymmärrystä alkutuotannosta. Siinä missä plantaaseilla tuotanto perustuu

radikaaliin yksinkertaistamiseen ja kurinalaistamiseen, sienestyksessä opitaan tulemaan toimeen metsän arvaamattoman moninaisuuden kanssa. Toimeentulo perustuu usein pitkäjänteiseen paikantumiseen sienimetsien monilajisiin verkostoihin, joiden rinnalla plantaasitalouksien vieraannuttavat käytännöt ja ajalliset katkokset näyttävät väkivaltaisina. Plantaasimainen pakotettu, globaaleja tuotantoketjuja palveleva työ on niin ikään usein kaukana sienestyksen arkisista käytännöistä, jotka pakenevat työn määritelmiä ja kiinnittyvät paikallisverkostoihin ja lähisuhteisiin. Reparatiiviseen tulkintaan nojaava analyysi näyttää sienestyksen paikallisessa ja tilanteisessa kontekstissaan toimintana, jossa ylläpidetään ja toteutetaan unelmia palkkatyön ulkopuolisesta toimeentulosta ja jossa luodaan henkilökohtaisia ja merkityksellisiä suhteita ruoantuotannossa mukana oleviin toisiin. Näin sienestys ja pienimuotoinen ruoantuotanto yleisemminkin antavat aineksia utopioille sellaisista toimeentulon tavoista, jotka eivät ole ristiriidassa koetun ja jaetun hyvinvoinnin kanssa.

Sienestys myös mahdollistaa talouden näkökulmien laajentamisen inhimillisestä toimeentulosta siihen, miten sen tuottamisessa ollaan osa elämää ylläpitäviä verkostoja. Toimeentulo, jota keräilyn käytännöissä tuotetaan, on toki myös inhimillistä, sienestäjien ja heidän läheistensä ja kaukaisempienkin sienten kuluttajien elettyä arkea. Samalla sienestyksessä kuitenkin kiinnitytään kerättyjen ja keräämättä jätettyjen sienten, kaadettujen ja kasvavien puiden, auton tuulilasiin liiskaantuneiden ja sienijätteistä sikiävien hyönteisten sekä tuotettujen ja tuottamatta jätettyjen hiilidioksiditonnien myötä monimutkaiseen inhimillisen ja ei-inhimillisen elämän jatkuvuuksien ja katkosten kudelmaan.

Sienestyksen tarkastelu ei kuitenkaan pääty plantaasiosentrismin kritiikin pohjalle rakentuvien moninaisten ja monilajisten keräilytalouksien mahdollisuuksiin. Puuntuotantoon keskittyvät metsätalouden muodot ovat läsnä myös keräilyssä, sekä sen arkisissa käytännöissä että siihen kiinnittyvissä merkityksissä ja sitä koskevissa ymmärryksissä, mitä korvasienestys erityisesti alleviivaa. Plantaasimaisen tuotannon ylijäämä ja infrastruktuuri edesauttavat sienestystä, kun taas sen kiihtyvät ajalliset syklit aiheuttavat keräilytalouksille ja niissä mukana oleville toimijoille vakaviakin häiriöitä. Alkutuotannon plantaasiosentriset järjestykset ja normit hankaloittavat keräilyyn perustuvien talouksien mahdollisuksien kuvittelua, ja leviävät myös keräilytyön käytäntöihin siellä, missä toimeentulon vaihtoehdot ovat rajatunmat.

Kuten plantaasiosentrismin käsitteeseen ja kritiikkiin sisältyvä paranoia hyvin tietää, sienestys ei tapahdu plantaasimaisen tuotannon ulkopuolella. Plantaasit ja plantaasimaiset käytännöt eivät kuitenkaan ole ainoita, tyhjentyviä tai lähtökohtaisesti ensisijaisia keräilyä määrittäviä tekijöitä. Esimerkiksi analyysissa esiin nousseet sienestäjien sosiaaliset suhteet ja hyvinvointivaltion järjestykset muokkaavat sienestystä, samoin kuin arvaamaton ei-inhimillinen toimijuus kaikessa moninaisuudessaan. Sienestyksen eletyssä arjessa erilaiset määrittävät tekijät lomittuvat toisiinsa ja tuottavat uusia merkityksiä: esimerkiksi korvasienten perässä hakkuaukeilla kulkeminen teki alueet haastateltaville (ja haastattelijalle) erityisiksi. Tällöin ne eivät olleet vain menetetty sienimetsä mutta eivät myöskään yksinomaan puuplantaasin pohjaa ja siten vieraannutettua ja etäistä tuotantopanosta, vaan tilanteisesti muotoutuvien muistojen ja merkitysten kyllästämiä paikkoja. Vaikka hakkuaukeille paikantumista tuskin voi pitää antiplantaasiosentrisenä käytäntönä, sen voi kuitenkin reparatiivisesti nähdä järjestävän uusiksi plantaasimaisia suhteita ja mahdollistavan ennalta-arvaamattomiakin ei-plantaasimaisen toimeentulon ja siihen kietoutuneen hyvinvoinnin käytäntöjä.

Sinnikäs sopeutuminen häiriöitä aiheuttaviin alkutuotannon ja talouden käytäntöihin on keräilyn samanaikaisen menestystarinan ja tragedian ytimessä. Keräily hajaantuneena, tilanteisena, joustavana ja osittaisena toimeentulon muotona löytää yhä uusia ilmenemismuotoja ja jopa kukoistaa plantaasien ja muiden väkivaltaisten talouden käytäntöjen raunioittamilla seuduilla. Paranoidi positio houkuttelee tulkitsemaan keräilyn elinvoimaisuuden osallisuudeksi plantaasiosentrisiin ja asettaa analyysin päämääräksi

tämän osallisuuden paljastamisen, minkä tehtävän voin katsoa osaltani täytetyksi. Samalla olen reparatiivisten tulkintojen kautta pyrkinyt luomaan ymmärrystä sienestyksestä toimeen tulemisena plantaasien kanssa ja niistä huolimatta: samanaikaisena sopeutumisenä plantaasimaisen alkutuotannon väkivaltaisuuksiin että toimeentulon tuottamisena tavoilla, jotka kantavat plantaasioseenin ohitse ja ylitse.

Kiitokset

Kiitän nimettömiä arvioijia, päätoimittaja Heikki Sirviötä sekä ohjaajiani, erityisesti Riikka Homasta tarkkanäköisistä ja kannustavista kommenteista käsikirjoitukseen. Lisäksi haluan kiittää haastateltaviani antoisista sieniretkistä sekä Siiri Simpasta ja Noora Mäkilää näiden retkien valokuvaamisesta. Tutkimus on osa Koneen säätöön rahoittamaa tutkimusprojektia.

Lähteet

- Alam, S. (2008) Majority World: Challenging the West's Rhetoric of Democracy. *Amerasia Journal* 34(1) 89–98.
- Alhojärvi, T. (2020) Critical Gibson-Graham: Reading Capitalocentrism for Trouble. *Rethinking Marxism* 32(3) 286–309. <https://doi.org/10.1080/08935696.2020.1780667>
- Barron, E. & Hess, J. (2020) Non-human 'labour': the work of Earth Others. Teoksessa Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 163–169. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton
- Barron, E. (2015) Situating wild product gathering in a diverse economy: Negotiating ethical interactions with natural resources. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin K & Gibson-Graham, J.K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 173–193. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Bennett, J. (2007) Edible Matter. *New Left Review* 45, May-June 2007, 133–145.
- Burnette, C. E., Clark, C. B. & Rodning, C. B. (2018) "Living off the Land": How Subsistence Promotes Well-Being and Resilience among Indigenous Peoples of the Southeastern United States. *Social Service Review*, September 2018, 369–400. <https://doi.org/10.1086/699287>
- Callon, M. (toim.) (1998) *The Laws of Markets*. Blackwell, Malden.
- Diez, J. M., James, T. Y., McMunn, M. & Ibáñez, I. (2013) Predicting species-specific responses of fungi to climatic variation using historical records. *Global Change Biology* 19, 3145–3154. <https://doi.org/10.1111/gcb.12278>
- Emery, M. R. (2001) Who Knows? Local Non-Timber Forest Product Knowledge and Stewardship Practices in Northern Michigan. *Journal of Sustainable Forestry* 13(3/4), 123–139.
- Emery, M. R. & Pierce, A. R. (2005) Interrupting the telos: locating subsistence in contemporary US forests. *Environment and Planning A*, 37, 981–993.
- Encyclopaedia Britannica (2017) *Plantation*. <<https://www.britannica.com/topic/plantation-agriculture>>. 27.5.2020
- Eriksson, M & Tollefsen A. (2013) Of berries and seasonal work. Teoksessa Geiger, M. & Pecoud, A. (toim.) *Disciplining the transnational mobility of people*, 185–206. Palgrave Macmillan, Lontoo.
- Escobar, A. (2008) *Territories of Difference. Place, Movements, Life*. Redes. Duke University Press, Durham & Lontoo.
- Eskelinen, T., Hirvilammi, T. & Venäläinen J. (2020) Introduction: Community economies and social transformation with, within and beyond the welfare state. Teoksessa Eskelinen, T., Venäläinen, J. & Hirvilammi, T. (toim.) *Enacting Community Economies Within a Welfare State*, 1–21. MayFly Books, Colchester.
- FAO (2020a) *Global Forest Resource Assessment 2020. Report. Finland*. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rooma.
- FAO (2020b) *Global Forest Resource Assessment 2020. Terms and Definitions*. Food and Agriculture Organization of the United Nations, Rooma.
- Gibson-Graham, J.K. (2014) Rethinking the Economy with Thick Description and Weak Theory. *Current Anthropology* 55(59), S147–S153. <http://www.jstor.org/stable/10.1086/676646>
- Gibson-Graham, J. K. (2008) Diverse economies: performative practices for 'other worlds'. *Progress in Human Geography* 32(5), 613–632. <https://doi.org/10.1177/0309132508090821>
- Gibson-Graham, J. K. (2006a) *The End of Capitalism (As We Knew It). A Feminist Critique of Political Economy*. Minnesota University Press, Minneapolis.
- Gibson-Graham, J. K. (2006b) *A Postcapitalist Politics*. Minnesota University Press, Minneapolis.
- Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) (2020) *The Handbook of Diverse Economies*. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.

- Gibson-Graham, J.K. & Miller, E. (2015) Economy as ecological livelihood. Teoksessa Gibson, K., Rose, D.B. & Fincher, R. (toim.) *Manifesto for Living in the Anthropocene*, 7–16. Punctum Books, New York.
- Greis, I., Perälä, M., Perälä, T. & Teppo, M. (toim.) (2019). *Metsänhoidon suositukset metsäteiden kunnossapitoon, työopas*. Tapion julkaisuja.
- Hannelius, S. & Kuusela, K. (1995) Pohjoisen havumetsän maa. Forssan kirjapaino, Forssa.
- Haraway, D. (2016) *Staying with the Trouble. Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press, Durham.
- Haraway, D. (2015) Anthropocene, Capitalocene, Plantationocene, Chthulucene: Making Kin. *Environmental Humanities* 6 159–165.
- Haraway, D. (2008) *When Species Meet*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Haraway, D. (2003) *Companion Species Manifesto. Dogs, People, and Significant Otherness*. Prickly Paradigm Press, Chicago.
- Haraway, D., Ishikawa, N., Scott, G., Olwig, K., Tsing, A. L. & Bubandt, N. (2015) Anthropologists Are Talking – About the Anthropocene. *Ethnos* 81(3) 535–564. <https://doi.org/10.1080/00141844.2015.1105838>
- Haraway, D. & Tsing, A. (2019) Reflections on the Plantationocene. A conversation moderated by Gregg Mitman. *Edge Effects*.
- Hirvilampi, T. (2015) *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136. Kela, Helsinki.
- Hyvärinen, P. (2019) Beekeeping expertise as situated knowing in precarious multispecies livelihoods. *Sosiologia* 59(4) 365–381.
- Hyvärinen, P. (2017) Ruoantuotannon riskiriitoja rikkaruohonjuuritasolla. Kitkeminen työnä, tiedontuotantona ja tulevaisuuskien tekemisenä. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 30(2) 35–48.
- Jokinen, M. (2019) *Lapin ympäristökiistojen kulttuuriset tekijät*. Akateeminen väitöskirja. Helsingin yliopisto, Bio- ja ympäristötieteellinen tiedekunta. <https://doi.org/10.14214/df.281>
- Juutinen, A. (2011) *Metsien monikäytön arvottaminen. Päätäjien Metsäakatemia 19.5.2011*. <https://smy.fi/wp-content/uploads/2015/02/PMA30-ArttiJuutinen_diat.pdf>. 20.5.2020.
- Kaaronen, R. O. (2020) Mycological rationality: Heuristics, perception and decision-making in mushroom foraging. *Judgment and Decision Making* 15(5) 630–647.
- Kasanen, M. & Heikkinen, H. I. (2012) Power relations in the decision-making processes of forest owners in Northern Finland. *Nordia Geographical Publications* 41(5) 83–93.
- Kausarud, H., Heegaard, E., Semenov, M. A., Boddy, L., Halvorsen, R., Stige, L. C., Sparks, T. H., Gange, A. C. & Stenseth, N. C. (2010) Climate change and spring-fruited fungi. *Proceedings of the Royal Society B* 277 1169–1177. <https://doi.org/10.1098/rspb.2009.1537>
- Kekkonen, K. (2011) ”Hynää vanhtia metsätoille” *Puunkorjuu ja Suomi muutoksessa*. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8572-5>
- Koivula, M. & Vanha-Majamaa, I. (2020) Experimental evidence on biodiversity impacts of variable retention forestry, prescribed burning, and deadwood manipulation in Fennoscandia. *Ecological Processes* 9(11). <https://doi.org/10.1186/s13717-019-0209-1>
- Korhonen, M. (1990) *Uusi sienikirja*. Otava, Keuruu. 4. p.
- Korpilahti, E. (2008) Metsätalous ja metsien käytön tulevaisuus. *Metsätieteen aikakauskirja* 4 253–254.
- Kotilainen, J. & Rytteri, T. (2011) Transformation of forest policy regimes in Finland since the 19th century. *Journal of Historical Geography* 37(4) 429–439. <https://doi.org/10.1016/j.jhg.2011.04.003>
- Kröger, M. & Raitio, K. (2017) Finnish forest policy in the era of bioeconomy: A pathway to sustainability? *Forest Policy and Economics* 77 6–15. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2016.12.003>
- Kuokkanen, R. (2020) The Deatnu Agreement: a contemporary wall of settler colonialism, *Settler Colonial Studies*. <https://doi.org/10.1080/2201473X.2020.1794211>
- Lauren, M. & Prokkola, E.-K. (2017) Making labour mobile: Borders, precarity, and the competitive state in Finnish migration politics. *Political Geography* 60 143–153. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2017.07.009>
- Lavola, A. (2019) *Luonnonvaraisten keräilytuotteiden valmistus-, pakkaus- ja myyntitoimenpiteistä*. Mahdollisuuksia jatkojalostukseen -hanke, Itä-Suomen yliopisto. 2.4.2019. <http://pkky-wp.pkky.fi/luonnonstuooteeksi/wp-content/uploads/2018/12/Ker%C3%A4ilytuotteiden-myyntitoimenpiteist%C3%A4.pdf>
- Luonnonvarakeskus (2016) Metsätalous, marjat ja sienet. <<https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/metsa/metsien-monikaytto/metsatalous-marjat-ja-sienet/>>. 29.5.2020
- Lähde, E. (2016) *Näe metsä puilta. Esseitä, kolumneita ja pakinoita matkan varrelta*. Arator, Helsinki.
- MacKenzie, D., Muniesa, F. & Siu, L. (toim.) (2007) *Do Economists Make Markets? On the Performativity of Economics*. Princeton University Press, Princeton.
- Makkonen, J. (2008) *Suomen metsät ovat monikäyttöisiä*. Metsäteollisuus ry. 18.11.2008 <<https://www.metsateollisuus.fi/tiedotteet/suomen-metsat-ovat-monikayttoisia>> 15.6.2020
- Metsäkeskus (2018) *Metsien jatkuva kasvatusta yleistyy tulevaisuudessa*. 4.6.2018 <<https://www.metsakeskus.fi/tiedotteet/metsien-jatkuva-kasvatusta-yleistyy-tulevaisuudessa>>. 11.6.2020
- Miller, E. (2020) More-than-human agency: from the human economy to ecological livelihoods. Teoksessa

- Gibson-Graham, J. K. & Domborski, K. (toim.) *The Handbook of Diverse Economies*, 402–410. Edward Elgar, Cheltenham & Northampton.
- Miller, E. (2019) *Reimagining Livelihoods. Life beyond Economy, Society, and Environment*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Miltz, S. W. (1986) *Sweetness and Power. The Place of Sugar in Modern History*. Penguin Books, New York.
- Morrow, O. & Dombroski, K. (2015) Enacting post-capitalist politics through the sites and practices of social reproduction. Teoksessa Meehan K. & Strauss, K. (toim.) *Precarious Worlds: New Geographies of Social Reproduction*, 82–98. University of Georgia Press, Athens.
- Nieminen, M., Sallantausta, T., Ukonmaanaho, L., Nieminen, T. M. & Sarkkola, S. (2017) Nitrogen and phosphorus concentrations in discharge from drained peatland forests are increasing. *Science of The Total Environment* 609 974–981. <https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2017.07.210>
- Pagano, M. C. & Dhar, P. P. (2016) Arbuscular Mycorrhizal Fungi under Monoculture Farming: A Review. Teoksessa Nath, T. K. & O'Reilly, P. (toim.) *Monoculture Farming: Global Practices, Ecological Impact and Benefits/ Drawbacks*, 161–170. Nova Publishers, New York.
- Poe, M. R., LeCompte, J., McLain, R. & Hurley, P. (2014) Urban foraging and the relational ecologies of belonging. *Social & Cultural Geography* 15(8) 901–919. <https://doi.org/10.1080/14649365.2014.908232>
- Pohjanmies, T., Triviño, M., Le Tortorec, E., Mazziotta, A., Snäll, T. & Mönkkönen, M. (2017) Impacts of forestry on boreal forests: An ecosystem services perspective. *Ambio* 46 743–755. <https://doi.org/10.1007/s13280-017-0919-5>
- Potts, S. G., Biesmeijer, J. S., Kremen, C., Neumann, P., Schweiger, O., & Kunin, W. E. (2010) Global Pollinator Declines: Trends, Impacts and Drivers. *Trends in Ecology and Evolution* 25(6) 345–353. <https://doi.org/10.1016/j.tree.2010.01.007>
- Pouta, E., Sievänen, T. & Neuvonen, M. (2006) Recreational Wild Berry Picking in Finland—Reflection of a Rural Lifestyle. *Society and Natural Resources* 19(4) 285–304.
- Pryor, F. L. (1982) The Plantation Economy as an Economic System. *Journal of Comparative Economics* 6 288–317.
- Puig de la Bellacasa, M. (2017) *Matters of Care: Speculative Ethics in More Than Human Worlds*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Rantanen, P. & Valkonen, J. (2011). *Ulkomaalaiset metsämarjanpoimijat Suomessa*. https://um.fi/documents/35732/48132/tutkimus_ulkomaalaiset_mets%C3%A4marjanpoimijat_pdf.pdf
- Ristioja, A. (2017) *Luonnontuoteala. Työ- ja elinkeinoministeriön toimialaraportti* http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79898/Luonnontuoteala_2017.pdf
- Roelvink, G. (2015) Performing posthumanist economies. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 225–243. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) (2015) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Ruokavirasto (2019) *Marsi 2018. Luonnonmarjojen ja -sienten kauppaantulumäärät vuonna 2018*. Ruokavirasto 3/2019. <https://www.ruokavirasto.fi/globalassets/viljelijat/tuet-ja-rahoitus/marsi-2018-raportti.pdf>
- Saastamoinen, O. (2012) Metsä ja puut ihmisten arjessa. *Tieteessä tapahtuu* 2/2012 15–19.
- Saastamoinen, O. & Vaara, M. (2009) Small-Scale Forest Related Activities in the Everyday Life of the Finns: Results of Time-Budget Studies. *Small-scale Forestry* 8 425–445. <https://doi.org/10.1007/s11842-009-9093-3>
- Sabatini, F. M., Burrascano, S., Keeton, W. S., Levers, C., Lindner, M., Pötzschner, F., Verkerk, P. J., Bauhus, J., Buchwald, E., Chaskovsky, O., Debaive, N., Horváth, F., Garbarino, M., Grigoriadis, N., Lombardi, F., Marques Duarte, I., Meyer, P., Midteng, R., Mikac, S., Mikoláš, M., Motta, R., Mozgeris, G., Nunes, L., Panayotov, M., Ódor, P., Ruete, A., Simovski, B., Stillhard, J., Svoboda, M., Szwagrzyk, J., Tikkanen, O.-P., Volosyanchuk, R., Vrska, T., Zlatanov, T., Kuemmerle, T. (2018) Where are Europe's last primary forests? *Diversity and Distributions* 24(10) 1426–1439.
- Safri, M. & Graham, J. (2015) International Migration and the Global Household. Performing Diverse Economies on the World Stage. Teoksessa Roelvink, G., St. Martin, K. & Gibson-Graham, J. K. (toim.) *Making Other Worlds Possible: Performing Diverse Economies*, 244–268. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Saksa, T. (2019) Maanmuokkauksen historia ja kehitys. Teoksessa Laine, T., Luoranen, J. & Ilvesniemi, H. (toim.) *Metsämaan muokkaus. Kirjallisuuskatsaus maanmuokkauksen vaikutuksista metsänuudistamiseen, vesistöihin sekä ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyyskäsitykseen*, 8–9. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 58/2019. Luonnonvarakeskus, Helsinki.
- Saksa, T., Luoranen, J. & Uotila, K. (2014). Metsänuudistaminen. Teoksessa Rantala, S. (toim.) *Metsäkoulu*, 79–114. Metsäkustannus, Helsinki. 8. p.
- Salin, M. (2018) *Metsä – iloa ja hyötyä kaikille*. UPM 16.10.2018 <<https://www.upm.com/fi/ajankohtaista/artikkelit/2018/10/metsa-iloa-ja-hyoty-kaikille/>>. 15.6.2020.
- Salo K. (2019) *The structure of macrofungal assemblages in boreal forests, with particular reference to the effect of fire on*

- Basidiomycota and Ascomycota*. Academic dissertation. School of Forest Sciences, Faculty of Science and Forestry, University of Eastern Finland. <https://doi.org/10.14214/df.279>
- Salo, K. & Turtiainen, M. (2015) Kauppayrtit, keruu ja käyttö. Teoksessa Salo, K. (toim.) *Metsä. Monikäyttö ja ekosysteemipalvelut*, 180–183. Luonnonvarakeskus, Helsinki.
- Sedgwick, E. K. (2003) *Touching, Feeling: Affect, Pedagogy, Performativity*. Duke University Press, Durham.
- Sievänen, T. & Neuvonen, M. (2011) *Luonnon virkistyskäyttö 2010*. Metlan työraportteja 212. Metsäntutkimuslaitos, Vantaa. <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2011/mwp212.htm>
- Staddon, C. (2009) Towards a critical political ecology of human–forest interactions: collecting herbs and mushrooms in a Bulgarian locality. *Transactions of the Institute of British Geographers* 34(2) 161–176.
- Suomen virallinen tilasto, SVT (2020) *Vapaa-ajan osallistuminen*. Tilastokeskus, Helsinki. <<http://www.stat.fi/til/vpa/index.html>>. 3.6.2020.
- Säynäjäkangas, J. (2019) Nähdä metsä puilta: Yhteismitallisuus ympäristökysymyksenä. *Tiede & Edistys* 2/2019 87–119.
- Säynäjäkangas, J. & Kellokumpu, V. (2020) *Biotalous vai kuitupuukapitalismia?* Poliitikasta. 14.10.2020 <<https://politiikasta.fi/biotalous-vai-kuitupuukapitalismia/>>. 20.10.2020.
- Tahvanainen, V., Miina, J. & Kurttila, M. (2019) Climatic and Economic Factors Affecting the Annual Supply of Wild Edible Mushrooms and Berries in Finland. *Forests* 10(5) 385. <http://dx.doi.org/10.3390/f10050385>
- Takala, T., Lehtinen, A., Tanskanen, M., Hujala, T. & Tikkanen, J. (2019) The rise of multi-objective forestry paradigm in the Finnish print media. *Forest Policy and Economics* 106 101973. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2019.101973>
- Thompson, E. T. (2010) *The Plantation*. (toim.) Mintz, S. W. & Baca, G. University of South Carolina Press, Columbia.
- Tsing, A. L. (2015) *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton University Press, Princeton.
- Turtiainen, M., Saastamoinen, O., Kangas, K. & Vaara, M. (2012) Picking of wild edible mushrooms in Finland in 1997–1999 and 2011. *Silva Fennica* 46(4) 569–581. <http://dx.doi.org/10.14214/sf.911>
- Vaara, M., Saastamoinen, O. & Turtiainen, M. (2013) Changes in wild berry picking in Finland between 1997 and 2011. *Scandinavian Journal of Forest Research* 28(6) 586–595. <http://dx.doi.org/10.1080/02827581.2013.786123>
- Vehviläinen, M. (2014) Syömisen politiikka arjessa. Teoksessa Irni, S., Meskus, M. & Oikkonen, V. (toim.) *Muokattu elämä: teknotiede, sukupuoli ja materiaalisuus*, 305–341. Vastapaino, Tampere.
- Verohallinto (2020) Luonnontuotetulojen verotus. Diaarinumero VH/2301/00.01.00/2020. Annettu 16.6.2020. <<https://www.vero.fi/syventavat-vero-ohjeet/ohje-hakusivu/48538/luonnontuotetulojen-verotus/>>. 22.7.2020.
- Vuolle, P. & Oittinen, A. (1994) *Jokamiehen oikeus: perinteistä nykypäivää: tutkimus jokamiehen oikeuden kulttuurisesta, oikeudellisesta ja luontoliikunnallisesta merkityksestä*. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 92. Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, Jyväskylä.
- Waskey, A. J. (2011) *Plantation*. Teoksessa Mulvaney, D. (toim.) *Green Food: An A to Z Guide*, 355–357. SAGE Publications, Thousand Oaks.
- YLE (2020) *Metsässä on sama ongelma kuin marjatililla – kroaatit istuttavat kuusimetsää, koska kausityö ei kiinnosta suomalaisia*. 20.5.2020 <<https://yle.fi/uutiset/3-11360603>>. 20.5.2020.
- YLE (2016) *Analyysi: Yli miljoonan hehtaarin maaomistus ulkomailta – onko Suomi nykyajan siirtomaaisäntä?* 29.11.2016 <<https://yle.fi/uutiset/3-9319223>>. 20.10.2020.
- Ylitalo, M. (2008) Luontoisetuina gourmet-tason makuelämyksiä – Suuria alueittaisia eroja luonnon antimien keräämisessä. *Kuntapuntari* 1/2008. 11.8.2008. <https://www.stat.fi/artikkelit/2008/art_2008-05-08_002.html>. 30.11.2018.
- Äijälä, O., Koistinen, A., Sved, J., Vanhatalo, K. & Väisänen, P. (toim.) (2019) *Metsänhoidon suositukset*. Tapion julkaisuja. https://tapio.fi/wp-content/uploads/2020/09/Metsanhoidon_suosituksset_Tapio_2019.pdf

JULKAISU IV

Building Upon, Extending Beyond: Small-Scale Food Production Within a Nordic Welfare State

Pieta Hyvärinen

2020

Eskelinen, T., Hirvilammi, T. & Venäläinen, J. (toim.) *Enacting Community Economies Within a Welfare State*, 71–94. Colchester: MayFly Books.

Artikkelin käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

4

Building upon, extending beyond: Small-scale food production within a Nordic welfare state

Pieta Hyvärinen

It goes without saying that small-scale food production in households and communities predates the formation of the welfare state. What is more intriguing is the persistence of these diverse livelihood practices through industrialisation and the establishment of centralised welfare systems. In contemporary Finland, alongside large-scale industrial agriculture, there is an undergrowth of food that is produced in backyard vegetable plots, allotment gardens and farming communities, or gathered from nature in the form of berries, mushrooms, fish and game. Small-scale food production within welfare states is even taking new forms, such as community-supported agriculture (European CSA Research Group 2016) and green care gardening (Rappe 2005), and is again practiced increasingly in urban environments (see Hagolani-Albov 2017) as well as in schools as part of educational

curricula (Sipari 2013). The food system within Nordic welfare states is not, nor has ever been, a field populated only by industrial producers and individual consumers, but instead, it is characterised by diversity and multiplicity – and perhaps increasingly so, as environmental emergencies force a radical rethinking of how to provide for basic needs.

Despite its historical significance and current popularity, many forms and practices of small-scale food production are not acknowledged as economic activity through which livelihoods are sustained, especially in the context of a Nordic welfare state. Household food production is often seen rather as recreation (e. g. Natural Resources Institute Finland 2016a), or as domestic chores (e. g. Timonen 2005). The economic aspects of small-scale food production aimed at local markets have been studied more often from the point of view of rural entrepreneurship (e. g. Niemi and Pekkanen 2016) or consumer choice (e. g. Autio et al. 2013). Such interpretations can be seen as deriving from a capitalocentric economic discourse, in which non-capitalist economic forms and practices are understood primarily with reference to capitalism (Gibson-Graham 2006a, 6). Small-scale food production is thus seen as located within the feminine sphere of the household, complementary to capitalism, or in countries or areas ‘peripheral’ from the capitalist core, serving the consumerist markets with their products (see *ibid.*, 6–7).

In this chapter, I focus on small-scale food production on a household level, but without making a sharp distinction between market-oriented and subsistence production. Rather, I understand small-scale food production as a spectrum of diverse economic practices within which the needs of producer/s are fulfilled and surplus if produced, being exchanged and invested in various ways, monetary as well as non-monetary. I explore small-scale food production as a landscape of economic difference rather than dominance, comprising of various interconnected capitalist and noncapitalist practices (see Gibson-Graham 2006b, 54; Harris

2009) and resisting the social construction of economy as singular and self-evident totality (see Mitchell 2007, 450–451).

For the purposes of examining the transformative potential of small-scale food production, I will use Ethan Miller's (2013) reading of community economies as refracted into three constituent elements: ontology, ethics and politics (see also Chapter 1). In the ontological moment, experimental ontology of radical economic difference, as described above, is combined with an anti-essentialist ontology of community by Jean-Luc Nancy (2000), in which community as *being-in-common* is understood as a condition of being itself, prior to all articulations of individual being (Miller 2013, 521). The ethical moment is described as an exposure of interdependencies for negotiation or contestation (ibid., 523). Ethical is therefore not understood as loaded with normative content, but rather as an open space for recognising and negotiating interdependencies (Gibson-Graham 2006b, x). Third element, the moment of politics, is that of collectively enacting 'positivity' with specific contents and outlines, grounded in place (Miller 2013, 525–526). Below I will further divide the moment of politics into three forms of economic possibility, inspired by feminist political imaginaries: politics of language, politics of the subject and politics of collective action (Gibson-Graham 2006b, xxxiii-xxxvii).

Based on the typology described above, I propose three interconnected perspectives to the transformative potential of small-scale food production within a Nordic welfare state for rearticulating and expanding the 'real utopia' of welfare states and the welfare ethos (see Chapter 1; Wright 2013) The arguments following are informed and inspired by ethnographic data collected in two case studies on community-based agriculture and urban beekeeping, conducted in southern Finland from 2015 to 2018. Firstly, I will discuss the scope of household food production and small-scale beekeeping in Finland, followed by a description of the entanglement of urban beekeeping and welfare state policies,

in order to bring forth the radical heterogeneity and complex interconnections of sustenance practices within a welfare state. Secondly, I will examine the possibilities and tensions in widening the space for ethical economic negotiations already established within a welfare state towards non-human others through small-scale food production practices. Thirdly, I will explore small-scale food production as politics, possibly engendering new economic conceptualisations, subjectivities and bases for collective action. After examining these categories of transformative potential, I will conclude with critical remarks on some of the challenges posed by the possible increase of small-scale food production. The transformative potential of small-scale food production can be accompanied by serious pitfalls, and therefore its entanglements with the current and future manifestations of the Nordic welfare state should be scrutinised in detail to find out how to advance small-scale food production in a responsible manner.

Necessary transformation of food systems and welfare states

Before going into detail with small-scale food production, I will clarify two overlapping socio-ecological contexts: food systems and welfare states. I contextualise both from the perspective of necessary transformation, by which I refer to the ubiquity and indispensability of change. Neither food systems nor welfare states are stable entities but constantly in a state of flux, shifting from one regime to another (for changes in food systems, see Robinson 2004; for welfare states see Ellison 2005). Moreover, and in line with the diverse economies approach, enactments of both food systems and welfare states are always more complex than how they are portrayed in regime typologies, and they derive from a diversity of material, social, and cultural struggles and political imaginaries (cf. Gibson-Graham 2006b). The current manifestations of food systems and welfare states, often characterised by productivism and neoliberalisation respectively, should therefore not be seen as inevitable or 'natural' outcomes of any technological, social or

institutional development but rather as situated congealments of power relations and thus open to change through transformative politics (see Laclau and Mouffe 1985).

In the current era of widespread anthropogenic environmental turmoil, and especially given the pressing urgency of mitigating global warming, the need for transformations of food systems and welfare states is evident. Food production is a remarkable source of greenhouse gas emissions and other environmental damage (Norse 2003; Vermeulen et al. 2012), and it is in turn heavily affected by environmental changes and instabilities: for instance, climate change has various adverse effects on food production around the world (Hoegh-Guldberg et al. 2018). Particularly due to climate change, the number of undernourished people has been on the rise since 2014, reaching an estimated 821 million in 2017 (FAO et al. 2018). Additionally, malnutrition – lack of nutrients, proteins and vitamins due to poor food quality – is even more widespread, affecting over 2 billion people (Development Initiatives 2017). The productivist solution to the hunger problem is simply to increase production. Increasing production as business as usual, however, ignores the fact that calorie-wise, there is already enough food for all: along with hunger, the contemporary food system is also characterised by overproduction (see Chapter 5). Increasing the volume of food production alone will not solve the hunger problem, as problematic relations of production and unequal distribution of food are embedded in the very structure of the global food system (see Blay-Palmer 2010). Moreover, increase in food production without dramatically changing methods and techniques could on the contrary cause further instabilities in food security due to changing environmental conditions (see World Resources Institute 2018).

Nordic welfare states are closely connected to the abovementioned socio-environmental dilemmas of the global food system. Currently, Finland leans significantly on imported food products as well as production inputs such as agrochemicals and seeds (Knuuttila and

Vatanen 2015). Furthermore, all industrialised countries continue to consume planetary resources disproportionately, eroding the basis of present and future conditions needed for survival and wellbeing globally (see Dittrich et al. 2012). This unjust and unsustainable consumption is currently embedded in the very foundations of welfare state economies: welfare states, as we know them, are dependent on economic growth as measured by GDP (Bailey 2015; see also Chapter 1). Such extensive growth has been attested to not only as ultimately environmentally destructive, but also as long-term impossible given the finite resources of the earth. The promises of ‘green growth’ have repeatedly been debunked (e. g. Schandl et al. 2016; UNEP 2017), highlighting the necessity of decoupling the financial structures of welfare states from economic growth. The most recent IPCC report on climate change further underlines the urgency of halting the excessive use of fossil fuel derived energy and other resources, setting the limit of bearable global warming to 1.5°C (IPCC 2018). If that limit is exceeded, as will happen if current economic politics and policies are continued, welfare on a global scale, the least affected North included, will decline – especially given the accelerating pace of other forms of anthropogenic environmental destruction such as loss of biodiversity, degradation of fertile land and shortages of clean water.

A shift towards small-scale, low-input, agro-ecological and organic farming has been suggested as a viable way to tackle the complex socio-ecological issues around food production (McIntyre et al. 2009). Historically, small-scale food production has served as a base for most if not all civilizations before industrial agriculture, and still today small producers remain the backbone of food security at the global scale, producing 80% of the global food supply (FAO 2014). Given the efficiency of small-scale food production in terms of lower fossil energy and resource input (e. g. Markussen et al. 2014, Moore 2010), small-scale practices could help in limiting greenhouse gas emissions and even increasing

carbon sequestration in soil (see Lal 2004). In addition to ecological benefits, small-scale farmers have also been recognised as the key players in combatting both hunger and poverty in the so-called Global South, not only contributing to household food security, but generating jobs and creating income for the wider community as well (FAO 2014). While challenges faced within welfare states are typically distinct from undernourishment and extreme poverty, increasing small-scale food production could have similarly far-reaching impacts. However, the hegemonic status occupied by productivism and growth-dependency as ways of enacting the food system and the welfare state prevents recognising, scrutinising, and realising the transformative potential of small-scale food production. Therefore, I will next focus on small-scale food producers as active participants in the rearticulation and restructuring of both food systems and welfare states.

Diverse practices of earthly survival

The significance and potential of small-scale food production within a Nordic welfare state can be illustrated by examples drawn from household food production and urban beekeeping in Finland. They offer a glimpse into the diversity of sustenance practices within welfare states, which, when scrutinised and contextualised as economic, could help to ontologically ‘dis-order the capitalist economic landscape, to queer it and thereby dislocate capitalocentrism’s hegemony’ (Gibson-Graham 2006b, 77). Not only is food production within welfare states more diverse than often recognised, but practices of small-scale food production are also in many ways entangled with welfare state policies. The significance of non-salaried, feminised domestic and care work within welfare states has received attention (e. g. Hochschild 1989; Boje and Leira 2000), but the implications of small-scale food production for the functioning of welfare states is yet to be carefully studied.

Household food production is a common practice in Finland. In 2017, 29% of the adult population gardened edible plants (OSF 2018a), and in 2010, 58% of the population picked forest berries and 40% picked mushrooms for their own consumption (Finnish Forest Research Institute 2012). Non-commercial fishing is also popular, practiced by 40% of men and 20% of women (Natural Resources Institute Finland 2016b), and six percent of the population hold a hunting license (OSF 2018b). There are significant regional differences in household food production: for example, the average amount of forest berries picked by a household ranges from less than 10 litres in the southernmost regions to 40 litres in the North. 93% of all forest berries consumed by Finnish households are either self-picked or received as gifts or in barter. Household food production is, obviously, more prominent in rural than in urban households, as exemplified by potato production. In rural areas, households produce on average of almost half (46 kgs) of their annual consumption. In urban areas, the share of household production of consumed potatoes is seven kgs, around 11% of the annual consumption of 62 kgs. (Ylitalo 2008.)

If converted into market prices, the share of self-provisioned food items of household food consumption is relatively small, just over 2% in producer prices¹⁵ (Ylitalo 2008). However, this does not necessarily implicate an insignificance of household food production for individual households from a sustenance perspective, not to mention other motivations and meanings of producing one's own food. In a study conducted among household food producers in Finland, more affordable food was stated to be a significant motivation factor by around 40% of the respondents (Koivusilta et al. 2018, 28). In another, European-

¹⁵ The data is not available in consumer prices, in which the percentage would be significantly higher: for example, the producer price for potato is less than €0.20/kg (OSF 2018c), whereas the consumer price is around €0.90/kg (OSF 2018d).

wide survey, around 5% of Western European households reported producing over 50% of their food consumption (Alber and Kohler 2008, 117). Household food production can indeed be understood as contributing to household food security within welfare states as well, even if not in such a drastic sense as is often the case in the absence of institutional welfare systems (see FAO 2014). This is further underlined by the fact that the affordability of food was more significant a motivator for people with a lower socio-economic status and hence, presumably, lower income (Koivusilta et al 2018, 31).

However, as highlighted by Jehlicka et al. in the context of post-soviet Czechia (2013), household food production is more than a coping strategy for the poor. There is a variety of motivations for household food production in Finland as well, ranging from access to more healthy food, meaningful use of time, to environmental and animal welfare concerns (Koivusilta et al. 2018, 27–30). Therefore, household food production can be seen as not only complementary to welfare state food security measures, but also as an active contribution to human and non-human wellbeing (ibid., 12–13). In addition to experiencing *more* wellbeing, wellbeing experienced in or pursued by small-scale food production might differ qualitatively from wellbeing measured in GDP. This diversification of the understandings of wellbeing can be understood as a necessary step in transforming welfare systems in accordance with the radical reductions in production and consumption of energy and use of natural resources (see also Hirvilammi and Helne 2014; Smith 2018).

In addition to berries and potatoes, some special food products are extensively produced by small-scale producers: it is estimated that two thirds of Finnish honey is produced by amateur or part-time beekeepers with less than 100 colonies (E.-L. Korpela, personal communication, October 2, 2018). Even though small producers often sell at least part of their honey on the market, small-scale beekeeping is not organised solely according to

the logic of profit making, and therefore it can also be seen as disrupting the capitalocentric understanding of food systems. In my ethnographic study, high honey yields and sales were among a variety of motivations for beekeeping, including pollination of garden plants, social relations, interest in nature, sustaining mental vigour and increasing overall wellbeing. Unprofitability of small-scale beekeeping in conventional economic terms was widely recognised: earnings from honey typically cover production costs – equipment, feeding, packaging, new queens – but compensation for work is not usually counted in at all, or only partially. Measured in conventional economic terms, the wage in professional beekeeping can be as low as 6.50 euros per hour (Natural Resources Institute Finland 2015), and as small-scale beekeeping practices are typically even more time-consuming, the hourly income, if calculated, would be even lower.

Given the significance of honeybees as pollinators (Kleijn et al. 2015), it is safe to assume that small-scale beekeeping contributes remarkably to both industrial and informal food production in Finland. Therefore, it can be argued, that the most fundamental material base of welfare states is partly sustained by informal work in beekeeping, in a similar way as institutional social protection is complemented and supported by household food production as described above. This is, however, only one aspect in the complex relationship between welfare states and small-scale food production practices. Welfare policies and services in turn enable and even support small scale food production. For instance, beekeepers' high average age of 57 (FBA 2015), means many of them enjoy old age pensions, and also the need for (public) health care services increases in old age. Additionally, especially in urban beekeeping, the material infrastructure provided and maintained by the still relatively well-funded public sector plays a significant role, at times even directly supporting beekeepers by allowing the use of wastelands for apiaries and even premises such as sheds for storage. Furthermore, the high level of trust and stability in welfare

states might allow beekeepers to operate without being excessively concerned with urban beehives being harassed or stolen. In this way, small-scale food production can be both seen as filling the social and ecological gaps that public services leave and harnessing the surplus of welfare states (see Chapter 1).

However, welfare state policies can also cause tensions in small-scale food production. The pressure to participate in the formal labour markets is increasing as welfare is being transformed with the activation paradigm (see Chapter 3), and time available for food production can become scarce. This can lead to difficult choices in time-consuming and laborious practices such as beekeeping. In my research data, one former beekeeper couple had chosen to invite other beekeepers to take over their home yard apiary, as they preferred to have bees nearby despite giving up beekeeping due to lack of time. Another urban beekeeper ceased keeping bees after a few hard and honey-poor years when time-limited due to starting her own business. Several have reduced the number of colonies due to lack of time, but also due to preferring close engagement with the bees and honey over production-centred practices.

Small-scale food production vividly illustrates the opening of yet unthought possibilities of communities and economies. Coexisting (peacefully or not) with the sustenance policies of the welfare state, there are diverse practices of ‘earthly survival’ (see Haraway 2016) which are viable, life-sustaining and purposefully pursued. Embodied in the entanglements of welfare state policies and small-scale food production practices there are also various ways on economic *being-in-common* based on interdependencies, whether recognised and acted upon or not (Gibson-Graham 2006b, 84, 88). Next, I proceed to examine negotiations over some of the most essential interdependencies in food production.

Negotiating multispecies interdependencies

Nordic welfare states are characterised by a high level of universalism, within which people are attributed rights by virtue of

membership in a particular community (Kildal and Kuhnle 2005). Given that these rights address questions of survival and wellbeing in particular, the welfare state can be understood as a sort of an institutionalised communal space akin to community economies ‘in which individual and collective subjects negotiate questions of livelihood and interdependence and (re)construct themselves in the process’ (Gibson-Graham 2006b, x; see also Chapter 1). Even though these negotiations often take place far from the individual subjects and their livelihoods, they are usually located within democratic structures and institutions, which at least in principle enable citizen participation. However, the recognition of socio-ecological interdependencies is severely limited, as shown by the continuing contribution of welfare states to global environmental destruction (see Hirvilammi and Helne 2014). Production and consumption of food and other commodities in welfare states affect livelihoods beyond national borders and species boundaries, but the economic negotiations within welfare state universalism do not, by definition, consider the needs of other than a particular group of people.

Practices of small-scale food production enable recognising and negotiating interdependencies in ways which might extend beyond the current limitations of welfare state universalism at least in terms of interspecies relations. I will next focus on the possibilities of small-scale food production to challenge the ways in which non-human nature is positioned as the inferior counterpart in a hierarchical dualism as is symptomatic to the Western philosophical tradition (e.g. Plumwood 1993). I argue that situated knowledge production and affective engagements constitute the key elements in enacting interspecies relations differently within small-scale food production, opening up ethical space for negotiating interdependencies, which are rendered invisible in industrial food production and capitalist food markets. To ground my arguments, I will first introduce the companion species approach by Donna Haraway (2008), which helps to

conceptualise the extension of the ethical moment of community economies construction towards the non-human world.

The companion species approach means understanding humans as always already entangled with the non-human nature in mutually constitutive networks. Haraway questions the individuality of a human (or a member of any species), as well as dualist categorisations such as nature/culture and human/animal. According to Haraway, '[t]o be one is always to *become with* many' (2008, 4, emphasis in the original). For Haraway, non-human others are active participants in the making of culture and society, and, one could add, economy in companion species networks. In these networks 'being' is continuous *becoming with*, and is devoid of any predefined purpose (Haraway 2008). This notion bears resemblance to the understanding of community as *being-in-common* in the community economies approach (see Gibson-Graham 2006b, Nancy 2000).

Food and its production exemplify the mutual constitutiveness of companion species networks: food *is* non-human others, made edible by cultivating, selective breeding and preparation in complex multispecies constellations. However, these networks are often not visible in the contemporary food systems (see e.g. Franklin 1999; Tsing 2015). Capitalist production and markets tend to efface the specificities of any relations and connections beyond the immediate transactions (Gibson-Graham 2006b, 83; see also Callon 1998; Polanyi 2001, original 1944), concealing the companion species networks in which eating takes place. The ethical tensions in food production are not only based on the inevitable consumption of other species for bodily reproduction, but are rather political in nature, deriving from different material, cultural and social arrangements of food systems. Therefore, recognising and acting upon the 'differential relationalities' of eating is essential 'if response and regard are to have any meaning personally and politically' (Haraway 2008, 295).

Small-scale food production includes and encourages

interspecies relations that are distinct from the commodified and market-mediated relations enacted in industrial food systems. Koivusilta et al. (2018, 39–40) highlight this from the point of view of domestic animals: improving animal welfare is a significant motivation for keeping animals for food production. Accordingly, in small-scale beekeeping courses, participants are guided to recognise multispecies interdependencies – or, following Haraway, companion species networks – and to engage responsively with non-human others, in addition to humans: primarily with the bees but also with other animals and even inanimate objects such as bee products and hive materials.

Reformulating interspecies relations in small-scale food production is not necessarily limited to domestic animals. In a case study on community-based agriculture, I analysed manual weeding practices as situated multispecies knowledge production, in which the needs of non-human others are intertwined within communal decision-making on future agricultural measures (Hyvärinen 2017; see also Roelvink 2015). Manual weed management is typical in small-scale gardening and agriculture, organised often as alternatively paid or unpaid work, but rarely practiced in industrial farming in welfare states due to high labour expenses. In the farming communities the slow, bodily practices of weeding appeared as a constant, multisensory observation in which the various non-human others of the field became noticed: one could not ignore how the different plants were growing, and what was the condition of the living soil. Observations were shared with other field workers during breaks or after work and combined with experiences and existing knowledge or even information looked up on the internet. This kind of situated knowledge production (Haraway 1988) responds to the particular questions at hand instead of aiming at universality, and it also recognises the ‘object’ of inquiry – here the agricultural ecosystem – as an active part of the process. In the process of situated knowledge production, companion species networks are knit

more closely together, in relation to the communities' livelihoods: In the farming communities, situated knowledge produced through weeding guided short- as well as long-term farming practices, which aimed at providing for survival and wellbeing for the community. Weeding made companion species networks of food production visible and part of negotiations over livelihoods, widening the scope of ethical economic negotiations towards non-human others (Hyvärinen 2017; see also Gibson-Graham 2006b, 81).

Another aspect in reformulating the space for ethical negotiations in small-scale food production are the affective engagements formed in everyday food production practices. Beekeeping serves as a case in point with its intimate but troubled relationship between humans and bees. Affective engagement in urban beekeeping is eloquently described by Mary Moore and Lisa Jean Kosut (2013):

‘Beekeepers feel a buzz, a slight intoxication, enthusiasm, and exhilaration in the presence of these insects. This feeling is what we term the affective buzz, a transformation through bonding with the bees. [--] Like some form of insect drug, bees have physiological effect on the body, affecting the way we think, act, and move.’ (Moore and Kosut 2013, 56–57)

The affective buzz that the authors describe can also be noticed in an explicit manifestation of *becoming with* in companion species networks: the urban beekeepers' altered perception or experience of their surroundings. Even when the bees are not present, beekeepers may perceive the weather and the plants from the perspective of the bees: how the flowers are blooming, what is the weather like for the bees to fly or, during the winter, to survive – as if they could share the lifeworld of a bee colony (see also Maderson and Wynne-Jones 2016, 93).

Interestingly, affective engagements in beekeeping are not

based on the experienced sameness or relatability. Rather, it is the overwhelming otherness of these insects that seems to be a central factor in the fascination and joy that humans experience in their proximity (see also Moore and Kosut 2013, 55). Hugh Raffles (2011, 44) describes insect-human relations as ‘a deep, dead space without reciprocity, recognition or redemption.’ Bees, like any insects, are ultimately unintelligible from the human perspective, but the human-bee cooperation in beekeeping, however ambiguous, seems to bridge this deep (in)difference enough to display bees’ otherness as something to embrace rather than something to turn away from. This can be understood as a transformative act from the perspective of ethical economic negotiations, extending their scope far beyond welfare state universalism that is based on shared citizenship or residency – and, first of all, on membership of the human species.

Unlearning the commodification of non-humans and respectively learning to be affected by these ‘earth others’ (Roelvink 2015) is an onto-epistemologically crucial process in building more liveable futures (see Haraway 2016). Small-scale food production has the potential to alter the relations between humans and non-human others by pointing out vital interdependencies in the processes of situated knowledge production and by enabling practices in which humans are literally affectively touched by other species (see also Puig de la Bellacasa 2017). The processes of becoming *with* take tangible forms in small-scale food production through weeds, bees and multiple others with whom the necessities of life and diverse forms of wellbeing are produced.

Nevertheless, from an ethical perspective small-scale food production is not devoid of problems: in Haraway’s words, ‘there is no way to eat and not to kill’ (2008, 295), as the interspecies relations in food production are more often *indigestive* than symbiotic (ibid., 287, 300). Sentient beings are slaughtered and consumed in animal production regardless of its scale. Also beekeeping and even vegetable production have adverse or contradictory effects on

non-human others, however considerably practiced. Nevertheless, as mentioned, the ethical moment in constructing community economies does not imply any universal, definitive answers to how or with what normative content the negotiations over interdependencies are to be accomplished (Miller 2013, 523). The radical critique towards capitalism lies in the situated and particular recognition and the acting upon interdependencies in contrast to obscuring or denying them (Miller 2013; Gibson-Graham 2006b, 84). In small-scale food production the non-human others are not concealed in long chains of market transactions, but rather relating with them acts as a starting point to re-imagine and remake future practices of survival and wellbeing (cf. Gibson-Graham 2006b, 98, 194). Recognising non-human agencies, consciousness, and even personalities, and simultaneously acknowledging the inescapable necessity of consuming other species, makes small-scale food production a praxis of ‘staying with the trouble’ (Haraway 2016), thereby keeping the ethical space open to constant negotiations over multispecies interdependencies.

Counterhegemonies in action

The politics of possibility in community economies framework leans on the feminist movement, more precisely ‘the complex intermixing of alternative discourses, shared language, embodied practices, self-cultivation, emplaced actions, and global transformation associated with second-wave feminism’ (Gibson-Graham 2006b, xxiv). The transformative power of feminism is ubiquitous and uncoordinated but at the same time firmly grounded in subjectivities and places, which are, however, always unfixed and incomplete: sites of becoming and openings for politics (ibid., xxxiii). Politics of economic possibility operates on the grounds of these open ‘negativities’, aiming at creating novel economic ‘positivities’ through the politics of language, politics of the subject, and collective action (ibid., xxxiv–xxxvii; Miller 2013, 525–526). Traces of all three can be located in the field of

small-scale food production, possibly offering alternatives to the hegemonic arrangements of food systems and welfare states.

First, dislodging capitalocentric conceptualisations and diversifying the understandings of economic practices and relations could contribute to widening the discursive space in which other economies become possible. Small-scale food production is based on such economic practices which hardly fit the narrow capitalocentric conceptualisations of the economy (Gibson-Graham 2006a; Cameron and Gordon 2010). Work in small-scale food production is not organised only as wage labour, but also as various forms of alternatively paid or non-paid labour (Hyvärinen 2017; see Gibson-Graham 2006b, 71). Sometimes the practices are not even considered as work by the small producers themselves, despite being burdensome and time-consuming. This reflects the common understanding of work as including wage labour only. Often, however, urban beekeepers and members of the farming communities reach far beyond conventional capitalocentric views in their deliberations: work is considered as a community-building activity, as mental and spiritual as well as physical activity, and as activity performed by non-humans as well as by humans (see also Chapter 3).

Accordingly, practices and relations of exchange appear as diverse in small-scale food production. Even though market relations exist within the small-scale food production sector, operations in the sector are not primarily defined by competitiveness as is the case of mainstream market economy. Rather, diverse forms of value are at play when defining the terms of exchange, often based on interaction between people (see Chapter 2) or even species. This is illustrated, for example, by the complex and often contested process of defining a suitable price for home produced honey in urban beekeeping. In my data, the price was not only defined by the production costs, whether or not it included compensation for labour, but it was also affected by the regular customers' willingness or ability to pay. In addition, other beekeepers'

subsistence needs were taken into account by avoiding dumping prices, and sometimes even the hard work done by the bees was recognised as valuable. Moreover, small-scale food production can be considered as questioning the preferability of mainstream (food) markets: household food producers are motivated by the access to pure and healthy food, the origins of which they know (Koivusilta et al. 2018, 28), implying a perceived untrustworthiness of the mainstream food markets and possibly opening up space for alternatives (see also Forssell 2017).

For Gibson-Graham (2006b, xxxvi), politics of the subject include ‘mobilization and transformation of desires, cultivation of capacities, and the making of new identifications’ – constructing of new economic subjects which relate to each other in interdependent ways (ibid., 81). Small-scale food production offers subject positions and identifications which deviate from those based on wage labour, and competitive markets relations (see Trauger and Passidomo 2012). The study by Koivusilta et al. (2018, 27–30) suggests that household food production could enable identification with a variety of positive characteristics, such as meaningfulness, skillfulness, eagerness to learn, close connection to nature in general and domestic animals in particular, environmental responsibility and a healthy lifestyle. Small-scale food production practices can be a source of joy and pride, often manifested through food products, as attested by, for example, beekeepers’ descriptions of their own home-produced honey.

Due to its potentiality in modifying social identities and self-perception in a positive way, small-scale food production and especially gardening has been used in mental health, elderly and disabled care historically and increasingly also today, nowadays termed as ‘green care’ (see Rappe 2005; Sempik et al. 2010). From the perspective of subject formation, the concept can be understood as carrying a double meaning: who or what is caring for and whom or what is taken care of? Positioning oneself as caring for other beings by cultivating and maintaining them or, when

it comes to human others, by feeding them with self-produced food can enable re-evaluation of self-centered subject positions (see Puig de la Bellacasa 2017). In relation to the increasingly precarious working life, small-scale food production can also help in distancing oneself from unreachable career pursuits and work ethics driven by consumerism and redirect competence building (see Chapter 3). There is expertise to be gained and identities to be constructed in a variety of food production areas, as exemplified by the urban beekeepers and vegetable farmers, but also by mushroom foragers, fishers, orchardists, brewers, fermenters, and so on.

In such a diverse field of food production activities and actors, there is no singular collective to be formed as a base for collective action. Collectives are always situated and grounded in a particular place and time – but, significantly, potentially in *any* context (Gibson-Graham 2006b, xxxvii–xxxviii). The place-bound small-scale food production can therefore serve as a ground for collective action especially in relation to political struggles over a specific geographical area, as for example analysed in urban settings by Koopmans et al. (2017) as processes of place-making. However, the political aims of food-production-based collective organising are not necessarily limited to the specificities of a particular place, as exemplified by the above mentioned farming communities which aimed to achieve ecological sustainability and social justice through non-conventional, collective farming practices. Small-scale food producers can also form political collectives together with larger-scale producers, like urban beekeepers taking part in the Finnish Beekeepers' Association or farming communities participating in the Finnish Organic Association which brings together organic farmers of all scales of operation.

Politics of collective action can be examined not only in their present form, but tentatively as possible means of increasing small-scale food production within a welfare state. Hindrances for increasing household food production include experienced lack of

time and storage space, but also lack of land, money, possibilities for animal husbandry and knowledge (Koivusilta et al. 2018, 35). Collective action, aiming at transforming specific welfare state policies or targeted at particular institutions could be used to overcome such deficiencies. Lack of time could be resolved by restricting working hours in wage labour by legislation, of which there are numerous examples in the history of welfare states. Lack of storage and arable land could be tackled by designating more space for agricultural activities and products by creating new building regulations and by using already existing spatial planning measures. Public social investments could be used for financing the development of communal food production facilities, and the existing educational infrastructure in turn for increasing knowledge on food production techniques and skills, in addition to the already existing knowledge commons in public libraries and available through universal internet access. If small-scale food production would be politicised through conscious collective action efforts, the existing welfare state institutions could be harnessed to promote and facilitate these practices, turning them from the state of inaction to purposefully creating favourable conditions for small-scale food production or even directly assisting its expansion (see Chapter 1).

Conclusions

Instead of a peripheral or anachronistic activity, as suggested by a capitalocentric understanding of the economic, small-scale food production is a widespread and manifold phenomenon with capacities to transform future food systems and welfare. However, there are no guarantees of how an increase in small-scale food production would change societies or even the environmental impact of food production. There are fossil fuel-powered or otherwise environmentally detrimental practices in small-scale food production as well, as many of them have been formed during the era of cheap fossil energy and require transformation

to fit into the post-fossil future. However, many practices predate the abundance of affordable fossil fuels or have more recently been intentionally shaped to avoid excessive use of energy and other resources. In industrial agriculture a shift from fossil fuel dependency to less energy intensive production methods and renewable resources can be considerably more challenging (see Günther 2001).

Socially and politically as well, small-scale food production enables multiple readings, of which I have above focused on the ones that build upon and extend beyond welfare state policies. However, increase in small-scale food production can also be construed as fundamentally incompatible with financing welfare services: increasing self-sufficiency could result in reduced revenues from income and value-added taxation. Moreover, it could be used as a justification for growing individual and gendered¹⁶ responsibilities of basic survival needs and further cuts on social benefits, exacerbating social inequalities. In accordance with neoliberal austerity it is easy to imagine a moralising public discussion about the ‘lazy grasshoppers’ who failed to gather enough provisions for the winter and have to be then fed from the common pool. Increasing importance of small-scale food production has also the potential for fuelling nationalist tendencies built upon a mythical, naturalised connection between a homogenous population and the natural resources in a particular area, protected by strict border control.

When pursuing an equitable post-growth future, increasing small-scale food production should not be understood as a replacement of welfare services and policies as a sort of a ‘commons fix’ (see Chapter 1). Physically arduous labour is not feasible for all

16 As small-scale food production includes everyday household work practices which have traditionally been strictly gender segregated (or at least depicted as such) in the Nordic societies (see Peltonen 1999), it is possible that such segregation continues and is strengthened despite currently successful gender equality policies within the Nordic welfare states.

and also access to land and other resources, knowledge and time are all unevenly distributed. Should small-scale food production increase, welfare state-like policies would still be needed to ensure equal access to food regardless of one's individual capacities and resources. Comprehensive welfare would also help to maintain social stability and mutual trust in a situation where in the absence of widely available fossil energy the fundamental precariousness of life – human vulnerability to the unstable processes of air, land and water – is revealed (see Tsing 2015). From the diverse economies perspective, small-scale food production, even with a significant increase in volume, would be only one of many forms and aspects of the future food and welfare systems.

Welfare states as institutional and political enactments of a particular ethos of universality and equality can serve as a platform for increasing small-scale food production without overemphasising individual responsibility. Despite the challenges the welfare ethos and ideal are currently encountering, ideologically the platform is still relatively well-founded, as collectively financed welfare policies continue to enjoy high public support (Svallfors 2012, 5–6). Strengthening and expanding this solidarity, currently enacted within national and species boundaries, is a process in which the transformative ontological, ethical and political potential of community economies can prove useful, as illustrated above in terms of food production.

The increase in the scope or significance of small-scale food production does not involve any inevitable outcomes. Therefore, no scenario described above should be deemed as adequate grounds to refrain from nor to uncritically embrace small-scale food production as present and future livelihood practice. Outlining different prospects and possibilities aims at highlighting the political character of such transitions and reminding us of the need for ethical consideration in relation to them. Transforming welfare states does not happen only by increasing small-scale food production, but on many fronts simultaneously. Together with,

for instance, social welfare innovations like universal basic income or new forms of markets often termed as the ‘sharing economy’, small-scale food production might contribute to sustaining and developing welfare responsively.

Given the persistent hegemonies of productivism and growth-dependency, radical institutional and ideological reforms in food systems and welfare states might seem unlikely or even impossible to achieve. However, compared with the massive challenges in developing or even sustaining food security and welfare services in the long run if the 1.5 °C target in global warming is exceeded, the challenges related to restructuring the economic politics, practices and discourses of food and welfare systems are, after all, manageable. Examining small-scale food production as construction of community economies could enable engaging academically as well as politically with such an extensive and unpredictable, but also situated transformation – enacting food politics of becoming in place (see Gibson-Graham 2006b, xxiv).

BIBLIOGRAPHY

- Alber, J. and Kohler, U. 2008. 'Informal Food Production in the Enlarged European Union.' *Social Indicators Research Journal* 89, 113–127.
- Autio, M., Collins, R., Wahlen, S. and Anttila, M. 2013. 'Consuming nostalgia? The appreciation of authenticity in local food production.' *International Journal of Consumer Studies* 37(5), 564–568.
- Bailey, D. 2015. 'The environmental paradox of the welfare state: The dynamics of sustainability.' *New Political Economy* 20(6), 793–811.
- Blay-Palmer, A. (ed.). 2010. *Imagining Sustainable Food Systems: Theory and Practice*. London and New York: Routledge.
- Boje, T. P. and Leira, A. (eds.). 2000. *Gender, Welfare State and the Market: Towards a New Division of Labour*. London: Routledge.
- Callon, M. 1998. 'Introduction.' In Callon, M. (ed.). *The Laws of the Markets*. Malden: Blackwell, 1–57.
- Cameron, J. and Gordon, R. 2010. 'Building sustainable and ethical food futures through economic diversity: Options for a mid-sized city.' Paper presented at the *Policy Workshop on The Future of Australia's Mid-Sized Cities*, Latrobe University, Bendigo, VIC, 28 and 29 Sept.
- Development Initiatives. 2017. *Global Nutrition Report 2017: Nourishing the SDGs*. Bristol: Development Initiatives.
- Dittrich M., Giljum S., Lutter S. and Polzin C. 2012. *Green Economies Around the World? Implications of Resource Use for Development and the Environment*. Wien: Sustainable Europe Research Institute.
- Ellison, N. 2005. *The Transformation of Welfare States?* London and New York: Routledge.
- European CSA Research Group. 2016. *Overview of Community Supported Agriculture in Europe*. Urgenci: The International Network for Community Supported Agriculture.
- FBA [Finnish Beekeepers' Association]. 2015. *Mehiläishoitajien määrän kasvu jatkuu* [Increase in the number of beekeepers continues]. 8 January 2015. <https://www.mehilaishoitajat.fi/?x118281=1896343> (accessed 18 December 2018).
- FAO. 2014. *The State of Food and Agriculture. Innovation in family farming*. Rome: FAO.
- FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2018. *The State of Food Security and Nutrition in the World 2018. Building climate resilience for food security and nutrition*. Rome: FAO.
- Finnish Forest Research Institute (2012) 'Recreational use of forests. Outdoor recreational statistics 2010.' Updated 28th February 2012. http://www.metla.fi/metinfo/monikaytto/lvvi/en/statistics_2010/2010-table13.htm (accessed 30 November 2018).
- Forsell, S. 2017. *Perspectives on the Sustainability Promise of Alternative Food Networks*. PhD Thesis. Helsinki: University of Helsinki, Department of Economics and Management.
- Franklin, A. 1999. *Animals and Modern Cultures. A Sociology of Human-Animal Relations in Modernity*. London: Sage.
- Gibson-Graham, J.K. 2006a. *The End of Capitalism (as we knew it). A Feminist Critique of Political Economy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

- Gibson-Graham, J.K. 2006b. *A Postcapitalist Politics*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Günther, F. 2001. 'Fossil energy and food security.' *Energy & Environment* 12(4), 253–273.
- Hagolani-Albov, S. E. 2017. 'Urban agriculture in Helsinki, Finland.' *Focus on Geography* 1/2017.
- Haraway, D. 1988. 'Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective.' *Feminist Studies* 14(3), 575–599.
- Haraway, D. 2008. *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Haraway, D. 2016. *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press.
- Harris, E. 2009. 'Neoliberal subjectivities or a politics of the possible? Reading for difference in alternative food networks.' *Area* 41(1), 55–63.
- Healy, S. 2009. 'Alternative economies.' In R. Kitchin and N. Thrift (eds.). *International Encyclopedia of Human Geography*. Amsterdam: Elsevier, 338–344.
- Hirvilammi, T. and Helne, T. 2014. 'Changing paradigms: A sketch for sustainable wellbeing and ecosocial policy.' *Sustainability* 6(4), 2160–2175.
- Hochschild, A. R. 1989. *The Second Shift: Working Parents and the Revolution at Home*. New York: Viking.
- Hoegh-Guldberg, O., Jacob, D., Taylor, M., Bindi, M., Brown, S., Camilloni, I., Diedhiou, A., Djalante, R., Ebi, K., Engelbrecht, F., Guiot, J., Hijioka, Y., Mehrotra, S., Payne, A., Seneviratne, S. I., Thomas, A., Warren, R., Zhou G. 2018. 'Impacts of 1.5°C Global Warming on Natural and Human Systems.' In V. Masson-Delmotte, P. Zhai, H. O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J. B. R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M. I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, T. Waterfield (eds.). *Global warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty*. Switzerland: IPCC.
- Hyvärinen, P. 2017. 'Ruoantuotannon ristiriitoja rikkaruohonjuuritasolla. Kitkeminen työnä, tiedontuotantona ja tulevaisuuksien tekemisenä.' [Grassroots level complexities. Weeding as work, knowledge production and enacting the future]. *Sukupuolentutkimus-Genusforskning* 30(2), 35–48.
- IPCC. 2018. *Global warming of 1.5°C. An IPCC Special Report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty* [V. Masson-Delmotte, P. Zhai, H. O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, P.R. Shukla, A. Pirani, W. Moufouma-Okia, C. Péan, R. Pidcock, S. Connors, J. B. R. Matthews, Y. Chen, X. Zhou, M. I. Gomis, E. Lonnoy, T. Maycock, M. Tignor, T. Waterfield (eds.)].
- Jehlička, P., Kostecký, T. and Smith, J. 2013. 'Food self-provisioning in Czechia: Beyond coping strategy of the poor: A response to Alber and Kohler's "Informal food production in the enlarged European Union" (2008).' *Social Indicators Research*, 111(1), 219–234.
- Kildal, N. and Kuhnle, S. 2005. *Normative Foundations of the Welfare State: The Nordic Experience*. London: Routledge.
- Kleijn, D., Winfree, R., Bartomeus, I., Carvalheiro, L. G., Henry, M., Isaacs, R., Klein, A., Kremen, C., MGonigle, L.K., Rader, R., Ricketts, T.H., Williams, N.M., Adamson,

- N.L., Ascher, J.S., Báldi, A., Batáry, P., Benjamin, F., Biesmeijer, J.C., Blitzer, E.J., Bommarco, R., Brand, M. R., Bretagnolle, V., Button, L., Cariveau, D.P., Chifflet, R., Colville, J.F., Danforth, B.N., Elle, E., Garratt, M.P.D., Herzog, F., Holzschuh, A., Howlett, B.G., Jauker, F., Jha, S., Knop, E., Krewenka, K.M., Le Féon, V., Mandelik, Y., May, E.A., Park, M.G., Pisanty, G., Reemer, M., Riedinger, V., Rollin, O., Rundlöf, M., Sardiñas, H.S., Scheper, J., Sciligo, A.R., Smith, H.G., Steffan-Dewenter, I., Thorp, R., Tscharnkte, T., Verhulst, J., Viana, B.F., Vaissière, B.E., Veldtman, R., Westphal, C. and Potts, S.G. (2015) 'Delivery of crop pollination services is an insufficient argument for wild pollinator conservation.' *Nature Communications* 6, article number 7414.
- Kloof, D. E. 2015. 'The sustainability of welfare capitalism. Redefining institutions and agency.' In Borgnäs, K., Eskelinen, T., Perkiö, J. and Warlenius, R. (eds.). *The Politics of Ecosocialism: Transforming Welfare*. London and New York: Routledge, 34–52.
- Knuuttila, M. and Vatanen, E. 2015. *Elintarvikemarkkinoiden tuontiriippuvuus* [Dependency of Food Production and Markets on Imported Food and Inputs]. Helsinki: Luonnonvarakeskus.
- Koivusilta, L., Vaarno, J., Marttunen, K., Hynynen, A., Nieminen, T., Niemi, J. K., Harjunpää, N., Vuorenmaa, E. and Mäki, M. 2018. *Kotitarveviljely ja hyötyeläimet Suomessa ja kotitarvetuotantoon vaikuttavat tekijät*. [Domestic food production and domestic animals in Finland and factors affecting domestic food production] Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 49/2018. Helsinki: Luonnonvarakeskus.
- Koopmans, M. E., Keech, D., Sovová, L. and Reed, M. 2017. 'Urban agriculture and place-making: Narratives about place and space in Ghent, Brno and Bristol.' *Moravian Geographical Reports* 25(3), 154–165.
- Laclau, E. and Mouffe, C. 1985. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso.
- Lal, R. 2004. 'Soil carbon sequestration impacts on global climate change and food security.' *Science* 304, 5677, 1623–1627.
- Maderson, S. and Wynne-Jones, S. 2016. 'Beekeepers' knowledges and participation in pollinator conservation policy.' *Journal of Rural Studies* 45, 88–98.
- Markussen, M.V., Kulak, M., Smith, L.G. and Nemecek, T. 2014. 'Evaluating the sustainability of a small-scale low-input organic vegetable supply system in the United Kingdom.' *Sustainability* 6, 1913–1945.
- McIntyre, B.D., Herren, H.R., Wakhungu, J. and Watson, R.T. (eds.). 2009. *Agriculture at a Crossroads*. International Assessment of Agricultural Knowledge, Science and Technology for Development (IAASTD). Washington, DC: Island Press.
- Miller, E. 2013. 'Community economy: Ontology, ethics, and politics for radically democratic economic organizing.' *Rethinking Marxism* 25(4), 518–533.
- Mitchell, T. 2007. 'Culture and economy.' In Bennett, T. and Frow, J. (eds.) *Handbook of Cultural Analysis*. London: Sage, 447–466.
- Moore, L.J. and Kosut, M. 2013. *Buzz: Urban Beekeeping and the Power of the Bee*. New York and London: New York University Press.
- Moore, S.R. 2010. 'Energy efficiency in small-scale biointensive organic onion production in Pennsylvania, USA.' *Renewable Agriculture and Food Systems* 25(3), 181–188.
- Nancy, J.-L. 2000. *Being Singular Plural*. (Être singular pluriel) Translated to English by Robert D. Richardson and Anne E. O'Byrne. Stanford: Stanford University Press.
- Natural Resources Institute Finland. 2015. 'Mehiläistarhaus liittyi kannattavuuskirjanpitoon.' [Beekeeping joined the Farm Accountancy Data Network]. 27 April 2015.

- <https://www.luke.fi/uutiset/mehilaistarhaus-liittyi-kannattavuuskirjanpitoon/> (accessed 18 December 2018).
- Natural Resources Institute Finland. 2016a. 'Recreational use of nature.' <https://www.luke.fi/en/natural-resources/recreational-use-of-nature/> (accessed 28 November 2018).
- Natural Resources Institute Finland. 2016b. 'Recreational fishing.' <https://www.luke.fi/en/natural-resources/fish-and-the-fishing-industry/recreational-fishing/> (accessed 28 November 2018).
- Niemi, P. and Pekkanen, P. 2016. 'Estimating the business potential for operators in a local food supply chain.' *British Food Journal* 118(11), 2815–2827.
- Norse, D. 2003. 'Agriculture and the environment: changing pressures, solutions and trade-offs.' In Bruinsma, J. (ed.). *World Agriculture: Toward 2015/30 – An FAO Perspective*. FAO: Rome and London: Earthscan, 331–356.
- OSF [Official Statistics of Finland] 2018a. 'Participation in leisure activities.' http://www.stat.fi/til/vpa/index_en.html (accessed 18 December 2018).
- OSF 2018b. 'Annual game bag.' http://www.stat.fi/til/riisaa/index_en.html (accessed 18.12.2018).
- OSF 2018c. 'Producer prices of agricultural products.' http://www.stat.fi/til/matutu/index_en.html (accessed 18 December 2018).
- OSF 2018d. 'Consumer price index.' http://www.stat.fi/til/khi/index_en.html (accessed 18 December 2018).
- Peltonen, M. 1999. 'Työnjako sosiaalisena tilana – Sukupuolenmukaisesta työnjaosta maataloudessa.' [Division of labour as social space – on gendered division of labour in agriculture]. In Parikka, Raimo (ed.). *Suomalaisen työn historiaa. Korvesta konttoriin* [History of Work in Finland. From Backwoods to Office]. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 730. Helsinki: Finnish Literature Society, 33–50
- Plumwood, V. 1993. *Feminism and the Mastery of Nature*. London: Routledge.
- Polanyi, K. (1944) 2001. *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*. Second Edition. Boston: Beacon Press Books.
- Puig de la Bellacasa, M. 2017. *Matters of Care: Speculative Ethics in More Than Human Worlds*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Raffles, H. 2011. *Insectopedia*. New York: Vintage Books.
- Rappe, E. 2005. *The Influence of a Green Environment and Horticultural Activities on the Subjective Well-Being of the Elderly Living in Long-Term Care*. PhD thesis. Helsinki: University of Helsinki.
- Robinson, G. 2004. *Geographies of Agriculture: Globalisation, Restructuring and Sustainability*. Abingdon: Routledge.
- Roelvink, G. 2015. 'Learning to be affected by earth others.' In K. Gibson, D. B. Rose and R. Fincher (eds.). *Manifesto for Living in the Anthropocene*. New York: punctum books, 57–62.
- Schandl, H., Hatfield-Dodds, S., Wiedmann, T., Geschke, A., Cai, Y., West, J., Newth, D., Baynes, T., Lenzen, M., and Owen, A. 2016. 'Decoupling global environmental pressure and economic growth: Scenarios for energy use, materials use and carbon emissions.' *Journal of Cleaner Production* 132, 45–56.
- Sempik, J., Hine, R. and Wilcox, D. (eds.). 2010. *Green Care: A Conceptual Framework*. A Report of the Working Group on the Health Benefits of Green Care. COST 866, Green Care in Agriculture. Loughborough: Loughborough University.

- Sipari, P. 2013. *Aarteensintää porkkanamaalla – Opettajien kokemuksia suomalaisten koulupuutarhojen toiminnasta ja ruokajärjestelmäopetuksesta* [Treasure hunting in the carrot bed – teachers’ experiences in school gardening and food system education in Finland]. Master Thesis, University of Helsinki: Department of Geosciences and Geography. Helsinki: HELDA - Digital Repository of the University of Helsinki.
- Smith, T. S. J. 2018. *Sustainability, Wellbeing and the Posthuman Turn*. London: Palgrave Macmillan.
- Svallfors, S. 2012. ‘Welfare states and welfare attitudes.’ In Svallfors, S. (ed.) *Contested Welfare States: Welfare Attitudes in Europe and Beyond*. Stanford: Stanford University Press, 1–24.
- Timonen, P. 2005. ‘Iloa ja nautintoja kotitöistä’ [Joy and pleasure from domestic work]. *Hyvinvointikatsaus* 2/2005, 4–7.
- Trauger, A. and Passidomo, C. 2012. ‘Towards a post-capitalist-politics of food: Cultivating subjects of community economies.’ *ACME: An International E-Journal for Critical Geographies* 11(2), 282–303.
- Tsing, A.L. 2015. *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in Capitalist Ruins*. Princeton: Princeton University Press.
- UNEP [United Nations Environment Programme]. 2017. *Assessing global resource use*. Nairobi: UNEP.
- Vermeulen, S.J., Campbell, B.M., Ingram, J.S I. 2012. ‘Climate change and food systems.’ *Annual Review of Environment and Resources* 37, 195–222.
- World Resources Institute. 2018. *Creating a Sustainable Food Future. A Menu of Solutions to Feed Nearly 10 Billion People by 2050*. Synthesis Report, December 2018. Washington, DC: World Resources Institute.
- Wright, E.O. 2013. ‘Transforming capitalism through real utopias.’ *American Sociological Review* 78(1), 1–25.
- Ylitalo, M. 2008. ‘Luontoisetuina gourmet-tason makuelämyksiä – Suuria alueittaisia eroja luonnon antimien keräämisessä’ [Gourmet level taste experiences as a fringe benefit – Large regional differences in collecting nature products]. *Kuntapuntari* 1/2008. https://www.stat.fi/artikkelit/2008/art_2008-05-08_002.html (accessed 30 November 2018).

